C 41028

Ságvári György – Somogyi Győző – Szabó Péter

HONVÉDHUSZÁROK

Magyar királyi honvédlovasság, 1920–1945

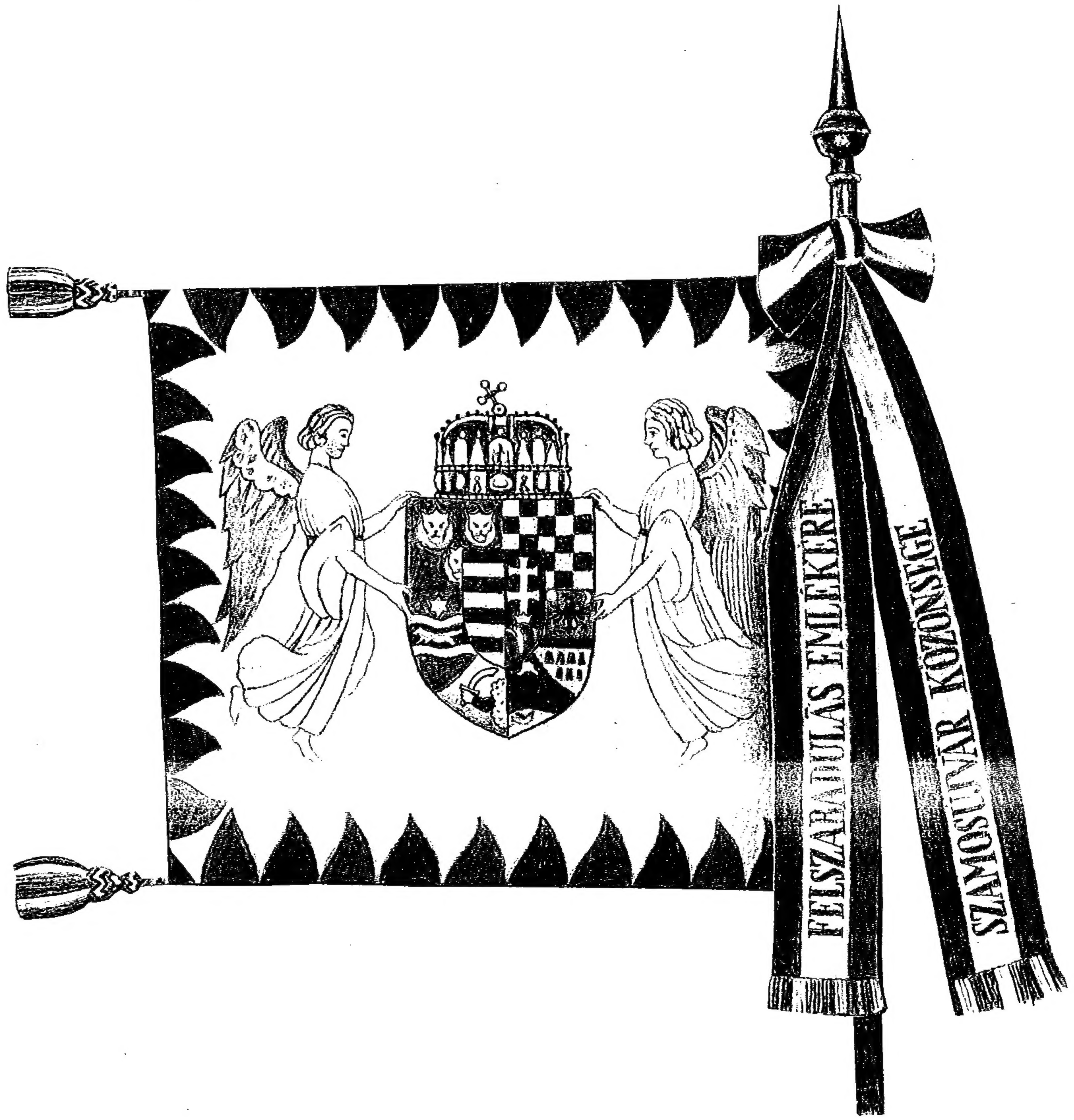

timp Kft.
KIADÓ
2001

© Ságvári György, Somogyi Győző, Szabó Péter, 2001

ISBN: 963 00 7540 7

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000300864
SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 1.
C 41028

Szaklektor: Bene János
Korrektor: Bognár Antal

Borítóterv és művészeti szerkesztő:
smArt DesignStudio
home: www.sm-art.hu
email: info@sm-art.hu

A kötet szerzői:
Ságvári György, Szabó Péter

Illusztrálta:
Somogyi Győző

Minden jog fenntartva, beleértve a bárminemű eljárással történő sokszorosítás jogát is.

A könyv a Magyar Millennium
Kormánybiztosi Hivatal támogatásával készült.

Kiadta és nyomta a TIMP[E] Kft.
1027 Budapest, Vitéz utca 5-7.
Tel.: +36 (1) 2129103

Felelős szerkesztő:
Solymosy Lajos

Felelős vezető:
Cseh Tibor ügyvezető

(A belső címlapon a Jászkun I. huszárezred 1920 mintájú zászlója, 1940-es szalaggal)

KÖTETÜNK ELÉ

Alig két évvel ezelőtt jelent meg a magyar huszárság képes enciklopédiájának szánt *Nagy huszárkönyv*, amely az első világháborúval bezárólag mutatta be a magyar huszárság történetét. Voltak kiadói ígéretek, hogy következik a folytatás, arra azonban alig mertünk gondolni, hogy ilyen rövid idő múlva kézben tarthatja az olvasó a hiányzó fejezeteket, a 20. század első fele magyar huszárságának, a magyar királyi honvédhuszároknak a képes történetét. A „kis huszárkönyvet", ahogy szerzői maguk között a készülő kötetet elnevezték. Ezek a két világháború közötti honvédhuszárok lettek, kényszerűen, a „magyar huszárok utolsó mohikánjai", akik – noha nem is mindig hivatalosan – de magukat még huszárnak nevezhették, akik a második világháború véres csataterein még megpróbálkozhattak igazi huszárként élni, alkalmazni az ősi harcmodort – „kard ki kard" – és fergeteges rohammal rárontani az ellenfélre.

Azt írtuk a *Nagy huszárkönyv* előszavában: a 20. század magyar huszárságának történelme másfajta história. Valóban másfajta história. Ahogy a huszárság a 19. század második felében beolvadt az egységes lovasság monolit közegébe, majd ahogy ez a lovasság az első világháborúban „lóról szállt gyaloggá" vált a lövészárkok poklában, a háború után a hadművészetben úgy folytatódott a maradék lovasság további térvesztése szerte a világon. A haditechnika lökésszerű fejlődésével a nevükben még lovascsapatok mindinkább elveszítették hajdani lovasjellegüket. A lovasezredek gépesedtek, jelentős tűzerőt képviselő, gyorsan mozgó alakulatokká formálták őket, mindenhol nagy tűzerejű fegyverek, lövegek, páncélkocsik kerültek az ezredek hadrendjébe. A lovasság, amint az a kék hajtókás magyar huszárokkal is történt, betagozódott a „gyorsfegyvernembe".

Hogy mi maradt meg ebben a romantikusnak még a legerősebb megszorításokkal is alig nevezhető rövid korszakban a régi jó huszárvilágból? Erről szól ez a könyv, a kései utódokról, a magyar huszártörténelem legutolsó negyed évszázadáról. A magyar királyi honvéd lovasság tisztjeiről és közembereiről, a huszárlegénységről, a huszáralakulatok szervezéséről, külsőségeikről, hétköznapjaikról, harcaikról. A szerzők csak remélhetik, hogy sikerült érzékeltetniük, mit mentettek át ennek a korszaknak magyar lovas katonái elődeik harci tudásából, kiváló katonai tulajdonságaiból, érdemeiből, a régi huszármentalitásból, megmaradt-e egyediségük, különbözőségük a többi fegyver- és csapatnemhez képest, mennyire idomultak a modern háború követelményeihez.

De hát milyen is volt az a klasszikus „huszárvilág", amelyhez a kései huszárutódok magukat mindig büszkén igazították? Milyenek voltak azok a régi jó magyar huszárok?

Elevenítsük fel röviden történetüket!

A huszárság a magyar történelem, egyszersmind az egyetemes hadművészet öröksége is. Szigorú katonai osztályozás szerint, ahogy a lovasság történetét bemutató nagy monográfiák is meghatározzák, a huszárság a lovas fegyvernem része, ezen belül könnyűlovas csapatnem, amely a 18. században, a korszak hadművészeti kihívásaira válaszul jelent meg az európai hadszíntéren. Azonban éppen a mi nemzeti történelmünkből ismerhető a legjobban, hogy a huszárok története ennél jóval régebbi, s a ma is mérvadó történelmi konszenzus szerint valamikor a 15. században kezdődhetett. Mindezt történeti, művészettörténeti és nyelvészeti adatok is megerősítik. Ugyanakkor mindig voltak, akik még régebbi históriát szerettek volna a huszároknak, mondván, hogy honfoglaló őseinktől, sőt a sztyeppei lovas nomád népektől tart a „magyar huszártörténelem", és az egykori könnyűlovasok és a 18. századi, majd a 20. századi huszárok is egyenes ági leszármazottai ezeknek az ezredéves könnyűlovasoknak. És az évszázadok is mintha csak arra kellettek volna, hogy összekössék a régmúlt és a közelmúlt vitéz katonáit. Sokszor keveredett a huszárok miatt érzett jogos nemzeti büszkeség a magyar katona elismert vitézségének nem mindig szerencsés, túlzó propagandájával.

Miközben a huszárság az évszázadok során valóban magyar nemzeti intézménnyé, nemzeti örökséggé vált. A véres csaták és népmesék minden rossz fölött győzedelmeskedő huszárjai mindig békésen megfértek egymás mellett történelem- és mesekönyveinkben. Hetvenkedő Háry János-ok és Mária Terézia rendes és arany vitézségi érmes huszárok állnak ma is egymás mellett nemzeti mitológiánkban. Mézeskalácshuszárok és messzi csatamezőkön harcoló

hősök jelennek meg ma is a huszár szó hallatán képzeletünkben.

A katonai szakírók mondják, néha csak sejtetve, s persze mindig némi túlzással, hogy a huszárokra akkor volt igazán szükség a harcmezőn, amikor a katonai racionalitás már kevésnek bizonyult, amikor elsősorban a virtus és az intuíció kellett, amikor egy-egy harci feladat megoldásában a személyes képességek döntöttek. Vagyis amikor – katonai nyelven szólva – a harcászati tudás volt az igazi erény. Egy tény kétségtelen, a huszárok birtokában voltak valamilyen különleges katonai tudásnak, amelyet Magyarország sajátos geopolitikai helyzete és a történelmi ellenfelek által kikényszerített hadviselési módszerek fejlesztettek ki, s amely huszárgenerációkon és hosszú évszázadokon át hagyományozódott tovább szinte nemzeti örökségként.

A huszárságnak több nagy korszakát is számon tartja a történelem. Az első nagy korszak – amikor történeti forrásainkban is fel-feltűnnek a „huszárnak nevezett könnyűlovasok" – a 15. századra esik, főleg Hunyadi Mátyás korára. Ekkor ismeri meg Közép-Európa a Balkánon addigra már a szó szoros értelmében is félelmetes hírnévre szert tett, eredetileg délszláv, majd egyre inkább elmagyarosodó huszárságot. A másik nagy korszak a török elleni honvédő háborúk időszaka, amikor a végvidéken, a török torkában lényegében kialakultak azok az oly sokszor megcsodált huszárerények. A végvidékek huszára állandó készenlétben állt, vigyázott, figyelt akkor is, ha az ellenfél a várában pihent, foglyot ejtett, hogy megtudja, mit tervez ellenfele, vagy – mert ez is része volt a vitézi életnek – zsákmányszerző akciókra indult az ellenség hátába, hogy nem igazán bőséges ellátmányát kiegészíthesse. Ebben az időben, a „végvári dicsőség fénykorában" alakultak ki a huszár később oly sokszor megcsodált különleges katonai képességei: az ösztönösség, a gyors észjárás, a gyors döntés, a furfangosság, a jó helyzetfelmérő képesség, a kiváló lovaglótudás, a kis kötelékekben való harcolni tudás, az ilyenkor elengedhetetlen bajtársiasság.

Az igazi „huszárértékek" elsősorban a irreguláris harcmód értékei voltak: a lovasügyesség, a bátorság, a gyorsaság, az egyéni képességek. A harckészség, az intuíció. Az ösztönös katonai tudás, amely nem igényelte a megtanulható bonyolult harceljárásokat, és nem kívánt a vezetőktől sem különösebb stratégiai ismereteket. Itt a „harcászati tudás" volt az igazi erény. Ha egy lovascsapat olyan ellenségre akadt, amelyet legyőzhetőnek vélt, azt többé nem hagyta nyugton. Zaklatta, körülrajzotta – ahogy akkor mondták: „körülcsiripelte" –, lőtte, vágta az ellent, ahol érte. Irreguláris harcmód volt ez a javából. Ennek a „huszárstratégiának" Magyarországon valójában már a kuruc időkre esik a virágkora. Mind a Thököly-, mind a Rákóczi-szabadságharc kuruc lovassága mesterien alkalmazta ezt a harcmódot. A nagyobb csatákat ugyanakkor sorra elvesztették a kurucok, törvényszerű bizonyságául annak, hogy a nyugati típusú csatalovassággal szemben önmagában kevés volt az akár legkitűnőbb ösztönös harci tudás.

A leghíresebb korszak – „aranykornak" is mondják – a 18. századdal kezdődött, s tartott közel másfél évszázadon át. Ebben az „aranykorban" vált a huszárság az akkori Európa szinte minden államában az új elvek szerint szerveződő hadseregek integráns részévé, maga a huszár pedig egyenrangú fegyvertársává az akkori idők klasszikus nehézlovasainak. Számon tartja a történelem azt is, hogy az első huszáralakulatokat ezekben a hadseregekben magyarok szervezték meg a század első felében. Sőt az alakulatok tisztikara, legénységének jelentős része is magyarországi illetőségű volt – legalábbis az első néhány évtizedben. A későbbi évtizedek immár francia, porosz, holland, dán, svéd, orosz születésű huszárjai tőlük tanulták el speciális könnyűlovas harci mesterségüket és az effajta harcmodor különleges fortélyait. Egy francia szolgálatba állt hajdani magyar huszártiszt és hadmérnök, Jeney Lajos Mihály *A portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megvívásának mestersége korunk géniusza szerint* című könyve, amely 1759-ben először Hágában jelent meg francia nyelven, össze is foglalja ezeket könnyűlovas jó tulajdonságokat.

„*1. Termékeny képzelőerő a szándék, a fortély és a lelemény vonatkozásában; 2. Éles elme, amely képes a harcmező, a hadi vállalkozás minden körülményével számot vetni; 3. Rettenthetetlen szív minden váratlanul feltűnő veszéllyel szemben; 4. Magabiztos, mindig határozott magatartás, amelyet sohasem gyengít szorongás egyetlen jele sem; 5. Szerencsés emlékezőtehetség, hogy mindenkit nevén szólíthasson; 6. Éber, erős és fáradhatatlan természet, hogy mindenhol jelen legyen és mindenkibe lelket öltsön; 7. Helyes és gyors szemmérték, hogy felfogja a harcmezőn a terepből és a menet közben észrevett tárgyakból fakadó hasznosságot és haszontalanságokat, továbbá az akadályokat és a veszélyeket; 8. Olyan érzelemvilág, amely erősíti az egész csapattest tiszteletét, bizalmát és ragaszkodását.*"

A század végére szilárdultak meg azok az egyetemes „huszársztereotípiák", amelyek a csapatnem valós katonai értékeiből és legalább annyira a hozzá kapcsolódó mítoszokból táplálkoztak. Ki volt az igazi huszár? Az, aki parancsra, de leginkább ösztöneinek engedve, virtusból akár a leglehetetlenebb katonai vállalkozásokba is belevágott; aki tartotta magát ahhoz az Európa-szerte eltejedt hetyke vélekedéshez, miszerint az igazi huszár nem is érheti meg a negyvenedik életévét, vagy ha megéri, már nem is számít igazi huszárnak.

Az első csapást a huszárokra s egyúttal a lovas fegyvernemre a 19. század második felében mérte a történelem. A lovasság egyre inkább segédfegyvernemmé vált, noha presztízse mindig is magas maradt. Bár még nagy a lovasok száma az egyes hadseregekben, a lovasezredekben egyre újabb és újabb, addig soha nem látott katonai szakágak képviselői jelennek meg, utászok, távírászok, géppuskások. Majd elérkezett a 20. század elejének nagy háborúja, ahol a lovasság, a huszárság is, a szükség kényszere alatt lényegében gyalogos katonává „lépett elő". Ezzel ért véget a huszárság „cifra története", s vette kezdetét az utolsó szakasz, amely ennek a mostani könyvnek a lapjain elevenedik meg.

A *Nagy huszárkönyv* folytatásaként az olvasó most kezébe veheti a „kis huszárkönyvet", a magyar huszárság képes történetének második kötetét. Egy jóval rövidebb időszak huszártörténelmét. Hasonlít rá, de más is ez a kötet, mint az előzménye, küllemében, szerkezetében. De más a keretet adó kor is. Merthogy közelmúltunkról van szó. Az egykori szereplők közül sokan – hál' istennek – itt járnak ma is közöttünk, saját élményeik, amelyeket beszélgetésekben és visszaemlékezéseikben megosztottak velünk, előbbek minden, bármilyen érzékletes történészi értékelésnél. A történész egyet tehet: összerakja a mozaikjaikat, behelyezve személyes „mikrotörténelmüket" a korszak nagy hadtörténeti összefüggéseibe.

Az archívumok ezen kívül is rendkívül sok forrását őrzik a korszaknak: lovasalakulatok iratait, hadműveleti iratokat, térképeket, anyagi-technikai iratokat, rajzokat, számtalan fényképet és nagyon gazdag, múzeumokban, magángyűjteményekben megőrzött tárgyi kultúrát. A kötet, mint elődje is, nagy szerepet szán a képi megjelenítésnek, és ahogy akkor, most is hitelesség az elsőrangú célunk. *Somogyi Győző* színes grafikái, rajzai emberekről és tárgyaikról, a személyes holmikról és a kincstári ellátmányról, a lovakról és felszerelésükről, fegyverekről, járművekről, a huszárok „anyagi technikájáról", valamennyi hiteles ábrázolás – művészi látásmóddal. Általuk válik hitelesebbé a bemutatott történelmi idő, életszerűbbé a kötet hősei, a korszak „fő- és közhuszárjai".

Más a kötet a benne szereplő dokumentumértékű fotók miatt is. Nagyszámú fotót használtunk fel a szerkesztés során, amelyek mintegy képi dokumentációját adják a narratíváknak, közöttük nem egy technikai bravúr is, megőrzött 50–60 éves színes diaképek. Ahogy az lenni szokott, gazdagabb a békeévek fototermése, kevesebb, de életszagúbb és megdöbbentőbb a frontoké. A szerzők és a kiadó ezúton mond köszönetet a fotókat rendelkezésre bocsátó közgyűjteményeknek és magángyűjtőknek, családi fényképarchívumok tulajdonosainak: a *Hadtörténeti Múzeumnak*, a sárvári *Nádasdy Ferenc Múzeumnak*, a nyíregyházi *Jósa András Múzeumnak*, személy szerint *Babucs Zoltánnak*, *Haranghy Miklósnak*, *Kókay Györgynek*, *Laborcz György Péternek*, *dr. Söptei Istvánnak*, különösképpen pedig *dr. Bene Jánosnak*, a kötet szaklektorának – akiknek közreműködése nélkül ez a kötet nem készülhetett volna el.

BÉKEÉVEK
(1920–1938)

Az első világháború után a lovasság mindenekelőtt továbbra is alkalmi fegyvernem maradt. Szervezetét, fegyverzetét és felszerelését a Magyar Királyi Honvédség kötelékében is megpróbálták valahogy a modern harceszközök (harckocsik, rohamlövegek, repülők) tömeges megjelenése eredményezte új hadműveleti, harcászatai alkalmazásmódokhoz, eljárásokhoz igazítani, de lovai miatti érzékenységén és harcba vetésének limitált idején változtatni nem lehetett. Harcait – ahogy az első világháború hosszabb időszakában is – már nem lovon, hanem gyalogosan vívta meg. A lovak elsősorban huszár csapattestek mozgékonyságát, váratlan megjelenését és terepjáró képességét voltak hivatottak szolgálni, de a szélsőséges időjárási viszonyok és a szünet nélküli bevetések igencsak károsan hatottak ezen tulajdonságaik kamatoztatása szempontjából.

Hivatásos és tartalékos tisztikarának és legénységének társadalmi összetétele is mutatott hasonlóságot a korábbi időszakok huszárjaiéhoz. A tisztikarban – ha nem is a korábbi jelentős mértékben – ősi tradíciójához híven továbbra is képviseltette magát a főnemesség, az arisztokrácia. Az Eszterházy, Dőry, Stipsicz, Dégenfeld-Schonburg, Széchenyi főúri családok huszártiszt fiai többnyire a Nádasdy Ferenc 3. huszárezredben szolgáltak. Szinte alig akadt olyan főúri, földbirtokosi vagy volt földbirtokosi család, amelynek ne lett volna legalább egy hősi halottja a második világháború küzdelmei alatt. Két hercegi, valamint nyolc-nyolc grófi és bárói családból származó hivatásos és tartalékos huszártiszt esett el 1941 és 1945 között. Az arisztokrácia ifjain kívül a lovasságot választották az egyes katonadinasztiák (Pongrácz, Lázár, Fejes, Dienes, Sibrik, Splényi) sarjai, az első világháború előtti talaját vesztett politikai és katonai vezetéshez, a feltörekvő hivatalnokréteghez tartozó, az értelmiségi vagy az agráriumhoz kötődő foglalkozást űző családok fiai, s az első világháborús hadiárvák is. Érdekességképpen megemlíthető Garamszeghy-Géczy Péter hivatásos huszár hadnagy, kinek édesapja színművész volt. A különböző anyagi és egzisztenciális

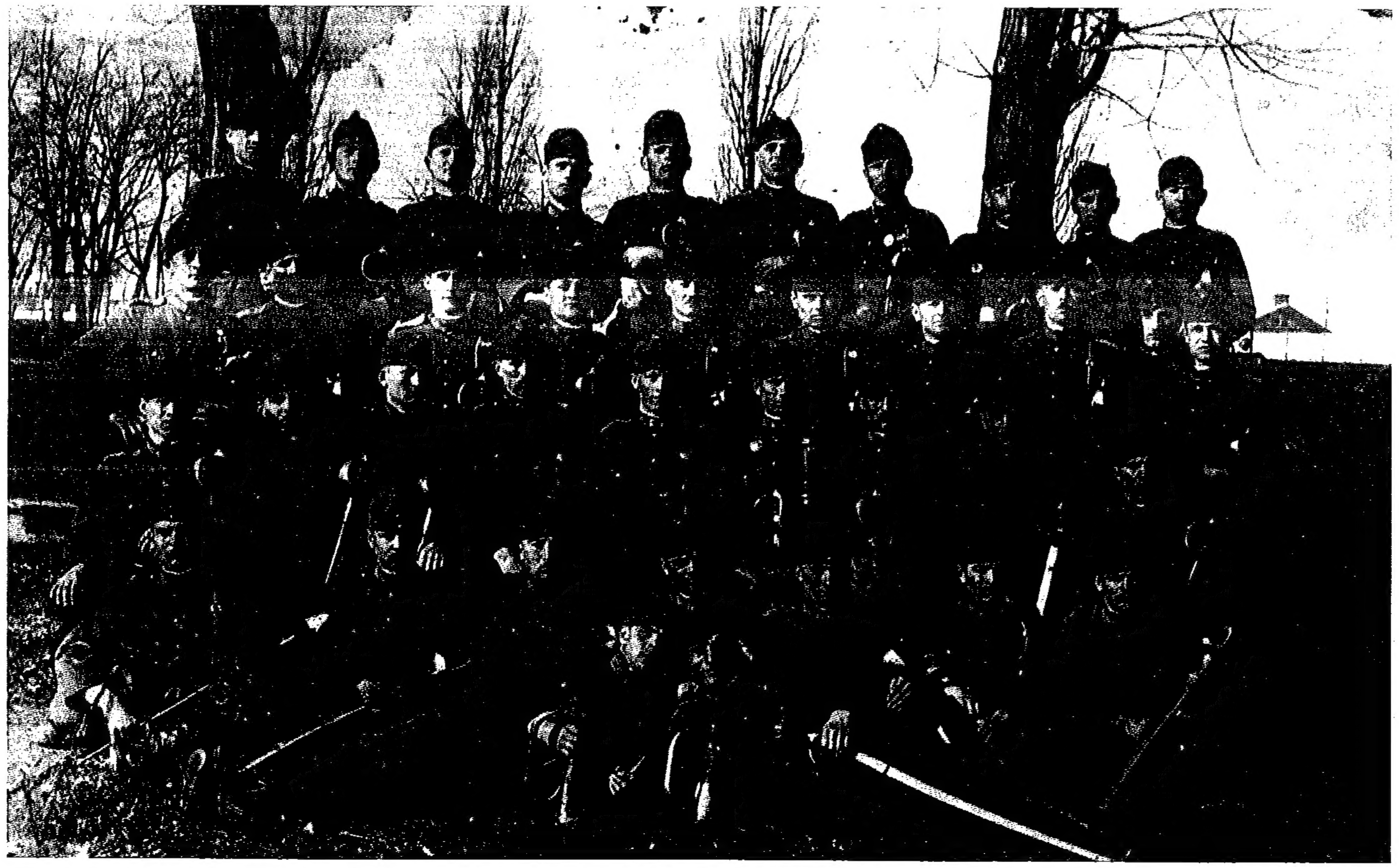

A 4/1. lovasszázad egyik szakasza. A felvétel 1935. március 21-én készült

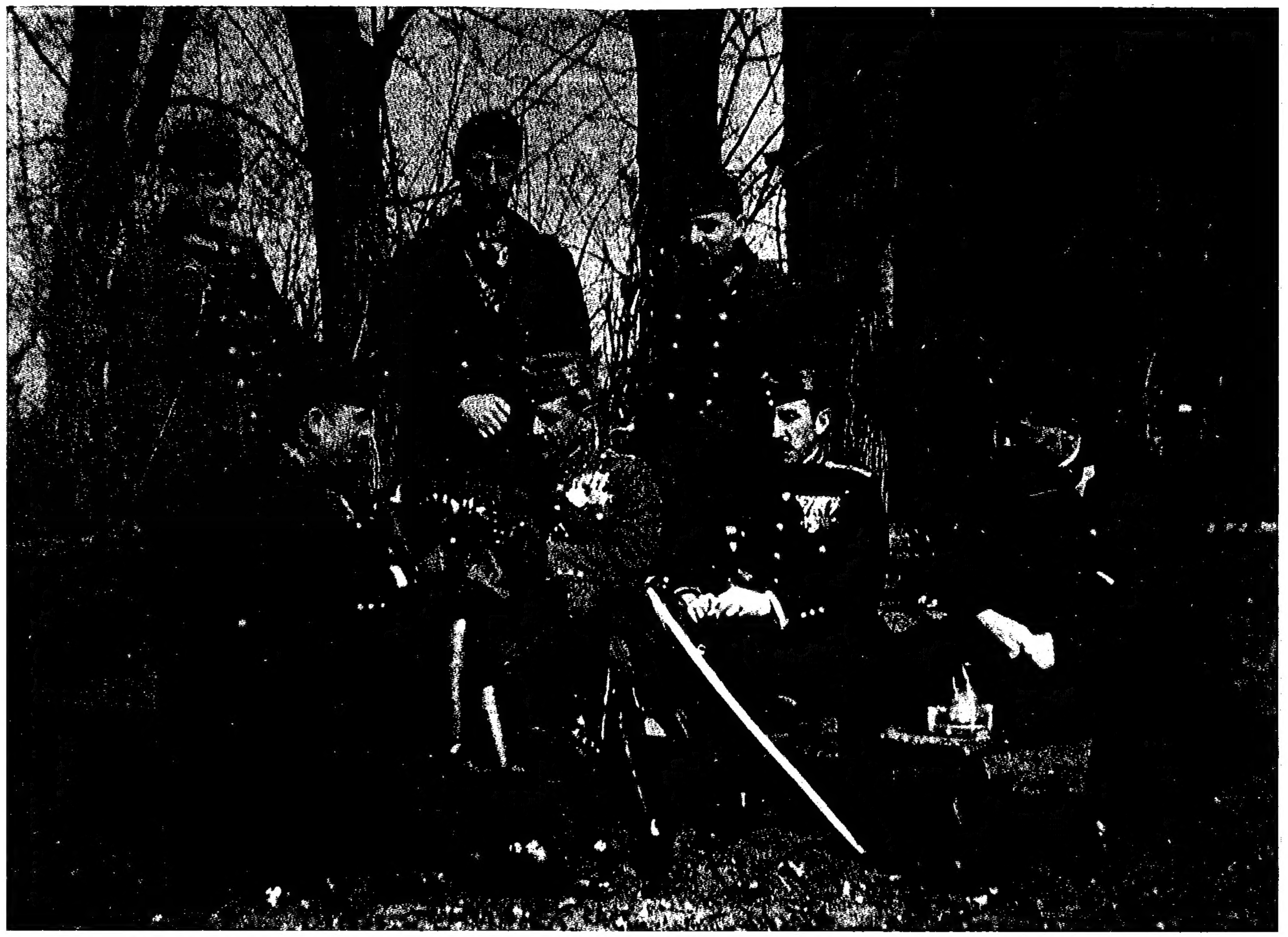

Békebeli idill kisüstivel. Hét huszártiszt a 4. huszárezredből az 1920-as évek végén

háttérrel rendelkező tisztek között a huszártisztmentalitás nem engedte meg az elkülönülést sem a szolgálatban, sem a szolgálaton kívül.

A lovasság legénységi állománya továbbra is a Nagyalföld, a Tiszántúl, a Jászság, a Kunság, s a Dunántúl lótenyésztéshez értő, gazdálkodó, földművelő népének fiataljaiból került ki. A huszáralakulatok gyakori hadiállományra emelésének időszakában azonban a falusi és városi iparosrétegből is kerültek hadköteles ifjak a lovassághoz.

Jóllehet a 20. század magyar huszáralakulatai elnevezésében már nem kizárólag a „huszár" kifejezés szerepelt (lovasdandár, lovashadosztály, huszárezred lovasszázada stb.), a lovasság szerepe s mennyiségi arányai csökkentek a többi fegyverneméhez képest, már az első világháború idején meg kellett válni díszes ruházatától, egy tulajdonságával azonban messzemenően különbözött a más fegyver- és csapatnemtől: ez az egységes és hagyományos huszárszellem volt. Ez kötött össze tisztet és huszárt, s elsősorban a közös harci élményekből, a huszár és tisztje közötti közvetlen viszonyból s a lovak szeretetéből alakult, illetve újult ki évszázadok múltán is. A tisztikar fenntartás nélkül ápolta a huszármúlt tiszteletét, s példaadó magatartásával mindvégig annak fenntartására törekedett. Mindez békében az alárendeltekről való gondoskodásban, háborúban pedig az őszinte bajtársiasságban nyilvánult meg. A huszártisztek szolgálatban mindent megkövetelő szigorú elöljárók, szolgálaton kívül beosztott legénységük legfőbb támogatói voltak, akikhez alárendeltjeik bizalmasan fordulhattak minden problémájukkal, gondjukkal abban a tudatban, hogy ha tudnak, segíteni fognak. E magatartásukkal nyerték meg huszárjaikat, akik feltétlenül bíztak bennük, megbecsülték őket, ragaszkodtak hozzájuk, s a válságos helyzetekben megtettek értük mindent.

A huszárszellem lényegét Splényi Géza, a nyíregyházi 4. huszárezred egykori őrnagya az alábbi

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 1.

frappáns módon fogalmazta meg kötetében: *„Ennek alapja az elöljárókba vetett feltétlen bizalom, azoknak tisztelete és megbecsülése. Hozzájuk való ragaszkodás. Ez vonatkozik minden huszárra, úgy tisztre, mint legénységre. A huszártiszt sohase volt csak parancsnok, hanem századának, szakaszának apja, papja, tanítója. Apja, aki minden körülmények között gondoskodik. Papja, akihez minden alárendeltje minden bajával, gondjával fordulhat. Tanítója, aki megtanította a legfontosabbra, a hagyományos huszárszellemre, bajtársiasságra jóban-rosszban az önfeláldozásig. Ez forrasztott össze tisztet, altisztet és huszárt egy családdá, ennek folyománya az a viszony, melyet más fegyvernembeliek úgy megcsodáltak. Ebből származik a tiszteleten, megbecsülésen alapuló fegyelem, melyen nem változtat se súlyos harchelyzet, se hadifogság, se civil ruha."*

Az első világháborút lezáró trianoni békediktátum Magyarországra nézve súlyos katonai rendelkezései a honvédség lovas fegyvernemét is érzékenyen érintették. Az 1921. június 1-jén életbe lépő hadsereg-szervezési rendelkezések szerint mindössze négy huszárezred (16 század), s a hét vegyesdandár közvetlen lovasszázadai képviselhették e tradicionális csapatnemet.

Fekete sapka és világháborús lovassági bekecs. A sapkarózsát nemzeti színű kokárdával fedték el

Magyarország nemzetközileg is elismert fegyverkezési egyenjogúságának 1938-ban történt visszaszerzéséig – az általános hadkötelezettség kezdeti tiltása és a Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság kezdeti felügyelete következtében – a lovasalakulatok szervezetében nagyobb méretű minőségi és mennyiségi változtatásokat nem lehetett végrehajtani.

A Magyar Királyi Honvédség sereglovasságát jelentő 6-700 fős békelétszámú huszárezredek mindegyike két osztályból állt, melyek 1928-ig egy-egy karabélyos-, illetve géppuskás-, azt követően két karabélyos- és egy géppuskásszázaddal rendelkeztek. Ezredközvetlen alosztályként egy-egy árkász-, illetve távbeszélőszázadot állítottak be. A négy huszárezred – mely kettő lovasdandárt alkotott – egy lovas és egy könnyű tarackos ütegből álló lovas tüzérosztállyal kiegészítve lovashadosztállyá fejlődhetett fel. 1937. október 1-jétől az 1–4. huszárezrednél a „karabélyosszázad" helyett a „lovasszázad" elnevezés jelent meg a hadrendben.

A huszárezredeket 1930. március 1-jével a magyar lovasság történetének kiemelkedő alakjairól, illetve e fegyvernemhez kapcsolódó jelentős történelmi személyiségekről nevezték el. A fővárosba, illetve Kecskemétre települt 1. huszárezred az I. Ferenc József jász-kun, a Komáromban, illetve Székesfehérvárott (1928-tól Pápán) levő 2. az Árpád fejedelem, a Sopronban, illetve Tolnán állomásozó 3. a Nádasdy Ferenc, a Nyíregyházán tevékenykedő 4. pedig a Hadik András elnevezést vette fel hadrendi számán felül. A 2/I. és a 3/I. huszárosztály 1932-ben hadrendi számot cserélt, a 2. huszárezred pedig 1935-ben Szentesre települt.

Az ezredek – az 1933-ban épült és 200 fő befogadására képes szentesi kivételével – mind a Monarchia korabeli nagy lovassági laktanyákban nyertek elhelyezést. Kiemelkedett közülük az 1890/91-ben épült, pavilonrendszerű nyíregyházi lovassági laktanya. A 30 holdas, téglalap alakú területen elhelyezkedő kaszárnya eredetileg egy törzsépületből, két-két kapuépületből, illetve egyemeletes főtiszti és altiszti lakból, hat legénységi épületből, a tiszti lovak istállójából, 12 legénységi lóistállóból, fedett és nyitott lovardákból, fog-

Vitéz Dienes-Oehm Tivadar, a nyíregyházi 4. huszárezred első parancsnoka az 1920-as évek elején, még Monarchia korabeli huszár ezredesi atillájában

da-, markotányos-, zuhany- és mosdóépületekből, a beteg lovak istállójából, szekérszínből, raktárakból, valamint külön csapatkórházból állott. A városon kívül egy 312 holdas gyakorló- és lőtér is tartozott hozzá. 1920 augusztusától elsősorban a megszálló román hadsereg által okozott károkat igyekeztek kijavítani, s az 1930-as évek elején is csupán az istállókhoz tartozó 13, félereszes kocsiszínnel, lópataáztatóval, kopófalka-épülettel s egy házi lövöldével gyarapodott a kaszárnya. A nagyobb építkezések – ahogy valamennyi laktanya esetében is – az 1938-as haderőfejlesztési program jegyében történtek. A nyíregyházi lovassági laktanya mögött ekkor épült fel egy újabb legénységi épület, s egy kapuépülettel, három, 100–100 lovat befogadó istállóval, illetve egy-egy betegló-istállóval, kovácsműhellyel és patkoló épülettel is bővült a „Hadik huszárok" szálláshelye.

A vegyesdandár-közvetlen huszárszázadok a honvédség csapatlovasságát s egyben a huszárezredek egyik karabélyosszázadát képezték. 1928. október 1-jétől 1938. október 1-jéig – a trianoni békediktátum megkötései miatt – fedőnév alatt mint „csendőrlovas alosztályok" szerepeltek a hadrendben. Névlegesen ezért a Belügyminisztérium állományába tartoztak. Tisztjei és legénysége a magyar királyi tábori csendőrség tábori barna egyenruháját viselte piros-zöld csendőrhajtókával, s a Magyar Királyi Honvédség tábori barna (Bocskai-)sapkáját hordta egy kisebb méretű csendőr kakastolldísszel. Szervezetileg a vegyesdandár-parancsnokságok alárendeltségébe kerültek, a csapatösszevonással egybekötött hadgyakorlatokat a huszárezredekkel együtt hajtották végre.

A csapatlovasság szervezése és elhelyezkedése a két világháború között az alábbi volt:

1. vegyesdandár-huszárszázad: Budapest
2. vegyesdandár-huszárszázad: Komárom
3. vegyesdandár-huszárszázad: Keszthely
4. vegyesdandár-huszárszázad: Pécs
5. vegyesdandár-huszárszázad: Szeged
6. vegyesdandár-huszárszázad: Debrecen
7. vegyesdandár-huszárszázad: Miskolc

A huszárezredek személyi állományának békelétszámát 1928-tól 48 tiszt és 658 huszár, a „csendőrlovas alosztályokét" 5 tiszt és 95 huszár jelentette.

A huszárezredek parancsnokságai ezredtörzsre és visszamaradó különítményre tagozódtak. Az ezredközvetlen alosztályokat kezdetben csupán egy-egy árkász-, illetve távbeszélőszázad, majd 1935-től egy 7,5 cm-es 15/31 M. lovassági könnyűágyúkból álló huszárüteg képezte. Az ezredtörzsben az ezredesi rendfokozatú ezredparancsnok munkáját az ezred első és másodsegédtiszt segítette, s ide tartozott a felriasztási terv készítője, a különleges beosztású törzstiszt és a visszamaradó különítmény, mozgósítás esetén a visszamaradó pótkeret parancsnoksága.

A beosztott huszárosztályok törzsét az alezredesi vagy őrnagyi rendfokozatú parancsnok irányította, segédtisztje támogatásával. Ide tartozott még egy anyagi tiszt, a vezető orvos és állatorvos, a gazdasági hivatal főnöke beosztottjaival, a pat-

CÍMER BOCSKAI-KALPAGRA, BABÉR ÉS TÖLGY CÍMERDÍSSZEL
Anyaga sárgaréz, illetve tombak, mattszínűre aranyozva. Magassága 6,2 cm.

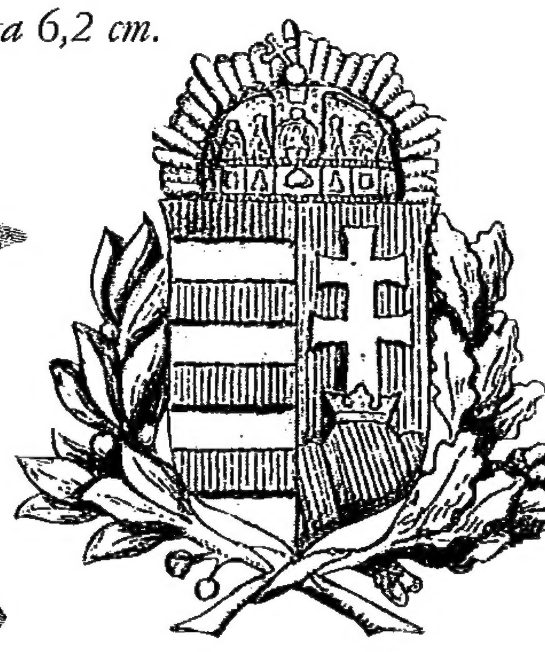

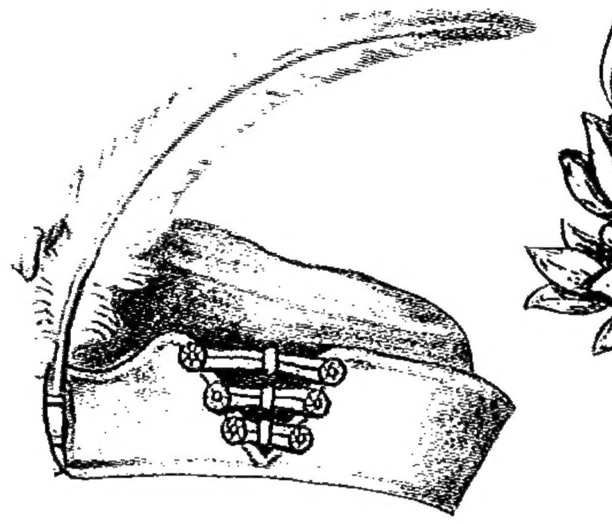

A BOCSKAI-KALPAG OLDALNÉZETBŐL, A BOCSKAIDÍSSZEL

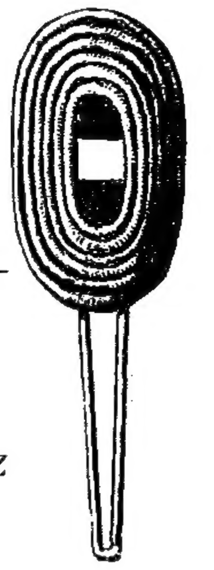

SAPKARÓZSA BOCSKAI-KALPAGHOZ
Aranysodralékból készült, közepén fémből, tojásdad alakú, domborított betét – nemzetiszínűre zománcozva.

AZ 1926 MINTÁJÚ ATILLA HÁTSÓ NÉZETBŐL, AZ ÚGYNEVEZETT PÁVAFARKAS HÁTZSINÓRZATTAL

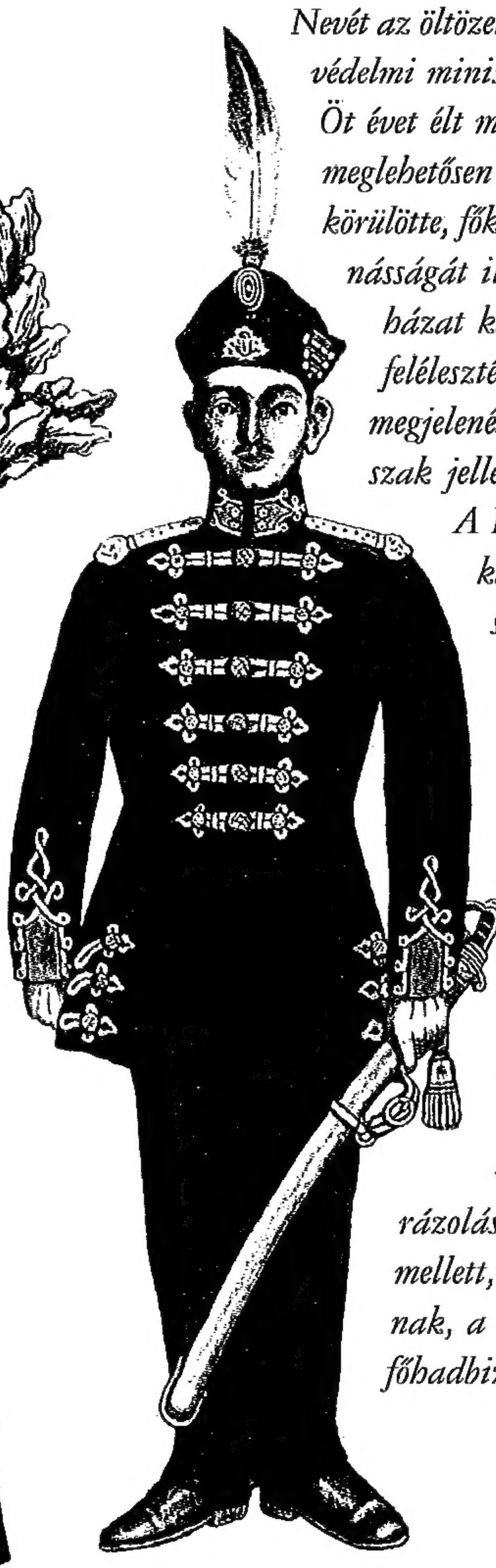

HUSZÁRTISZT AZ 1924-BEN RENDSZERESÍTETT ÚGYNEVEZETT „CSÁKY-DÍSZRUHÁBAN"
Nevét az öltözet a bevezetését elrendelő Csáky Károly honvédelmi miniszterről kapta.
Öt évet élt meg ez a ruhafajta, de rövid élete alatt is meglehetősen markáns vélemények fogalmazódtak meg körülötte, főként esztétikumát, hagyományőrzését, katonásságát illetően. Maguk a kísérletezések e díszruházat kapcsán a 17. századi magyar férfidivat felélesztésére irányultak. A díszruha küllemében megjelenésében végül is nagyon hasonlított a korszak jellegzetes férfidivat-öltözetére, a Bocskaira.
A Bocskay (más említésekben: bocskai, Bocskai-ruha, Bocskai-öltözet, illetve Bocskai-sapka, Bocskai-kabát) nevű öltözékek, ruházati cikkek mint a historizáló magyaros férfidivat legutolsó karakteres típusai az 1920-as évek elején jelentek meg a magyaros férfiruházatban. Szorgalmazójuk Nemes Mihály festőművész, aki a század elején egyenruha gyanánt más, főként reprezentációs célú történelmi ruhadarabot, öltözetet is tervezett a testőrségek, a rendőrség és a honvédség részére. A Bocskai-kalpag formáját a művész Bocskai István fejedelem korabeli ábrázolásokról ismert süvegéről mintázta. Nemes mellett, aki művészeti tervezője a díszegyenruhának, a katonai tervező Péter Ferenc II. osztályú főhadbiztos.

HUSZÁRTISZTI ATILLA KARZSINÓRZATA ÉS KARHAJTÓKÁJA
A zsinórdísz alatti piros-fekete páros hajtóka a vezérkari minőséget. az alapruházat kék színe a huszár mivoltot jelzi.

HUSZÁRTISZT (SZÁZADOS) TÁRSASÁGI ÖLTÖZETBEN 1926–1931
A díszruha a Monarchia korát idézi, a kiegyezés utáni honvédség atillás egyenruháját. Az atilla zsinórzata olyan, mint a 48-as honvéd atilláé. A karzsinórzat azonban egészen új találmány. Hátul a derék alatt úgynevezett pávafarkas a zsinórzat.
A honvédtisztek illő társasági öltözködésével a hadvezetés feltűnően sokat foglalkozott végig az egész korszakon. A társasági öltözködés – nevéből is egyértelműen – a tisztikar társadalmi rangjának szükségszerű velejárója, az úri körökben dívó normákhoz igazodott. A nagy-, illetve kistársasági öltözet a civil öltözködési etikett frakkos, illetve zsakettes normáinak felelt meg. Az effajta normákhoz való disztingvált alkalmazkodás az egyik legfontosabb bejutási feltétel volt ezekbe a társaságokba. A hadvezetés intézményesen gondoskodott tisztikaráról.
A huszártisztek nagytársasági öltözete alapruházatként fekete sapkából, sötétkék atillából, fekete pantallóból és fekete cúgos cipőből állt. Mentét, esőköpenyt, körgallért nagytársasági öltözethez nem lehetett viselni. Amikor első változatában 1924-ben rendszeresítették, „társasági díszruhának" nevezték. Viselési helyzetei inkább a civil szférához kötődtek, de „katonai eseményeken", ilyen volt a hadbírósági tárgyalás, a becsületügyi tárgyalás, elrendelt kihallgatás, szolgálati jelvénnyel, igazán ünnepélyes és díszes alkalmakon, mint az udvari bál, díszebéd, esküvő, bál, színház, hangverseny, hazafias és egyházi ünnepek, illetve temetéseken is viselték.

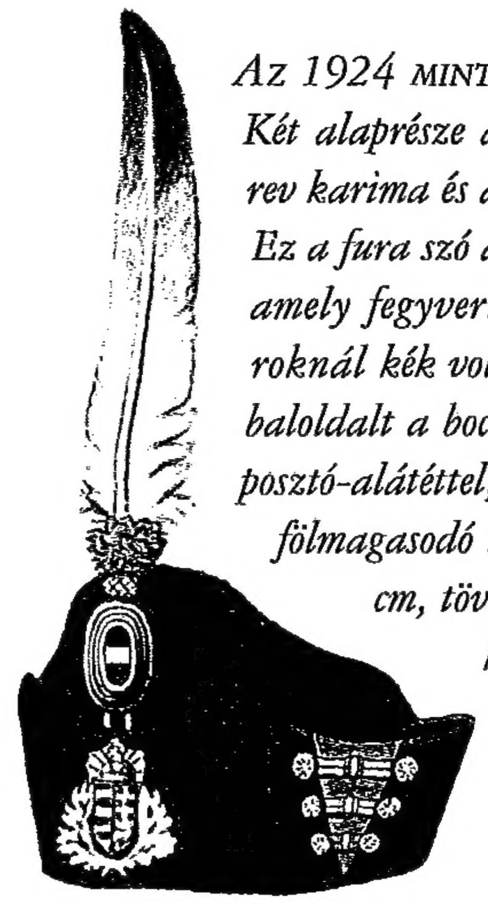

AZ 1924 MINTÁJÚ BOCSKAI-KALPAG
Két alaprésze a fekete posztóval bevont merev karima és a fegyvernemi színű „tucsak". Ez a fura szó a sapka puha fejrészét jelenti, amely fegyvernemi színű, azaz a huszároknál kék volt. Díszei: a címer és a rózsa, baloldalt a bocskaidísz a szokásos hajtókaposztó-alátéttel, illetve elöl a jelvény mögül fölmagasodó sastoll. A toll hossza kb. 30 cm, tövénél 35 mm-es göndörített fekete tollakkal.

AZ 1924 MINTÁJÚ TISZTI DÍSZSISAK, AZ ÚGYNEVEZETT LOHENGRIN-SISAK
A névadás utal a sisak színpadi jellegére. Anyaga alumínium, aranyozott veretekkel. A sisak formája a 16–17. századi rákfarkas huszársisakot idézi. A sisakforgóba ugyanazt a tolldíszt kellett tűzni, mint a bocskaiba. A sisakot szolgálati díszöltözethez, díszkivonulásoknál, gyászkíséreteknél, dísz (udvarlaki) őrszolgálatban viselték. Viselését 1931-ben beszüntették. Helyette az alumíniumból készült, 1915 mintájú változatot rendszeresítették.

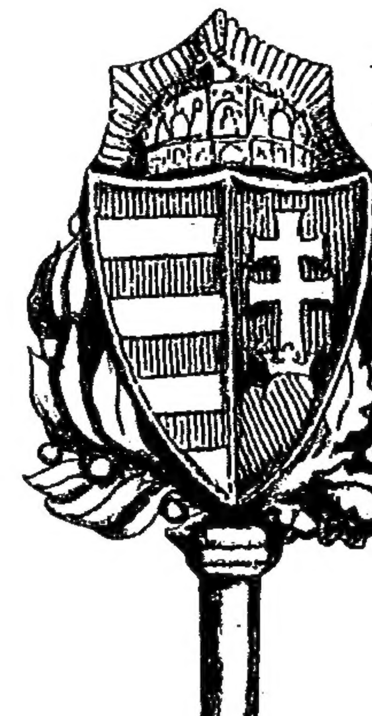

AZ 1924 MINTÁJÚ TISZTI DÍSZSISAK SISAKCÍMERE, HIVATALOS NEVE: „CÍMERES FORGÓ"

AZ ELLENZŐS-LEFFENTYŰS TÁRSASÁGI SAPKA HÍMZETT TURULMADARAS SAPKAJELVÉNYE

HUSZÁRTISZTI DÍSZRUHA RENDBEN ÉS SORBAN 1924–1929
A ruha anyaga khakiszövet, kiegészítői az 1924-ben bevezetett tiszti díszkellékek: a Lohengrin-sisak, a vállszíjas tölténytáska, a díszöv és az 1904 mintájú lovastiszti kard.

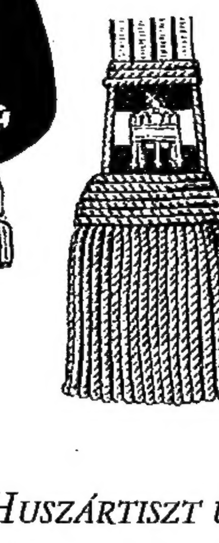

A KARDBOJT A FEGYVER ELMARADHATATLAN TARTOZÉKA
A szalag hossza 82, szélessége 2 cm, a bojtban a rojtok hossza 7 cm, vastagságuk 1, 5, 2 mm. A külső rojt sor aranysodralékból, a belső arannyal átszőtt selyemszálakból állt.

HUSZÁRTISZT ÚGYNEVEZETT KISTÁRSASÁGI ÖLTÖZETBEN
Ilyen ruházatban 1931–1944 között pompázhattak a huszártisztek.

HUSZÁRTISZT ÚGYNEVEZETT KÉNYELMES ÖLTÖZETBEN
Ez az öltözettípus az utcai, „korzó"-öltözetnek számított.

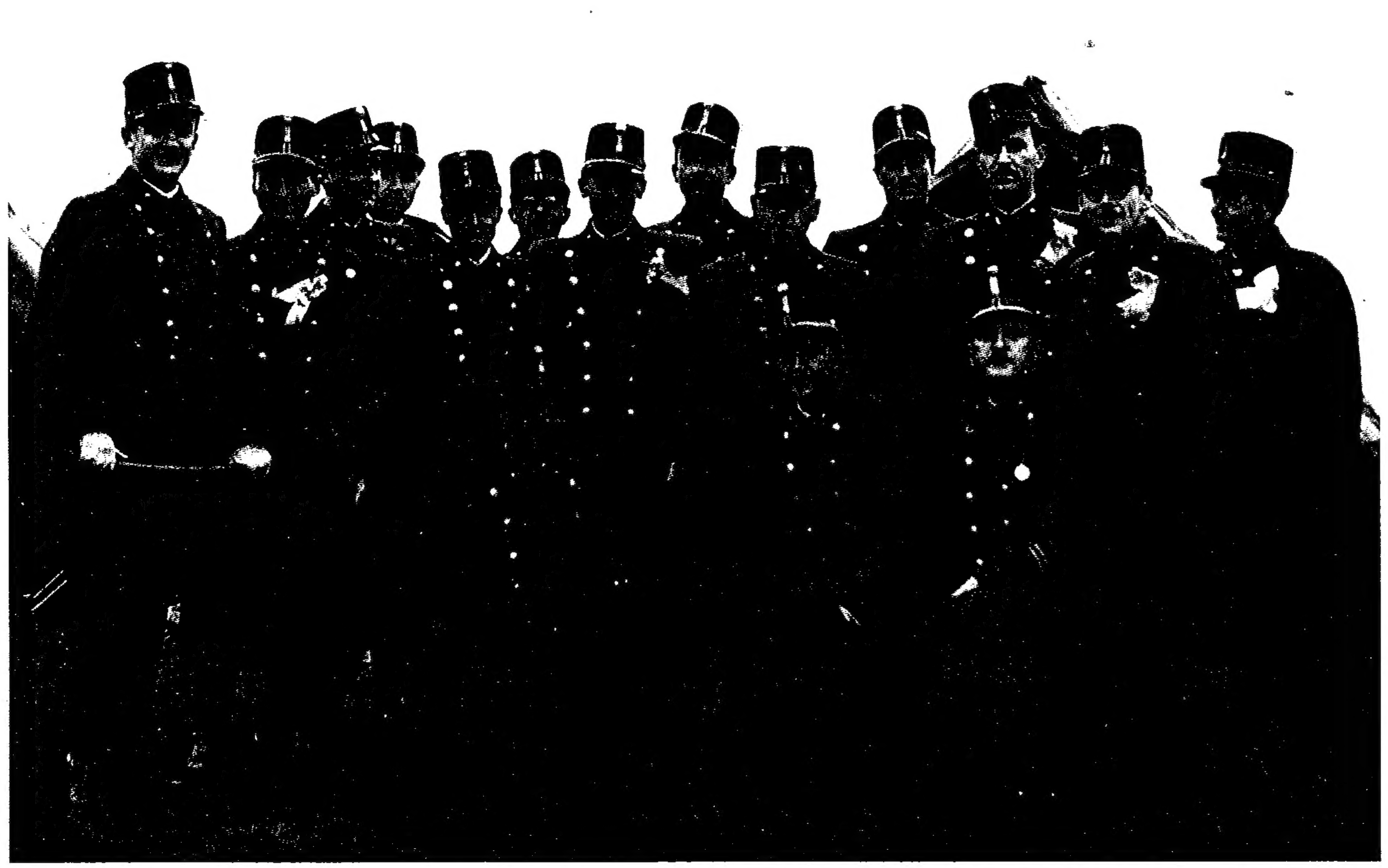

Huszártisztek köpenyben. Feltűnően rövid, úgynevezett lovaglóköpenyt visel a kezében lovaglópálcát tartó tiszt

kolóműhely a patkolómesterekkel s a fegyverzeti műhely a fegyvermesterekkel. Az osztályok két lovas- és egy géppuskásszázadból alakultak meg.

A lovasszázadok tisztikarába a századparancsnok, a 3, később 4 szakaszparancsnok, valamint az arcvonalmögötti tiszt tartozott. A századparancsnok általában századosi rendfokozatot viselt, s a folyamőrség mellett egyedül a huszároknál őrizték meg azon hagyományt, hogy őt szolgálatban és szolgálaton kívül kapitánynak kellett szólítani. Az arcvonalmögötti tiszt a századparancsnokot támogatta és helyettesítette a parancsnoki teendők ellátásában. Feladatai közé tartozott békeidőben és háborús körülmények között a századtörzs, a tartalék, a vezeték lovak irányítása, valamint a lőszer- és anyagutánpótlás, a lóellátás és patkolás munkájának irányítása, illetve ellenőrzése is. A géppuskásszázadnak parancsnoka, arcvonalmögötti tisztje és szakaszparancsnoka volt. A fiatal szakaszparancsnokok alá tartozott a szakaszokba beosztott, kiképzés alatt álló legénység, a lovak, a fegyverzet, a felszerelés és az elhelyezési körlet. Helyettesük egy szintén fiatal őrmester vagy szakaszvezető volt. A szakasz három, tisztesek parancsnoksága alatt álló rajból állt. A raj létszámát 16 lovas és egy málháslóvezető jelentette. Az ezredhez tartozott még az új lovak belovaglására a pótló idomító keret és a karpaszományos újonc

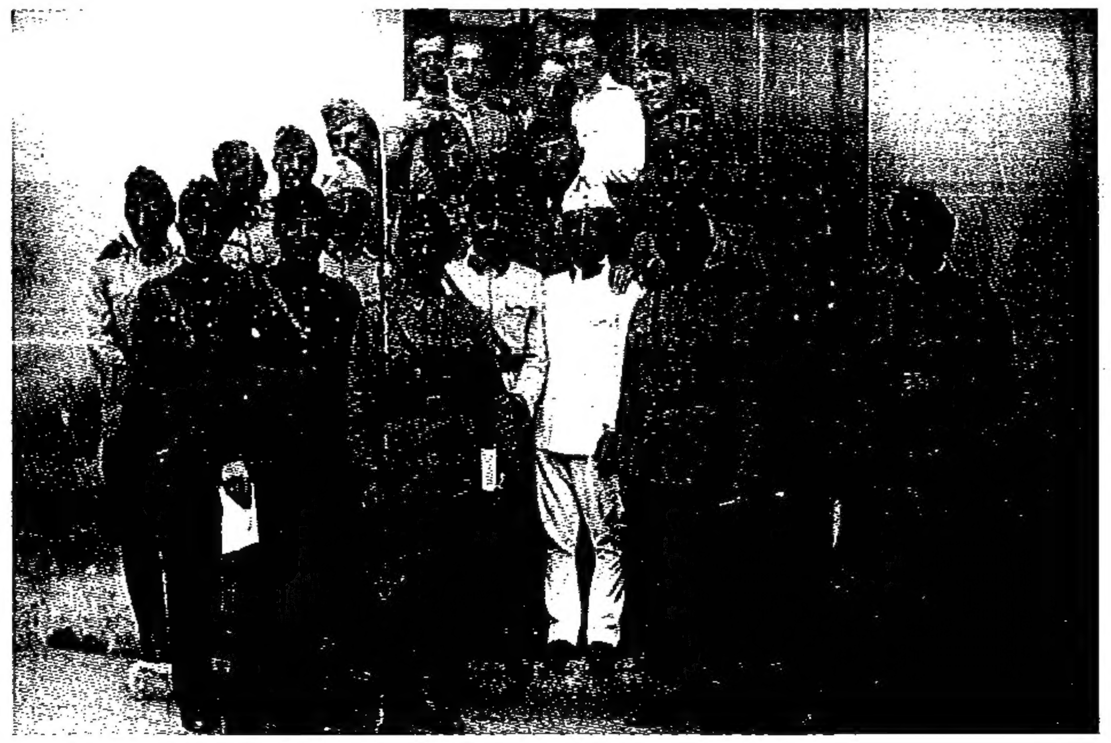

Tiszti csoportkép az 1930-as évek elejéről. Az akkor viselhető huszártiszti nyári egyenruhavariációk szinte mindegyikét láthatjuk a képen: khaki, fehér vászon, zöld zsávoly ruha, fehér lovaglópantalló (középen), fekete szalonnadrág, csizmanadrág

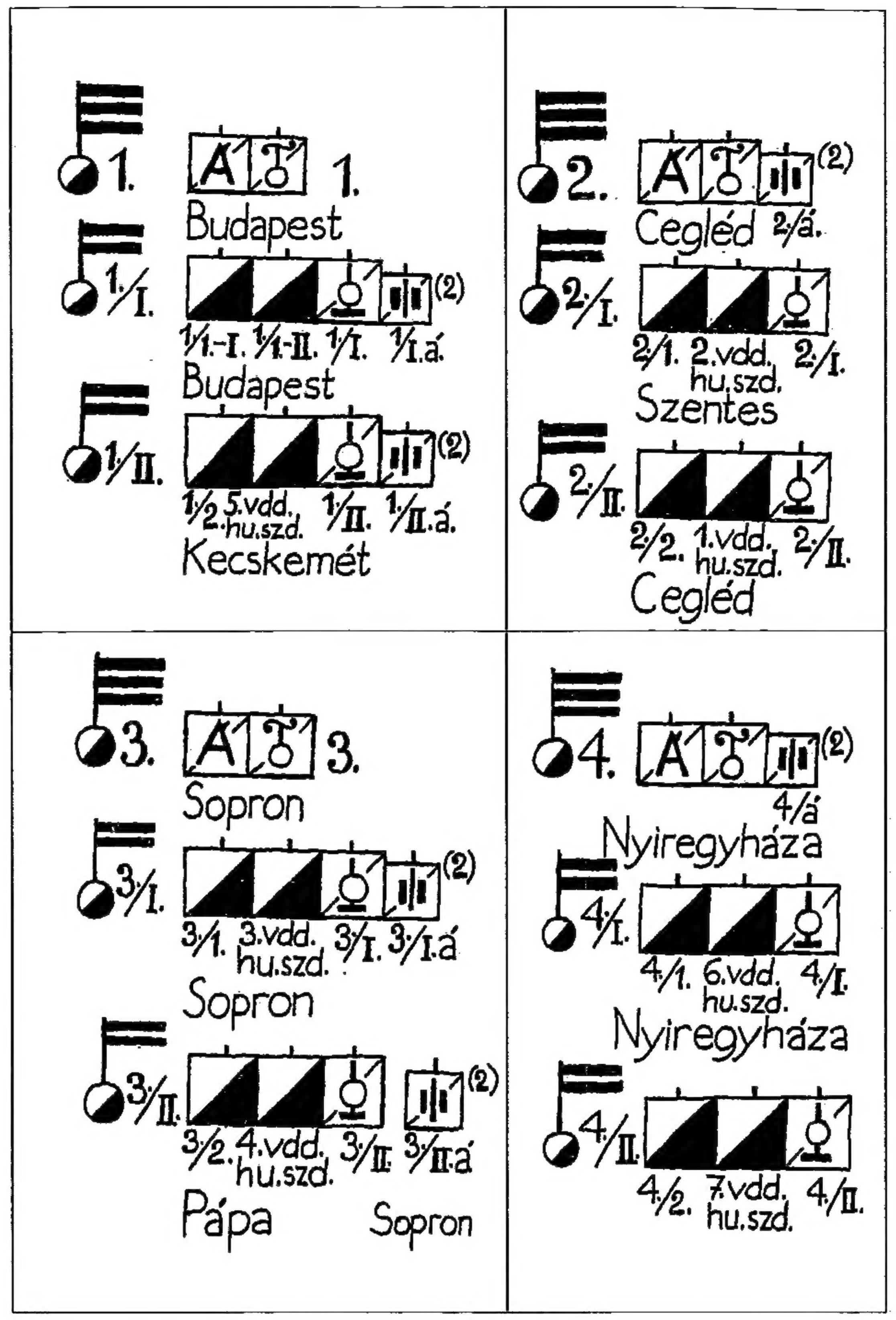

A magyar királyi lovasság hadrendje 1935-ben

osztag (önkéntes iskola), amely parancsnokból és 2-2 oktatóból állt.

1935–36-ban egy huszárezredben általában 54–56 hivatásos huszártiszt szolgált. A Magyar Királyi Honvédség huszártisztjei a két világháború közti időszakban még javarészt az Osztrák–Magyar Monarchia volt honvéd- és közös huszárezredeiből származtak. Az utóbbiak többsége a bécsújhelyi katonai akadémiát végezte. A fiatalabbak a Ludovika Akadémiáról kerültek ki.

A tisztikart a hivatásos altiszti és szakaszvezetői állomány segítette munkájában. Ők látták el a szakaszparancsnok-helyettesi, patkolómesteri, fegyvermesteri, ezredtrombitási, szolgálatvezetői, nyilvántartó, számvivő, írnoki s anyagi altiszti feladatokat. Létszámuk 1936 őszén ezredenként 40 altisztből és 9 szakaszvezetőből állt. Hasonló feladatokat látott el még mellettük 21 nem hivatásos továbbszolgáló szakaszvezető és tizedes is. Munkájuk minden időben pótolhatatlan volt. Ők képezték az alapját a rendnek és a fegyelemnek. A parancsok végrehajtását szigorú, de következetes követelményeik s jó példaadásuk biztosította.

A tiszthelyettesek képzése a tisztesiskolán kezdődött, majd folytatódott a különböző szaktanfolyamokon, ahol a rájuk váró – szakaszparancsnok helyettesi vagy kiképző – feladatok sikeres ellátására készítették fel őket. A legmagasabb fokú képzést a jutasi Kinizsi Pál tiszthelyettesképző iskolában kapták.

A század legénységének legfőbb gondviselője a szolgálatvezető volt. Általában az első világháborút megjárt, idősebb huszár tiszthelyetteseket bízták meg ezen beosztás ellátásával. Szinte éjjel-nappal a század körletében tartózkodtak, név szerint ismerték a század katonáit és a lovait, s a kisujjukban volt a huszármesterség minden csínjabínja. *„A városi »vagányokat« éppúgy begyúrta a közös huszármasszába, mint a fennhéjázó falusi gazdafiúkat, vagy a naiv tanyasi legénykéket, igazi huszárokat formált belőlük. Szemöldöke egy rántására pillanatok alatt helyreállt az istállórend. Néhány nap kellett csak hozzá, hogy hajnali öt órakor vagy az esti zabolásnál egyszerre ugorjon a zaboszacskóval az etetővályúhoz vagy az itatóvederrel a hátratekintő huszárlovak fejéhez a sok újonc. Jaj volt annak, akinek a lova zablakarikáján vagy karabélya závárzatán akár csak egy kis rozsdafolt mutatta gazdája gondatlanságát. Rend is volt a huszárok istállójában, akár egy patikában. A járás végig kiseperve, felhintve sárga homokkal, gereblyével kicifrázva. A lóállások közötti elválasztó rudak vége egy vonalban betekerve világos szalmafonattal, nehogy a lovak lába megsérüljön. Az istállóőr föl-alá járt a standon, és a farokemeléshez készülődő lovak fara alá tartotta a deszka trágyalapátot vagy a nyeles húgyfogó vödröt, nehogy bepiszkolódjon a lovak alatt magasló, mindig tiszta, friss szalmaalj. A beosztott újonc istállóőrök – nappal és éjjel felváltva – vigyáztak itt a rendre, mint a szemük fényére"* – olvasható Nagy Kálmán magyar királyi huszár százados írásában.

A huszárezredek nem hivatásos legénységi állománya a fentiekben jelzett időpontban 711 huszár volt. Közülük 159 tisztes látta a rajparancsnoki, írnoki, trombitás, s egészségügyi feladatokat, a többi közhuszárként teljesített szolgálatot. Az utóbbiak között volt 30 mesterember is, kik első-

sorban a századoknál mint szíjgyártó, csizmadia, szabó és kovács tevékenykedtek.

A gyalogos katonának – kemény harckiképzése és őrszolgálata mellett – a ruházatát és fegyverét, felszerelését kellett karbantartania. A huszár ezenkívül lovait ápolta, gondozta, ellátta, s reá várt a ló- és nyeregfelszerelés állandó tisztogatása is. Közben lovas és gyalog harckiképzésben vett részt, s gyakran osztották be istállóőri, századügyeleti és laktanyai őrszolgálatra is. Hogy mikor imádkozhatott e sok elfoglaltság közepette a huszár újonc? Ahogy akkoriban mondták: csakis zaboláskor, mivel a lovat ilyenkor nem volt szabad zavarni.

lyonként egy-egy darab nehézpuska, illetve 1935-től a lovassági ágyús szakasz két darab 7,5 cm-es 15/31 M lovassági könnyű ágyúja. A 12 darab géppuskát a két osztály géppuskásszázada között osztották el.

A tábori zöld színű öltözéket viselő huszárokat felszerelésük összeállításában is igyekeztek alkalmassá tenni a gyalogsági harcra. Karabélyukhoz szuronyt is kaptak, ezenfelül szinte valamennyi felszerelési cikkel – rohamsisakkal, gázálarccal, gyalogsági ásóval, drótvágó ollóval, csákánybaltával, gáz- és sebkötöző csomaggal – ellátták, melyek a puskásszázadok harcosainak kelléktárában megtalálhatók voltak.

Huszárönkéntesek az 1920-as évek közepén Budapesten, az I. Ferenc József huszárlaktanyában

A lovasalakulatok fegyverzetébe ezen időszakban az alábbi kézifegyverek tartoztak: rövid csövű 96 M, majd 31 M Mannlicher ismétlő karabély, háton hordható szíjazattal, 7,65 mm-es Frommer pisztoly, 06 M vízhűtéses Schwartzlose géppuska, 04 M lovassági kard. A huszárezredeknél ezt egészítette ki a 16 darab golyószóró (karabélyosszázadonként négy-négy darab), osztá-

Egy huszárezred járműállománya 1935-ben az alábbiakból állott: a lovassági ágyús szakasz részére két lőszerkocsi, a hat huszárszázadnak és az ezredtörzsnek pedig hét mozgókonyha és 26 országos jármű (azaz szekér).

1920 és 1938 között a honvédség lovasságának legfelsőbb elöljárója a lovassági szemlélő, egyúttal a lovashadosztály parancsnoka volt. Kiképzés szempontjából felügyelete alá tartoztak a vegyesdandár-közvetlen huszárszázadok is. A Nemzeti Hadsereg első lovassági szemlélője közkívánatra a kiváló lovas, s a bécsi spanyol lovas iskolát végzett lovaglótanár, Horthy István lovassági tábornok lett, majd 1938-ig Riedl Miklós altábornagy, Újfalussy Gábor altábornagy, Rapaich Richárd altábornagy, végül Denk Gusztáv lovassági tábornok látta el ezen beosztást.

A huszárok hétköznapjai és ünnepnapjai

Az 1920-as és 30-as békeévek szűkre szabott keretek között, kevésbé változatosan teltek el a lovasalakulatoknál. Az alacsonyra szabott létszámoknak a kiképzésre gyakorolt hátrányos következményeit rövidre szabott szolgálati idővel igyekeztek kiegyensúlyozni. Mindössze hat hónapra vonultak be a huszárok. Ez az idő az alapos lovaskiképzésre elégtelen volt. A kényszerűségből megrövidített kiképzés legsúlyosabb következményei főként a létszám feltöltésnél mutatkoztak. A pótlovak belovaglására, mely a századok negyedik szakaszának „öreg huszárjaira" hárult, nem álltak rendelkezésre megfelelően kiképzett lovasok. A helyzet csak akkor kezdett javulni, mikor 1937-ben ismét visszaállíthatták a hároméves kiképzési időt.

Huszárok támaszban a „Válts ülést!" vezényszóra.
A csuklógyakorlatok egyik kevésbé bonyolult eleme

A lovaskiképzés irányát a két világháború közötti időszakban egyre inkább a nagy tűzerő, illetve a nagy menetteljesítményekre előkészített lovas és ló adta meg, ellentétben az első világháború előtti kiképzési formulákkal, melyek a gyalogsági kiképzés rovására a lovaglásra helyezték a hangsúlyt. A lovaglás és a gyalogosharc számos eshetőségének, fortélyának elsajátíttatása fele-fele arányban oszlott meg a kiképzés során.

Huszárok kapaszkodón. A „másztatás" gyakorlása terepen menetfelszerelésben

1937 után az újoncok kiképzése a lovasszázadok első három szakaszában általában az októberi bevonulástól a következő év márciusáig tartott. Ennek keretében a lövészet, a műszaki ismeretek elsajátítása, s naponta két-három órás lovaskiképzés szerepelt. Márciustól raj-, szakasz-, majd századkeretben folytatódott tovább a kiképzés. Különösen a terepen való gyors és biztos előrejutásra, a felderítő jellegű feladatok begyakorlására és a súlypontképzésre fektettek nagy hangsúlyt. A szakaszkiképzés keretén belül külön foglalkoztak a karabélyos- és a géppuskásszakaszokkal. A harcalakzatok különböző formáit, valamint a különféle tüzelési módozatokat ismertették meg, illetve gyakoroltatták be velük. Ebben az „alapkiképzési" időszakban járőr- és menetgyakorlatokra is sor került. Júliusban a kiképzés szünetelt, a legénységet váltott turnusokban aratási szabadságra engedték el. A későbbi század-, illetve osztálykeretben folytatott kiképzés során begyakorolt feladatok között szerepelt például a vízen való átkelés, a folyammegfigyelés, a hídfőalkotás, a találkozóharc, a felváltás, az ellenséges vállalkozás és lovasroham elhárítása, valamint a kézigránátdobó gyakorlatok. Az újonckiképzést az augusztusi, illetve szeptemberi osztály-, valamint az őszi nagygyakorlat zárta, mely utóbbi keretében leg-

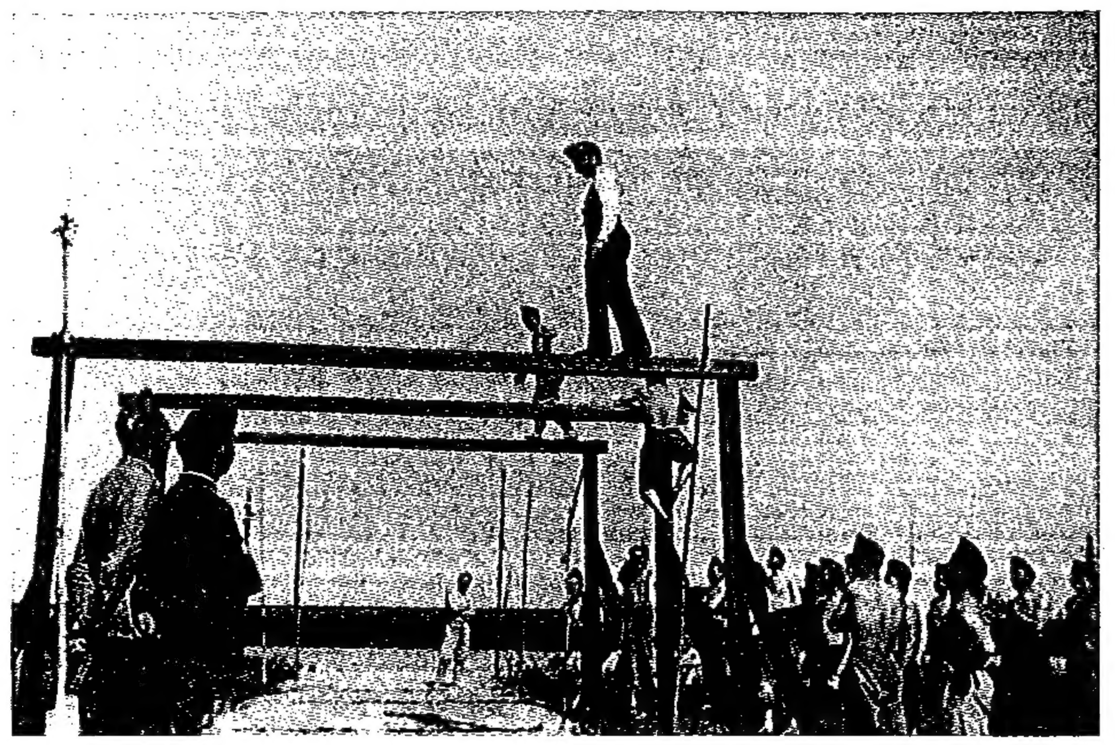

Huszárkiképzés az orgoványi rohamtanfolyamon

inkább a folyamátkelési gyakorlatokat, a harcszerű lövészeteket, a határmegfigyelést, a határon való betörést és az ellenség üldözését gyakorolta a huszárezredek állománya.

A hivatásos huszár tisztikar – ahogy a gyalogos, a kerékpáros és a páncélos is – a Ludovika Akadémián egyazon képzésben részesült. A képzési idő 1938-ig négy év volt, azt követően háromra, végül kettőre csökkent. Az utolsó négy évet végzett évfolyam növendékeit parolijukon viselt gombjaikról gombos nyakúaknak is nevezték. A ludovikás évfolyamok 150 fős létszámmal indultak. A növendékek java része a pesti és a pécsi főreáliskolákból került ki, csak a hiányzókat pótolták polgári gimnáziumokból, líceumokból. A huszárakadémisták – ahogy akkor nevezték őket – létszáma többször is változott. Legkisebb volt a létszámuk – 4–4 fő évfolyamonként – 1928-ban és 1929-ben, a legnagyobb – 27 fő – pedig az utolsó avatáskor, 1944. november 15-én Körmenden. A huszártisztjelöltek az első két évfolyamot a gyalogságnál töltötték. Puskásszázadokhoz voltak fegyelmileg és az elhelyezés szempontjából beosztva. A tulajdonképpeni lovaskiképzés csak a III. és a IV. évfolyamon kezdődött el, melynek során a gyalogosszabályzatokat a lovasszabályzatok váltották fel, s minden napra egy óra lovaglást és lovas gyakorlati kiképzést iktattak be az egyébként a gyalogosokéval megegyező tanrendbe.

Pihenő. Komárom, 1935

A Ludovika Akadémiára eleinte a katonai főreáliskolai vagy a polgári középiskolai érettségi után jelentkezhettek, felvételizhettek a katonatiszti hivatást választók. A Magyar Királyi Honvédség 1940/41. évi szervezési változtatásai nyomán bővült az akadémiára jelentkezők előképzését biztosító intézmények sora, miután újból életre keltették a hadapródiskolákat. A lovasságnak ilyen jellegű intézménye ugyan nem volt, de a marosvásárhelyi Csaba Királyfi Gyorsfegyvernemi Hadapródiskola keretében egy huszár törzstiszt (Sallay Bertalan alezredes, Szilágyi Dezső őrnagy) parancsnoksága alatt működött egy lovasalosztály. A növendékeket négyéves középiskolai végzettséggel vették fel. Négyéves kiképzés után érettségit tettek. Békeidőben a legjobbakat a Ludovika Akadémiára vezényelték volna, a többiek pedig zászlósként a csapathoz kerültek volna. Csupán egy évfolyam került felavatásra 1944. november 16-án.

A fiatal huszártisztek szakismereteinek és képességeinek továbbfejlesztését több tanfolyam és iskola szolgálta. Magasabb lovastudásukat az évenként megtartásra kerülő kezdetben egyéves, majd 1938-tól hat hónapig tartó lovaglótanfolyamon, az úgynevezett ekvitáción sajátították el. Naponta délelőttönként négy lovat is meg kellett lovagolni, nevezetesen a szolgálati, a futószáras, a pót- és a saját lovat. E tanfolyamok kezdetben a lovasdandárok keretében működtek. Azok 1942/43. évi átszervezése, illetve megszűnte után e tanfolyamokat egyesítették, és a lovagló- és hajtótanárképző iskolának rendelték alá. Az itt kiválónak minősítetteket többnyire a Magyar Királyi Honvéd Lovagló és Hajtótanárképző Iskolára vezényelték, ahol megtanulhatták a lovaglás tudományának minden fortélyát. Évenként általában 4 huszár, 3 tüzér és egy fogatolt vonatbeli tiszt került be ide.

Ezen iskola – Pótló Idomító Keret fedőnév alatt – 1921-ben Budapesten alakult. A világhírű bécsi Reitlehrer Institut nyomdokain haladt. A kiképzés időtartama kezdetben három év volt, melyből a harmadik évfolyam már csak a vadászidényt töltötte az iskolában. Elhelyezése kezdetben a budapesti Ferenc József lovassági laktanyában, majd 1930. október 1-jétől Örkénytáborban volt. Az utóbbi katonai létesítményben – mely 1932. október 1-jétől mint magyar királyi honvéd lovastábor működött – az egykori tüzérségi gyakorlótábort és lőteret bocsátották rendelkezésére, s szakszerűen megtervezett és kialakított fedett és nyitott lovarda, vágtapálya, sporttér, s ugratókert is tartozott az iskolához. A lovaglásban, a lóidomításban és a hajtásban mind az elméletben, mind a gyakorlatban olyan tiszteket képeztek itt a lovasság, a tüzérség és a vonatcsapat számára, hogy a lovaglás és a hajtás művészetének tanítására képessé és hivatottá váljanak. A lovasság és a vonatcsapat részére altiszteket is képeztek ki itt, akik aztán a lovaskiképzésben és pótlóidomításban az alosztályparancsnokok támaszaiként teljes mértékben és önállóan is alkalmazhatók voltak. Az iskola keretében, de a kiképzéstől és a gyakorlástól függetlenül tevékenykedtek itt díjlovagló és díjugrató csoportok is. Rendeltetésük a nemzetközi mérkőzéseken, olimpiákon részt vevő tiszteknek és lovaknak díjlovaglásban és díjugratásban való felkészítése volt. Az iskola Prónay Sándor, Szunyogh Albert, Malanotti Lajos, Binder Ottó, Adda Alfréd és Kánia Antal ezredesek parancsnoksága alatt 1944-ig állt fenn. Az iskola áttelepítését a Dunántúlra (Ozora, Pula), majd a Kisalföldre (Felsőszeli, Szilsárkány) 1944. október 10-én kezdték meg. Tanárai – mint önálló lovas-

Örkénytábori lovaskiképzés a 30-as években.
A „lemászás" gyakorlása

század-parancsnokok – szinte valamennyien részt vettek a második világháború küzdelmeiben. Közülük hatan hősi halált haltak.

Ugyancsak Örkénytáborban működött a központi lovastiszti továbbképző tanfolyam (kezdetben lovastiszti lovagló tanfolyam) is. A környék változatos terepadottságai s a gyakorlótér viszonylag nagy kiterjedése lehetőséget nyújtott a hadi létszámú századokkal történő gyakorlatok végrehajtására. A tanfolyamon – csapatszolgálatának második évében – elvileg minden lovas fegyvernembeli alantos tisztnek részt kellett vennie. A lovaglásban való gyakorlati és elméleti, valamint a katonai elméleti képzésüket igyekeztek tökéletesíteni. A lovaglás klasszikus hagyományait őrző magyar spanyol iskola is Örkénytáborban alakult meg. A bécsi spanyol iskola mintájára megszervezett iskolát Gömbös Gyula miniszterelnök és honvédelmi miniszter kezdeményezésére hívták életre. Parancsnokai Hanthy László ezredes, Szabadhegÿ István és Hazslinszky-Krull Géza alezredes, illetve mint utolsó megbízott Hazslinszky Zoltán őrnagy voltak.

A fentieken kívül az örkényi lovastáborban zajlott – kihelyezett lovasszázadok részvételével – a tartalékos tisztek s a hivatásos tisztjelöltek ki- és továbbképzése is.

A huszártisztek harcvezetői kiképzését ezredenként, majd összevontan rendezett harcászati gyakorlatokon, alkalmazó megbeszéléseken, éleslövészetekkel egybekötött harcgyakorlatokon fejlesztették tovább. Az itt szerzett ismereteket a csapatokkal rendezett nagyobb gyakorlatokon kamatoztathatták. Az újonnan rendszeresített fegyverekkel végrehajtott éleslövészetekre a nagyobb átszervezések után nagy szükség volt. Ezek a gyakori lőszerhiány miatt azonban rendszerint bemutató jellegűekre sikeredtek. A megerősített huszárszázadok kötelékében éleslövészettel is végrehajlott harcgyakorlatok azonban nagyban szolgálták a kiképzés eredményességét, kiváltképpen, ha azok a változatos terepet és nagy kiterjedést biztosító, jó adottságú örkénytábori lovas kiképzőtáborban zajlottak.

A huszártisztek mindennapi elfoglaltsága – a többi fegyvernem képviselőitől eltérően – roppant változatos volt. A lovakról való gondoskodás, illetve annak ellenőrzése kiemelt szerepet játszott tevékenységeik sorában. Szolgálati, illetve részben saját lovaiknak naponkénti lovaglása, idomítása, a beosztott pótlovak nyereghez szoktatása s lelovaglása mind fontos feladatuk közé tartozott. A hajnali zabolástól kezdve egész nap folyamatosan ellenőrizniük kellett a lovak erőállapotát, ellátását, ápolását s felszerelésük karbantartását. Ehhez jött még a lovassportokban való részvételükhöz nélkülözhetetlen edzés, gyakorlás és a lovak előkészítése a versenyekre. Ezek mellett természetesen rájuk hárult a legénység lovaglási, lőkiképzési, lovas és alaki, valamint harckiképzésének irányítása és végrehajtása, továbbá visszatérő elfoglaltságot jelentett a laktanya-ügyeletes tiszti szolgálat. Csütörtökönként általában úgynevezett lópihenőnapot tartottak. Ezen a napon a századparancsnok és az állatorvos a lovak alapos ápolását követően megvizsgálta az alosztály összes lovát a tisztaság, az erő-, illetve az egészségi állapot szempontjából.

A tiszteknek – rendezett családi és anyagi helyzetük (házassági kaució, legalább háromszobás lakás, személyzet stb.) fenntartása mellett – voltak bizonyos társadalmi kötelezettségei is. Ilyenek voltak például a vizitek. Az adott alakulathoz újonnan érkező tisztnek végig kellett látogatnia az összes nős tiszttársát, mely látogatást azoknak 3 napon túl, de 8 napon belül vissza kellett adniuk. A nőtlen tiszteknek általában nem kellett visszaadni e vizitet. A vizitelők nagytársasági atillában,

Huszártisztek lovaglás után, kezükben lovaglópálcával a 30-as években

karddal az oldalukon jelentek meg, s kötelező látogatásuk rövid ideig – gyakran csak tíz percig – tarthatott. A vizitelés a tartalékos tisztek, sőt a tartalékostiszt-jelöltek (karpaszományosok, hadapródok) számára is kötelező volt. Luby Lajos a 4. huszárezred tartalékos zászlósa ekképp emlékezett vissza ezen eseményekre: *„Az első kötelesség volt levizitelni az ezred házas tisztikarát. A módja az volt, hogy a délutáni vizit időben megjelentünk a helyszínen, én Istvánnal (Keresztszeghy István) mentem mindenhova, és átadtuk a névjegyeinket az ajtót nyitó cselédnek vagy tiszti legénynek. Belépvén a szalonba, a kesztyűt és a díszkalapot a kezek rázása és csókolása után a fotel alá helyeztük. A diskura többnyire feszes volt, mert a tisztek a laktanyában olyan magasan voltak felettünk, hogy a magánéletben találkozni velük igen fonák helyzetnek bizonyult."* Társadalmi követelménynek számított még a tisztek számára a nős tiszti családok által rendezett zsúrokon s egyéb rendezvényeken (falkavadászatokon, bálokon stb.) való megjelenés is.

Hogy milyen volt a huszártisztek megítélése, s milyen véleményük volt saját magukról, arról álljanak itt Kenessey Miklós méneskari huszár százados gondolatai: *„A huszártiszteket úgy tüntették fel és még ma is az a hírük, hogy könnyelmű, pénzszóró, szalonkatonák voltak. Ez igaz, de nem teszik hozzá, hogy szolgálaton kívül! Szalonkatonák voltunk, mert származásunknál, neveltetésünknél fogva minden társaságba bejutottunk és vidámságunk hozta, hogy mindenütt szívesen láttak minket. Hogy szórtuk a pénzt? Szórta, akinek volt és ameddig volt. Azután már nem. Isten mentsen adósságot csinálni és azt ki nem fizetni! Erre vigyázott mindenki. Rangját vesztette az illető. (...) Élveztük a lovaglást! Bolondjai voltunk a lónak. A tiszti étkezdében, a szabad órákban, majd csak annyi szó esett a lóversenyről, konkúrokról és a lóról főleg, mint a szép asszonyokról és lányokról. Mindezekben a témákban szakember volt a huszár! A külső megjelenésre mindig sokat adott a huszár, ezt megkövetelték az elöljárók is. A mindig jól szabott egyenruha, a kosaras kard, a fényesre kefélt csizmán csengő sarkantyú és mindezeket büszkén hordó legény látása mindig igen szédítő hatással volt a lányokra. A huszárnak az volt a szokása, hogy csak a szép lányt, szép asszonyt látta meg. Így volt ez a tisztnél és a közhuszárnál is egyaránt. Egyeztek még ebben is!"*

Az 1920 augusztusában megalakult magyar királyi testőrségben számos országosan ismert nevű s rendszerint lovaglótanári képesítésű huszártiszt szolgált. Az alabárdos, puskás, majd székely testőr alosztályokat magába foglaló gyalogos testőrség, s az 1943/44-ben felálló testőr lövészzászlóalj mellett tevékenykedő lovas testőrség állományában olyan magasan kvalifikált huszártisztek fordultak meg, mint a már említett Hanthy László ezredes, Szabadhegÿ István és Hazslinszky-Krull Géza alezredes, valamint Lázár Károly altábornagy, aki 1935 és 1936 között a lovas testőrség, majd azt követően 1944. október 16-ig a testőrség egészének parancsnoka volt.

A lovas testőrséget a parancsnoki törzs, a két beosztott testőrtisztből és húsz testőrből álló lovasszakasz, s az 1938 júniusában tisztjeivel és hat idomárával Budapestre helyezett spanyol iskola alkotta. Részvétele a kormányzói udvarlak belső biztonsági szolgálatában csak alkalomszerű volt. Számára valódi testőrszolgálat – a helyszíni ismeretek elsajátításán kívül – kezdetben, a 20-as években nem is akadt. Mikor az alkalmi díszelgésekre egyre több alkalom adódott (Szent István-napi körmenetek, az olasz királyi pár fogadása 1937 májusában, XXXIV. eucharisztikus világkongresszus stb.), megsokasodtak szolgálatai. Néha gyalogos díszelgésen is jelen voltak, például a követek megbízólevelének átadásán, a diplomáciai testület újévi díszelgésén s hasonló ünnepélyes alkalmakkor. Ilyenkor a lovas testőröket a fogadóhelyiségekbe vezető lépcső fokain állították fel, nehogy szembetűnjön a többi testőrökétől eltérő alacsonyabb testmagasságuk. A lovas testőrség parancsnokának – alosztályának vezetésén és kiképzésének irányításán kívül – fontos feladata

HUSZÁRTROMBITÁS SZOLGÁLATI RUHÁBAN, 1925

Rangja törzsőrmester. Extra nadrágján jól látható a szarvasbőr lovaglóbetét. Az ilyen nadrág viselése a „megengedett" kategóriába tartozik. Azt a nadrágot, melyet lovaglásra használtak, azokon a részeken, ahol érintkeztek a nyereggel, lovaglófolttal erősíthettek meg. Az anyag és forma szabályozását először még meghagyták az egységparancsnok hatáskörében, 1938-ban azonban egységesítették a térd- és ülőfoltokat; meghatározták, hogy barna, bársonyszerű pamutszövet legyen, úgynevezett velveton (ördögbőr). A trombitást a többi huszártól viseletileg egyébként már semmi sem különböztette meg – csak zeneszerszámja. A trombita dísze a rojtos bojtban végződő zsinór. Színe kávébarna, anyaga gyapjú. Ha a trombitás lovon ült, a zsinórt jobb vállán átvetette, és a vállszalag alá fűzte.

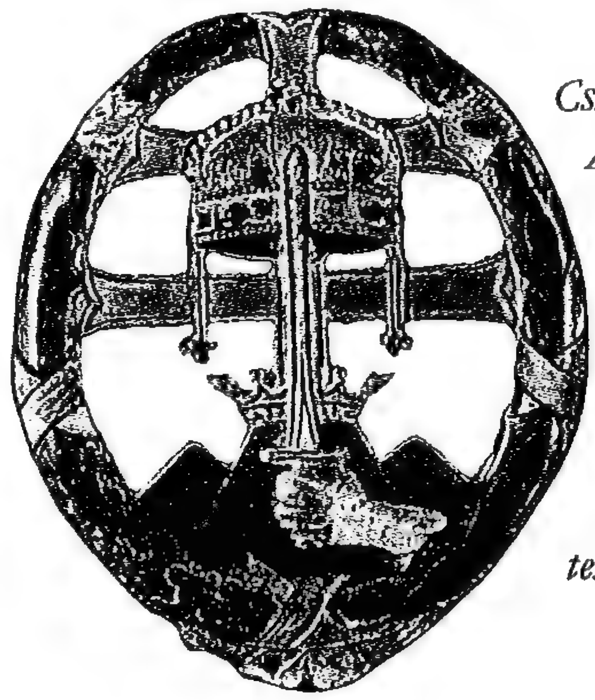

CSAPATTISZTI JELVÉNY

A honvédség csapatszolgálatot teljesítő tisztjei zubbonyon a jobb mellzseb közepén viselték ezt a magyar nemzeti jelképekből építkező jelvényt. Bár öltözködési szabálytalanságnak számított, alá fegyvernemi színű posztót – a huszártisztek természetesen búzavirágkéket – tettek.

1920 MINTÁJÚ LOVASSÁGI ZÁSZLÓ

A zászló jobb oldalán Magyarország patrónájának – Szűz Máriának – földgömbön álló alakja, bal oldalán az angyalos középcímer. A hímzett zászlólapot mindkét oldalon piros-zöld lángnyelv alakú pártázat szegélyezi. Három szabad oldalán nemzetiszínű zsinórzat, a sarkokon bojt. A lap anyaga ripszselyem, mérete 80x80 cm. A zászlócsúcs stilizált, levél alakú forma, aranyozott sárgarézből. A zászlórúd vörös. Az avatáskor a zászlórúdra zászlószögeket vertek. A jászkun huszárezred zászlajára az első szöget Zadravetz István tábori püspök ütötte be, majd Horthy kormányzó, József főherceg és Auguszta főherceg asszony.

A zászlószentelési ünnepélyes aktus része volt a zászlószalagok felkötése is. Az ezredhez valamilyen formában kötődő személyek, csoportok, közösségek, törvényhatóságok nyertek jogot szalag adományozására.

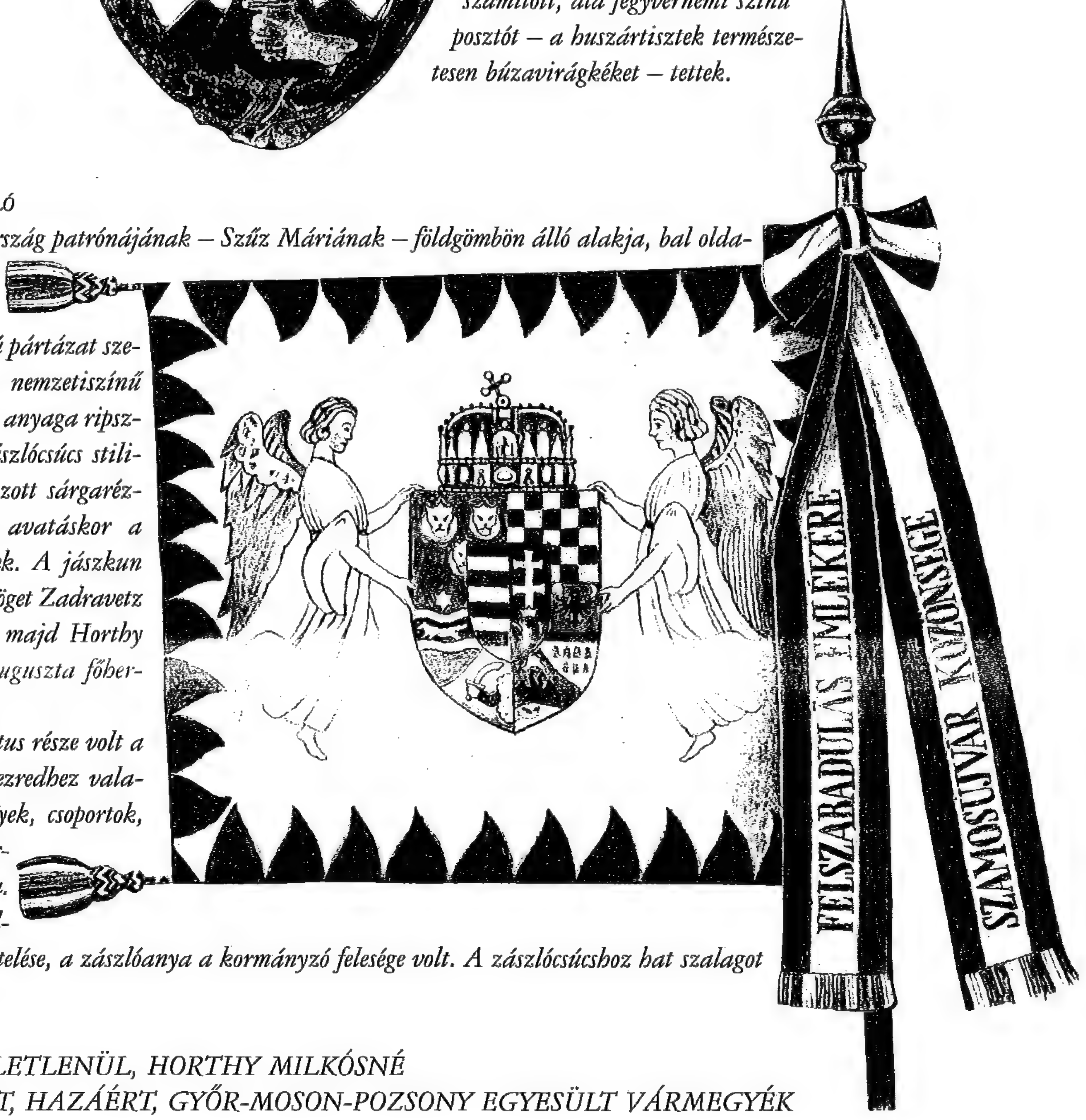

A soproni Nádasdy huszárezrednek 1926-ban volt a zászlószentelése, a zászlóanya a kormányzó felesége volt. A zászlócsúcshoz hat szalagot kötöttek, az alábbi feliratokkal:

1. *HAZÁDNAK RENDÜLETLENÜL, HORTHY MILKÓSNÉ*
2. *ISTENNEL KIRÁLYÉRT, HAZÁÉRT, GYŐR-MOSON-POZSONY EGYESÜLT VÁRMEGYÉK KÖZÖNSÉGE*
3. *A M. KIR. 3. H. HUSZÁREZREDNEK AZ EZRED TISZTI HÖLGYEI*
4. *BARANYA VÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE*
5. *TOLNA VÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE A M. KIR. 3. HONVÉD HUSZÁREZREDNEK*
6. *SOPRON VÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE A HŐS SOPRONI HUSZÁROK MÉLTÓ UTÓDAINAK*

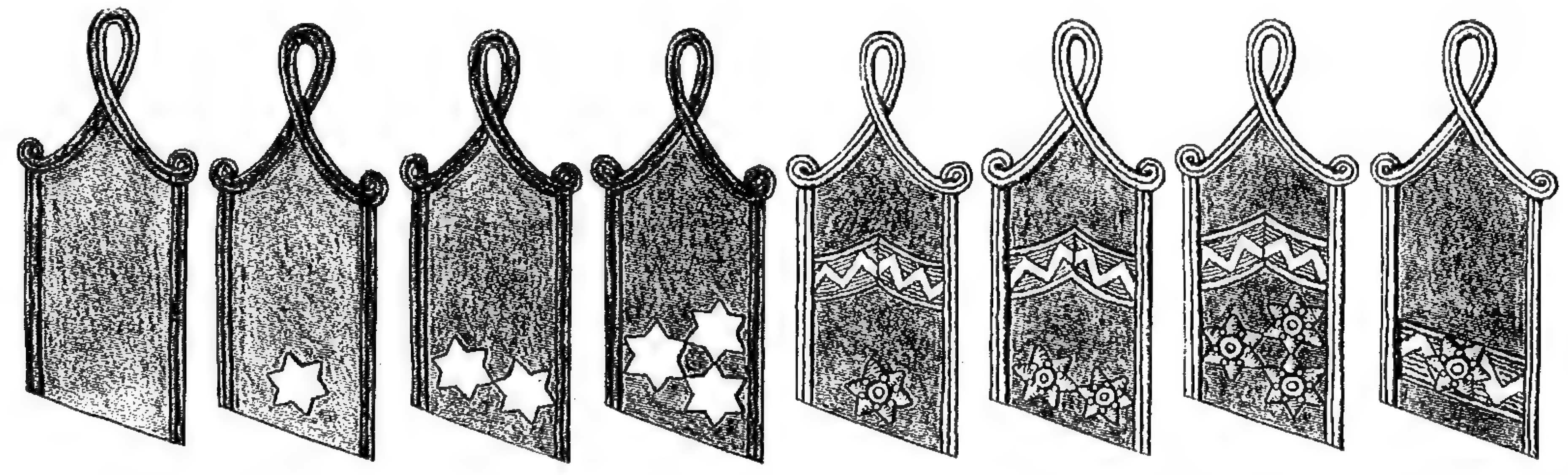

HUSZÁR - ŐRVEZETŐ - TIZEDES - SZAKASZVEZETŐ - ŐRMESTER - TÖRZSŐRMESTER - FŐTÖRZSŐRMESTER - TISZTJELÖLT, ALHADNAGY (1926-TÓL)

ZÁSZLÓS - HADNAGY - FŐHADNAGY - SZÁZADOS - ŐRNAGY - ALEZREDES - EZREDES

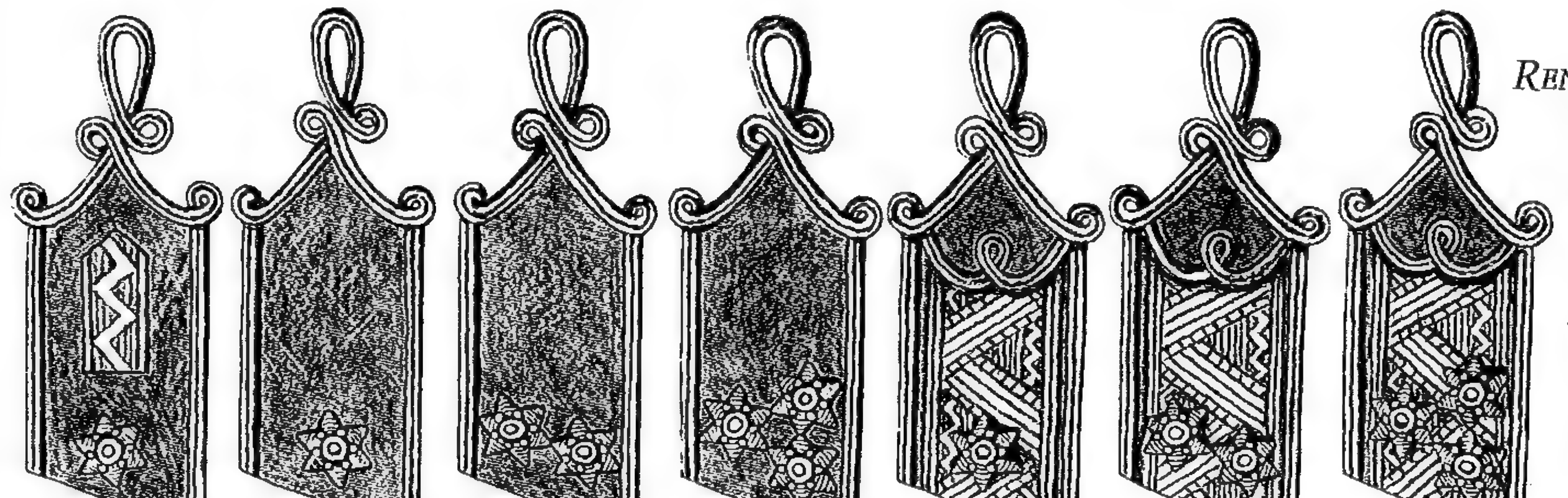

RENDFOKOZATI JELEK A ZUBBONYGALLÉRON

Az egyenruhán a rendfokozat megjelenítésére a legfontosabb hely a zubbony gallérja, amelyen az itt látható formájú hajtókára helyezték el rangot jelölő arany-, ezüstcsillagokat és paszományokat. A legénységnek csont(bakelit)csillagjaik voltak. A hajtókát sujtászsinór – a legénységit barna gyapjú, a tiszthelyettesit ezüst, a tisztit arany – szegélyezte, hátsó részén hármas karikában végződő dísszel. Az arany az ezüst és gyapjú mint anyagminőség egy-egy állománycsoportot is jelölt.

A logikus rend ott vált eklektikussá – a tiszti és altiszti csoportok határán –, ahol az életkor, az előmenetel az érdem és a szervezés miatt disztingválni kellett. Ennek esett áldozatul több alkalommal is a zászlósi, alhadnagyi, tiszthelyettesi rang jelölése.

A rendfokozatokat a tábori ruhán a zubbonygalléron kívül a tábori sapkán, a köpeny ujjhajtókáján, az ing felkarján, 1940–41-ben rövid ideig a köpeny váll-lapján hordták.

HUSZÁR LÓHÁTON MENETFELSZERELÉSBEN, 1925

A ruházat már khakiszínű, a felszerelés még az első világháború előtti állapotokat idézi. A huszár lova az 1906 mintájú lovaglószerszámmal van felszerelve: A nyeregfelszerelés az 1906 mintájú Wilhelmy típusú nyeregből (nyeregváz, nyeregtalpbélés, nyeregülés-takaró), málhaszíjkészletből, alsó és felső hevederből, 1899 mintájú kengyelvasból és szügyelőből áll.

Kantárzat részei: kötőfékszár, feszítő- és csikózabla (zablaszárakkal), álladzólánc. A kellékek: lópokróc, kenderkötőfék, 1899 mintájú kötőfékszár, málhatáska, zaboszacskó, patkótáska, abrakostarisznya, vászon itatóveder, lókefe, lóvakaró, patkósarokkulcs, patkósarokzacskó.

volt a kormányzó lovaglásainak biztosítása és lovainak erre a célra történő felkészítése is. Ez utóbbi nem csupán a csaknem mindennapos reggeli, fedett lovardai lovaglásokra és a nyári gödöllői tereplovaglásokra vonatkozott, hanem a falkavadászatokra és az agarászatokra is.

A lovas testőrök katonai kiképzése a Lovassági gyakorlati szabályzat alapján történt. Az alaki kiképzésben nagy figyelmet fordítottak a sulykolásszerű gyakorlatozásra: fegyverfogások gyalog és lóháton, karddal és karabéllyal. Harcászati kiképzésük raj és szakasz keretében elméletben, terepasztalon, majd a terepen zajlott. Mivel az állomány általában kiváló lovasokból állt, a lovas kiképzésnek a gyakorláson túl inkább már továbbképzés jellege volt. A testőr naponta átlag két órát ült a nyeregben, és két-három lovat lovagolt le. A testőr-díszszolgálatra való kiképzés mindenekelőtt az alkalmi felvonulások sulykolásszerű gyakorlásából állt.

A nyíregyházi Hadik András 4. honvéd huszárezred lovaspólócsapata a harmincas évek elején

A lovas testőrség szálláshelye a budai várpalota istállóhelyiségei felett, abban az épületben volt, amely az északi szárny belső, keleti frontjával szemben, a Szent György tértől az udvarlaki őrség épületéig húzódott. A parancsnoki irodát az udvarlaki őrség épületében jelölték ki, a nagy fedett lovarda pedig az elhelyezési épülettől és az istállóktól nyugatra, utcaszélességnyi távolságra állt. Ezek az épületek Budapest ostromakor oly mértékben megrongálódtak, hogy újjáépítésükre már nem kerülhetett sor.

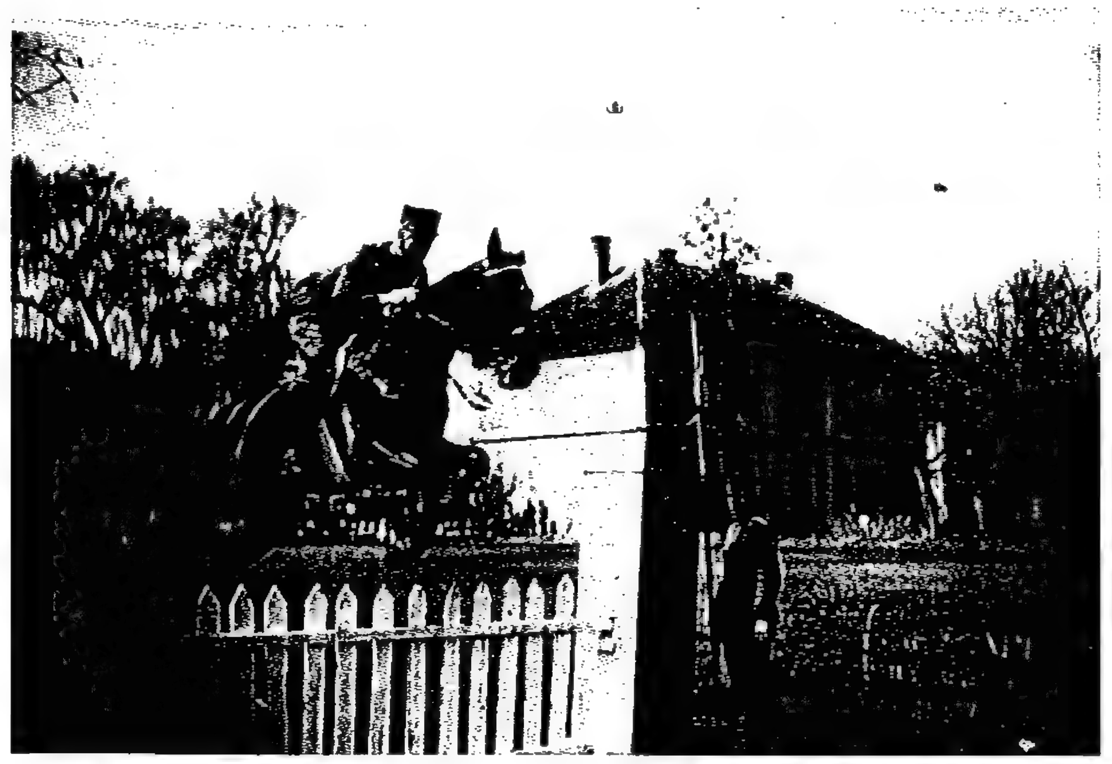

Lovasverseny Nyíregyházán az 1920-as évek végén

A két világháború közötti élénk hazai lovaséletbe a Magyar Királyi Honvédség alakulatai is aktívan bekapcsolódtak. A huszárhagyományok ápolását szolgáló első lovasvetélkedést 1920 őszén még a budapesti ügető versenypályán tartották, majd később, évente több alkalommal, elsősorban lovassági, de más fegyver- és csapatnembéli alakulatok is szerveztek hasonló versenyeket. Az egy-két napig tartó, idővel hagyományossá váló versenyek általában díjlovaglásból, díjugratásból, s military lovaglásból álltak, melyeket több kategóriában (úrlovasok, hölgyek, tisztek, altisztek, tisztesek, lovas próbacsendőrök stb.) bonyolítottak le. A military összetett versenyszám volt, díjlovaglásban, tereplovaglásban és díjugratásban mérték össze lovasképzettségüket a versenyzők. Az egyes versenyszámok közé néha lovaspóló-mérkőzéseket is beiktattak. A díjlovaglás, díj(vadász)ugratás és military lovasszámot, illetve ezek összetett és egyéb variánsait 1912-től vették fel az olimpiai sportágak közé. A magyar lovas olimpi-

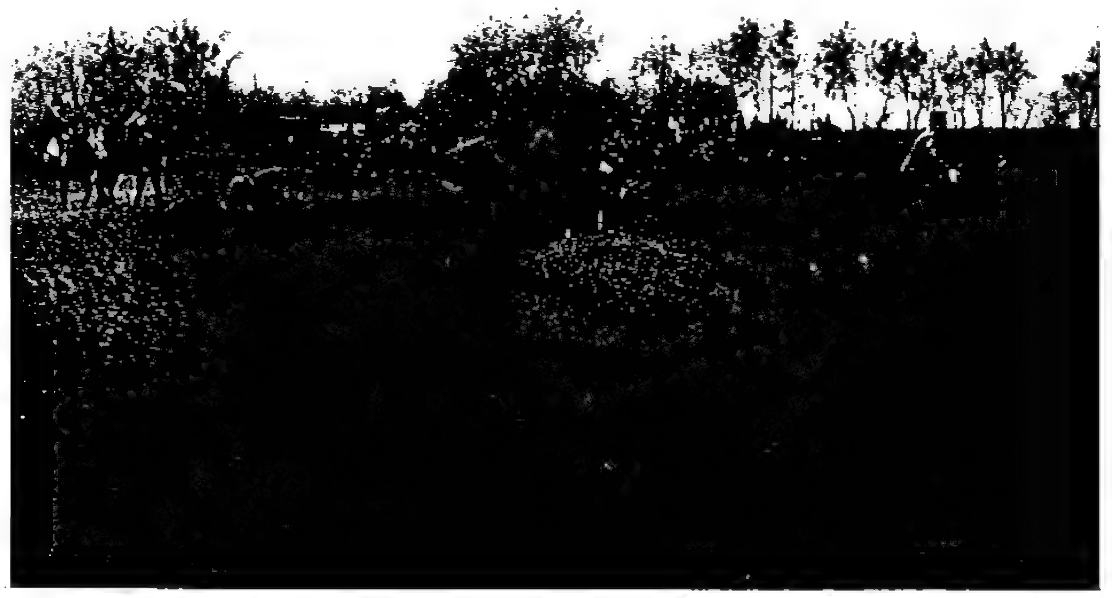

Hubertus lovaglás. Jobbról a kép előterében Trummer Béla százados

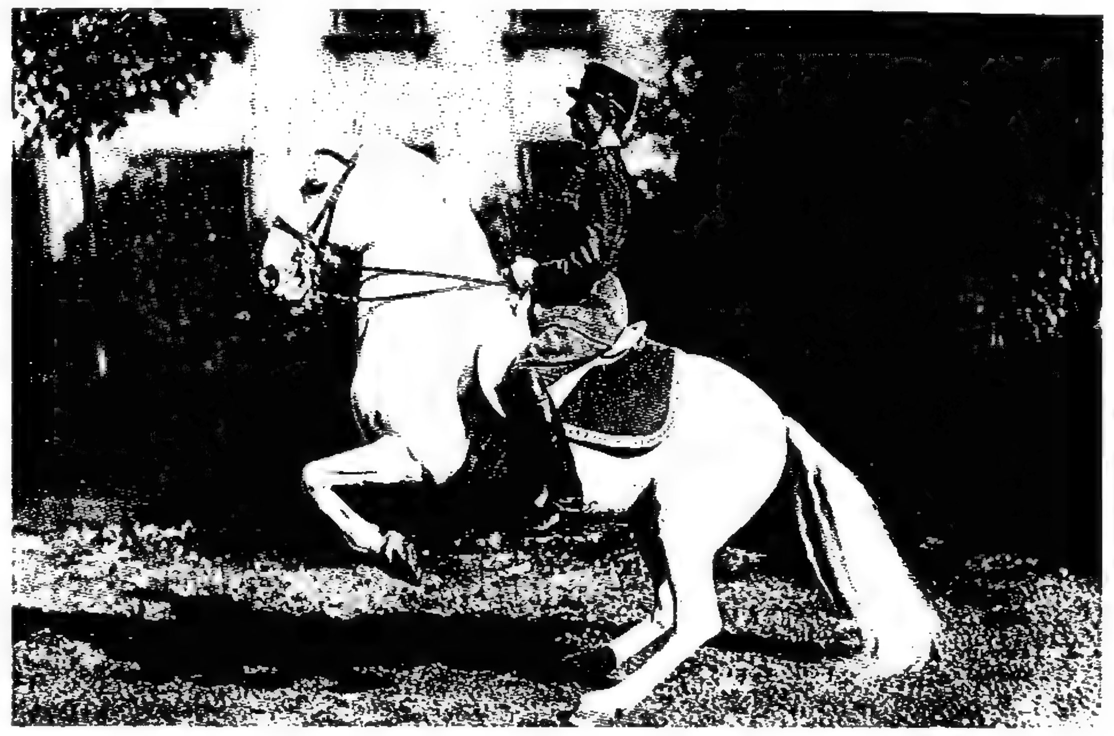

Hazslinszky-Krull Géza százados, számtalan lovasverseny győztese díjlovagló-bemutatón

konok közül, akik szinte kivétel nélkül huszár törzs- és főtisztek voltak, először Platthy József százados szerzett érmet. Az 1936-os berlini olimpia nehéz vadászugrató számában Gömbös Gyula miniszterelnök Sellő nevű telivér kancáján harmadik helyezést ért el.

1930-tól a lovasmérkőzések versenyszámai közé tartoztak a „parancsőrtiszti lovaglások" is. Ebben az 1910 táján meghonosodott versenyszámban a versenyzőknek súlykiegyenlítés nélkül általában 50 km-t kellett ismeretlen vidéken, részletes térképbe berajzolt vonalon, részint utakon, részint terepen át haladva három és fél órán belül belovagolniuk. Eközben kötelező volt a megjelölt természetes és mesterséges akadályok leküzdése és a felállított ellenőrző állomásokon való keresztüllovaglás. E lovaglás alapgondolata tehát az volt, hogy a lovastiszteknek egy fontos parancsot ismeretlen ellenséges területen át is gyorsan kell közvetítenie két magasabb parancsnokság között.

Versenylovaglásra és az olimpiai military keret lovasainak az akadályversenyeken való részvételére a vezényelt huszár, tüzér és fogatolt vonatalakulatbeli tisztek számára 1923-tól rendelkezésre állt az alagi honvéd versenyistálló is, melyet a telivértenyésztés fejlesztésére és a magyar lóexport fokozására hívták életre. A vezényelt tisztek az úrlovasoknak kiírt bel- és külföldi sík-, gát- és akadályversenyeken vettek részt. A lovak ugyan a négy huszárezred, a lovas tüzérosztály, a hét fogatolt tüzérosztály és a fogatolt vonatosztályok nevei alatt futottak a versenyeken, de az alakulatoknak nem volt befolyásuk sem a lovasokra, sem a lovakra.

A lovaspóló a két világháború között szintén kedvelt versenyszámnak számított. A honvédség bekapcsolódásával 1931-ben már kilenc pólóklub működött az országban, Budapesten három katonai és egy polgári, továbbá Komáromban, Pápán, Tolnán, Miskolcon és Nyíregyházán egy-egy. Különösen a hazai tenyésztésű pónikon megvívott, hagyományos őszi margitszigeti lovaspóló-mérkőzések voltak jelentősek. A perzsa eredetű, Indián át angol közvetítéssel Európában is elterjedt lovaspóló az 1890-es évek került Magyarországra. Az első pólópónikat Andrássy Géza gróf hozta az országba, s hamarosan megalakult a budapesti pólóklub, mely a lóversenytér közepén szép pályát alakított ki. A hatszor nyolcperces szakaszokból álló mérkőzést négy-négy játékos játszotta. A játékosok a kezükben levő ütők (120 cm-es nádpálca, a végén három-négy cm átmérőjű, szivar

Nyeregben. Ló és lovasa tökéletes harmóniában. 1922 körül

A budapesti I. Ferenc József jászkun 1. honvéd huszárezred tisztjeinek egy csoportja kilovagláson, 1940 körül

alakú, keményfából készült kalapáccsal) segítségével igyekeztek az ellenfél kapujába beütni a teniszlabda nagyságú, fából készült és fehérre festett labdát. A játéktér hossza 250, szélessége 150 méter volt, két végén háló nélküli, hét méter széles kapukat állítottak fel.

A fegyvernem lovasai jelen voltak a 19. század közepén angol mintára meghonosodott falkavadászatokon is. A négy huszárezred s a lovas katonai intézmények, iskolák is tartottak fenn falkákat. Eme ugyancsak hagyományossá vált lovaseseménynyek sorából kiemelkedtek a vadászat védőszentje, Szent Hubertus tiszteletére rendezett, általában évadzáró, novemberben megtartott falkavadász lovaglások. E lóhátról történő vadászat levezetése, természetes és mesterséges akadályokkal tarkított útvonalának megtervezése a „master" feladata volt. A falkát segítőtársa, a „kunstman" (falkanagy) tartotta kordában a lovas „wippek" segítségével. A vadászat a „kuntsman" kürtjelével kezdődött, s a lovasok több gyorsszakaszt, azaz hajtást, „run"-t beiktatva, akadályokat leküzdve követték a vadat – többnyire vonszalékot – űző falkát. Az utolsó „run" „halali"-val, a „kunstman" kis kürtjelével végződött, amely a hajtott vad elfogását, vagy megmentését jelezte. A halalit a kifutóverseny, a futtatás követte, melyen a még állóképes lovakkal rendelkező lovasok vágtak neki az ugratókkal és akadályokkal nehezített utolsó szakasznak. Az első díj a leggyorsabb lovast, a kopók által elfogott róka levágott farka pedig a falkavadászaton legelőször lovagló lovashölgyet illette.

Perczel Aladár alezredes, a nyíregyházi 4. huszárezred 1924 és 1929 közötti egykori falkanagyja az alábbiakban emlékezett vissza ezen nevezetes lovaseseményekre: *„Mi élővad után nem vadászhattunk, a mezei károk miatt. Azok még így is, a gondos útvonaltervezés mellett is jelentősek voltak. Óhatatlan, hogy egy harminc-negyven lovasból álló csoport kárt ne okozzon a vadászat hevében valami vetésben. Ezért »vonszalékkal« lefektetett nyomon vadásztunk. A tervezett útvonalon, röviddel a vadászat kezdete előtt egy lovas, a fogva tartott rókák ürülékéből és fészkük fűrészporából készített keveréket vonatott maga után, drótfonalból készített kosárkában, kötélen. A nyomvonalat – mint falkamester – magam terveztem ki és gondosan titokban tartottam, hogy a résztvevők számára az igazi vadászat illúzióját megőrizzük. (...) A wippek oldalt és hátul vigyáznak, hogy új, vagy rossz nyomra ne váltson a falka. Ez esetben nekik kell ostorral leverni a falkát a nyomról. (...) A találkozót a sóstói útra tűztük ki. Onnan egy major udvarán, a gémeskút hosszú vályúján, majd a nagyudvar kerítéspalánkján ugratva át, először kereszteztük a pazonyi dombot, amelynek taraján sövény volt felállítva. Aztán néhány könnyebb akadály beiktatásával következett a kanális, melyet ugratni kellett, s az átellenes gyepes part meredek oldalát mászatni. Eltávolodtunk, de visszakanyarodva, a második run-ban hosszában vettünk irányt a dombtetőre, melynek végében a homokbánya volt. A part elé egy méter magas sövény volt felállítva, úgy, hogy a lovak nagyot röpültek lefelé. (...) Itt vége volt a vadászat első felének. A pihenőszakasz után még egy helyen ugrattuk a kanálist, ahol nem meredekek a partok, majd ismét másutt kanyarodtunk rá és le-fel mászattuk meg meredek partjait.*

Kopófalka a nyíregyházi huszárlaktanyában, 1930-as évek

Életkép a 30-as évek végén. Huszártisztek vadászlovaglás szünetében

Az utolsó runra csak azok maradtak nyeregben, akik a kifutó versenyben részt vettek. A kifutósövény a domb gerincén volt fölállítva, melyet egyszer már ugrattunk, amikor a dombon keresztben lovagoltunk át, most visszafelé kellett a versenyzőknek azt venni. Közben kitűzték a széleire a szép zászlókat, hogy minden versenyzőnek ugratnia kelljen azokat. A nézők felsétáltak a dombtetőre, ahonnan jól lehetett a kifutót látni. Minden nagyon jól sikerült, senkinek komoly baja nem történt, az erős követelmények ellenére sem. (...) Este, vacsora előtt volt az ünnepélyes díjkiosztás. Ennek végén a szívességben felülmúlhatatlan ezredesem, Skerlecz Gyula, ki mint master lovagolta végig a vadászatot, pár kedves szó kíséretében egy ezüst vadászsípot nyújtott át emlékül nekem."

A hagyományápolás és a bajtársiasság erősítése jegyében a huszáralakulatok számos rendezvényt tartottak. Ezrednapokon és a lovasság védőszentje, Szent György napján istentisztelettel egybekötve emlékeztek meg hős elődeikről. Az ezredünnepek impozáns találkozói voltak az első világháborús huszároknak, akik közül néhányan régi egyenruhájukban jelentek meg ezeken.

Falkavadászat az I. Ferenc József jászkun 1. huszárezred szervezésében. Pihenő

A huszárezredek emlékművek állításával is adóztak első világháborús hőseik emlékének. A legszebbek egyike a pesti szervita templom falán elhelyezett dombormű, melyen Krisztus lehajol a keresztfáról, és magához emeli a lováról lehanyatló magyar huszárt. Említésre méltó még a székely huszárok budai bástyasétányon felállított szobra, illetve a székesfehérvári császári és királyi 10. huszárezred hősi emlékműve is. A második világháború huszár hőseinek már a háború alatt igyekeztek méltó emléket állítani. Ennek jegyében kerültek fel 1942 nyarán márványtáblákon a nyíregyházi huszáremlékműre az 1941. évi ukrajnai hadművelet során elesett Hadik-huszárok nevei, illetve avatta fel a helyi önálló huszárszázad 1943. október 6-án Rimaszombatban a doni harcokban hősi halált halt bajtársai obeliszkjét.

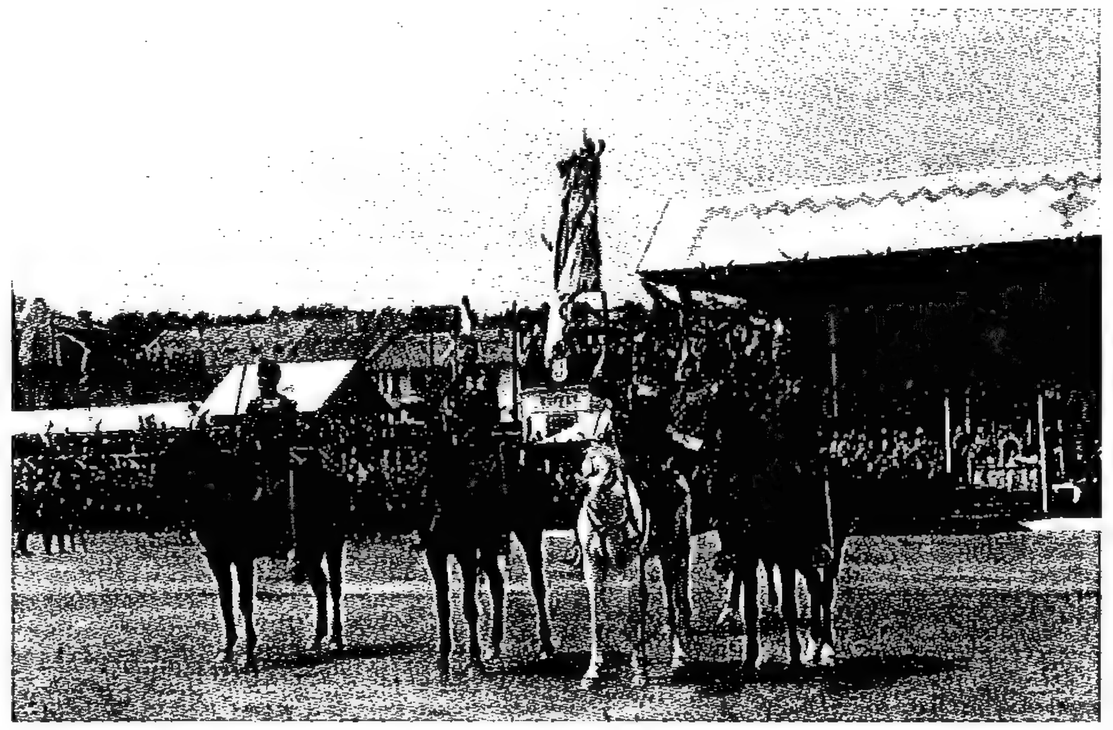

A Nádasdy Ferenc 3. honvéd huszárezred zászlószentelési ünnepe. Sopron. 1927

A legénység hazafias és gyakorlati nevelését a húszas-harmincas évektől gyakorta megrendezett szabadelőadások, illetve altisztek önképzőkörének színielőadásai, táncmulatságai szolgálták, a tisztikar számára pedig a helyőrségi tiszti kaszinóbeli rendezvényei jelentették a kulturális kikapcsolódást. Ezen kaszinók szerepéről, magasztos céljairól az 1923. július 15-én megalakult nyíregyházi Helyőrségi Tiszti Casino Egyesület alapszabályzatában többek között az alábbiak olvashatók: *„A katonai és egyéb tudományok ápolása. A bajtársiasság és a közszellem emelése. A társadalmi élet előmozdítása. A tagok anyagi érdekeinek szolgálata. Ezen célok el-*

A Nádasdy Ferenc 3. huszárezred zászlószentelési ünnepe, Sopron, 1927. A zászlóanya, Horthy kormányzó felesége szalagot köt az ezred csapatzászlajára

érésére egy könyvtárt tart fenn, tudományos folyóiratokra és hírlapokra előfizet, felolvasásokat és mulatságokat rendez, s az egyesület vagyonának gyarapodásával megfelelő jóléti és sport intézményeket létesít. Az egyesület politikai és felekezeti kérdésekkel nem foglalkozik."

A Magyar Királyi Honvédség lovas fegyverneméről és annak képviselőiről felvázolt kép nem lenne teljes, ha nem tennénk említést a hűséges társakról, a lovakról.

A honvédség mindenkor állandó vásárlója volt a magyar lótenyésztőknek, akik ezt nemes külsejű, jó hátú és kötésű, térnyerő járású lovak tenyésztésével igyekeztek megszolgálni. Ezek a lovak kíméletes idomítás és megfelelő edzés mellett kitartóakká és szívósakká váltak. A honvédalakulatok

Ezrednap a budapesti I. Ferenc József lovassági laktanyában. A képen Unkelhäuser Károly százados kivont karddal, mellette altisztje, kezében az ezredzászló

számára a lovakat az úgynevezett lóvásárló bizottságok vásárolták fel a tenyésztőktől. Általában négyéves állatokat vettek, melyek a csapatoknál nyolc hónapig tartó úgynevezett pótlóidomításban részesültek. A pótlovak besorozása mellett a honvédségnél alkalmazták az úgynevezett vállalkozó lovak rendszerét is. Ez abból állott, hogy az alakulatok a békelétszámon felüli „keretlovaikat" megbízható gazdáknak adták ki használatra. A lovakat az őszi nagygyakorlatokra vissza kellett szolgáltatni a csapatoknak, ezenkívül évenként kétszer is ellenőrizték állapotukat, s amennyiben minden esetben kifogástalannak találták, 4–5 év után térítésmentesen a gazdák tulajdonába adták át azokat. Mozgósítás esetén persze a keret- és a vállalkozó lovak nem fedezték az alakulatok lószük-

Budapest, I. Ferenc József laktanya, 1935. Mackensen tábornok az ezred tisztikarával

ségletét, ezért az úgynevezett igénybevételes lovakat is bevonultatták. Ez utóbbiak a községekben gazdáknál kinn levő, nyilvántartott lóállományból kerültek ki, melyekért behívásuk esetén a kincstárnak fizetnie kellett. A lovasalakulatok 6 és 14 év közötti lovakat vettek igénybe.

A honvéd kiegészítő parancsnokságokon lónyilvántartó tisztek is tevékenykedtek. Az volt a feladatuk, hogy kerületük lóállományát a mezőgazdasági munkák után osztályozzák és értékeljék. A hadiszolgálatra alkalmas lovak részére behívó jegyeket készítettek, s ezek is részét képezték a mozgósítási terveknek. A behívások alól – ellentétben a „lóprimadonnáknak" becézett lovaspólólovakkal – csupán a versenylovak, az első osz-

tályú tenyészkancák, valamint a csikós kancák mentesültek.

Noha lótenyésztéssel, lovak felnevelésével az uradalmi s a kisebb gazdaságok is foglalkoztak, ezen tevékenység javarészt a magyar királyi állami lótenyésztő intézetekben – a ménesekben és a méntelepeken – folyt. Ezek katonai szervezés szerint működtek, e tekintetben tehát a honvédelmi, egyébiránt – lótenyésztési és az ezzel kapcsolatos gazdászati-közigazgatási szolgálat tekintetében – a Földművelésügyi Minisztérium lótenyésztési főosztálya alatt álltak. Feladatukat szabályzatuk az alábbiak szerint határozta meg: *„A magyar királyi állami ménesek, melyeknek feladata tenyésztörzseik segítségével az országos lótenyésztés számára bizton átörökítő képességű, kiváló fedező méneket tenyészteni és felnevelni. (...) A magyar királyi állami lótenyésztési kerületi parancsnokságok vezetése, irányítása és ellenőrzése mellett a magyar királyi állami méntelepek, amelyekben a tenyészkörzetükbe beosztott állami fedező méneket gondozzák, a körzetük lótenyésztését irányítják és végzik az ezzel kapcsolatos szolgálatot."*

Az állami ménesekben felnevelt s tenyésztésre alkalmas mének kerültek tehát a méntelepekre, majd innen részint a lótenyésztő gazdák rendelkezésére a fedeztetőállomásokra, részint pedig az egyes tenyésztőknek bérbe.

Az állami lótenyésztő intézetek katonai osztagainak személyzete alkotta a még II. József alatt, 1783-ban felállított méneskart. Szolgálata kiterjedt a katonai kiképzésre, illetve a felügyeleti, ápolási s a lótenyésztésre vonatkozó szakszerű és gazdászati-közigazgatási szolgálatra is. A méneseknél tevékenykedő osztagok törzsből és egy vagy két ménesosztályból álltak. A ménesosztályok a ménes szervezetéhez alkalmazkodva különféle részekre tagozódtak, nevezetesen törzsménszakaszra, kocsisszakaszra, felállító istállóra és ménesistállóra. Hasonló volt a méntelepek katonai szervezete is.

A ménesek, illetve méntelepek katonai szervezeteinek legénységét általában két, illetve három évre sorozták. Elsősorban a mezőgazdasági iskolák tanulóiból válogatták őket, illetve olyan újoncokból, akik értettek a lovak ápolásához és gondozásához, s akik lakóhelyén állami mének voltak magángondozásban. A polgári mesterségek és szakképzettségek szerint szóba jöhettek még a lovászok, polgári lóápolók, kocsisok, béresek, csikósok, patkoló és kocsi kovácsok, továbbá szíjgyártók, nyergesek, cipészek és szabók is megfelelő számban. Testi követelmény a kisebb, zömök, erős testalkat, könnyebb súly, illetve a legalább 156 cm-es testmagasság volt. A szükséges mesterembereket testmagasságra való tekintet nélkül beoszt-

A Hadik huszárezred újoncainak eskütétele 1936-ban

hatók voltak. Kiképzésük hasonlított a huszárokéhoz, lovaskiképzésük azonban keményebb volt, golyószórós kiképzésben pedig nem részesültek. A fegyelem is szigorúbb volt, mint a huszárezredeknél, mert a méneskari legénységet a kora tavasztól nyár közepéig tartó fedeztetési idényben, különböző számú ménnel, a méntelephez tartozó községekben helyezték el. Tényleges szolgálati idejük letelte után a huszárezredek tartalékos állományába kerültek. Altisztjeik kiképzése a jutasi altisztképző iskola lovasalosztályánál történt. Idősebb korosztályokból álló hivatásos tisztikarát pedig 1938-tól továbbszolgáló tisztekkel próbálták kiegészíteni. Mozgósítási terv a méneskar számára is készült, mely szerint négy lovasszázadot kellett szükség esetén felállítania.

Az állami lótenyésztő intézetek katonai felügyelőjének állomáshelye a fővárosban volt, az egyes lótenyésztési kerületi parancsnokságoké Jászberényben, Nagykőrösön, Debrecenben és Nagykanizsán, az állami méneseké Bábolnán, Kisbéren és Mezőhegyesen, az állami méntelepeké pedig Baján, Békéscsabán, Celldömölkön, Debrecenben, Gyöngyösön, Hódmezővásárhelyen, Jászberényben, Komáromban, Nagykanizsán, Nagykőrösön és Székesfehérváron. Az 1938 és 1941 közötti terület-visszacsatolások után állami ménes Alsózsukra, állami méntelep pedig Kolozsvárra, Palánkára, Perbenyikre, Szatmárnémetibe és Csíkszeredára is települt. Turjaremetén állami ménes és méntelep egyaránt működött. A legrégebbi ménes az 1775-ben alapított mezőhegyesi volt. Itt a kis és a nagy nóniusz, furioso, northstar és a gidrán fajtát, Bábolnán az arabs és a lipicai fajtát, Kisbéren pedig az angol telivért és angol félvért tenyésztették.

A lovasalakulatok lóvesztesége a második világháború alatt rendkívül nagy volt. A gyakran megerőltető igénybevételük, a légitámadások, a keleti hadszíntér kegyetlen időjárási és terepviszonyai, illetve az élelmezési nehézségek következtében a teljes veszteség hetvenszázalékosra tehető.

Huszár őrvezető tábori felszereléssel a 30-as évek végén egy Cegléd környéki településen

HÁBORÚS ÉVEK
(1939–1945)

A trianoni békediktátum súlyos katonai rendelkezései által érzékenyen érintett Magyar Királyi Honvédség szerkezeti átalakítása és fejlesztése tekintetében az 1938-as év eseményei – Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának elismerése (bledi egyezmény) s a haderő fejlesztéséhez a kormány általi 600 millió pengős külön hitel biztosítása (győri program) – jelentették a fordulópontot. A Huba hadrendfejlesztési terv gyakorlati megvalósulása a korábbi vegyesdandárok hadtestté való átalakításával s három hadsereg-parancsnokság létrehozásával vette kezdetét. A lovasságnál is gyökeres változások történtek. A sereglovasság két lovasdandárjának hadrendjébe a huszárezredeken kívül ekkortól állítottak be egyenként két kerékpáros zászlóaljat, egy-egy gépvontatású közepes tüzérosztályt, könnyű harckocsizászlóaljat, valamint gépkocsizó utászszázadot, a meglevő négy huszárezred közvetlen alosztályainak számát ekkortól növelték meg egy-egy géppuskásszázaddal és gépkocsizó páncéltörő ágyús századdal, s azok osztályait is ekkortól alkotta három – egységesen 12 golyószóróval felszerelt – lovasszázad. A huszárezredek eddigi fogatolt 7,5 cm-es huszárágyúval ellátott „lovassági ágyús szakaszai" „huszárüteg" elnevezéssel huszárezredenként egy-egy üteggé épültek ki. Eddigi lovas távbeszélő századai szakaszokká alakultak át, a nehézpuskás szakaszok pedig megszűntek.

Huszár szakaszvezető.
Lovaglópálcája, ahogy a szabályzatok előírták, jobb csizmaszárába dugva

Egy huszárezred 1456 fős békelétszáma 1941-ben az alábbiak szerint oszlott meg: 66 tiszt, 64 hivatásos altiszt, 66 továbbszolgáló altiszt, 163 sortisztes és 1097 huszár. Fegyverzetébe, illetve felszerelésébe 8 löveg (4 ágyú, 4 páncéltörő ágyú), 14 géppuska, 72 golyószóró, 6 nehézpuska, 8 lőszerkocsi, 9 mozgókonyha, 34 országos jármű (szekér) és 4 kerékpár tartozott, s 1121 lóval rendelkezett. A huszárok az 1941. évi ukrajnai hadművelet során használták utoljára a lovassági kardot.

Miután az egyoldalú és nagyarányú gépesítés háttéripar és a szükséges nyersanyagok hiányában nem volt megoldható, a magyar hadvezetés a honvédség korszerűsítése végett gazdasági szempontból olcsóbbnak tűnő megoldást választva a vegyes fegyvernemekből álló gyorsfegyvernem felállítását határozta el. Ennek első eredményeként a német–lengyel háború tapasztalatait is felhasználva s a gyorsan mozgó alakulatok egységes vezetése céljával a két lovasdandár – a két gépkocsizó dandárral együtt – az 1940 márciusában megalakuló, budapesti parancsnokságú gyorshadtest kötelékébe került. A lovasalakulatok önálló kötelékben történő vezetésének korábbi időszakokban alkalmazott módja ekkor szűnt meg végleg a magyar haderőben. A modern fegyverekkel vívott háború ugyan a többféle feladat egyidejű ellátására is alkalmazható seregtestek életre hívását követelte meg, de a modernizálása kezdetén álló Magyar Ki-

A magyar királyi honvéd sereglovasság hadrendje 1938–39-ben

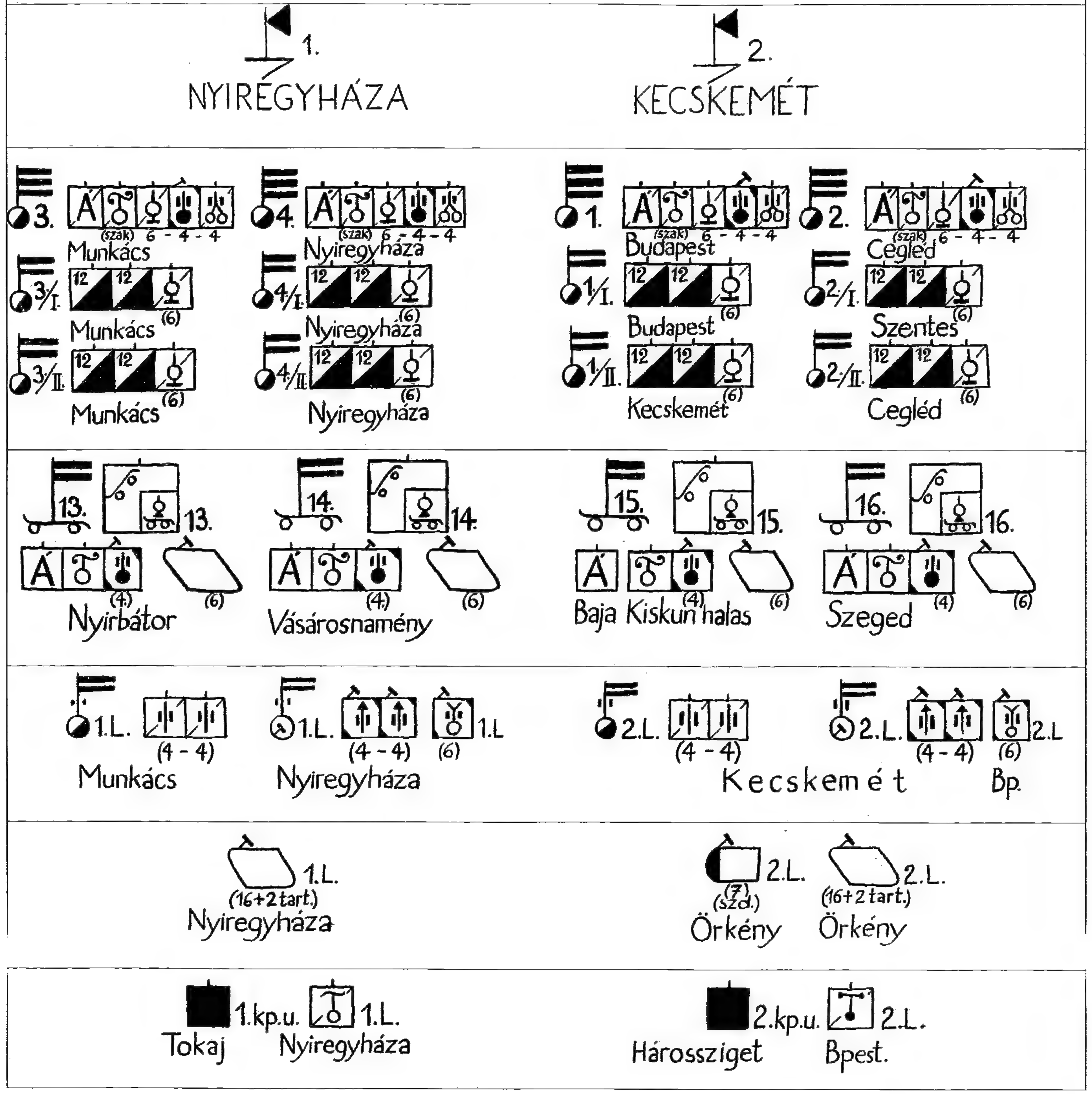

rályi Honvédségnél még nehéz volt a különböző szervezésű s menetteljesítményű csapattestek alkalmazását valamilyen szinten összhangba hozni.

A Magyar Királyi Honvédség 1940-ben felállított egyetlen gyorsseregteste, bár a felszerelés és a fegyverzet tekintetében messze elmaradt a német hasonló alakulatoktól, magyar viszonylatban mégis modernnek és jól felszereltnek számított. Gyorsaságát, harcászati mozgékonyságát gépkocsizó lövész, kerékpáros és huszár csapattestei voltak hivatottak elősegíteni, míg modernségét leginkább páncélozott járművei, kis és könnyű harckocsiszázadai jelentették. A gyorsseregtestek legkorszerűbb alakulata, a páncélos és gépesített alosztályokból álló önálló páncélosalakulat – anyaghiány miatt – nem szerepelt a gyorshadtest hadrendjében. Az utóbb említett harckocsiszázadokat, nem önálló szervezéssel, a felderítő-zászlóaljakba, valamint a gépkocsizó és lovasdandárok harckocsizászlóaljaiba osztották be.

A magyar királyi honvéd sereglovasság hadrendje 1939–42-ben

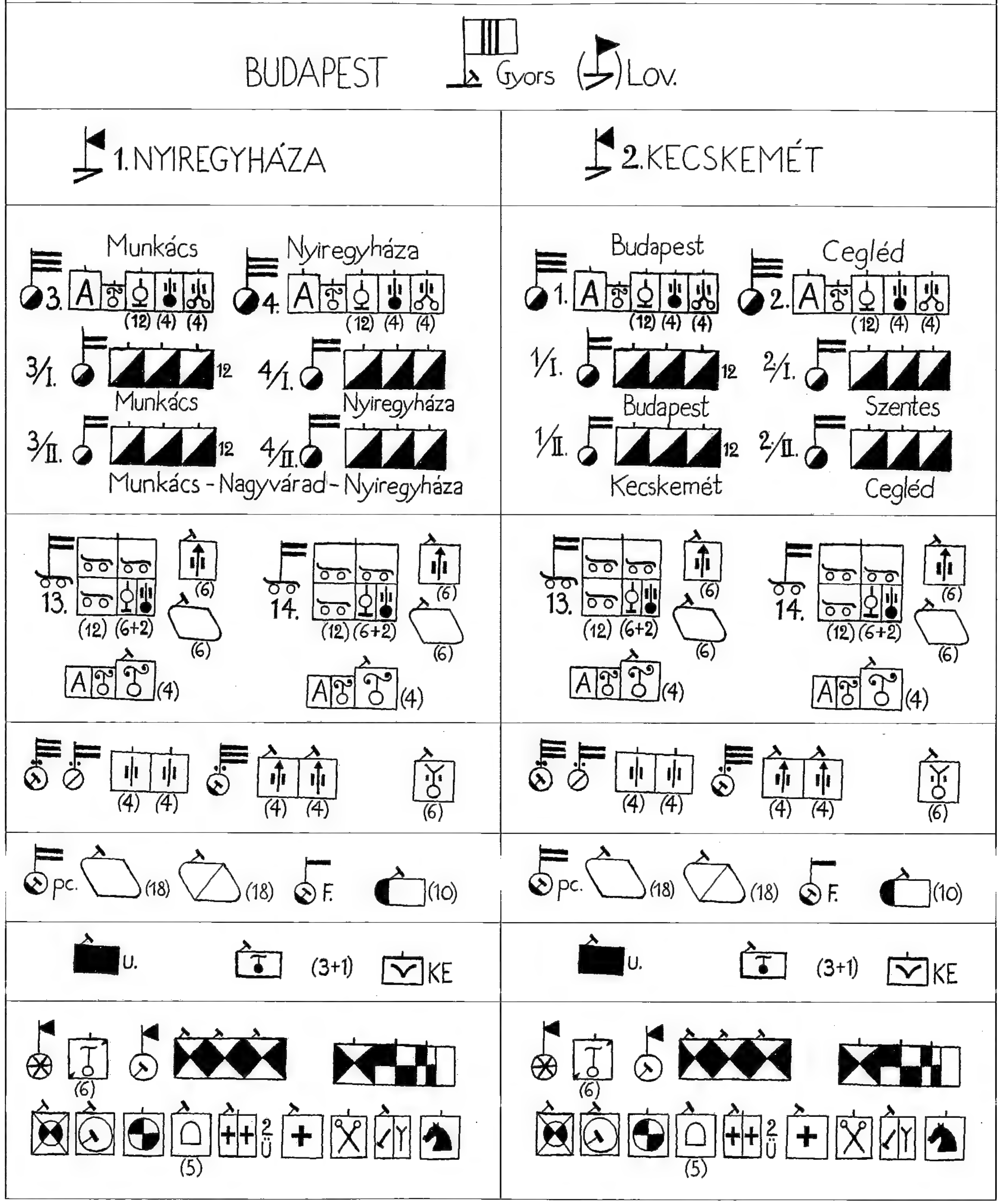

A honvédség csapatlovasságát a hadtestközvetlen önálló huszárszázadok, illetve mozgósításkor az általuk felállított gyalogdandár-közvetlen (1942. február 17-től könnyű hadosztály) huszárszázadok és gyalogezred-közvetlen huszárszakaszok alkották. 1938. október 1-jétől megszűnt a csendőrlovas alosztály megnevezés. E századok 1939 januárjában 165 fővel alakultak újjá. Fegyverzetük csupán 4 golyószóróból állott, s 128 lóval, egy mozgókonyhával és 3 országos járművel (szekérrel) rendelkeztek.

Az újonnan felállított csapatlovassági alakulatok közül 1939 januárja és 1941 októbere között a VIII. hadtest huszárszázada Kassán, a IX. hadtesté Kolozsvárott, az 1. önálló hegyi huszárszázad Érsekújvárott, a 2. önálló székely hegyi huszárszázad pedig Szilágysomlyón állt fel. Történt néhány változás az egyes csapatlovassági alakulatok elhelyezésében is: a III. önálló huszárszázad 1939. október 1-jétől Keszthelyről Sopronba, az V. 1941. október 1-jétől Szegedről Bácstopolyára, a VII. pedig Miskolcról Rimaszombat önkormányzatának és magyar lakosságának kérésére e gömöri városba települt.

Zaleszky Mihály közhuszár az Árpád fejedelem 2. huszárezredből. Komárom, 1930-as évek első fele

Míg a huszárezredek fegyverzetéhez és felszereléséhez 8 löveg, 18 géppuska, 48 golyószóró, 8 lőszerkocsi, 9 mozgókonyha és 34 fogatolt, illetve fogatolatlan országos jármű (szekér) tartozott, addig az önálló huszárszázadoknál 4 golyószórót, egy mozgókonyhát és 3 fogatolt országos járművet (szekeret) rendszeresítettek. A lovasalakulatok utánszállítását, ellátását biztosító egységek, az úgynevezett vonatalakulatok sokáig csak fogatolt járművekkel végezték feladataikat. Az áttörést az 1. lovasdandár 1941. évi ukrajnai hadműveletei hozták, amikor a megfelelő ütemű előrenyomulás biztosítása végett a lovasdandár parancsnoksága már a hadműveletek elején 4–4 tehergépkocsit bocsátott a két huszárezred rendelkezésére.

Az 1938/39. évi hadseregszervezési rendelkezések alapján a gyorsfegyvernem egészét (gépkocsizólövész-, kerékpáros-, lovassági, páncéloscsapatok) egy közös felügyelő – nevezetesen Gorondy-Novák Elemér altábornagy – hatáskörébe vonták össze. A lovasalakulatok legfelsőbb fegyvernemi elöljárója 1942-ig a gyorshadtest parancsnoka, azt követően az újonnan felálló 1. lovashadosztály parancsnoka volt. A tűzerőben megerősödött s átszervezett lovasalakulatokra hamarosan komoly feladatok vártak: a visszacsatolt területek megszállásában való részvétel, illetve a keleti hadszíntér hadműveletei.

A második nagy világégés kezdetét jelentő 1939. szeptemberi német–lengyel háború eseményeit, nevezetesen a lengyel lovasság egyes hősi, de semmi esetre sem korszerű és így kudarcba fulladt lovasrohamait tanulmányozva a hazai és külföldi szakemberek közül sokan azt a tanulságot vonták le, hogy a lovasság ebben a háborúban már nem juthat jelentősebb szerephez. Ezen megállapítás a későbbiek során éppen úgy tévesnek bizonyult, mint ahogy a spanyol polgárháború tapasztalataiból leszűrt azon következtetés is, miszerint a harckocsik a jövő háborúban nem fognak döntő

Huszár tizedes teljes alakos portréja az 1930-as évek második feléből. Utólagos színezéssel készült felvétel Lőwi József fényképész Komárom, Klapka György út 8. szám alatti műterméből

szerepet játszani. Cáfolatát a német hadsereg már az 1941. évi franciaországi hadjáratában bizonyította, mikor is a páncélos seregtestek mellett eredményesen vetette be 1. lovashadosztályát, mely hét nap alatt, az üldöző harcok közepette a Szajnán és a Loire-on átkelve 231 km-t nyomult előre. A német hadsereg kötelékében még két Wehrmacht s három SS lovashadosztály harcolt a második világháború folyamán. Az utóbbi alakulatok közül a hazai német ajkú legénységgel is rendelkező 8. és 22. SS lovashadosztály – lóállománya nélkül – 1944/45-ben részt vett a magyarországi harcokban is, s Budapest védelmében semmisült meg.

A második világháború alatt még számtalan példa hozható fel a lovasság nélkülözhetetlenségére. Több hadviselő európai ország hadseregében maradt fenn, a legtekintélyesebb, szinte már túlzott mértékben a lengyel hadsereg hadrendjébe került be. Az amerikai, angol és francia hadsereggel ellentétben kiemelt szerephez jutott még a szovjet Vörös Hadseregben is. A szovjet lovashadtestek általában három lovashadosztályból álltak, s kötelékükbe tartozott egy harckocsidandár is. A lovas- és a harckocsi-alakulatokat tehát együttesen alkalmazták. 1943 júliusában az Iránban tartózkodó kivételével nyolc szovjet lovashadtest és két önálló lovashadosztály vett részt a keleti hadszíntér hadműveleteiben. Mindez 238 968 embert, s 226 816 lovat jelentett. A háború utolsó éveiben a magyarországi hadszíntéren is bevetésre kerültek. Az egyik ilyenre Debrecen és Nyíregyháza körzetében 1944. október 20. és 28. között került sor, mikor is a 4., 5. és 6. gárda lovashadtesteket összehangolt támadó feladattal bízták meg.

A második világháború lovas katonája, huszárja persze különbözött a fegyvernem korábbi képviselőitől. Kard helyett főként golyószóróval, géppuskával vagy karabéllyal harcolt, s lováról leszállva általában gyalogságnak szánt feladatokat látott el. A korábbi időszakok ütközeteit, csatáit jellemző híres és emlékezetes lovasrohamok csak elvétve fordultak elő. Az egyik legjelentősebb 1943. január 25-én zajlott le, mikor a szovjet 5. gárda lovashadtest alakulatai Kirovográdtól északnyugatra ezt a harceljárást választották a szemben álló német csapatok visszaszorítására. Támadási céljaikat egyharmados veszteség árán sikerült megvalósítaniuk.

A lovasság háborús alkalmazásának hazai támogatói – Közép-Európa lehetséges hadszíntereit tekintve – elsősorban terepjáró képességét és megbízhatóságát emelték ki mondván *„...oly csapatneme a gyorscsapatoknak, mely egy relatív menetgyorsasággal, menetsebességgel, továbbá ugyancsak egy relatív értékű menetteljesítménnyel mindenkor és minden körülmények között rendelkezik."* Szerepére, feladataira vonatkozólag az 1927-ben és 1939-ben megjelent Harcászati szabályzatban az alábbiakat olvashatjuk: *„A lovasság mozgékony, gyors és tűzerős fegyvernem. Hivatása: a harchoz kedvező előfeltételek te-*

TÁBORI LEGÉNYSÉGI SAPKA

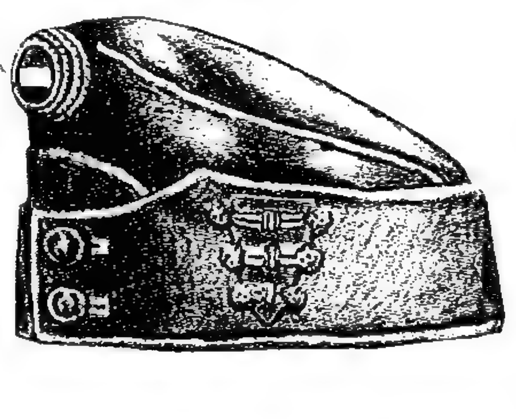

A sapka, ahogy a korabeli „termékprospektus" leírta: „fejrészből, sapkarózsából, rendfokozati jelekből, nyakvédőből, szemernyőből, Bocskai-díszből és sastollból áll". Előbb a kerek alakú „Bocskai-süveggel" próbálkoztak, és csak 1923-tól kezdték el gyártani ezt a formát, amely jellegében a monarchiás lovassági tábori sapkát idézi. A sapka legfőbb dísze a sapkarózsa. Átmérője 3 cm, magassága 8–10 mm. A huszárlegénység rózsája tombak, esetleg vasbádog, amelynek peremrészét kávébarnára, közepét nemzetiszínűre festették. Az altiszti rózsát ezüst-, a tisztit aranysodralékból készítették, közepére nemzetiszínű, domborított zománcbetétet tettek. A sapkarózsa alá helyezték el a csúcsba futó rendfokozati jeleket.

A TÁBORI SAPKA MEGÚJULÁSÁT JELENTŐ „BOCSKAI-DÍSZ", AVAGY TOPÁN

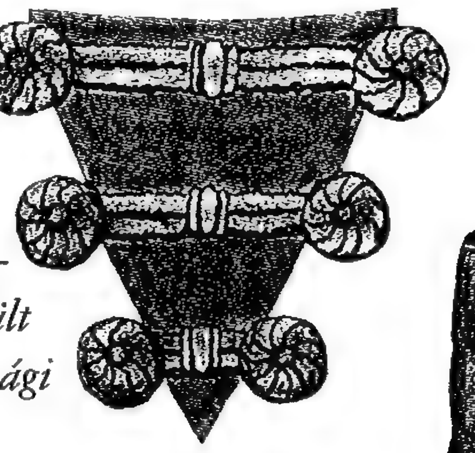

A topán hegyére állított egyenlő szárú háromszög alakú fegyvernemi posztó, amelyet fölülről lefelé csökkenő hosszúságú 3 db topánzsinór fedett le. A sapka a dísz miatt csakhamar új nevet is kapott, Bocskai-sapkává, vagy csak egyszerűen bocskaivá lényegült át. Eközben formája, sziluettje, a régi lovassági sapkához képest mit sem változott.

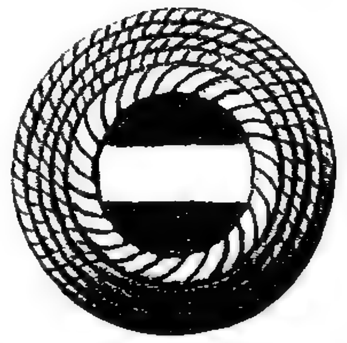

SAPKARÓZSA

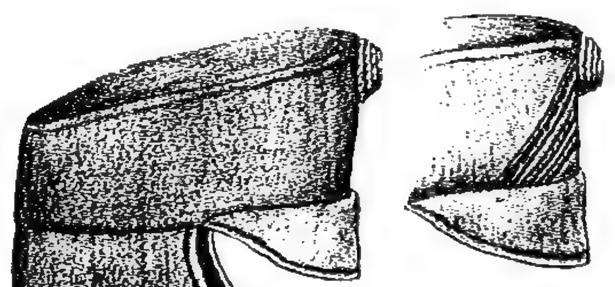

A BOCSKAI LEHAJTOTT ELLENZŐJE

A BOCSKAI-SAPKA LEHAJTOTT OLDALRÉSSZEL, KÉT GOMBBAL ÖSSZEGOMBOLVA

HUSZÁR FELVETT MENTÉBEN, TÁBORI SAPKÁBAN – A HÚSZAS ÉVEK ELEJÉNEK ÚJ EGYENRUHÁJÁBAN

A Magyar Királyi Honvédség alapegyenruházata végig az egész korszakon „tábori barna (khaki)" színű posztó, illetve fésűs szövet. A szín még 1919 őszén alakult ki. A Nemzeti Hadsereg Szegeden és Szeged környékén szerveződő csapatai a Délvidéket megszállva tartó francia csapatoktól vásárolták ruhaanyagot. Ott gyarmati alakulatok állomásoztak, melyeknek ruhaszíne – a francia hadsereg általános kékes ruhaárnyalatával szemben – a sivatag homokjához hasonlatos sárgás-barnás, azaz khakiszínű volt. A Nemzeti Hadsereg ebből készíttette az első egyenruhákat. A teljes körű bevezetésre csak a húszas évek elején került sor. Ekkor a szövetet már Angliából vásárolták.

HUSZÁR LEGÉNYSÉGI ÉS TISZTI MENTE

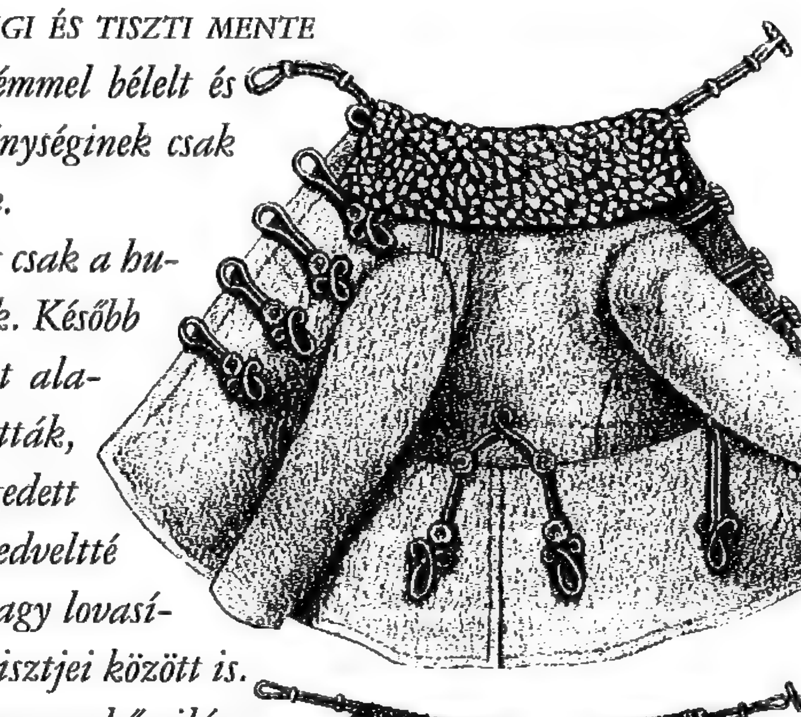

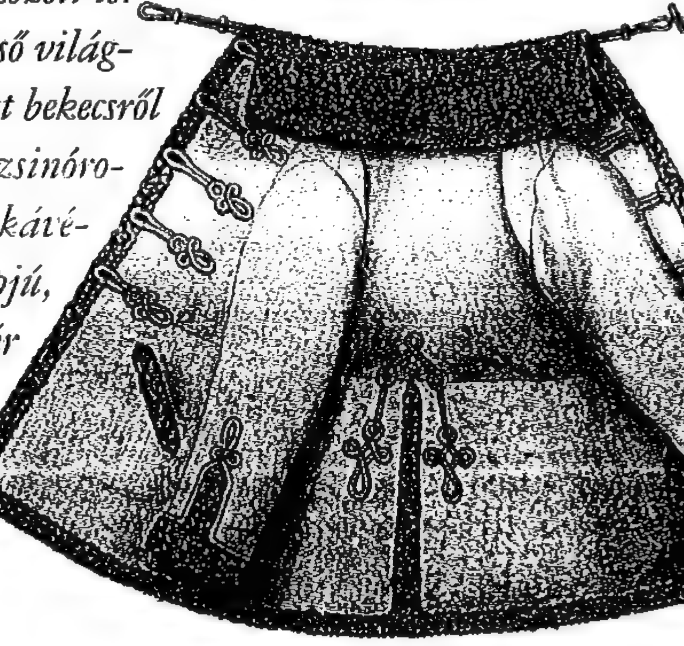

A tiszti mente prémmel bélelt és szegélyezett, a legénységinek csak a derék, és aljrésze.
A mentét eredetileg csak a huszároknak szánták. Később aztán a lovasított alakulatok is hordhatták, majd mint megengedett viseleti cikk közkedveltté vált a nem lovas vagy lovasított fegyvernemek tisztjei között is. Mintáját lényegében az első világháború alatt kiformálódott bekecsről vették. Anyaga posztó, a zsinóroké és a galambkosaraké kávébarna selyem- vagy gyapjú, bélése – jobbára – fehér bárányszőrme, de készíttetett a kincstár más színű béléssel is mentéket.

LOVAGLÓCSIZMA FELCSATOLÓS SARKANTYÚVAL

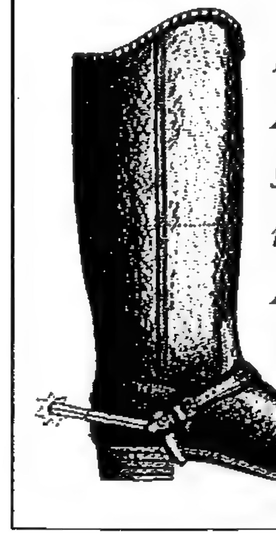

A húszas években a huszárcsizma még oldalvarrott, az 1928-ban rendszeresített új változat azonban már hátul varrott, torkolata magyaros, ív alakú, bőr rózsácska dísszel – ennyiben hagyományos is.
A jó csizmaviselés titka a kapca szabályos feltekerésében volt. A kapca mérete 45x41 cm, majd 1935-ben – két méretnagyságban – 48x44, illetve 44x41 cm.

BOTOS

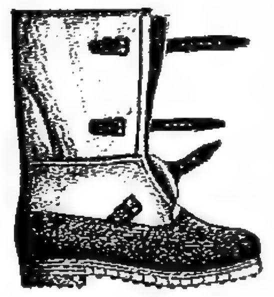

Fatalpú, nemezből vagy halinából készült téli óvócikk. Nagy hidegben, őrszolgálatban vették fel a csizmára a huszárok is. 1942-ben új halinacsizmát rendszeresítettek.

AZ 1921 MINTÁJÚ, ÚGYNEVEZETT FEKVŐGALLÉROS ZUBBONY

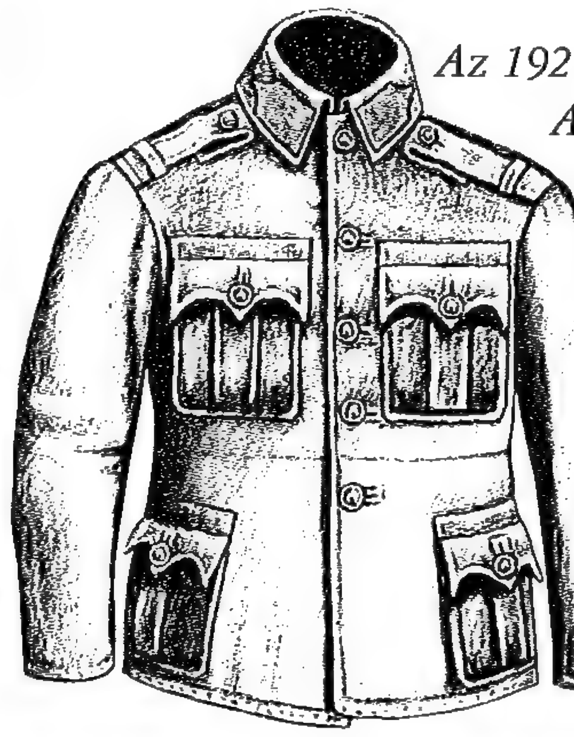

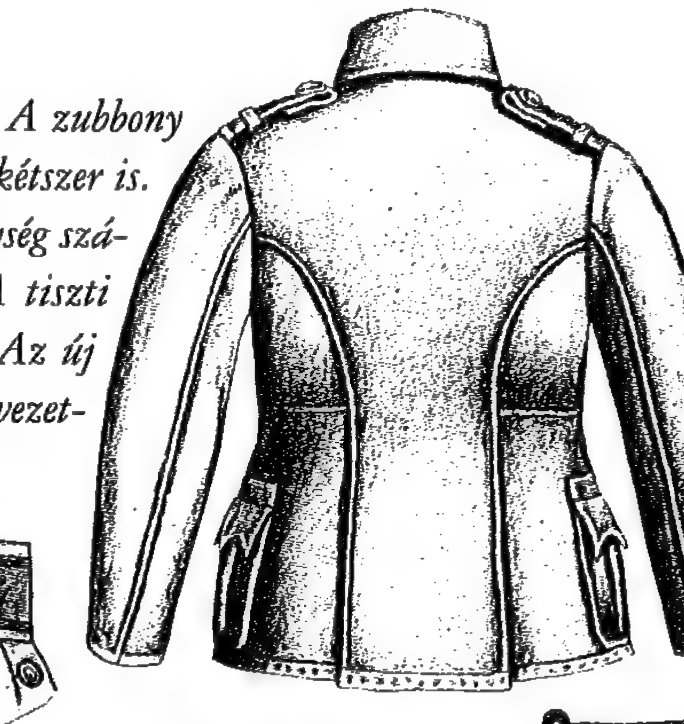

A két ábrán jól kivehetők a ruhadarab szabászati megoldásai. A zubbony alapformája a korszakban nem változott, a galléré azonban kétszer is. Először 1926-ban a fekvőgallért állógallérrá, majd a legénység számára 1939-ben „álló lehajtott" gallérrá változtatták. A tiszti zubbonyon ez a beavatkozás csak 1940-ben történt meg. Az új zubbonygallért praktikus (főleg egészségügyi) okok miatt vezették be.

AZ 1926 MINTÁJÚ HUSZÁRZUBBONY NYAK, ÉS VÁLLRÉSZE JOBBRÓL, ÁLLÓ GALLÉRRAL ÉS VÁLLSZALAGGAL

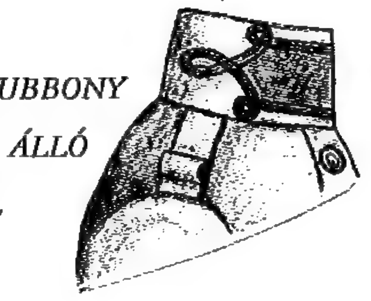

AZ ÁLLÓGALLÉROS ZUBBONY PAROLIJA BARNA SUJTÁSSAL KERETEZVE

A sujtás anyaga rangcsoportfüggő volt. A legénységnél gyapjú-, az altiszteknél ezüst-, a tiszteknél aranysujtás jelöli a rangot.

KORONÁS GOMB KÁVÉBARNÁRA FESTVE

Az 1926 mintájú zubbonnyal egy időben rendszeresítették.
Kezdetben fémből préselték és festették, a harmincas években azonban már barnára színezett bakelitből készült, és mindvégig három méretben: 15 mm-es (kisgomb), 22 mm-es (zubbonygomb) és 26 mm-es (köpenygomb).

KAUCSUK NYAKSZEGÉLY KHAKI VÁSZON RÁTÉTTEL

Szerepe az állógalléros zubbony viselésekor volt.

A HUSZÁROK KÖPENYE

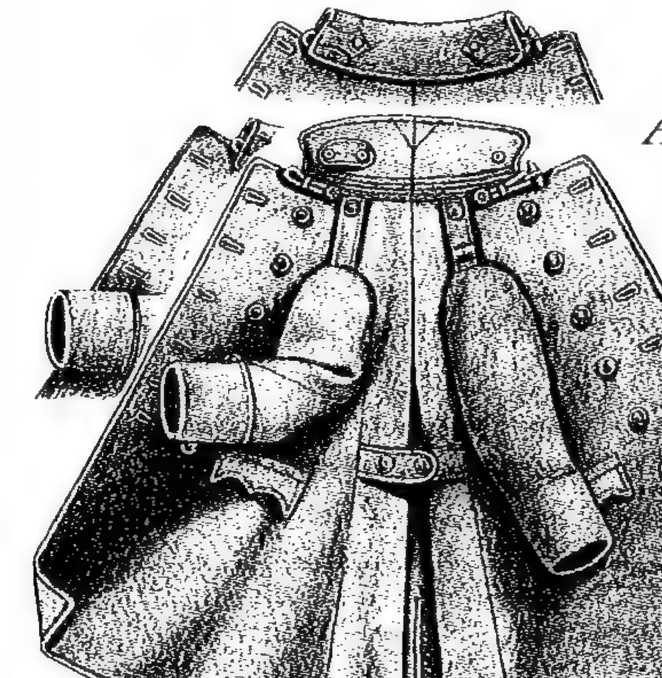

Olyan, mint a többi fegyvernem katonáié. Csak a világoskék hajtókázás utal viselőjének huszár mivoltára. Posztóból készült hajtóka mindkét galléron volt, illetve a húszas évek elején még a vállszalagok is színesek voltak. Később azonban csak a szegély maradt fegyvernemi színű. A tiszti köpeny természetesen elegánsabb volt a kincstári köpenyeknél, anyagában, díszítési trükkjeiben egyaránt. Amint a kor civil kabátjainál is divatban volt, más anyagból volt a gallér is, kávébarna bársonyból. 1939-ben lecserélték a bársonygallért posztóra, a színe is megváltozott sötétzöldre.

A POSZTÓ LOVASSÁGI NADRÁG

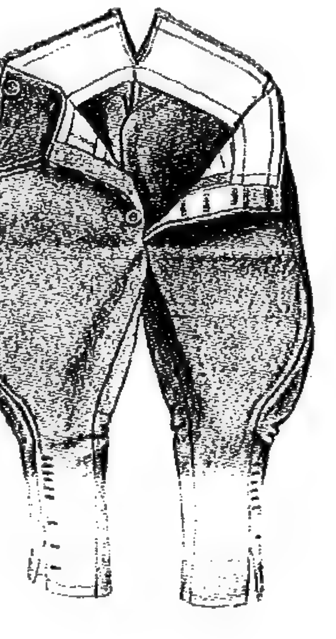

Csizmanadrág, amely a tisztek számára tábori barnára (khakiszínűre) festett szarvasbőrből is volt készíthető, emellett természetesen kamgarnszövetből. Volt a huszártiszteknek fekete lovaglónadrágjuk is – különleges alkalmakra, mit például díjlovaglás –, illetve a világháborúból és a húszas évek elejéről maradt szürke.

HONVÉDSÉGI INGEK TÁBORI ÖLTÖZETHEZ

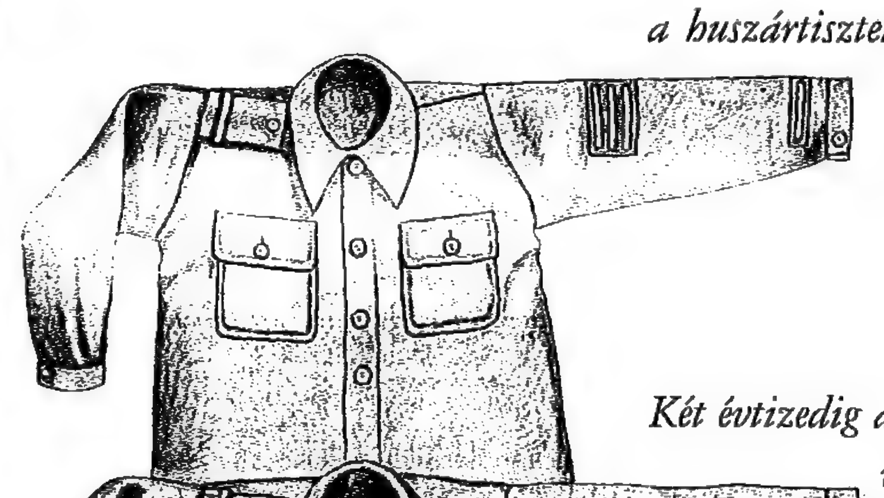

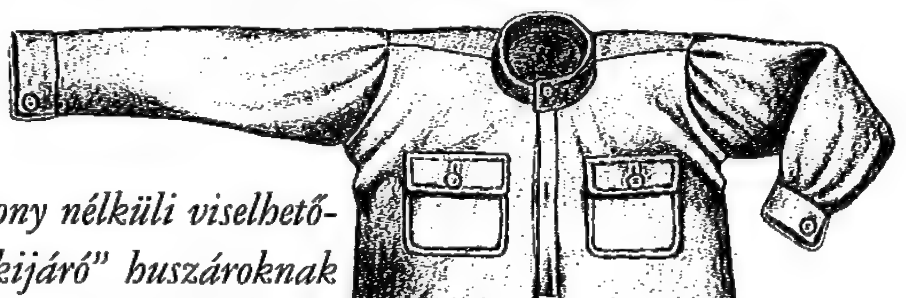

Két évtizedig az ingek anyaga fehér kalikó volt, 1938-tól „tábori barna" vászon, majd 1939-ben megjelent a tábori zöld, „cserkészing" elnevezéssel.

Az elérendő cél az ing zubbony nélküli viselhetősége, bár ez az „egyenként kijáró" huszároknak mindvégig tiltott volt. Az ingen a rendfokozati jelet a bal felkaron hordták sávok, csíkok és sujtászsinórok formájában.

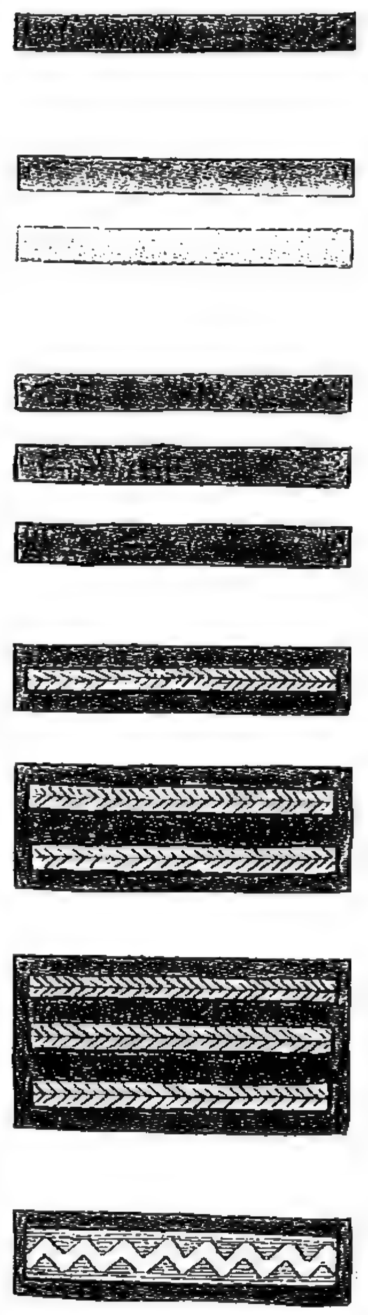

ŐRVEZETŐ - TIZEDES - SZAKASZVEZETŐ - ŐRMESTER - TÖRZSŐRMESTER - TISZTHELYETTES - ALHADNAGY

Az ingen viselt rendfokozati jelzések – amikor még csak a legénység és az altiszti kar hordhatott zubbony nélkül inget. A tisztesek csíkjai fegyvernemi színű posztóból, az altisztek sujtásai pedig ezüstből voltak, de fegyvernemi színű posztóra varrták.

Bevonulás Naszódra

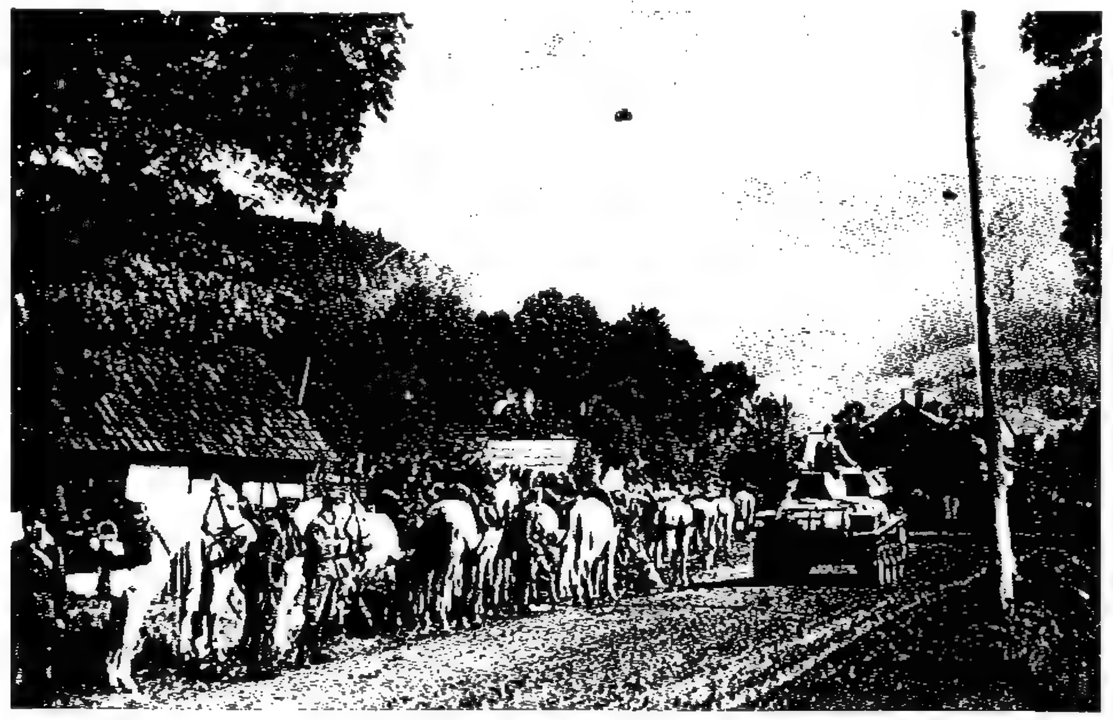

Huszárszázad az ezeréves határok felé Kárpátalján, Nagybocskó határában 1941 nyarán

remtése, közreműködés a döntésben, a döntés után a siker kíméletlen kiaknázása, vagy a balsiker ellensúlyozása és a felderítés. A lovasság feladatait úgy szabjuk meg, hogy jellemző tulajdonságai: a nagy mozgékonysággal párosult tűzerő, az utaktól való függetlenség, mindig érvényesüljenek. A lovasságot nem szabad oly körülmények között, melyekben különleges képességei nem érvényesülnek, pusztán és alkalmazást kereső türelmetlenségből vagy kényszerből feláldozni. Mert lóanyaga miatt érzékeny, gyorsan elhasználódik és nehezen pótolható, tehát alkalmi fegyvernem és rendszerint csak rövid ideig tartó feladatok végrehajtására alkalmazható." A magyar katonai vezetés, illetve a lovasság elöljárói tehát abban látták a fegyvernem alkalmazásá-

Magyar huszár Ukrajnában. Huszártrombitás a Bug folyónál

nak lényegét, hogy az – viszonylagos gyorsaságának, valamint szinte korlátlan terepjáró képességének hála – a harci feladatok végrehajtásának mozgó elemét képezheti.

A Magyar Királyi Honvédség lovassága 1938 és 1941 között valamennyi terület-visszacsatolás eredményezte „bevonulásban" részt vett. Az első valódi harci feladatokat a 3. huszárezred kapta, mely során hathetes újoncaival a kárpátaljai önálló fegyveres akció előtt, 1939. március 13-án a Munkácsot Beregszásszal összekötő egyetlen szűk korridor kétoldali kibővítésekor, majd 15-én Őrhegyalja és Szentmiklós térségében az ukrán Szics-gárdisták ellen vetették be. Az 1941. áprilisi délvidéki hadművelet során a huszárszázadok többnyire járőrvállalkozásokat hajtottak végre, csupán a lovasdandárok páncélos zászlóaljai vettek részt az április 12–13-i szabadkai, illetve szenttamási kisebb helységharcokban. A személyi állományukat és főleg a lovakat erősen igénybevevő első jelentős menetteljesítményeket a visszakapott észak-erdélyi és a székelyföldi területek 1940. szeptemberi katonai megszállásakor hajtották végre.

Az 1. lovasdandár 1941. évi ukrajnai hadműveletei

A Magyar Királyi Honvédség – benne sereg- és csapatlovassága – jelképesnek induló, majd komoly és veszteségteljes hadműveletekbe torkolló részvétele a Wehrmacht Szovjetunió elleni hadjáratában 1941. június 27-én vette kezdetét. Az előző napi – máig nem tisztázott –, Kassa elleni bombatámadás megtorlásaképpen a magyar légierő gépei határ menti szovjet városokat támadtak, s a magyar hadvezetés megkezdte a visszacsapásra kijelölt szárazföldi csapatainak felvonultatását, majd bevetését.

Még június 26-án este mozgósították a Kárpátalján állomásozó és már korábban készültségbe helyezett 1. hegyi- és 8. határvadászdandárt, valamint – az Újvidék környékén megszálló feladatok ellátására visszamaradt 2. lovasdandárja kivételével – a gyorshadtestet. A harccsoport Kárpát csoport elnevezéssel, 90 ezer fővel, Szombathelyi Ferenc altábornagynak, a kassai VIII. hadtest parancsnokának vezetésével június 30-án alakult meg.

A gyorshadtest hadrendjében szereplő sereglovassági alakulat, a nyíregyházi parancsnokságú s Vattay Antal vezérőrnagy vezette 1. lovasdandár az alábbi csapattesteket foglalta magába:

Chapó Gyula páncélos hadnagy és Káldor tizedes a jászberényi lőtéren 1941-ben

3. huszárezred (Nagyvárad): 6 lovasszázad, távbeszélőszakasz, árkász-, géppuskás és gépvontatású páncéltörő ágyús század, valamint a huszárüteg 4 darab fogatolt 7,5 cm-es hegyi ágyúval.

4. huszárezred (Nyíregyháza) szervezete, mint a 3. huszárezredé.

1. lovas-páncélos zászlóalj (Nyíregyháza) egy-egy kis, illetve könnyű harckocsiszázaddal, valamint egy páncélgépkocsi századdal.

13. (Szilágysomlyó) és 14. (Kolozsvár) kerékpáros zászlóaljak. Állományukba egyenként 3 kerékpáros és egy kocsizó géppuskásszázad, egy 10,5 cm-es könnyű tarackos üteg, egy kisharckocsi-

Álcázott huszárágyúk egy gyakorlaton a Zemplénben

század, árkász-, távbeszélő szakaszok, illetve egy gépvonatású páncéltörő ágyús század tartozott.

1. lovas tüzérosztály (Nagyvárad) 2 üteggel.
3. gépvontatású tüzérosztály (Nyíregyháza) 2 üteggel.
1. lovas-légvédelmi gépágyús üteg (Nyíregyháza).
1. lovas-híradó század (Nyíregyháza).
3. gépkocsizó utászszázad (Huszt).
1. lovasdandár vonat (Nyíregyháza).

A mozgósított alakulatok közül az 1. hegyi és a 8. határvadászdandár már június 28-án átlépte a határt, s a Kárpátok hágóinál harcba bocsátkozott a szovjet utóvéd csapatokkal. A zöm azonban június 30-ra érte el menetkészültségét és kezdte meg felvonulását a határra. Az egyes alakulatoknál az előírt hadiállomány közel 20 %-a hiányzott. A huszárezredeknél a lovak vasaltatása okozott gondot, s mivel a lóállomány kétharmadát a gazdáktól vonultatták be, még kiképzésüket is sok esetben menet közben kellett végrehajtani. A nagy távolságok megtétele alatt az is bebizonyosodott, hogy az a vállalkozó ló, mely a nyereghordozástól elszokott, és az olyan igénybevételes ló, melyen sok esetben sohasem volt nyereg, nem fogja bírni sokáig a megerőltető meneteket.

Az 1. lovasdandár alakulatainak 1941. nyári, s őszi háborús alkalmazását tekintve már több olyan szempont érvényesült, amely nem minden esetben vallott a lovasság alkalmi fegyvernemként való kezelésére. Ott és úgy vetették harcba, ahol és ahogy a feladat számukra a helyzetből kifolyólag adódott. Feladataik sorában szerepelt távol- és közelfelderítés, oldal- sőt hátbiztosítás, támadás sűrűn művelt síkterületen, erősen tagolt dombvidéken, karsztos terepen és erődrendszer ellen, szívós védelem műszaki záróharccal, folyamellenőrzés, erőszakos folyamátkelés, üldözés, erdei harcok, harc harckocsialakulatok ellen s partizáncsoportok felszámolása.

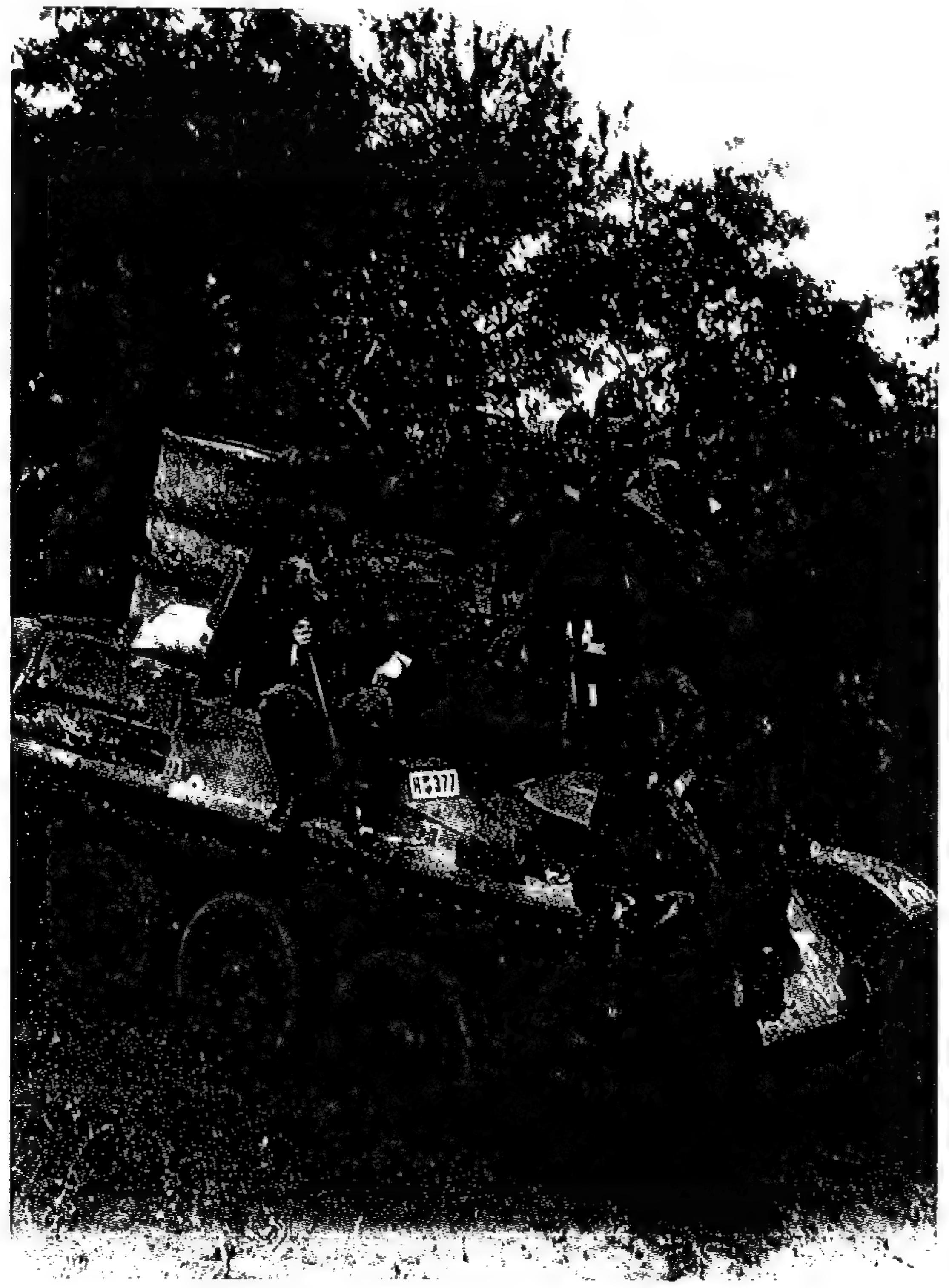

A H 377-es rendszámú Toldi könnyű harckocsi, előtte Kováts Ferenc huszártizedes

Az 1941. június 28-án felriasztott 1. lovasdandár csapatai két nap eltelte után kezdték meg felvonulásukat – részben gyalogmenetben, részben vasúti szállítással – a Felső-Tisza völgyében. Július 4-én Nagybocskótól indulva lépcsőzetesen követték a gépkocsizó-dandárokat, és 5-én elérték a Tatár-hágót. A mozgósítási nehézségek miatt később felvonuló 3. huszárezred csak július 7-én Delatynnál érte utol a 4. huszárezredet. A Kárpátokon való nehéz és fáradtságos átkelést követően július 10-én Kolomeán át Zalesczykitől nyugatra keltek át a Dnyeszteren. Zwanczyknál, majd Kamenec Podolsknál kerültek először komolyabb harcérintkezésbe az eddig általában gépesített és páncéloscsapatokkal szemben védekező ellenséggel. Az előbbi galíciai települést a 3. huszárezred géppuskásszakasszal és fél huszárüteggel megerősített 2. lovasszázada foglalta el, mely erőszakos felderítése során meglepő gyorsasággal közel 120 km-t tett meg a településig az esős időjárás és a rossz útviszonyok miatt csak lassan tért nyerő két gépkocsizó-dandár között. Rövid gyalogos tűzharc eredményeképpen jutott a kezére ezen fontos útcsomópont.

Pihenőben. Huszárlovak teljes menetfelszerelésben a keleti fronton

A hazai tömegtájékoztatási szervek által túlzottan is dicsért huszáralakulatok a felettes német parancsnokoktól s az azok befolyása alatt álló magyar összekötő vezérkari tisztektől kezdetben igen kemény bírálatokat kaptak. A német 17. hadsereg-parancsnokságon tevékenykedő Makray Sándor vezérkari alezredes július 30-i jelentésében az alábbiak olvashatók: *„Az én meggyőződésem és a németeké is, hogy nem használható az oroszokkal szemben a lovasság. Egy komolyabb összecsapás és megint egy 8-10 nap pihenő, ez itt nem megy. (...) Fogoly kísérésre, hátsó terep megtisztítására talán egészen megfelel. A lovasság mint fegyvernem meghalt. Kár a pénzért.”* Ezen lesújtó kritika csak a későbbiek során módosult, mikor a Bug folyón átkelt, s néha napi 40 km-es menetteljesítményeket végrehajtott 1. lovasdandár emlékezetes, 1941. augusztusi haditetteit vitte véghez.

Az egyik az Umany térségében vívott harccselekmény volt, mely során a huszár-, illetve lovaspáncélos alakulatai jelentős mértékben kivették részüket a gyűrűbe zárt ellenséges csapatok több napig tartó golovanevszki kitörésének elhárításában. Merész László tartalékos zászlós páncélgépkocsi-szakaszának augusztus 6-i felderítő jellegű vállalkozása, nevezetesen két kozák lovasszázad szétverése, kb. 20 gépkocsin szállított, déli irány-

Merész László tartalékos zászlós haditette. 1941. augusztus 6.

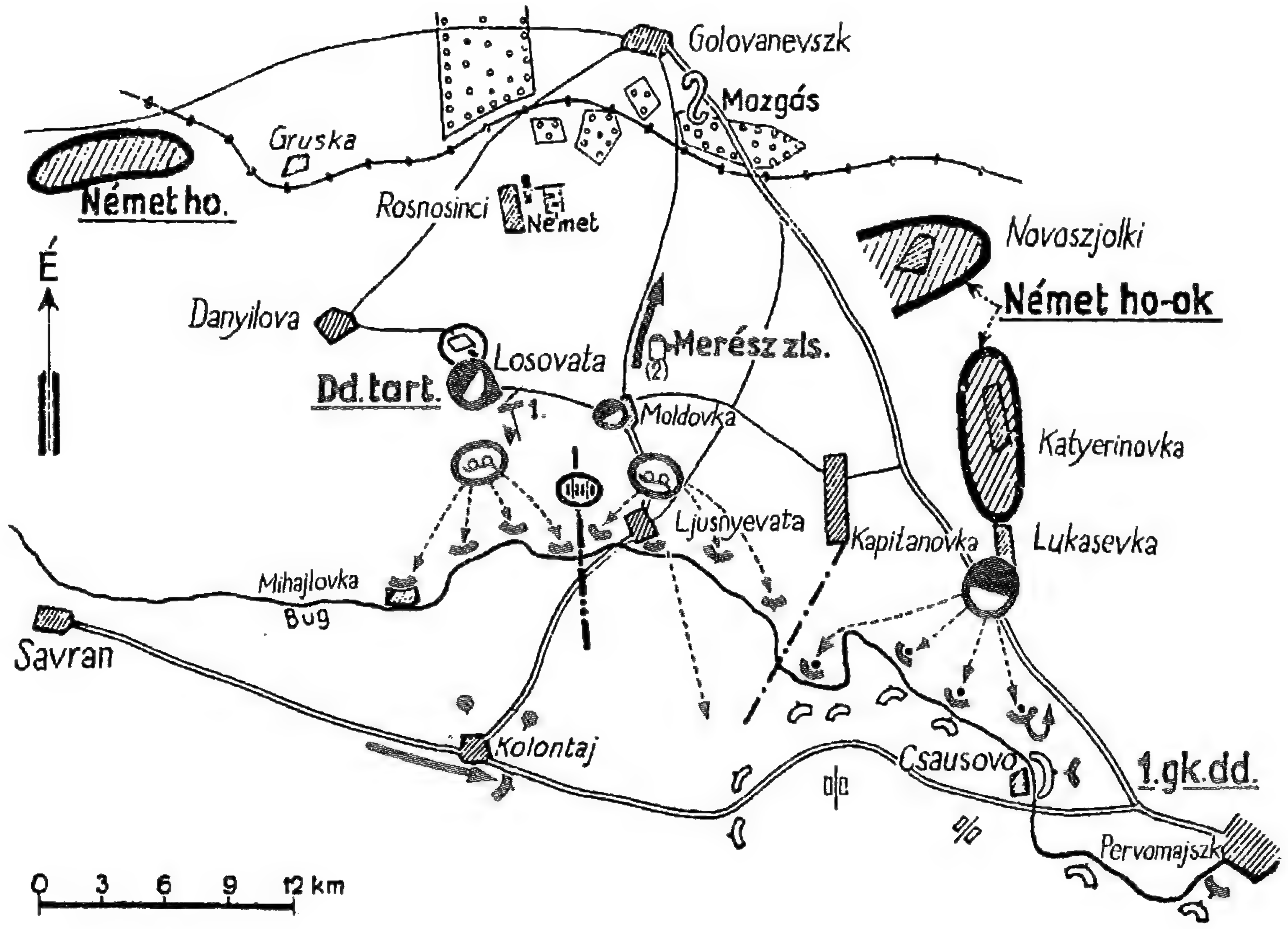

ban kitört ellenséges gyalogság visszavonulásra kényszerítése, foglyok beszállítása, mind átlagon felüli teljesítménynek számított. Ezen váratlan rajtaütések nemcsak a körülzárt szovjet 6. hadsereg kitörési kísérletét fedték fel, hanem a támadásra szétbontakozó szovjet lovas- és gépesített lövészcsapatokra is súlyos csapást mértek. Merész Lászlót vitézi tettéért soron kívül hadnaggyá léptették elő, majd a Katonai Mária Terézia-rend javaslata alapján a legmagasabb kitüntetéssel, a magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki, s egyben vitézzé is avatták.

A lovasdandár csapatai augusztus 7. és 9. között a Bug folyó biztosítása mellett közel 3000 hadifoglyot ejtettek a golovanevszki erdő és a Bug közötti terület felderítése közben. Az umanyi csatát követően a lovasseregtest – élén a 4. huszárezreddel és a 14. kerékpáros zászlóaljjal – az Ingul folyó völgyében tört előre. Feladatául azt kapta, hogy erőteljes támadásával törje meg a szovjet 164. lövészhadosztály utóvédjeinek ellenállását, biztosítsa ezzel a Nyikolajevet védő ellenséges erők bekerítését, s segítse elő a német Adolf Hitler SS motorizált hadosztály egy csoportjának előrejutását, melynek támadása a felrobbantott hidak okozta átkelési nehézségek miatt elakadt.

A másik nevezetes harccselekményt augusztus 15-én a Nyikolajev városának elfoglalására, s az ott védekező szovjet egységek bekerítésére előrenyomuló német és magyar seregtesteket biztosító „Hadik András" 4. honvéd huszárezred katonái hajtották végre. Feladatuk az volt, hogy az Ingul patak mentén tevékenykedő 1. lovasdandárbeli alakulatok mögött, keleti irányban való biztosítás mellett a német 16. páncéloshadosztály 79. gépkocsizó lövészezrede oldalába, illetve hátába került, bekeríteni szándékozott szovjet erőket derítse fel, s egy déli-délnyugati irányú előrenyomu-

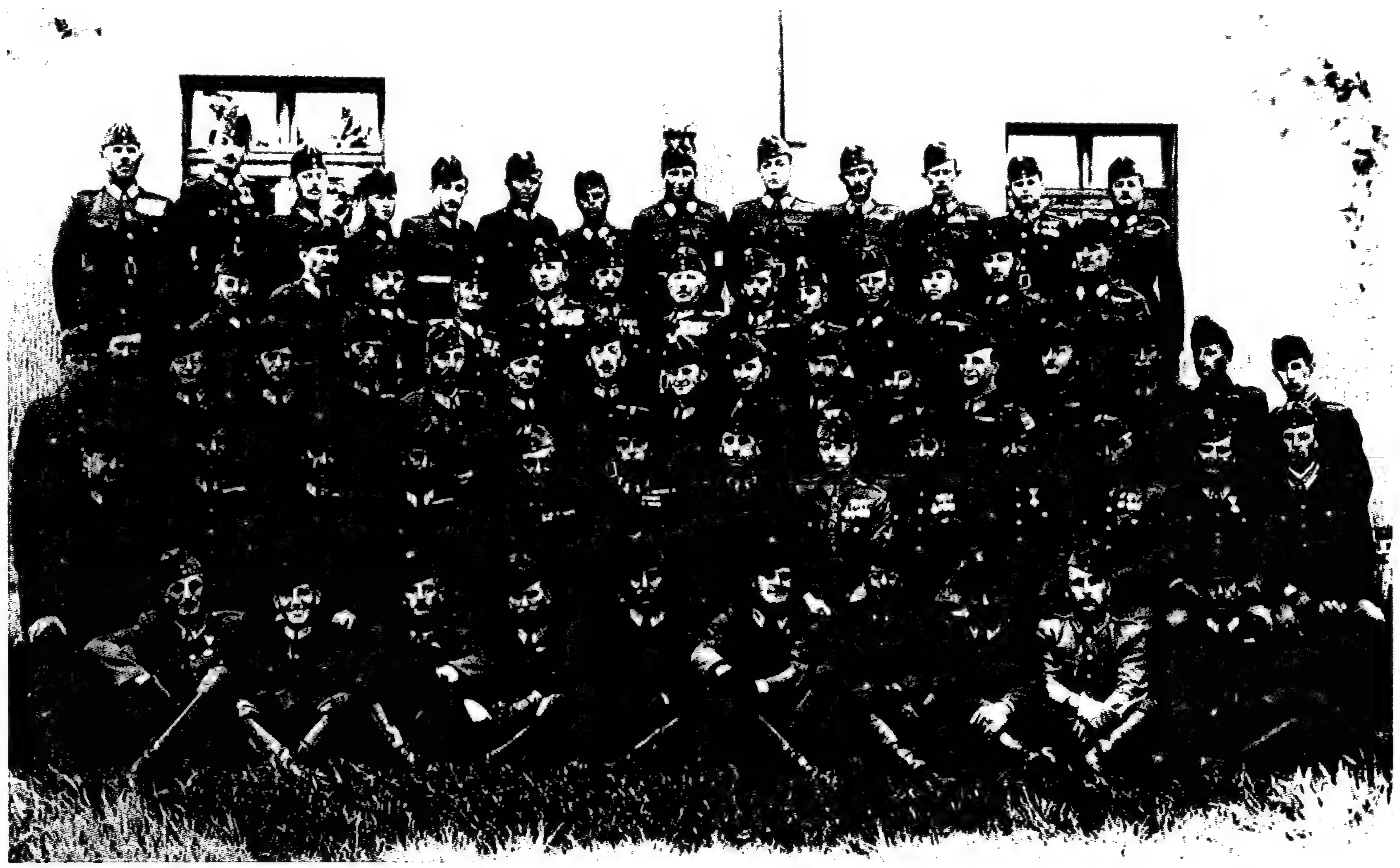

Huszárszázad a szentesi huszárlaktanyában (2/1. huszárosztály)

Csoportkép a délvidéki bevonulás idejéből az 1. lovasdandár törzsének tisztjeiről. Jobbról a negyedik Vattay Antal vezérőrnagy

lással szórja szét. A huszárezred elsőként az e napi harcokban később elesett Kenéz Géza százados felderítő osztagát, majd a déli óráktól két harccsoportban valamennyi kötelékét harcba vetette. Az emlékezetes – a magyar hadtörténelemben utolsóként számon tartott – lovasroham Mikecz Kálmán őrnagy harccsoportjához fűződik. A harccsoportnak a Nyikolajevbe tartó vasútvonaltól nyugatra eső területen, Mihajlovka, Grejga irányába kellett előretörnie, el kellett foglalnia a vasútvonaltól 4 km-re nyugatra húzódó terepszakaszt, hogy ezzel megakadályozza a szovjet csapatok esetleges északkeleti irányba történő kitörését. A huszárkötelékek nyílt, áttekinthető terepen, állandó ellenséges tüzérségi tűz közepette, lángoló gabonatáblák között, tikkasztó hőségben bocsátkoztak harcba. Lovasrohamukra egy német szemtanú háború utáni memoárjában – kissé eltúlozva – az alábbi módon emlékezett vissza: „*...Ismét kemény harcban álltunk a kétségbeesetten védekező ellenséggel, aki egy magas vasúti töltés mellett ásta be magát. Már*

Mikecz Kálmán huszárezredes,
a nyikolajevi csata hőse

négyszer rohamoztunk, és mind a négyszer visszavertek bennünket. A zászlóaljparancsnok káromkodott, a századparancsnokok azonban tehetetlenek voltak. Ekkor a tüzérségi támogatás helyett, amit számtalanszor kértünk, egy magyar huszárezred jelent meg a színen. Nevettünk. Mi az ördögöt akarnak ezek itt a kecses, elegáns lovaikkal? Egyszerre megdermedtünk: ezek a magyarok megbolondultak! Lovasszázad lovasszázad után közeledett. Parancsszó harsant. A bronzbarnára sült, karcsú lovasok szinte odanőttek a nyereghez. Fénylő aranyparolis ezredesük (sic!) kirántotta kardját. Négy-öt könnyű páncélkocsi vágódott ki a szárnyakra, az ezred pedig a délutáni napban villogó kardokkal végigvágtázott a széles síkságon. Seydlitz rohamozhatott így valaha. Minden óvatosságról megfeledkezve kimásztunk az állásainkból. Olyan volt az egész, mint egy nagyszerű lovasfilm! Eldördültek az első lövések, aztán mind ritkábbak lettek. Kimeredő szemmel, hitetlenkedve néztük, ahogy a szovjet ezred, amely eddig elkeseredett elszántsággal verte vissza támadásainkat, most megfordul, és pánikszerűen otthagyja állásait. A diadalmas magyarok pedig maguk előtt űzték az oroszt, és csillogó szablyájukkal aprították őket. A huszárkard, úgy látszik, egy kicsit sok volt az orosz muzsik idegeinek! Most az egyszer az ősi fegyver győzedelmeskedett a modern felszerelésen..."

Nyikolajev sikeres elfoglalását követően a gyorshadtest – benne az 1. lovasdandár is – új feladatot kapott. Augusztus 31-től október 6-ig a Dnyepropetrovszktól délre egészen Nyikopolig húzódó 155 km széles Dnyeper szakasz biztosítását látta el. Az 1. lovasdandár csapattestei - a kezdetben tartalékban levő két huszárezred kivételével – a gépkocsizó-dandárok között foglaltak el védőállást. A huszárezredeknek szervezetszerű alosztályaikon kívül ekkor már létezett egy-egy gyalogszázada is, melyek a ló nélkül maradt huszárokból alakultak meg. A zaporozsjei vízerőművek felrobbantása következtében a folyó apadásával számos sziget és gázló keletkezett, ahonnan a közel hasonló erővel rendelkező ellenséges csapatok gyakori éjjeli rajtaütésekkel nyugtalanították a védőket. A nagy kiterjedés miatt csupán gyéren megszállt folyópart állandó ellenséges tüzérségi tűz alatt állott; szeptember 13-án Muhr Albert százados, a 3/3. lovasszázad arcvonalmögötti tisztje,

Huszársírok Ukrajnában.
A sírhantok alatt, a nyikolajevi csata hősi halottai. Középen Kenéz Géza százados

a híres limanovai hős fia is itt lett egy sorozatvető tűzrajtaütés áldozata.

Az 1. lovasdandárt – a magyar politikai és katonai vezetés kérésére – október 10-én kivonták a további harcokból, s megkezdhette hazatérését. A Kárpátoktól a Dnyeper partjáig, majd onnan vissza – a hazaszállítás céljából a berakási körzetbe történő meneteket is beleszámítva – kevés személyi veszteséggel közel 2100 km-t tett meg 120 napos harctevékenysége során. Legnagyobb menetteljesítménye 1941 augusztusában három nap alatt 120 km volt, naponta átlagban 40 km-t tett meg. Teljesítménye mindenképpen elismerésre méltó, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy mindezt Ukrajna úttalan terepviszonyai, szélsőséges időjárása, a sokszor 40 fokos hőség, a gyakori vízhiány és az utakat nemegyszer félméteres mélységig feláztató nagy esőzések közepette vitte véghez. A keleti hadszíntér útviszonyaira s egyben a huszáralakulatok terepjáró képességére vonatkozólag egy korabeli leírásban az alábbiakat olvashatjuk: „*...az út 30 perces eső következtében csúszós, ragacsos lett és róla a járművek az árokba faroltak. Az oldalvezető földutakon a gépesített részek agyig süllyedtek és lemaradtak. (...) Egymás után hagyták el a huszárok a sárba ragadt gépkocsi részeket, melyek járművei össze-vissza álltak a mély agyagban.*"

Szemle a 3/II. huszárosztálynál 1941 augusztusában
Ukrajnában. Középen áll Pongrácz Pál ezredes

Kettős málhatáska

A nyeregszerszámhoz idomuló táska a huszár ingóságainak tárolására szolgált. A bal oldali táska aljában az 1935 mintájú zaboszacskóban mindenkor 2 kg zabnak kellett lennie. A zacskón volt a lókefe és a vakaró, tetejükön a kender kötőfék. A felső traktusban a huszárkülső tisztítóeszközei, a ruha- és cipőkefe, cipőpaszta, rongyba csavarva, legfölül pedig az abrakostarisznya.
A jobb oldali táskában legalul a tartalék fehérnemű volt, fölötte élelemzacskóban konzerv, kétszersült, só, dohány, kávékonzerv, legfölül a főzőcsésze és törülközőbe csavarva a szappan, a borotválkozókészlet, a fogkefe, a fésű és a tükör.
Némileg más volt a belrendje a tiszti málhatáskának, merthogy a lótisztító eszközöket a lóápoló hordta. A bal oldali táskába alulra egymásra fektetve az ember és a ló tartalék élelme, illetve takarmánya, efölé a kender kötőfék, majd az abrakostarisznya. A jobb oldaliba alulra a fehérnemű, fölé a mosdóeszközök, majd még följebb egymás mellé a kulacs és a csajka, az evőeszköz, legfölülre fektetve pedig egy zseblámpa.
Ugyancsak eltért a málháslóvezetők és hajtók málhatáskájának belrendje, mivel ők két lóról gondoskodtak. Ők a személyi holmijaikat a kenyértarisznyában hordták.

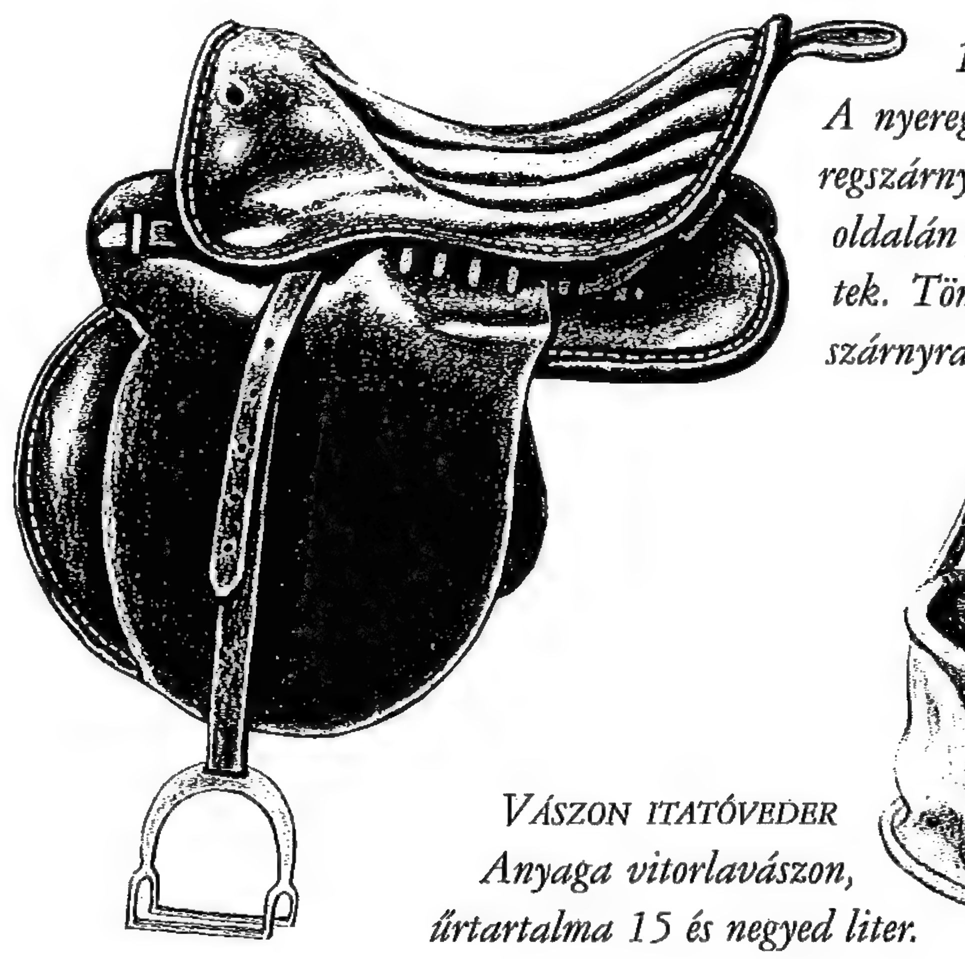

1935 mintájú nyereg
A nyereg látható részei: felszerelt nyeregváz, nyeregtalp, nyeregülés-takaró, nyeregszárnyak, kengyel és kengyelszíj. A nyeregtalp borítása fekete nemez, a mindkét oldalán párnázott nyeregülés és a nyeregszárnyak pedig barna marhabőrből készültek. Töméshez gyapjúhulladékot használtak. A patkótáskát a jobboldali nyeregszárnyra varrták.

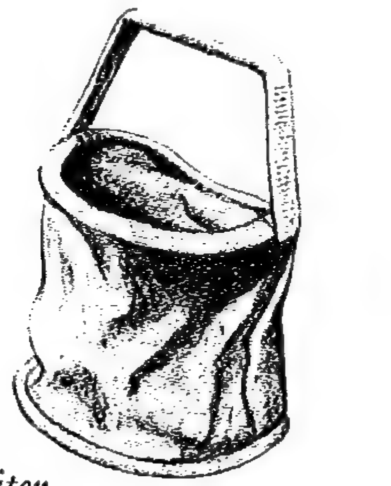

Vászon itatóveder
Anyaga vitorlavászon, űrtartalma 15 és negyed liter.

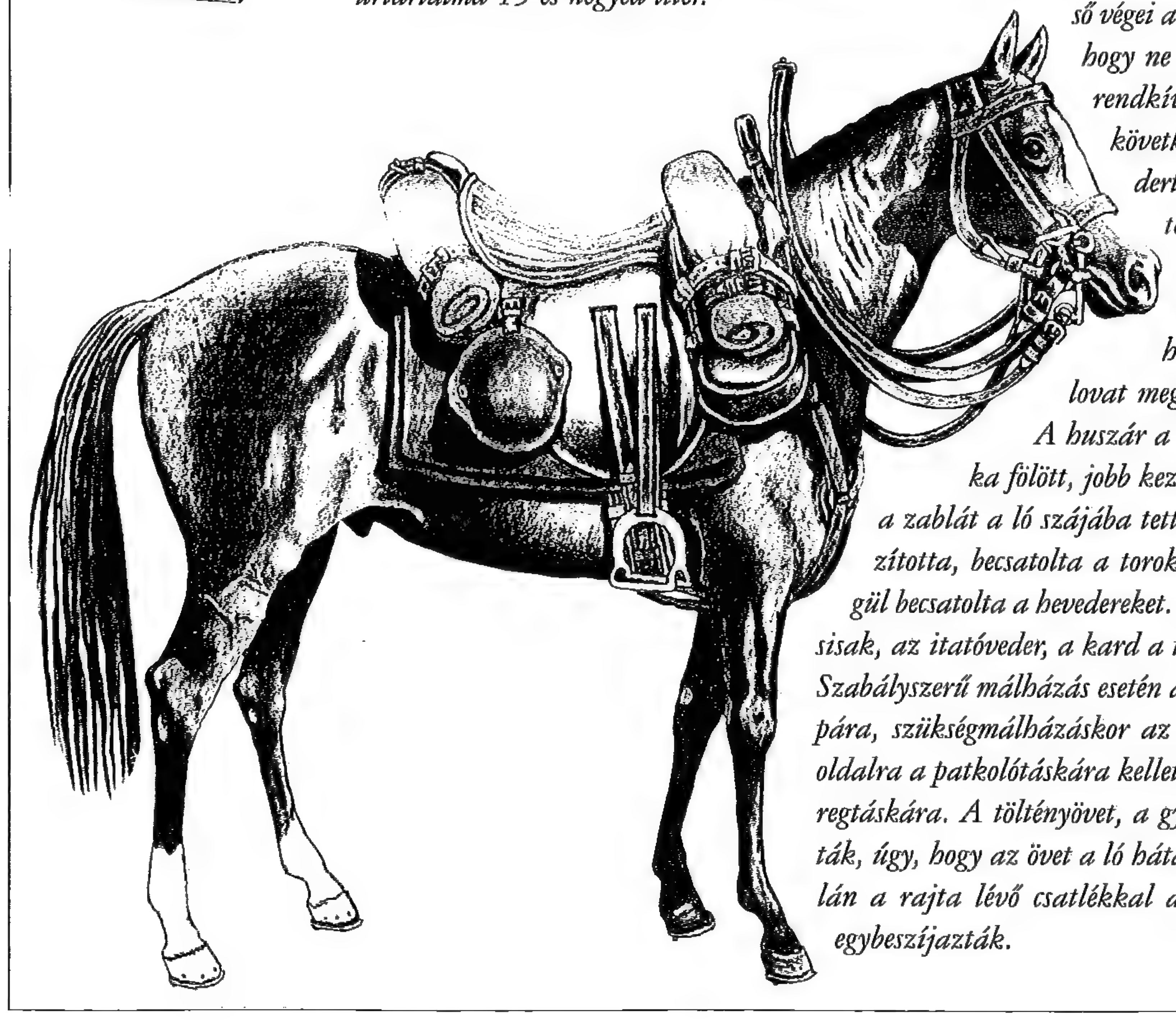

Az 1936 mintájú lovagló-szerszámmal felnyergelt huszárló
A huszár a lovát szinte évszázadok óta azonos rituálé szerint nyergelte. A ló hátát szőrmentén tisztára és simára törölte, majd az összehajtott lópokrócot a ló hátára terítette. Következett a nyereg, ügyelve arra, hogy a nyeregtalpak elülső végei a ló lapockái mögé essenek. Arra is vigyázott, hogy ne maradjon a pokrócon ránc, mert annak a rendkívül kellemetlen „nyeregnyomás" lehetett a következménye. Ezután leengedte az alsó hevedert, majd következett a szügyelő, amelynek feltevésénél a marszíjat a becsatolt jobb oldali vállszíjjal a marra fektette, és becsatolta a bal oldali vállszíjat. Aztán az ugratószíj hurkán áthúzta az alsó hevedert. Ekkor a lovat megfordította, és következett a felkantározás. A huszár a ló elé lépett, a szárakat átemelte a ló nyaka fölött, jobb kezével megfogta a ló üstökét, bal kézzel pedig a zablát a ló szájába tette. Aztán a tarkószíjat a ló füle mögé igazította, becsatolta a torokszíjat, beakasztotta az álladzóláncot, végül becsatolta a hevedereket. Következett a kellékek, a köpeny, a rohamsisak, az itatóveder, a kard a töltényöv és a gyalogsági ásó felmálházása. Szabályszerű málházás esetén a koszorúba hajtogatott köpeny a hátsó kápára, szükségmálházáskor az elülsőre kerülhetett. A rohamsisakot jobb oldalra a patkolótáskára kellett szíjazni, az itatóvedret a bal oldali nyeregtáskára. A töltényövet, a gyalogsági ásót és a kardot egyben málházták, úgy, hogy az övet a ló hátán keresztbe fektették, és a nyereg bal oldalán a rajta lévő csatlékkal a kardhüvelyt és a gyalogsági ásó nyelét egybeszíjazták.

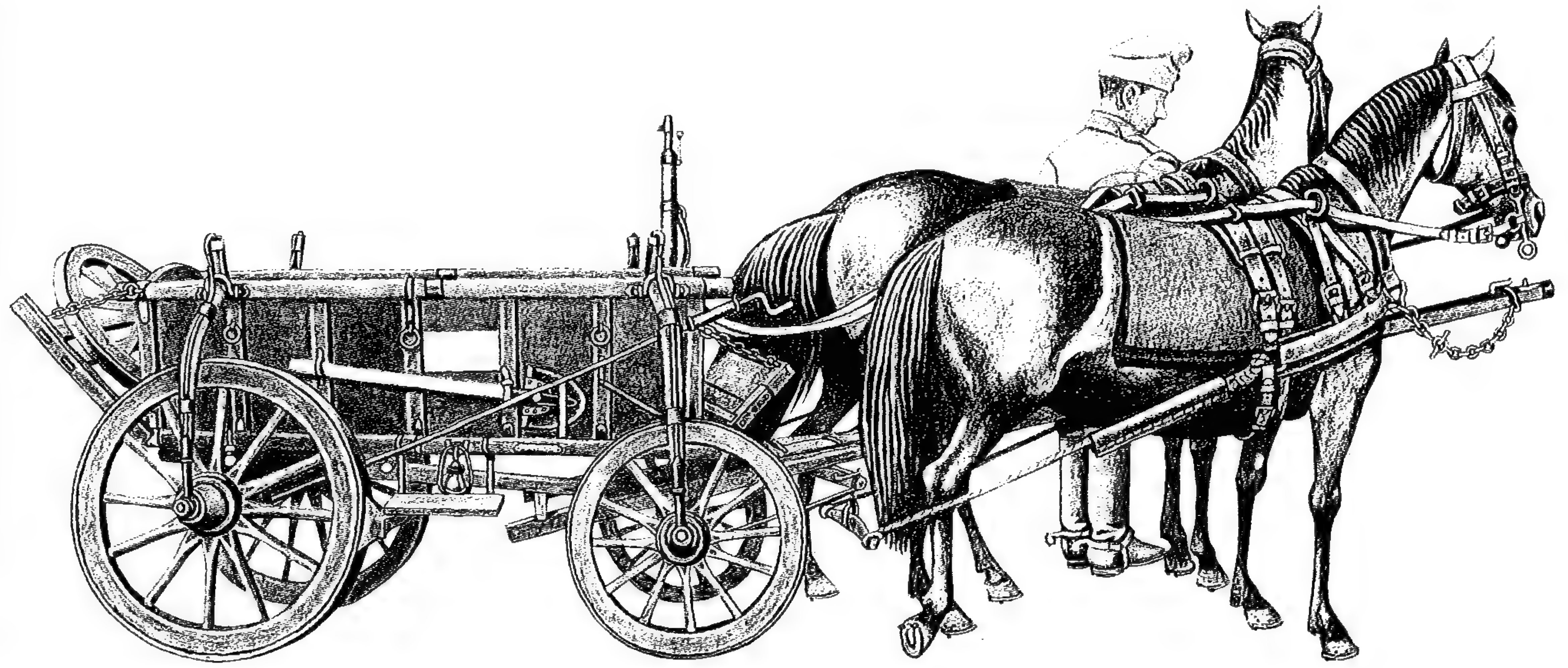

Kétfogatú országos jármű befogott lovakkal jobb oldali nézetből, illetve bal oldalról
Az úgynevezett országos jármű lényegében katonai felhasználásra kialakított lovas kocsi. Részei: 1. rúd, 2. rúdszárny, 3. juha, 4. első tengely, 5. első tengelytok, 6. alsó vánkos, 7. förgetyű, 8. első kerék, 9. felhérc, 10. hámfa, 11. nyújtó, 12. nyújtószárny, 13. hátsó tengely, 14. hátsó tengelytok, 15. hátsó vánkos,16. hátsó kerék, 17. féktartó, 18. fékgerenda, 19. jobb oldali kocsioldal, 20, bal kocsioldal, 21. kocsifenék, 22. lábdeszka, 23, végdeszka, 24. saroglya, 25. hágcsó, 26. első lőcs, 27. hátsó lőcs.
A kocsit mesteremberek, bognár és kovács jelenlétében minden hónapban egyszer úgynevezett járművizsgának vetették alá. Az alkatrészeket kéthavonta átkenték, a faanyagúakat karbolineummal, a vasféléket vaslakkal. Mindezen túl pedig rendszeresen, minden megtett 40 kilométer után a tengelyvégeket kellett ápolni, ami annyit jelentett, hogy vastagon bekenték őket kocsikenőccsel. A fa alkatrészeket, ha meghibásodtak, eltörtek, a helyszínen javították, faragták, ha volt tartalékban, kicserélték, a vas alkatrészeket pedig a kötelező tartalékból pótolták, ugyanis az alakulat patkolókovácsa ráérő idejében ilyen alkatrészek gyártásával foglalatoskodott.
A befogásnál a hámos lovak felszerszámozása begyakorlott, szakszerű mozdulatokat igényelt. Elsőnek a rudas lovat, aztán a nyergest szerszámozták. Kantározáshoz a hajtó jobb kezével megmarkolta a ló üstökét, hüvelykujjára ráakasztotta a kantárt, s azt bal kézzel a ló fejére igazította, a zablát pedig hüvelykujjával a ló szájába helyezte. Aztán következett a ló jobb fülének, majd üstökének, végül bal fülének beigazítása a homlok és a fejszíj közé, majd a torokszíj és a külső szár becsatolása.
Aztán felhangzott a „Helyre!" vezényszó, amire a hajtó a lovakat a rúdnak háttal állította, Ezután következett a „Fogj be!", amire a hajtó a lovakat a belső pofaszíjuknál fogva óvatosan a kocsirúd két oldalára hátráltatta, egészen addig, amíg a lovak feje a rúd hegyével egymagasságba nem ért. Aztán becsatolta előbb a rudas, majd a nyerges kantárszárát, kihurkolta a rudas ló istrángját, azt a hámfára erősítette, előbb a külsőt, majd a belsőt, és ugyanezt tette a nyergesnél is. Ha felhangzott a „Kocsira!" vezényszó, a hajtó nyerges ló hátszíjának külső karikájából kihúzta a duplán összehajtott gyeplőszárat, azt bal hüvelykujjára, akasztotta, átemelte a ló fara fölött, a kocsihoz lépett, majd tovább – jobb lábával a felhércre, ballal a rúdszárnyra – és be a kocsiba. Leült az ülésdeszkára, a jobb oldalra, a szárakat és az ostort jobb kezébe vette, és a kocsi indulásra kész.

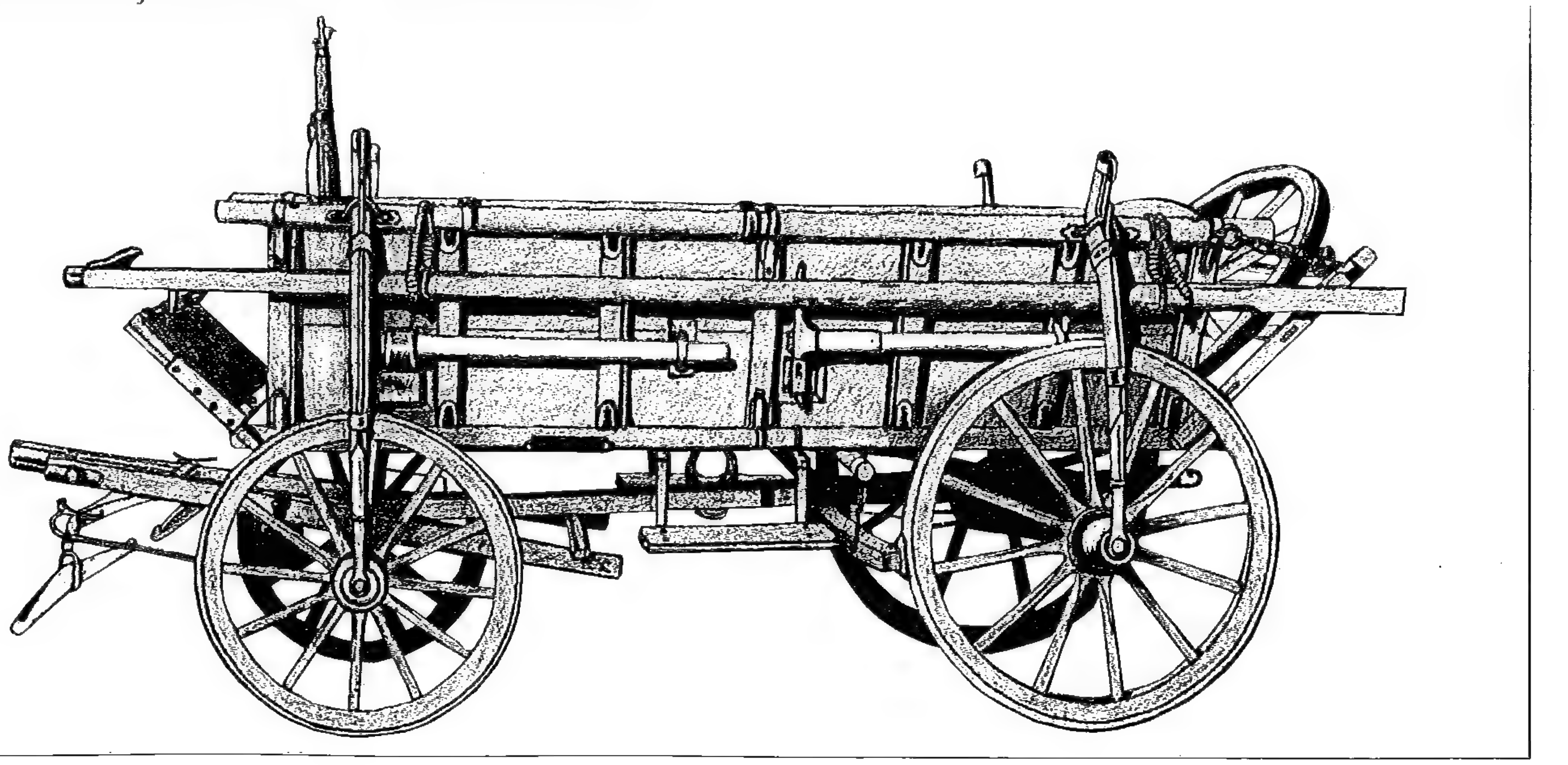

A hosszú menetek végrehajtására a nehezen járható ukrajnai útvonalakon különleges gyakorlat alakult ki. A századok között 150–200 méter, az ezredek között pedig – ha nem mentek külön útvonalakon – több kilométer volt a távköz. A fő járómód az ügetés volt, mely a közbeiktatott lépés után 40 percenként ismétlődött. A „lépés időszak" alatt a huszárok leszálltak lovaikról, s azokat vezetve gyalog meneteltek. Ezen intézkedésekkel sikerült a zavartalan menetet biztosítani, hiszen a lovak az ismétlődő 40 perces ügetés időszak alatt beidegződtek e járómódba, s ennek köszönhetően jutottak el a Dnyeperig.

Horthy Miklós kormányzó – a huszárok és a lósportok legfőbb támogatója és szimpatizánsa – november 17-én az alábbi szavakkal köszöntötte a hazatért lovasdandár Nyíregyházán díszelgő alakulatait: „(...) *Ti a motorizált hadseregek korában lóháton vágtattatok sokszor ezer kilométeres utakon, azokon az utakon, amelyeken őseink érkeztek a Kárpátok alá. Újra fényt szereztetek a magyar lovasságnak és új megbecsülést a lónak is. A magyar embernek a ló nemes bajtársa, mely nélkül őseink sem harcolhattak volna. Ezúttal is eredményesen küzdött a lovasság a legrosszabb utakon, terepeken át. Bebizonyosodott, hogy a lovasság helyesen alkalmazva ma is nélkülözhetetlen. Ti rendet tartottatok a megszállott területeken és magyar módon, emberséges bánásmódot tanúsítottatok a lakossággal. Meleg szeretettel és büszkeséggel üdvözöllek tehát benneteket és tudom, hogy mindig számíthatok a ti kipróbált erőtökre, akár békében, akár háborúban, ha a fegyverekre újból szükség lenne."*

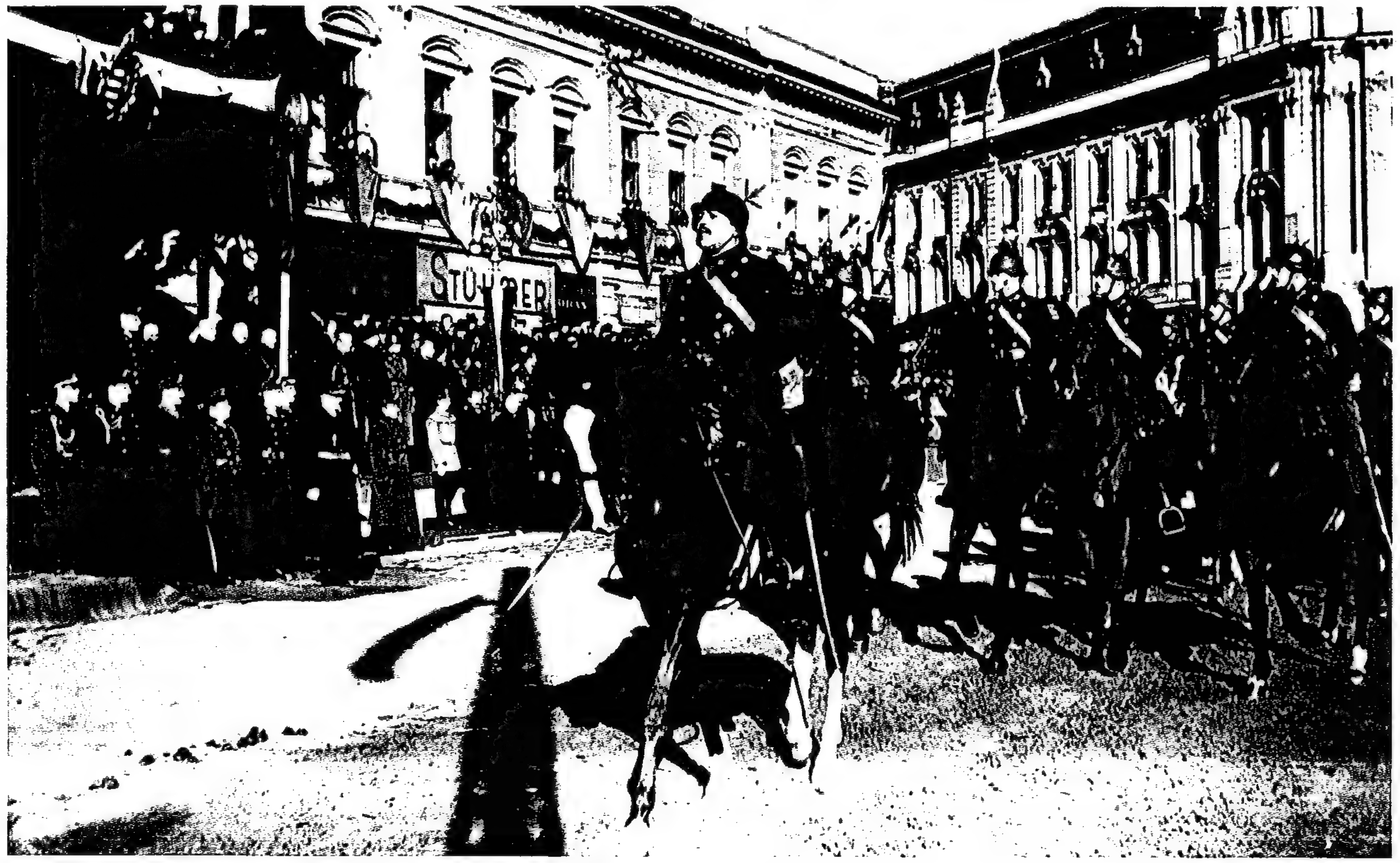

Az 1. lovasdandár díszszemléje Nyíregyházán Horthy Miklós kormányzó és Bárdossy László miniszterelnök előtt. A díszmenet élén Pongrácz Pál ezredes, a 3. huszárezred parancsnoka

A lovasdandár csapattestei közül a nagyszöllősi 14. kerékpáros zászlóalj szenvedte el a legnagyobb veszteségeket. Az 1941. december 23-ig rögzített adatok alapján 105-en estek el, s 213-an sebesültek meg javarészt a zászlóalj július 26-i trosztjanec–gordijevkai támadását követő ellenséges válaszlépés során, illetve augusztus 15-én Balackojénál. A 3. huszárezrednek 19, a 4-nek pedig 27 huszárja halt bizonyítottan hősi halált az 1941. évi ukrajnai hadműveletek alatt.

A sereglovassági alakulatok utolsó átszervezése 1942-ben, az 1. lovasdandár harctérről történő visszatérte után, számukra nyugalmasabb időszakban történt. Az átszervezés folytán a két lovasdandár megszűnt, az 1. huszárezred feloszlott, a 2., 3. és 4. huszárezredekből pedig Nyíregyháza központtal megalakult az 1. lovashadosztály. Az egyetlen magyar lovasseregtest kötelékébe a huszárezredeken kívül egy-egy kerékpáros zászlóaljat, lovas-tüzér osztályt, gépvontatású könnyű tüzérosztályt, légvédelmi tüzérosztályt, harckocsi- és felderítő zászlóaljat, illetve egy-egy gépkocsizó utász és lovas híradó-századot is beállított a magyar hadvezetés. A feloszlatott 1. huszárezred I. osztályából – egy huszárüteg hozzárendelésével – Budapest székhellyel és az I. hadtest közvetlen alárendeltségében felállították az I. önálló huszárosztályt. Fennmaradó hivatásos és tartalékos állományát és anyagát az újonnan megalakult 2. önálló székely huszárszázad szervezéséhez használták fel. Időközben változás történt a huszárezredek elhelyezésében is. A 3. huszárezred még 1939 januárjában Munkácsra, később egyes részeivel Nagyváradra került, a 2. huszárezred II. osztályát pedig 1941-től Szabadkára helyezték át.

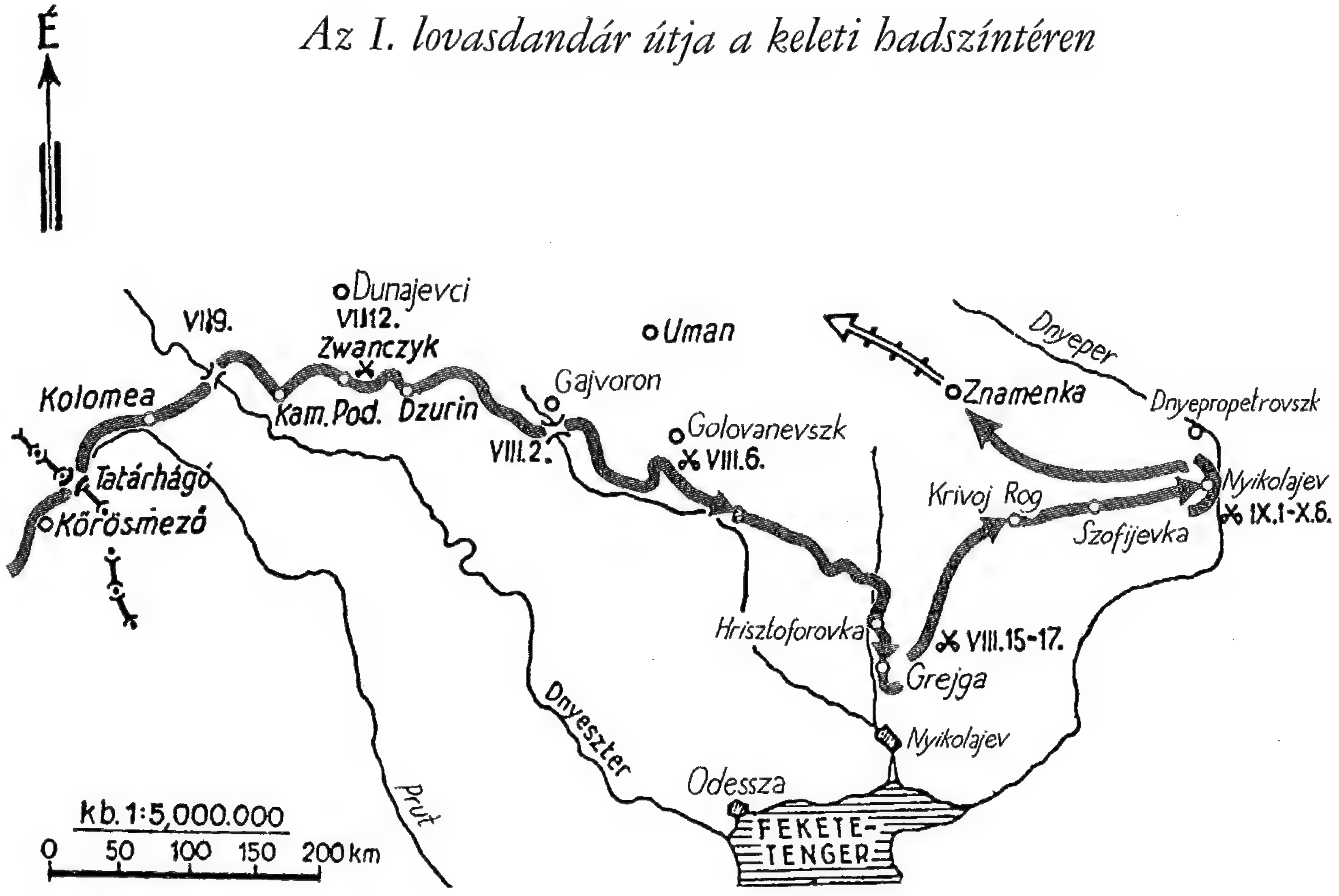

A csapatlovasság a keleti hadszíntéren
(1941–1943)

A honvédség csapatlovasságának java része 1942/43. folyamán a keleti hadszíntéren tevékenykedett. Az I. hadtest önálló huszárszázada a 2. és a *3.*, a II-é a *4.* és a 6., a III-é a 7., *8.* és a 9., a IV-é a 10., *11.* és a 12., az V-é a 13. és a *14.*, a VI-é a 17. és a *18.*, a VII-é a 19., 20. és a *21.*, a VIII-é a 22., 23. és a *24.*, a IX-é pedig a *26.* önálló huszárszázadot állította fel, s indította el Ukrajnába a megszálló erők kötelékébe, vagy a 2. hadsereggel a Don mellé. (A megszálló erők huszárszázadai *dőlt* betűvel jelölve. 2. önálló huszárszázad elnevezéssel 1943 májusában a megszálló erők parancsnokságához is kiszállítottak egy huszáralakulatot.)

A német csapatok által elfoglalt galíciai és ukrán területekre az első öt, megszálló feladatokat ellátó magyar seregtest kötelékében 1941 novemberétől huszáralosztályok is kikerültek, eleinte fél-

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

századnyi erővel, mivel csupán két huszárszakaszból képeztek egy önálló huszárszázadot. Az arcvonalmögötti területen a parancsnokságok körzeteit s az utánpótlási vonalakat biztosították és védték a gyakorta támadó partizáncsoportokkal szemben. Nagyobb partizáncsoportokkal ritkán keveredtek harcba, az ukrán nemzeti, illetve a lengyel partizánokkal pedig – lőszer, robbanóanyag, egészségügyi cikkek átadása révén – igyekeztek egyfajta semlegességi, kölcsönös meg nem támadási kapcsolatot, esetenként együttműködést fenntartani.

Képek az I. önálló huszárosztály monori búcsúztatásáról 1942 nyarán. Készülődés az esküre a csapatzászlóval

Néhány alkalommal seregtesteik kötelékében komolyabb harcokban, reguláris szovjet csapatokkal szemben is helyt kellett állniuk. A felettes német parancsnokságok – a magyar hadvezetés hozzájárulását kierőszakolva – az arcvonalon támadt rések betömésénél, elreteszelésénél több ízben alkalmazták ezen, gyenge harcerőt képviselő századokat. Elsőként, együtt seregtestének, a 108. könnyű hadosztálynak többi alakulatával a 8. önálló huszárszázad került harcérintkezésbe a szovjet reguláris erőkkel. 1942. március 13. és 26. között Harkovtól délkeletre, Taranovka és Szmijev körzetében vívott súlyos harcokat a német seregtestek hátába, illetve vonalaik mögé támadó szovjet csapatok ellen. A Bolsaja Gomoljsa elleni már-

Az eskühöz felsorakozott huszárok. Monor, 1942

cius 14-i éjjeli ellenséges támadás sikeres feltartóztatásán felbuzdulva a század azonnal ellentámadást indított, melynek során Balás Ervin százados századparancsnok és két huszár hősi halált halt. A Szmijevtől délnyugatra folytatott harcok során a századnál sok volt a sebesült is, s elvesztett a lóállomány 40 %-a. A 8. önálló huszárszázadot seregtestének merefa–taranovkai arcvonalán május 12. és 18. között, a szovjet délnyugati front korlátozott célú hadművelete elhárításánál újból harcba vetették, mely még inkább megnövelte veszteségeit. Hasonlóan érzékeny veszteségek érték az 1. könnyű hadosztály kötelékébe tartozó I/3. önálló huszárszázadot is, mely 1943. szeptember 13. és 20. között a Gyeszna folyó mentén vívott súlyos elhárító harcokat. Az egyenlőtlen küzdelemben, az erőszakos átkelést végrehajtó szovjet túlerő támadásai következtében állománya a felére csökkent.

A megszállt ukrajnai területeken 1943. májusától már 10 – teljes hadi létszámára kiegészített – önálló huszárszázad tevékenykedett. A szovjet hadsereg folyamatos előretörése következtében egy részük – a VIII. hadtest seregtestei kötelékében – a Pripjaty-mocsarak, illetve Rovno környékére szorult vissza, másik részük pedig – a VII. hadtest könnyű hadosztályaival – egyre inkább az országhatárhoz közeli galíciai területekre. Az utóbbiak seregtesteinek feladata az volt, hogy minden-

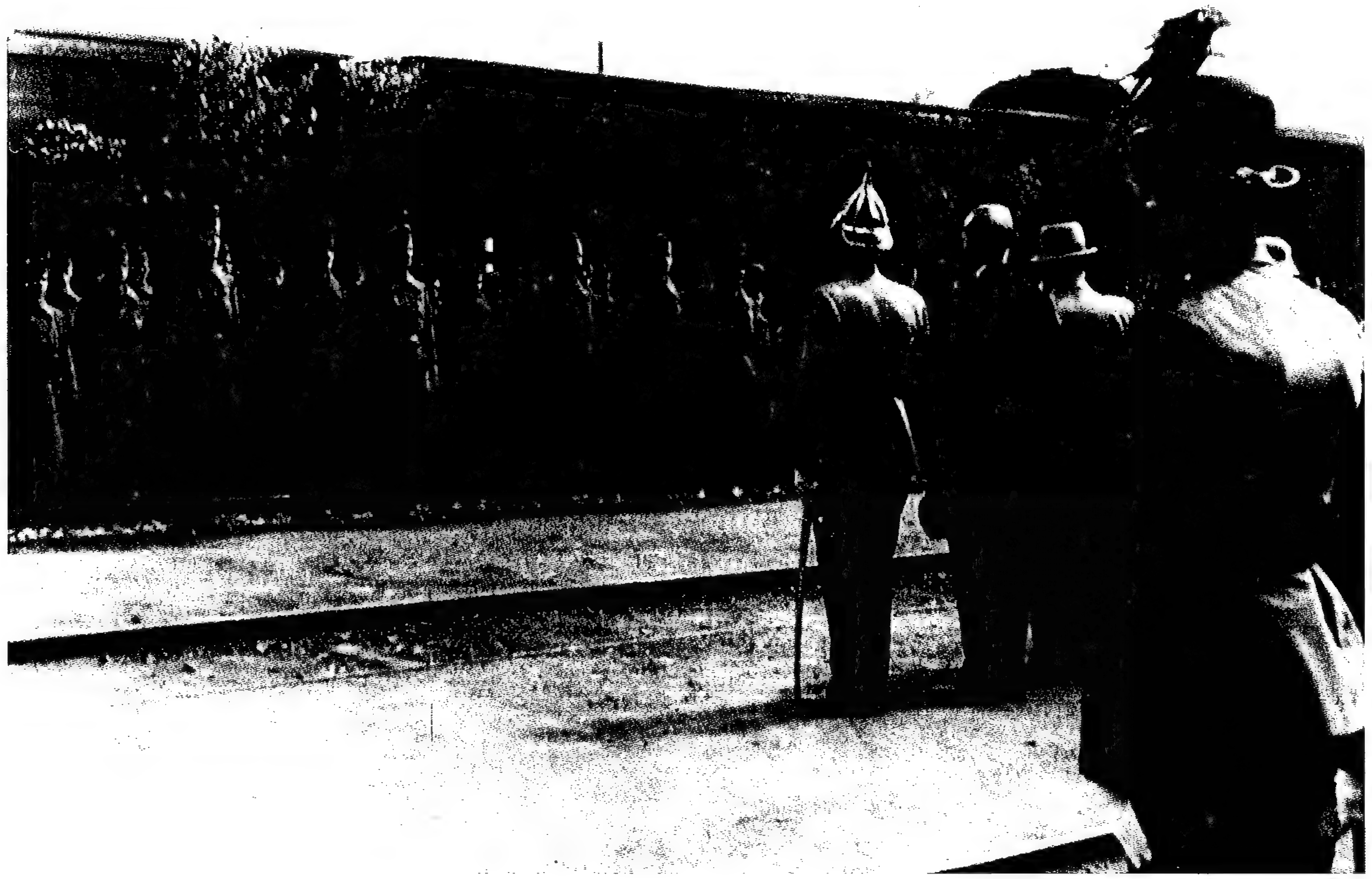

A rimaszombati önálló huszárszázad búcsúztatása a frontra indulás előtt

nemű német támogatás nélkül próbálják meg késleltetni a nyugati, délnyugati irányú szovjet előretörést, s ezzel biztosítsák többek közt az Északkeleti-Kárpátok előterében felvonuló magyar 1. hadsereg beérkezését az összpontosítási körzetébe. Az 1944 márciusában vívott Dnyeszter menti hídfőcsatákban, illetve délnyugat-galíciai területeken – Obertynnél, Kolomeánál és Nizniownál – a pécsi 11., a kolozsvári 26., a rimaszombati 21. és a debreceni 18. önálló huszárszázad jelentős, esetenként megsemmisítő veszteségeket szenvedett.

A Magyar Királyi Honvédség csapatlovassági alakulatai érintve voltak a magyar történelem tragikus sorsú 2. hadseregének 1942/43. évi küzdelmeiben is. A Jány Gusztáv vezérezredes irányította hadsereget – a Barbarossa terv meghiúsulása, s az előző év telén elszenvedett pótolhatatlan német veszteségek okán – határozott német követelésre kellett bevetni a Wehrmacht 1942. kora nyarára tervezett második nagyobb szabású keleti hadszíntéri offenzívájánál. A 207 ezer fős 2. hadsereg három hadtestbe vont kilenc könnyű hadosztállyal, egy páncéloshadosztállyal és egy jelképes repülőkötelékkel vonult el a hadműveleti területre. Kötelékéhez összesen 3 hadtestközvetlen, s 9 hadosztályközvetlen huszárszázad, illetve 18 gyalogezred-közvetlen huszárszakasz és 3 huszárüteg tartozott. Nehéz és veszteséges frontszolgálatuk alatt sokféle, gyakran harcértéküket figyelmen kívül hagyó, irreális feladatot hárítottak rájuk. Az 1. lovasdandár 1941. évi harcaival ellentétben itt több ízben vívtak súlyos gyalogsági harcokat a túlerőben lévő szovjet reguláris és partizán csapatok ellen.

A 2. hadsereg kötelékében a keleti hadszíntérre kikerült huszárszázadok a századtörzsből, négy szakaszból, egy-egy távbeszélő- és nehézpuskásrajból, a lőszerlépcsőből, a századvonatból álltak. Személyi állományukat 6 tiszt, 2 tiszthelyettes és 269 huszár alkotta. A századparancsnokok szinte kivétel nélkül az Örkénytáborban mű-

ködő Magyar Királyi Honvéd Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola tanári karából kerültek ki. Az egyes huszáralakulatok tisztikarában – a Don menti hadszíntéren – ismert és jelentős politikai személyiségek, illetve azok fiai is láttak el frontszolgálatot. Közöttük volt például Imrédy Béla miniszterelnök, tartalékos főhadnagy, aki 1942. augusztus 18-tól egy hétig a 19. huszárszázad parancsnoki tisztét töltötte be, Gömbös Gyula százados, Gömbös Gyula miniszterelnök idősebb fia, aki mint a 22. önálló huszárszázad arcvonalmögötti tisztje 1943. január 15-én hősi halált halt, illetve Kállay András hadnagy, Kállay Miklós miniszterelnök fia, aki néhány hétig szintén a 22. önálló huszárszázadban szolgált.

A huszárszázadok fegyverzetébe – a legénység által használt karabélyokon kívül – 12 golyószóró és 2 nehézpuska tartozott, melyekhez kiegészítésképpen a hadszíntérre történő elvonulás előtt minden egyes huszárszakasz és huszárszázadtörzs egy-egy német 9 mm-es 40 M Schmeisser géppisztolyt is kapott. A hadtestközvetlen 150 fős huszárütegeket egyformán 4 db 8 cm-es 5/8 M tábori ágyúkkal látták el.

A 2. hadsereg alakulatainak 1942 február végén elrendelt lépcsőzetes mozgósítása szinte valamennyi hadtestközvetlen huszárszázadot érintette. Az egyes huszáralakulatok – személyi állományuknak nemcsak a saját illetékességi területükről való kiegészítése, illetve a hiányzó felszerelés, fegyverzet s a nagyszámú lóanyag elhúzódó rendelkezésre bocsátása miatt – csak 1942. április, május folyamán érték el menetkész állapotukat. A lóállomány közel háromnegyedét úgynevezett vállalkozó lovakból biztosították, amelyek közül harctéri alkalmazásuk során – martörések és lesántulások miatt – soktól kellett megválni idő előtt.

A mozgósított s a helyőrségekhez közeli falvakba kihelyezett huszáralakulatokra elvonulásuk előtt számos feladat várt. Ekkor történt meg többek között a személyi állomány szervezetszerű besorolása, felszerelése, szükséges fegyverkiképzése, néhány lőgyakorlat, a lovas és gyalogsági harckiképzés fontosabb elemeinek, valamint a lovaglásnak a begyakorlása, lovak patkolása, nyereghez és a lovasokhoz szoktatása is.

A keleti hadszíntérre elvonuló huszárszázadok kiszállítása – a 2. hadsereg szakaszos, három lépcsőben lebonyolított kiszállításához igazodva – rendszerint a hadtest-, a könnyű hadosztály- és a gyalogezred-közvetlen alakulatokkal együtt történt. Elsőként 1942. április 17-én a komáromi 6. huszárszázad vonult el, utolsóként pedig a kassai 22-et búcsúztatták.

Elvonulnak a huszárok
Monor poros főutcáján, 1942

A hadműveleti területre kiszállított csapatlovassági alakulatok jelentős részét 1942 tavaszán, illetve kora nyarán a hadműveleti terület hátsó körzeteiben tevékenykedő kisebb-nagyobb partizáncsoportok ellen vetették be. Leginkább a 6. könnyű hadosztály huszárszázada kapott ilyen jellegű feladatokat, melynek során a komáromi seregtest többi alakulatával együtt javarészt a Kurszktól délnyugatra levő Szeregyina Buda, Himelj, illetve Jampol helységen átvezető utánpótlási útvonalakat biztosította, s a nehéz gyalogsági fegyverekkel és néha lövegekkel is rendelkező partizánerők leküzdésében működött közre. A partizáncsoportok mesteri elrejtőzése, észrevétlen visszavonulása miatt javarészt eredménytelen és nagy menetteljesítményeket igénylő vállalkozások leginkább a lóállományt viselték meg. A 6. könnyű hadosztály 1942. június 1-i helyzetjelentésében közölt adatok is ezt támasztják alá: *„Az eddigi összes lóveszteség (elhullott, kiirtva, leadva) 187*

Bevagonírozás. Monor, 1942 nyara

db. ló. A hadosztály lovai igen gyenge állapotban vannak és leromlott állapotuk miatt a mirigykór is fellépett (…) Jelenleg 120 beteg, 11 ragályos beteg ló van a hadosztálynál."

Kurszktól délnyugatra a 7., 9., illetve a IV. hadtestközvetlen 17. huszárszázad harcolt még partizáncsoportok ellen, a Kurszk és a Don közötti térségben pedig a 19., 20. és a VII. hadtestközvetlen 22. huszárszázad is feladatul kapta partizáncsoportok, illetve kisebb elszigetelt szovjet reguláris csapatok megsemmisítését. A 13. huszárszázad a megszálló feladatokat ellátó magyar 105. könnyű hadosztály 32. gyalogezredét támogatva július 19-én Gluhov, majd azt követően néhány kerékpáros szakasszal, s kocsizó géppuskás századdal „gyorscsoportot" alkotva Putyivl és Burin körzetének erdős, mocsaras területeit fésülte át partizáncsoportok felkutatása, illetve megsemmisítése céljából.

A partizánok elleni kisebb-nagyobb bevetések mellett a kezdeti időszakban még bizonyos utókiképzést is folytattak a huszárszázadoknál. Az arcvonalmögötti területeken leginkább néhány gyalogos kiképzéshez kapcsolódó elemet (kézigránátdobás, védelemre való berendezkedés, géppisztollyal és karabéllyal végrehajtott lövészet, harcalakzatok felvétele) gyakoroltak a századok. Az egészséges és a beteg lovak jártatása, legeltetése és ápolása általában egyik nap sem maradt el.

A német Dél Hadseregcsoport június 28-án meginduló Operation Blau fedőnevű támadó hadműveletében a 2. hadsereg huszárszázadai közül a 7., a 9. és a III. hadtestközvetlen 2. huszárszázad vett részt. A rajtuk kívül két kerékpáros-zászlóaljjal, egy légvédelmi üteggel és a német 611. páncélvadászosztállyal megerősített gyors kötelék Major Ottó ezredes parancsnoksága alatt Tim városát déli irányból, Manturovon át megkerülve Sztarij Oszkolig, majd a Don folyóig gyalogsági csapattestek előtt tört előre. Feladatát teljesítve a 2. hadsereg támadó alakulatai közül elsőként ért ki július 7-én a Don jobb partjához.

Az első súlyos veszteségek az 1942 nyári, kora őszi Don menti hídfőcsaták alatt érték a huszárszázadokat. A folyón átkelt, s part menti mocsaras, erdős területeken befészkelt ellenséges harccsoportok felderítését, illetve – megfelelő gyalogsági tartalék hiányában – gyakran az előretolt védőállások védelmét bízták ezen csapattestekre.

Tábori kovácsműhely

A 2. hadsereg parancsnoksága augusztus 6-tól Gyevica helységnél, illetve a Gyevica és a Potudany folyók torkolatának mocsaras vidékén több huszárszázadot is bevetett. A 6., 7. és a III. hadtestközvetlen 2. huszárszázad nemcsak felderítő, hanem gyalogsági támadást biztosító feladatokat is kapott. Augusztus 15-én hajnalban a Don és Potudany folyók mocsaras zugának ellenség által megszállt részén észrevétlenül átkelt szovjet csapatokon Mosztiscsjénél rajtaütő 7. huszárszázad e sikeres vállalkozásával jelentős mértékben hozzájárult az 1. páncéloshadosztály Korotojak bevételére indított támadásának eredményességéhez. A 20. huszárszázad augusztus 10-i sztorozsevojei

Harcszünet. Mikecz Kálmán őrnagy tisztjei társaságában, Ukrajnában 1941-ben

harctevékenysége hasonlóképpen sikeres volt. A kezdetben tartalékot képező alakulat a gyalogzászlóaljak visszavonulását követően támadó feladatot kapott, s a szovjet csapatok által bekerített 53/III. zászlóalj kitörését is elő kellett segítenie. Mindezen harccselekményekre dr. Soldos Béla tartalékos főhadnagy, a rimaszombati huszárszázad arcvonalmögötti tisztje az alábbiakban emlékezett vissza: *„A 20. huszárszázad Szilágyi Dezső százados parancsnoksága alatt mint hadosztálytartalék augusztus 10-én délelőtt Veselij Hutorban várt parancsra. Akkor már nagyban ment a visszaözönlés. Kovács Károly vezérőrnagy és törzskara mellettünk állt és parancsot adott személyesen Szilágyinak. »Huszárok, lóra!« Megállítani és feltartóztatni a visszavonulókat! Szilágyi parancsára századunk lóra szállt és ügetésben megindult, mintha gyakorlótéren lettünk volna. Szakaszok négyszögben az előírt távolságra egymástól, középen a századtörzs. A parancsokat trombitajelre kaptuk. Négyszögben csatárcsoport. Nagy aknatűzben haladtunk vágtában. Egy horhosban Szilágyi »Tűzharchoz lóról!«-t vezényelt, majd szuronyt fel és gyalog támadtunk tovább a hírhedt sztorozsevojei szélmalmok felé. A Zmeskall szakasz kézitusába keveredett és megsemmisített egy orosz géppuskaállást. Leghamarabb a Bárczay szakasz akadt el a nagy akna- és géppuskatűzben. (...) Szerencsére az orosz nem hajtott végre ellentámadást, így sikerült rendeződni, helyben maradni és felvenni az összeköttetést a hadosztállyal."*

A Kosztyenkinél átkelt szovjet csapatok visszavetésében a 9. huszárszázad is jelentős szerepet játszott. Augusztus 9-én – 22 km-es, lóháton végrehajtott menet után – gyalogosan csatlakozott a Böszörményi Géza alezredes vezette ellentámadáshoz, melyet a nagykanizsai 47/I. zászlóalj parancsnokának korai sebesülése miatt végül is saját parancsnoka – Némethy Bertalan százados – irányításával, közel- és kézigránátharcot folytatva hajtott végre. Vállalkozása ugyan csupán részsikert eredményezett, az ellenséges csapatokat nem sikerült a folyón túlra visszavetni, de a nap folyamán számos szovjet gyalogsági nehézfegyvert s lőszert zsákmányolt és 42 foglyot ejtett.

A Don menti hídfőcsaták alatt a leggyorsabban bekövetkezett és legsúlyosabb veszteségek a 19. huszárszázadot érték. A század védőállása – néhány száz méterre a Dontól – két kilométer szélességben húzódott. Előtte áttekinthetetlen fás, bokros terület, ahonnan horhosok, lefelé keskenyedő völgyek vezettek le a folyóhoz, melynek víztükre nem volt teljes mértékben betekinthető. A védőállást csak támpontszerűen lehetett megszállni. A tüzelőállások és figyelőhelyek kiépítése és rejtése – a gyakori ellenséges gyalogsági és tüzérségi tűz miatt – csak éjjel történhetett. A 12 golyószórós rajból 11 került védőállásba. A rajok a golyószóró körül csoportosulva, 60–80 m szélességben helyezkedtek el, köztük – ahogy a négy szakasz között is – 80–100 m-es hézagok maradtak. A század a hézagok közt nappal figyeléssel, éjjel kétfős összekötő járőrrel próbálta az ellenség átszivárgását felfedezni és megakadályozni. A századparancsnoki harcállásponton készenlétben levő tartalékot a századtörzs és a fennmaradt raj képezte, megerősítésként pedig egy gyalogos géppuskás szakasz is tartózkodott a század védőkörletében. A lóról szállt huszárok vezetéklovait az ellenséges tüzérség hatótávolságán túl, 6–8 km-re a védőállástól helyezték el, melyről az arcvonalmögötti tiszt gondoskodott. Általában igyekeztek rejtett és mélyített lóállásokat kiépíteni számukra.

Az augusztus 17-ről és 18-ra forduló éjjelen a Scsucsjétól északra védelmi állásba rendelt alakulat Tolnay-Knefély Tibor tartalékos főhadnagy vezette szakasza ellen egy átkelt megerősített ellenséges szakasz intézett heves támadást. Az állásokat megrohanó s azokban a védőkkel közelharcot folytató szovjet harccsoport a géppuska és az egyik golyószóró elnémítása után már-már sikeresnek könyvelte el vállalkozását, mikor Czupy Jenő alezredes, századparancsnok a századtörzshöz tartozó másfél rajnyi huszárjával (kocsisok, szakácsok, sebesültvivők stb.) oldalba támadta, s visszavetette a támadókat. A súlyos elhárító harcban 21-en estek el, s 71-en – köztük Czupy alezredes s Tolnay-Knefély tartalékos főhadnagy – sebesültek meg a 206 fős századból. A 19. huszárszázad parancsnokságát ezt követően Imrédy Béla tartalékos százados, volt miniszterelnök vette át, de tüdőgyulladása miatt egy hét után távoznia kellett a harctérről.

1942. szeptember második felétől a huszárszázadok – leginkább azok, amelyek a Don jobb partján képzett szovjet hídfőkhöz voltak közel – lovaiktól megfosztva a 2. hadsereg irreálisan hosszú, 200 km-es arcvonalának kitöltése miatt védelmi állást foglaltak el. Védőkörleteik kiterjedése esetenként a 8 km-t is meghaladta. Igyekeztek körvédelemre berendezkedni. Megbízhatóan ilyen széles sávot lezárni nem lehetett. Ennélfogva – ahogy a gyalogosalakulatok is – csupán folyammegfigyelésre lehettek képesek. Kisebb szovjet erők gyakorta átszivárogtak a vonalaikon.

A tél közeledtével a századoknak mindinkább meg kellett válni lóállományuktól, hiszen a szálas takarmány és lótáp hiány miatt legyengült négylábú társakra az arcvonal közelében a biztos pusztulás várt. A 2. hadsereg kb. 60 000-es lóállományának közel 80 %-a került hátra az arcvonaltól 100-150 km-rel távolabbra létesített lóátteleltető állomásokra. A 9. huszárszázadnak például 249 darabból álló lóállományából 152-től kellett megválnia. A hadtest-, illetve hadosztályközvetlen huszárszázadok személyi állománya – a kerékpároszászlóaljakéhoz hasonlóan – az 1942. november végétől megalakuló síalakulatok állományát képezte. Ezen alakulatok zászlóalj és század kötelékben szerveződtek, felszerelésük a németektől kapott, illetve saját erőből rögtönzött anyagokból állt. A parancsnoki kereteket november elején finn oktatók képezték ki, a legénység harc- és síkiképzése csak ezt követően kezdődhetett meg. A szovjet hadműveletekig rendelkezésre állt pár hetet és a legénységnek a sílécekkel való első találkozását tekintve ez a kiképzés nem lehetett eredményes.

A kerékpáros- és huszáralakulatok személyi állományából felállított s a hadtestek tartalékát, vil-

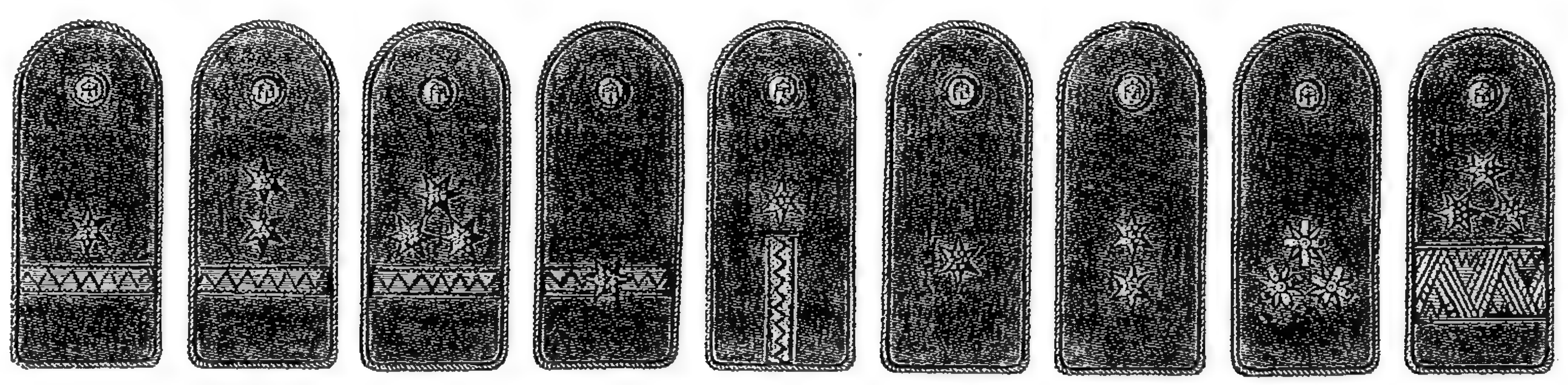

Köpeny váll-lapok:
Őrmester - törzsőrmester - főtörzsőrmester - alhadnagy - zászlós - hadnagy - főhadnagy - százados - ezredes

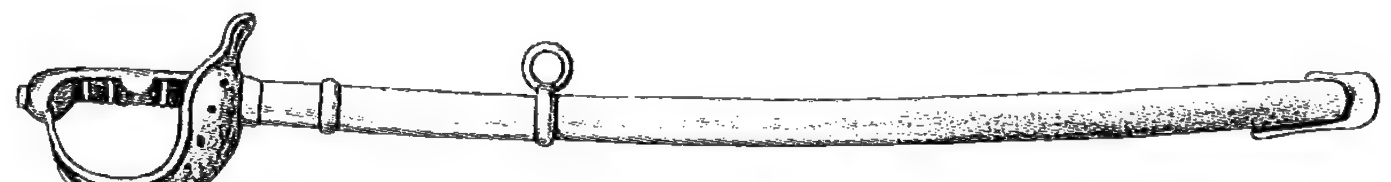

1904 mintájú lovassági kard

Huszártiszt „extra" öltözetben

A húszas évek elején egyszerre praktikus és magyaros, nem túl drága és a korszak uralkodó szellemiségéhez is megfelelő új ruhát akartak a hadseregnek adni. A képen látható tisztnek a zubbonya egészen sajátságos. A zubbony anyaga zöld zsávoly (ezt az anyagfajtát majd csak 1929-ben rendszeresítik), a textil anyagi tulajdonságaihoz jobban illő fekvőgalléros helyett állógalléros változatban viseli (ez majd csak a posztó- és a kamgarnzubbonyokon lesz hivatalos), a szabványos hat helyett csak öt gombja van, mindkét vállára a húszas években divatozó úgynevezett „vállfődíszt" tette az egyszerű zsinór helyett. A zubbony csak szabásvonala és a zsebek tekintetében hasonlít 1926-ben bevezetett változathoz. A sapka, a nadrág és a csizma kifogástalan.

Huszártiszt díszöltözetben rendben és sorban, 1941

Tiszti köpeny századosi rendfokozati jelzéssel

A gyorsfegyvernemet jelző szín a köpenyt az előrészen, a karhajtókán, a zsebfedőkön és a hátsó összehúzó pánton szegélyezte. (A szegélyezést 1943-ban megszüntették.) A legénységi köpenyt egyáltalán nem szegélyezték, annak csak a vállpántja volt színes. A húszas évek elején még válldísz is volt a tiszti köpenyen, fonadékból, később azonban ezt megszüntették. Helyére selyemszálakból font filigrán zsinórt varrtak. A huszárok (és az egyéb lovasított fegyvernemek) tisztjei, akik vállszíjas tölténytáskát viseltek szolgálati jelvényként, abban különböztek nem lovasított bajtársaiktól, hogy mindkét vállukon volt zsinór. A köpenyen a rendfokozatot a visszahajtott karvégre varrt paszományok, illetve posztósávok jelölték. (A századosi rangot három arany paszomány.)

Huszártiszt körgallérban

A körgallér „viselésre megengedett cikk" volt. Ennélfogva viselési köre is meghatározott: csak tiszteknek, tisztheIyetteseknek és rangosztályba nem sorolt havidíjasoknak járt. Alakja kiterítve háromnegyed kört írt le, zsinór díszítette, gallérja bársony (később zöld posztó) volt, olyan, mint a köpenyé. Gallérhajtóka hivatalosan nem volt körgalléron, de hogy az univerzális megjelenésben mégis látható legyen, ki a huszár, voltak tisztek, akik tettek hajtókát a gallérra, olyat, mint amilyet a köpenyre is. A ruhadarab lábikráig ért. Vállra vetve, begombolva vagy nyitottan bármilyen ruhadarab fölött viselhették.

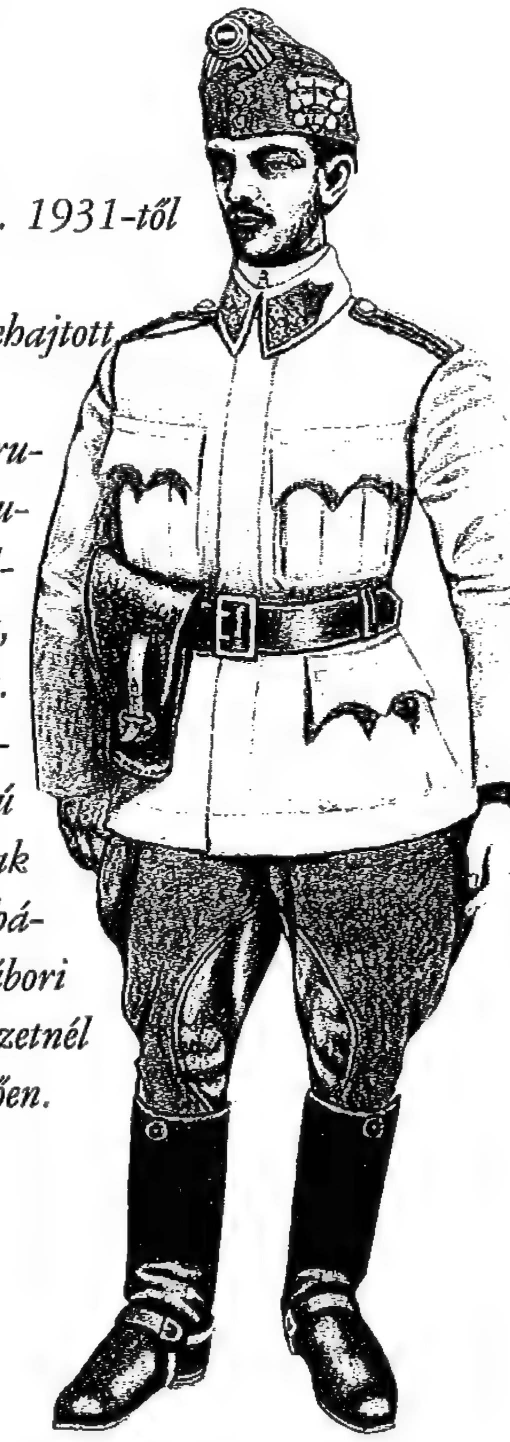

A nyári ruházat is khakiszínű volt, de vékonyabb anyagból készült. 1931-től pedig nyers színű lenzsávolyra cserélték.

A nyári zubbony – az állógalléros korszakban is – minden esetben lehajtott gallérú, a vállszalagon nincs fegyvernemi szín, a gombolás fedett.

A tisztek számára igazán sok öltözködési variációt adott a nyári ruházat. Zöld zsávolyból és fehér vászonból is csináltathattak nyári ruhát. Mind a zsávoly, mind a vászon anyagú ruházat „tetőtől talpig" volt kötelező, vagyis nemcsak a zubbony, hanem a bricsesznadrág, az elegáns lovaglópantalló és a sapka is azonos anyagú és színű volt. 1938-ban még megerősítik a rendelkezést, az azonos anyagú és színű ruházat viselését, 1939-ben azonban már tiltják a könnyű anyagú sapkákat, egyúttal pedig azt is előírták, hogy a zsávolybricsesz csak szolgálaton kívül hordható. Szolgálaton kívüli öltözet lett a fehér ruházat is. Lehetőség volt arra is, hogy a nyári ruhához szabvány posztó tábori vagy fekete társasági sapkát viseljenek. Nyári ruhában való menetöltözetnél a tisztek szövet lovaglónadrágot, csizmát és tábori sapkát viseltek kötelezően.

Belga, 1935 mintájú Browning pisztoly

1919 mintájú 7.65 mm-es Frommer-Stop öntöltő pisztoly

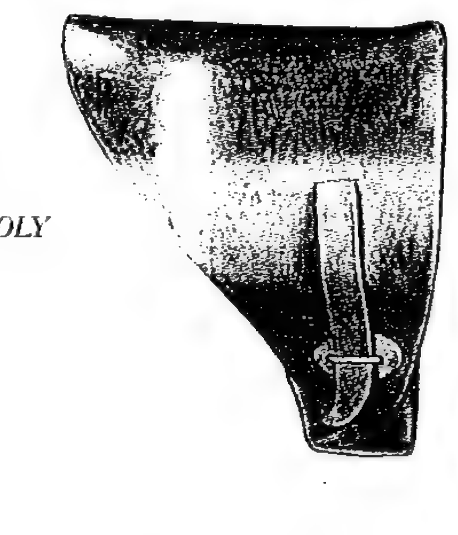

Frommer pisztolytáska

Katolikus lelkész „társasági öltözetben", 1940

Öltözetének hivatalos részei: fekete sapka, fekete papi kabát, fekete papi mellény, fehér collare, fekete pantalló, fekete cipő fehér kesztyű, köpeny. Köpeny helyett körgallér vagy esőköpeny is lehetne. Ugyanezt az összeállítást reverendával is viselhetné, ilyenkor lelkészi öv is felveendő. A protestáns lelkészek ugyanígy öltözködnek, de collare helyett fehér állógallért viseltek. Úgynevezett egyszerű öltözetben a kabát khakiszínű, menetöltözetben a nadrág is.

A mellette álló huszártiszt úgynevezett kényelmes öltözetet visel, köpenye alatt khaki zubbonyt. A fekete sapka és a fekete pantalló jelzi a „kényelmet", a fehér kesztyű az eleganciát.

lámcsoportjait képező sízászlóaljak az 1943. január 12. és 14. között megindult szovjet hadműveletek során a harcok legfrekventáltabb helyein kerültek bevetésre. A szovjet csapatok előretörésének megfékezésére, olykor ellentámadásra rendelt alakulatokat komoly veszteségek érték az egyenlőtlen küzdelemben. Eklatáns példa rá a VII. hadtest villámcsoportjába beosztott 22. huszárszázad esete, mely alakulat személyi állománya – tisztikarával együtt – szinte teljes egészében megsemmisült az 1943. január 15. és 20. közötti, Potudany menti, kolbinói, majd az Osztrogozsszk előtti védelmi harcokban.

Az 1943. januári és február eleji hadműveletek, illetve a visszavonulás alatt a gyalogoscsapattestekhez hasonlóan a síalakulatokká átszervezett huszárszázadok is súlyos veszteségeket szenvedtek. Helytállásukról, több napig tartó sikeres elhárító harcaikról számos fennmaradt korabeli harctudósításban olvashatunk. Jelentősebb haditetteik közül kiemelkedik a 7. huszárszázad 1943. január 14-i és 15-i harctevékenysége, melynek során a Versényi Tibor százados vezette alakulat – mint utóvéd – eredményesen fedezte a saját csapatok, illetve a január 13-án szétvert német 700. páncéloscsoport visszavonulását. A szovjet csapatok gyűrűjén rohammal áttörve szabadította ki a Plotaván körülzárt német alakulat töredékét, azt követően január 15-én Repjevkán, majd Sztarij Oszkol környékén folytatott sikeres védelmi harcokat. A 20., illetve a 10. huszárszázad 1943. januári tevékenységéhez egy-egy részsikert eredményező ellentámadás kapcsolódik. Az előbbi január 14-én Veszelij Hutor irányába indított támadásával kimentette a Sztorozsevojében bekerített 14. gyalogezredbeli csapatok egy részét, az utóbbi pedig január 15-én reggel Kolomejcevot foglalta vissza rövid időre. 2. hadseregbeli huszárszázadok harcoltak ezenkívül január 17. és 20. között Osztrogozsszk (13. huszárszázad), január 16. és 26 között Kocsatovka (6. és 20. huszárszázad), illetve január 17. és 19. között Prokudinszkij (9. huszárszázad) védelmében is. A súlyos veszteségeket szenvedett huszárszázadok közül a 20. huszárszázad 112 fővel, a 23. 121 fővel, a 9. pedig 63 fővel tért vissza a 2. hadsereg töredékének 1943. április végi, május eleji hazaszállításakor a hátországba. 8 tartalékos és 4 hivatásos huszártiszt halt hősi halált a 2. hadsereg egyéves keleti hadszíntéri hadműveletei során.

A felderítő osztályok huszárszázadai (1944–1945)

Az 1943. október 1-jén életbe lépett új szervezési rendelet megszüntette a hadtestek önálló huszárszázadait. Helyettük – német mintára – a hadtestek által felállított, s mozgósításkor a gyaloghadosztályok hadrendjébe vont felderítő osztályok alakultak meg. Ezen csapattestek állományába az árkász-, távbeszélő-, páncéltörő ágyús és aknavetőszázadon kívül bekerült két kerékpárosszázad, egy páncélgépkocsi-szakasz és egy huszárszázad is. E különböző csapatrészek egységes vezetése, egymást kiegészítő, illetve egymással együttműködő alkalmazása, eltérő harcmodoruk összehangolása igen nehéz feladat elé állította a felderítőosztályok parancsnokait.

A 277 fős és 298 lóval rendelkező huszárszázadok négy szakaszból álltak, a negyedik a nehézfegyverszakasz volt. Fegyverzetüket 9 golyószóró, 6 géppisztoly, 2–2 géppuska, gránátvető és nehézpuska, illetve 40 pisztoly és 200 karabély képezte. Gyaloghadosztályaik kötelékében lóról leszállított személyi állományuk gyakran került védőállásba, akár az 1. hadsereg galíciai, illetve kárpáti hadműveleti területén, akár az erdélyi, valamint magyarországi hadszíntereken.

A Kárpátok és a Dnyeszter közötti hadműveleti hézag kitöltésére, a kolomea–nadwornai korlátozott célú támadásra rendelt 1. hadseregben 1944 áprilisában két, majd július végéig bezárólag további hat felderítő osztály, illetve annak huszárszázada tevékenykedett. Kötelékébe tartozott még az 1. és a 2. hegyi dandár két önálló hegyi huszárszázada is. Először a Kárpátok behavazott és nehezen járható hágóin átjutott 1. hegyi dandár csapatai – köztük az 1. önálló hegyi huszárszázad – estek át a tűzkeresztségen. Április 8-tól vettek részt a Delatyn birtoklásáért folytatott harcokban. Az 1. hadsereggel felvonult többi huszárszázad kezdetben felderítő feladatokat látott el,

Szemle Csíkszeredán. A lovasok élén Szilágyi Dezső százados

melyek során már kisebb összetűzésekbe került az előrevetett szovjet osztagokkal. A galíciai területen április 17-től megvívott, kezdetben sikeres támadásból leginkább a 2. önálló hegyi huszárszázad vette ki a részét. A felvonuló szovjet 18. hadsereg alakulatainak kemény ellenállásába ütközött, s a páncélosokkal is támogatott ellenséges ellentámadás következtében április 25. és 28. között,

Gépvontatású páncéltörő ágyú

Kolomeától délkeletre, Kluczow és Sopow körzetében seregteste többi csapattestével együtt súlyos veszteségeket szenvedett. Elesett a századparancsnok, Boronkay Lajos százados és három szakaszparancsnoka, a legénység véres veszteségét pedig 50 %-ra becsülték.

A részsikert eredményező kolomea–nadwornai támadás után az 1. hadsereg alakulatai másfél hónapig tartó állásharcokat folytattak elért védővonalaik megtartásáért. A huszárszázadok általában seregtesteik tartalékát képezték. A szovjet támadás július 23-i megindulását követően azonban a gyalogos-, tüzér- és egyéb alakulatok mellett aktívan ki kellett venniük részüket a súlyos elhárító harcokból, s a megrendített csapatrészek visszavonulásának biztosításából. Ott voltak a 25. gyaloghadosztály által hősiesen tartott Rokieta magaslatok védelmében, a 24. gyaloghadosztály delatyni hídfőharcaiban, a 7. gyaloghadosztálynak a lahowczei hídnál, illetve a rosulnai erdőszorosnál ví-

Páncéltörő ágyú.
Páncélját álcázó festékkel festették be

vott utóvédcsatáiban, majd a Kárpátok hágóinak elreteszelésében.

Romániának a háborúból történő augusztus 23-i kiválásával a szovjet csapatok akadálytalanul nyomulhattak előre a visszacsatolt erdélyi területek s Magyarország déli határai felé. A Kárpátok vonalának védőit bekerítés fenyegette, s az 1. hadsereg csapatainak a kárpátaljai erődvonalakba való visszavételét követően a védelmi harcok mindinkább a felvidéki, dél-erdélyi, majd a szűkebben vett magyarországi hadszínterekre koncentrálódtak. Az utóbbi küzdelmekben – a honvédség erőinek teljes mozgósítása következtében – már póthuszáralakulatok is részt vettek. Kevés volt azon alakulat, mely – a veszteségei pótlása, s kiegészítése folytán változó személyi állománnyal – végigharcolta az 1944. és 1945. esztendő vészterhes hónapjait. A rimaszombati 20. felderítő osztály, benne a Nagy Kálmán százados vezette huszárszázad ezen csapattestek közé sorolható. Előbb 1944. május közepétől az 1. hadseregtől elvontan, közvetlen német alárendeltségben a Dnyeszter mentén foglalt el védelmi állást, majd részt vett a július végi Olszanicza, Stanislaw környéki súlyos halogató harcokban, az ezt követő kivonása és rövid pihenője után a 3. hadsereg kötelékeként a viharsarki, a Duna–Tisza közi, majd végül a dunántúli (a Sió vonala, Balaton-felvidék) hadszíntereken kellett folyamatosan, de harcolva feladnia állásait a szovjet hadsereg támadásai következtében.

A REPÜLŐ LOVAS!

Hajrá, előre!..

Békés idillt sugalló képeslapok a háború éveiből. Mintha nem is lenne, mintha soha ide sem érhetne a háború. Pedig, ha jól belegondolunk, ezek a képek is a háborús propaganda eszközei voltak, még akkor is, ha éppen az ellenkezőjét sugalmazták

Az 1. lovashadosztály lengyel földön (1944)

A magyar hadvezetés a lehetőségekhez képest mindent megtett, hogy az 1942/43-as szervezési rendelet által életre hívott 1. lovashadosztály hadrendjét, fegyverzetét és felszerelését a modern fegyverekkel vívott háború igényeihez igazítsa. Az egyetlen lovasseregtestét a különböző fegyver- és csapatnemekhez tartozó csapattestek beiktatásával, tűzerejük megnövelésével s némiképp a fogatolt részek terepjáró, motorizált oszlopokkal való felváltásával a Magyar Királyi Honvédség elithadosztályává akarta kiépíteni.

A három huszárezred szervezete is módosult némileg. Új ezredközvetlen alosztályként egy-egy 4 darab 81 mm-es aknavetővel felszerelt aknavető szakasz került be hadrendjükbe, miközben a huszárütegekből mozgósításukat követően felállt a 2. lovas-tüzér osztály. A szintén ezredközvetlen árkász-, illetve távbeszélőszázadnak csak egy-egy szakasza maradt az ezredtörzsnél, a fennmaradókat az osztályokhoz osztották be. A huszárezredek két osztálya a fentieken kívül kapott még egy-egy rohamszakaszt is, 3 golyószórós rajjal.

Teljesen új alosztályként tűnt fel a huszárosztályok kötelékében a viszonylag nagy tűzerőt képviselő nehézfegyverszázad, melynek parancsnoka – egy idősebb százados vagy őrnagy – egyben az osztályparancsnok helyettese is volt. Ezen század két-két géppuskás- és aknavetőszázadból, illetve egy gépvontatású nehéz páncéltörő ágyús szakaszból állt, ennélfogva fegyverzetébe 6-6 géppuska és aknavető, valamint 3 darab 75 mm-es páncéltörő ágyú tartozott. A huszárosztályok súlypontképzésre való alkalmassá tételét, illetve a lovasszázadok megerősítését, támogatását akarták elérni e fenti alosztály beiktatásával.

A huszárosztályok három lovasszázadát egyenként egy nehézfegyverszakasszal egészítették ki, így azok nehézfegyverzetébe 9 golyószóró, illetve 2-2 géppuska, gránátvető és nehézpuska tartozott.

A személyi állomány egyéni fegyverzete rajparancsnoktól felfelé géppisztoly, attól lefelé karabély volt. A közelharc fegyverének – a hagyományos kard helyett – már a kézigránát, a későbbiek során pedig a páncélököl számított.

Az 1. lovashadosztály alakulatait 1943 első felében látták el az előírt fegyverzettel és felszereléssel, s ezen év nyarán már megtartották az első nagyobb összekovácsolási gyakorlatot is. 1944-ben a „sapkarózsától a patkószegig" mindennel ellátott és felszerelt csapattestek az alábbi helyőrségekben folytatták kiképzésüket:

A hadosztály-parancsnokság Nyíregyházán.

A 2. huszárezred parancsnoksága és II. osztálya Szabadkán, az I. osztály Szentesen.

A 3. huszárezred parancsnoksága és az I. osztály Nagyváradon, a 3/3. lovasszázad Nagyszalontán, a II. osztály pedig Munkácson.

A 4. huszárezred teljes egészében Nyíregyházán.

A 3. felderítő zászlóalj Szilágysomlyón. (Két páncélgépkocsi-század, 13-13 Csaba páncélgépkocsival, azonban csupán az 1. század és a közvetlen alosztályok kerültek ki a hadműveleti területre.)

A 15. kerékpáros zászlóalj Kiskunhalason. (3 kerékpáros – századonként 12 golyószóró, 2 nehézpuska és 2 gránátvető – és egy géppuskás – 6 géppuska – század, egy gépvontatású könnyű tarackos üteg – 4 darab 10,5 cm-es löveg –, valamint egy páncélvadászszázad – 6 darab Nimród páncélvadász – 40 mm-es légvédelmi gépágyúval.

Az 1. lovas-harckocsi zászlóalj Zentán. (Két nehéz harckocsiszázad 11-11 darab nehéz Turán harckocsival, kettő közepes harckocsiszázad 11-11 darab közepes Turán harckocsival és egy vegyes harckocsiszázad – törzsszázad – 3 darab közepes parancsnoki Turán harckocsival és 5 darab könnyű Toldi harckocsival.)

Aknavető tüzelőállásban

Az 1. lovashadosztály hadrendje 1943–44-ben

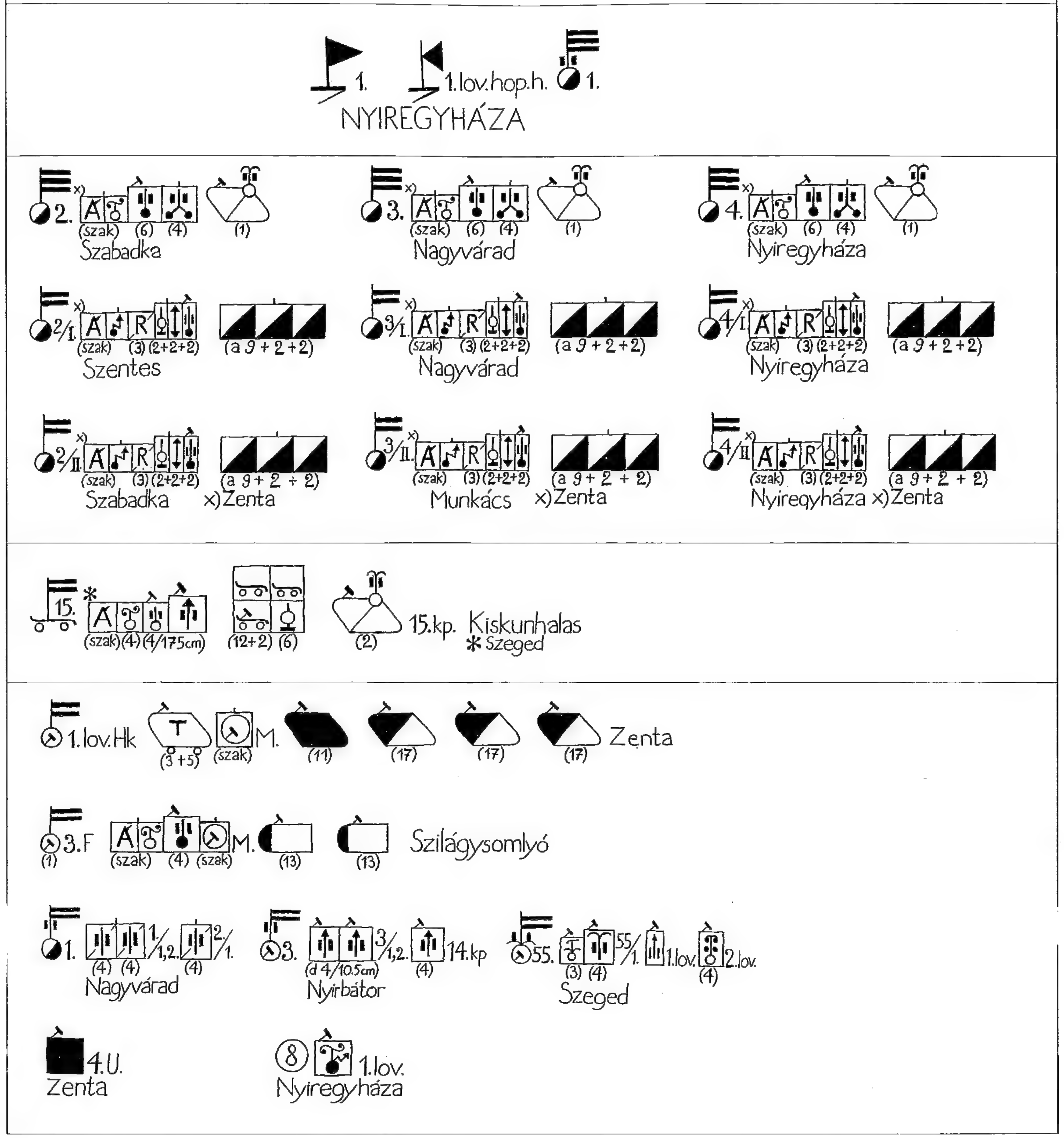

Az 1. lovas-tüzér osztály Nagyváradon. (3 könnyű ágyús üteg, ütegenként 4 löveggel.)

A 3. gépvontatású tüzérosztály Nyírbátorban. (3 könnyű tarackos üteg, ütegenként 4 darab 10,5 cm-es löveggel.)

Az 55. légvédelmi tüzérosztály Szegeden. (3 üteg, melyből egy légvédelmi ágyús üteg 4 darab 8 cm-es légvédelmi ágyúval, kettő légvédelmi gépágyús üteg pedig 6-6 darab 40 mm-es légvédelmi gépágyúval.)

A 4. gépkocsizó-utászszázad és hadihídoszlop Zentán.

Az 1. lovas-híradó század (távbeszélő- és rádiósszakasszal) Nyíregyházán.

A hadosztályvonat Szabadkán.

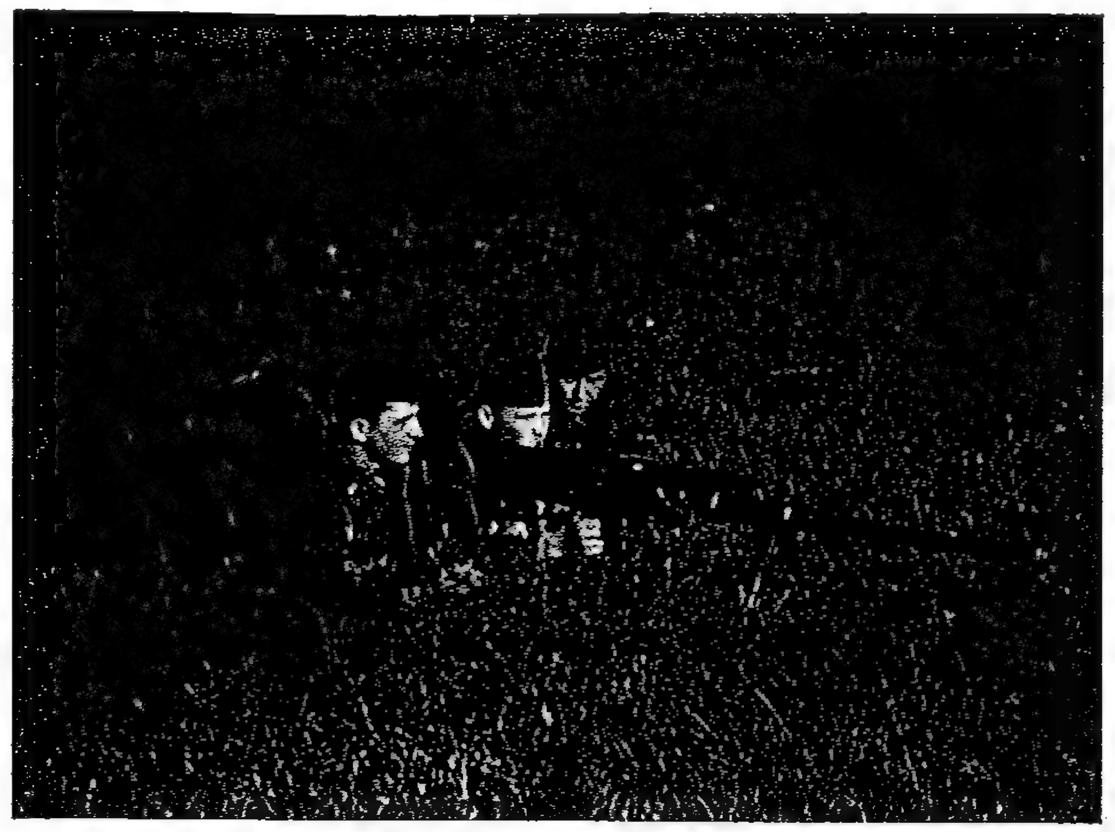

A huszárezredek fegyverzetéhez beosztott nehézpuska, a huszárok páncéltörő fegyvere gyakorlás közben, tüzelőállásban

A hadosztály hadilétszáma: 604 tiszt, 16 292 fő legénység és 11 057 ló volt. 1140 gépjárművel rendelkezett, ebből 120 harckocsival, illetve páncélgépkocsival. Mozgósított kötelékébe került később a VII/1. gépkocsizó közepes tarackos üteg (15 cm-es közepes tarackok), a Nagyváradon felállított 2. lovas-tüzér osztály (12 löveg) s a Kiskunhalasról származó 15. motorkerékpáros-század is.

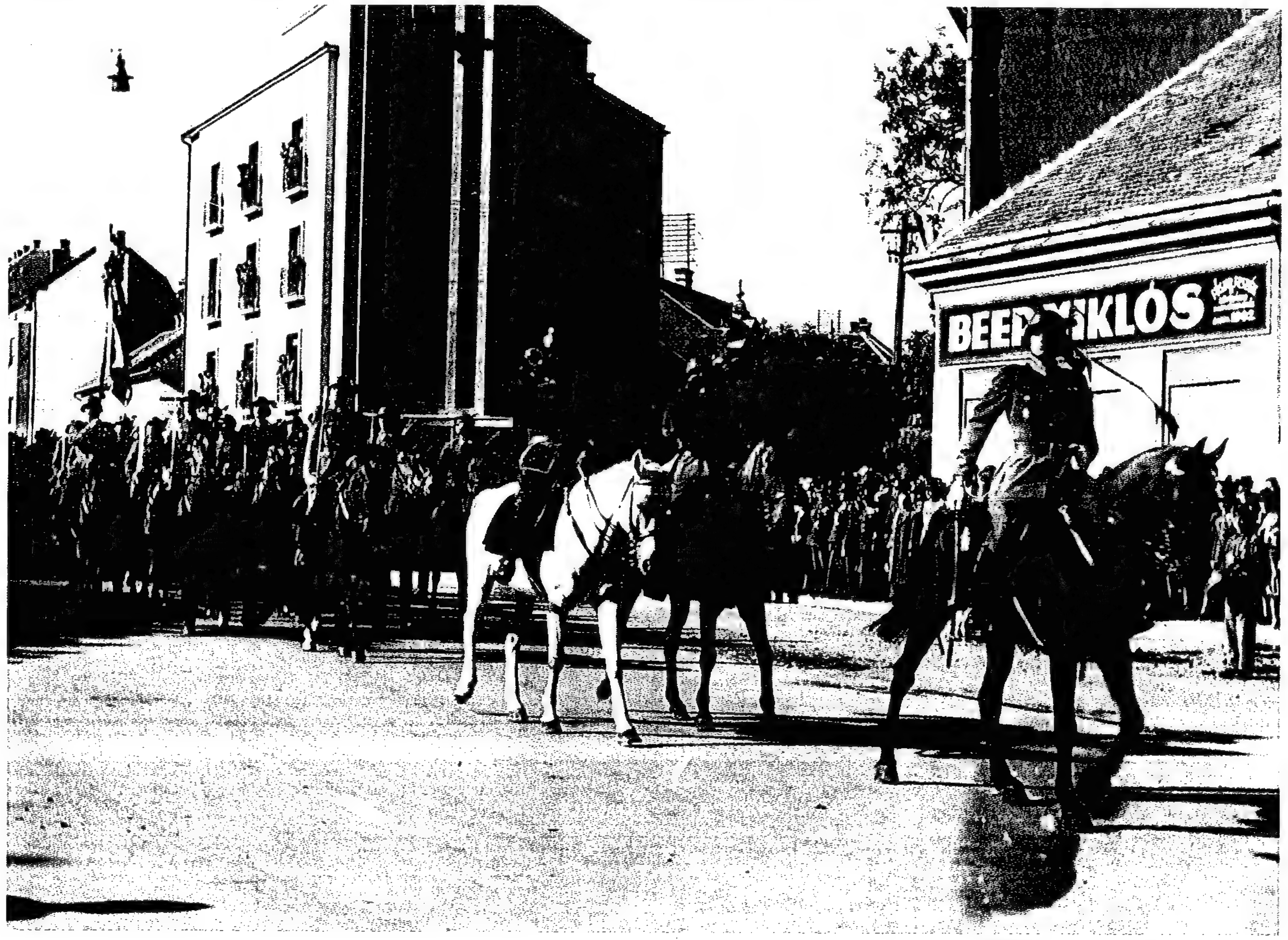

Az egykori császári és királyi 15. huszárezred emlékművének avatása 1943-ban, a háború kellős közepén, Szatmárnémetiben. A képen a Hadik András 4. huszárezred díszszázada. A századot Fallon Kund Alfréd százados vezeti

Amikor a második világháború hadműveletei fenyegető közelségbe kerültek, s az ország keleti határai veszélyeztetetté váltak, a magyar politikai és katonai vezetés és Horthy kormányzó minden erőfeszítése arra irányult, hogy a Magyar Királyi Honvédség teljes erejét az ország védelmére koncentrálja. Mozgósították és felvonultatták az 1. hadsereget, s az Ukrajnában tevékenykedő megszálló seregtesteket is a Kárpátok vonalának védelmére szerették volna visszavonni. Ezen elképzelésükben fontos szerepet szántak a magyar viszonylatban korszerűen felszerelt, feltétlen kormányzóhű és megbízható lovashadosztálynak. Magyarország 1944. március 19-i német megszállása után azonban meglehetősen kevés esélyük maradt tervük maradéktalan megvalósítására.

Tisztelgés a csapatzászlóval. Ócsa, 1944

Az 1. lovashadosztály mielőbbi hadszíntérre küldését – Hans von Greiffenberg gyalogsági tábornoknak, a budapesti német katonai attasénak közvetítésével – már a megszállást követő napokban szorgalmazták. E német kérés teljesítése alól előbb április 21-én Csatay Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter, majd április 26-án Vörös János altábornagy, a Honvéd Vezérkar főnöke igyekezett valamiféle ürüggyel, illetve viszontkérésekkel kibúvókat keresni. Vörös János altábornagy levelében többek között arról értesítette Keitel vezértábornagyot, a Wehrmacht főparancsnokságának főnökét, hogy a kormányzó ugyan hozzájárul a lovashadosztály mozgósításához, de az a lóállománynak és a gépjárműveknek a mezőgazdaság munkálataiból történő kivonása miatt lassúnak ígérkezik. A seregtest tűzerejének s páncélelhárításának növelésére 40 darab 75 mm-es páncéltörő ágyút és 25 darab 75 mm-es rohamlöveget, utánszállítási célokra pedig 2, egyenként 60 tonna teherbírású tehergépkocsi oszlopot kért, s kívánalmai közé tartozott a lovashadosztály jellegének megfelelő alkalmazása is. A magyar hadvezetés lehetőleg az anyaország közelében szerette volna bevetni a lovashadosztályt, jellegének megfelelően, egy-egy ellenséges terület megtisztítására olyan módon, hogy a zord idő beálltával a seregtest, illetve értékes lóállománya a hátországban telelhessék.

Az I. önálló huszárosztály 1944-es ócsai búcsúztatásának képei. A huszárosztály esküre felsorakozott katonái

A lovashadosztály harcba vetésének kérdésében Horthy kormányzó és a magyar katonai vezetés a legnagyobb ellenállást a német részről tervezett alkalmazás részleteinek május 19-i megismerésekor tanúsította. Az OKW, a német véderő-főparancsnokság terve ugyanis az volt, hogy a magyar lovasseregtestet német lovashadosztályokkal együtt az arcvonal mögött, a partizánok által ellenőrzött Pripjaty-mocsarak területén akarja bevetni, ahol remélhetőleg nem kell majd nagyobb ellenséges harckocsitámadással számolni.

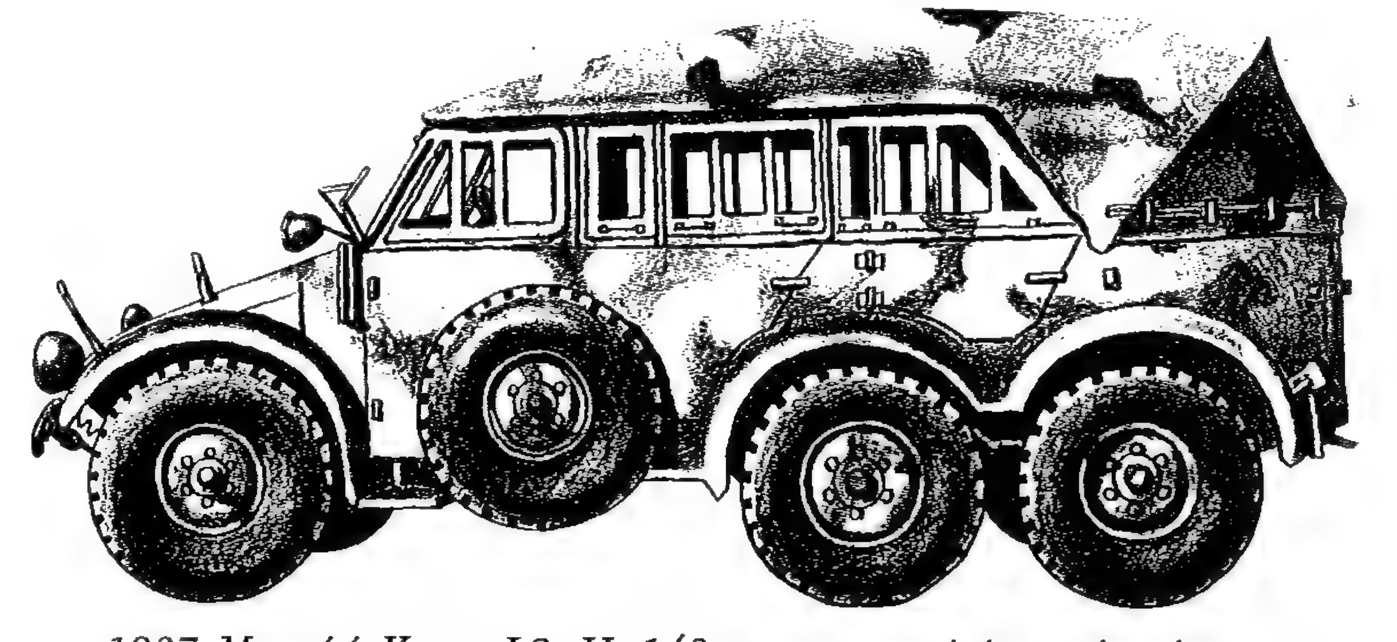

1937 MINTÁJÚ KRUPP L2. H. 143 NAGY TEREPJÁRÓ SZEMÉLYGÉPKOCSI

Az 1937-ben vásárolt Krupp-alvázat a magyar Uhry cég látta el kocsiszekrénnyel. Beépített rádióval magasabb egység parancsnoki kocsijának is használták. Jó terepjáró-képességű kocsi. Vontatmánya úton 1000 kg, terepen 600 kg vonóereje 700 kg. Egyes példányai a háború végéig használatban maradtak.

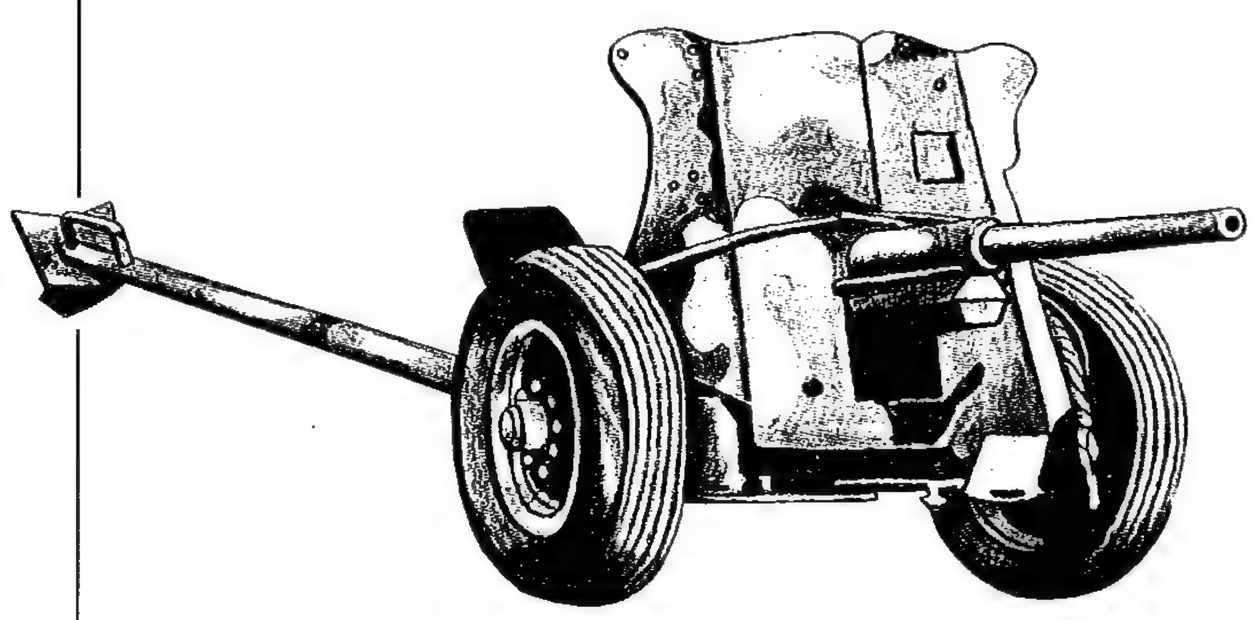

1936 MINTÁJÚ 37 MM-ES PÁNCÉLTÖRŐ ÁGYÚ

A fogatolt fakerekes, a gépvontatású gumikerekes változatban készült. Úgynevezett pontlövő fegyver páncélosok és élőerő ellen. Lövegtalpa terpeszthető. Hatásos tűztávolsága 1000 méter, könnyűpáncélosok ellen 300 méteren belül eredményes. Lőszerfajtái: 1942 mintájú nyeles páncélrobbantó gránát, 1936 mintájú fényjelzős páncélgránát, 1936 mintájú repeszgránát. A csapatokhoz – először a gyalogsághoz – 1939-ben került az ágyúkból.

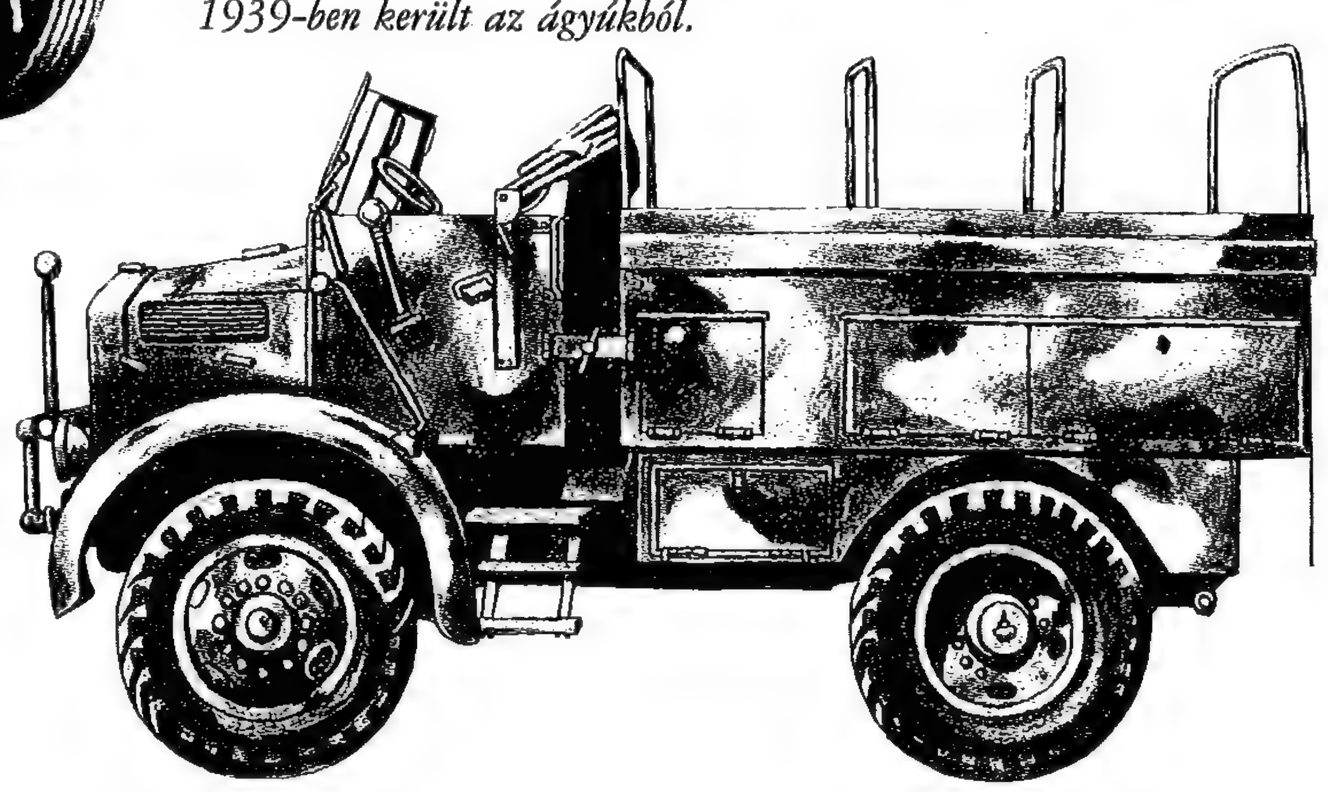

1941 MINTÁJÚ RÁBA KÖZEPES TÜZÉRSÉGI VONTATÓ

A győri gyár által kifejlesztett korszerű vontató. A Pavesi és a KV típusú traktor felváltására tervezték. Teljesítménye 125 lóerő, négykerékmeghajtású, legnagyobb sebessége 58 km/óra, a szállítható személyek száma a vezetőn kívül 11 fő. Vonóerejét 5 tonnára méretezték.

LÓVONTATÁSÚ (HATOS FOGATÚ) 1915/31 MINTÁJÚ 7,5 CM-ES HEGYI ÁGYÚ LÖVEGMOZDONNYAL

A „huszárágyú" rendeltetése szerint: „fedetlen élőcélok bénítására, páncélos járművek leküzdésére, fedezékben lévő élő célok, tűzfegyverek lefogására, zárótűz leadására alkalmas". Mozgatásához négyes vagy hatos fogatot használtak. Tűzkészségbe helyezésének normaideje legfeljebb 5 perc. Kezelőszemélyzete 1+6 fő. A löveg biztosításra a legénységet önvédelmi kézigránáttal, puskával, pisztollyal, golyószóróval és géppuskával szerelték fel.

A fakerekes ágyúkat lóval vontatták. Az ágyuk elé befogott lovak száma négy vagy hat. A négyes fogatban elöl az „éllovak", hátul a „rudas lovak" húztak. A hatosban a sorrend: „éllovak, középső lovak, rudas lovak". A bal felőli lovak a „nyerges lovak" a jobb felőliek a „vezeték lovak". Az ábrán látható huszárágyút hatos fogat húzza. A lovakon az 1941-ben rendszeresített hatfogatú szügyhámszerszám, mindhárom nyerges lovon hajtója ül.

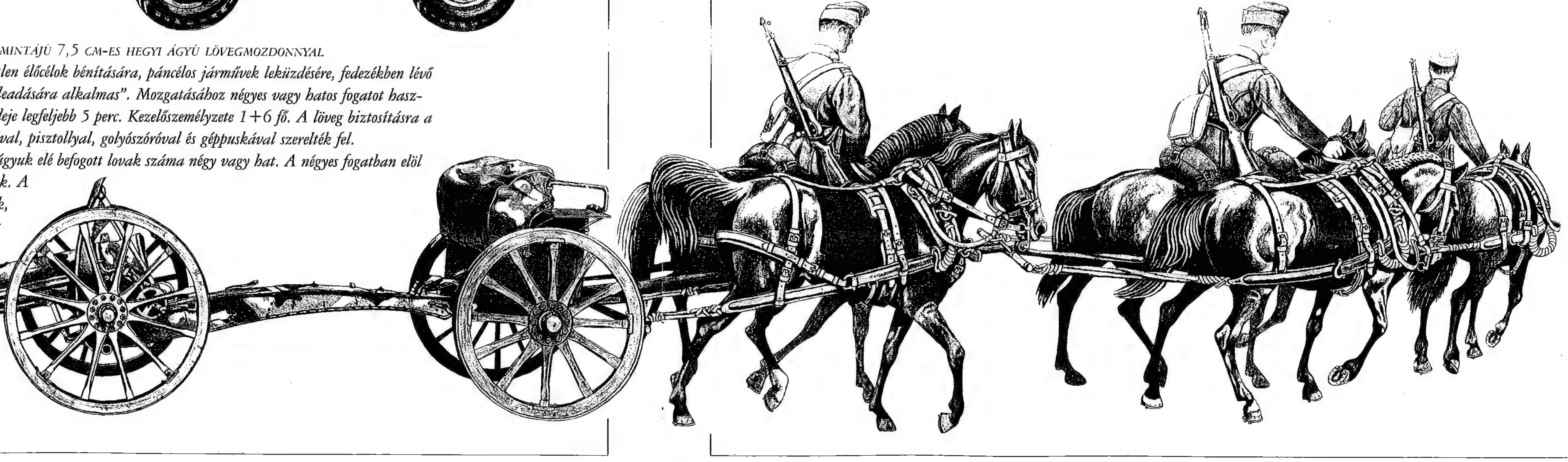

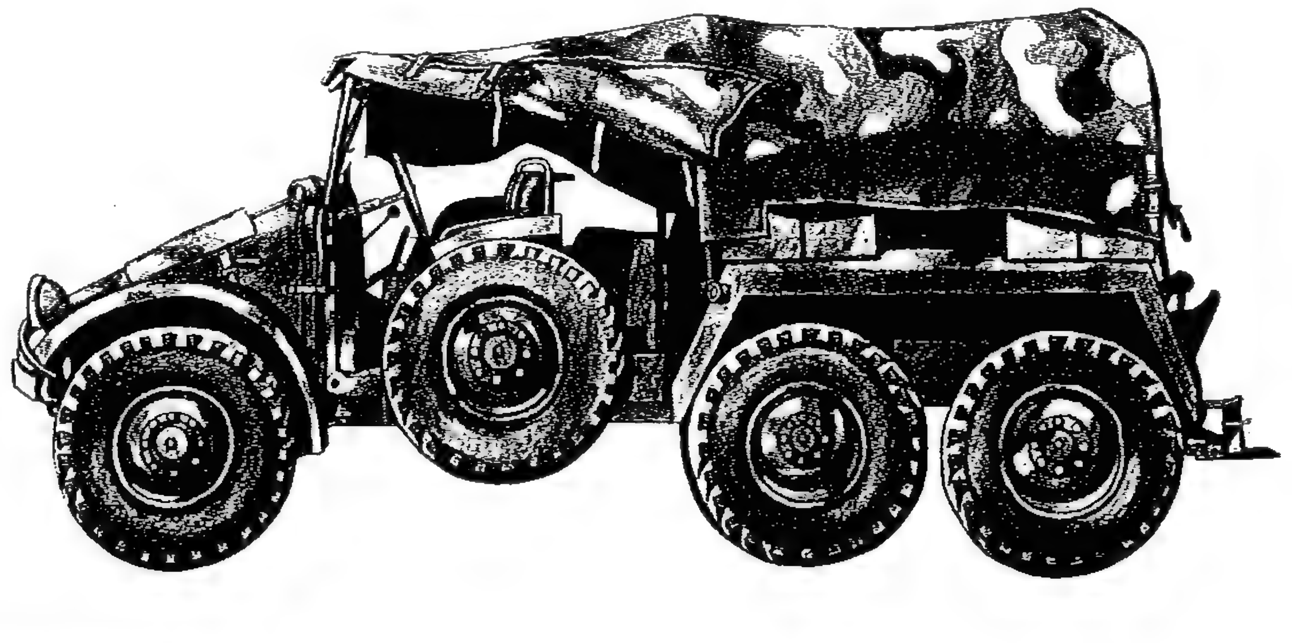

1937 MINTÁJÚ KRUPP L2. H. 143 TÜZÉRSÉGI VONTATÓ

A német gyártmányú kocsit 1937-ben vásárolta a magyar honvédség a 37 és 40 mm-es páncéltörő ágyúk vontatására. A vezetőn kívül 5 főt szállíthatott. Vontatmánya terepen 600 kg, úton 1000 kg lehetett. Legnagyobb sebessége 65 km/óra. 1943-ban még 72 db volt hadrendben.

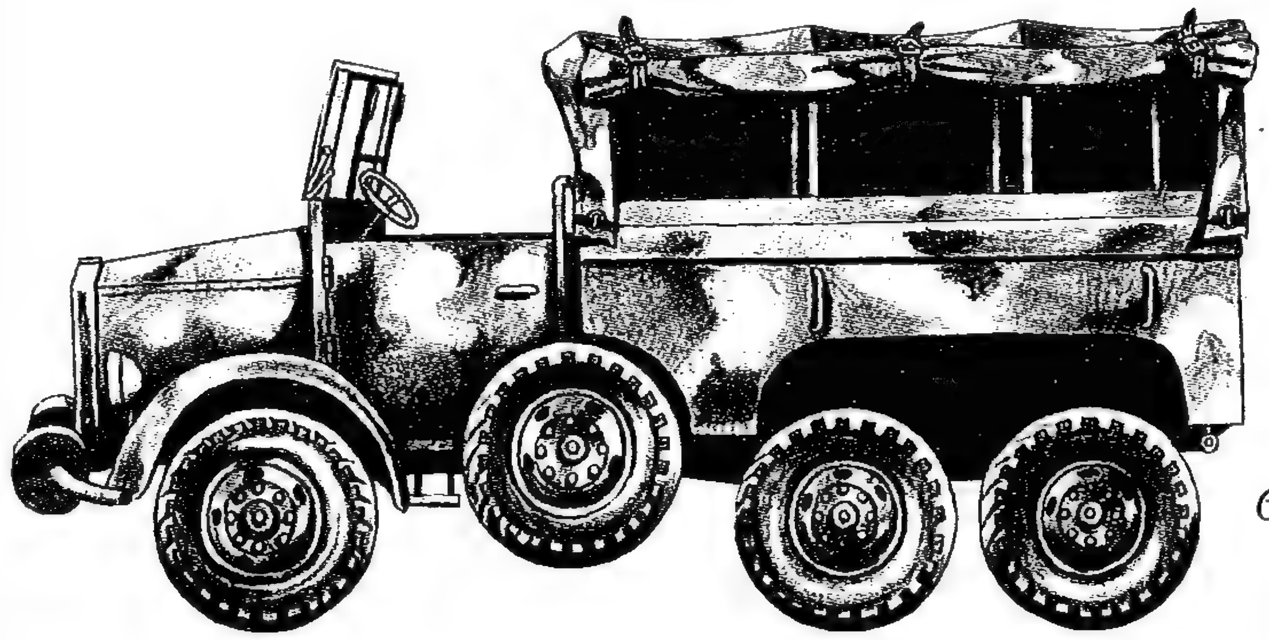

1938 MINTÁJÚ BOTOND A TEREPJÁRÓ TEHERGÉPKOCSI

A kocsit főleg gépkocsizó gyalogság szállítására, illetve páncéltörő lövegek vontatására használták. A honvédség mintegy 1400 példányt rendelt egy hat üzemből álló hazai konzorciumtól. A kiváló konstrukciójú gépkocsit még a háború után is használták. 1941-ben áttervezték, ez a típus a Botond 38/42 B jelzést kapta. A Botondok a vezetőn kívül 13 főt szállíthattak, teljesítményük 65 lóerő, legnagyobb sebességük 60 km/óra, hatótávolságuk 400 km.

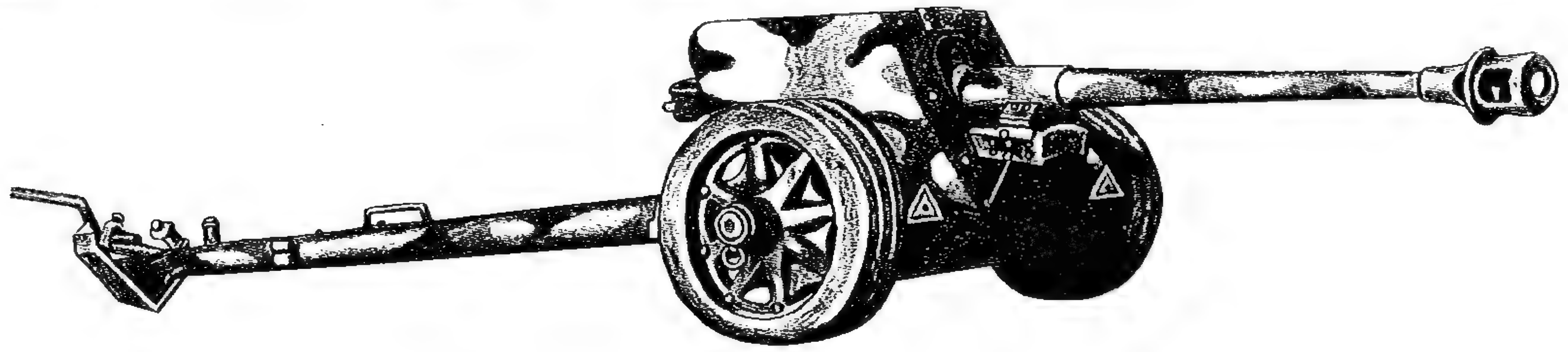

1940 MINTÁJÚ 75 MM-ES PÁNCÉLTÖRŐ ÁGYÚ

Az eredetileg a Krupp Művek által gyártott páncéltörőt Magyarországon – licenc alapján – a Mávag készítette. A több mint 15 tonnás löveget géppel vontatták. Összsúlya 1525 kg, maga a lövedék, a páncélgránát 7,5 kg-mal volt nehezebb a rendszeresített német lövedéknél, és nagyobb volt a kezdősebessége is.

A lovashadosztály már politikai kérdéssé vált sorsa végül a magyar és a német katonai és politikai vezetés 1944. június 6-i klessheimi tárgyalásán dőlt el, ahol az erős erkölcsi és politikai nyomásnak kitett magyar vezetők engedni kényszerültek, s hazatértük után Horthyt is rávették a hitleri döntés elfogadására.

Az esküre felsorakozott huszárok. Ócsa, 1944

A Vattay Antal altábornagy irányította seregtest kiszállítása a hadműveleti területre – felvidéki, majd lengyel területen át – június 11. és 21. között zajlott le. 65 szerelvényéből 55 futott be, s rakodott ki veszteség nélkül a Pripjaty-mocsarak vidékén, Luniniec körzetében. A négy hadseregből álló német Közép Hadseregcsoport 1200 km-es arcvonalának délnyugati része mögé került, s a német 2. hadsereg kötelékében június 28-ig látta el a számára eredetileg meghatározott feladatokat. Luniniecet és a tőle északra, északkeletre elterülő erdős, mocsaras területet igyekezett a partizáncsoportoktól megtisztítani. A biztosítandó területen ebben az időben 10–13 ezer lengyel és fehérorosz partizán harcolt.

A hadműveleti területre kiérkező 1. lovashadosztály alakulatai jól felszerelt partizáncsoportokkal kerültek harcérintkezésbe, melyek elsősorban az utak elaknásításával és váratlan rajtaütésekkel érzékeny veszteségeket okoztak. Egy ilyen aknarobbanás következtében halt hősi halált 1944. június 21-én Makay István vezérőrnagy, a seregtest lovasparancsnoka is. Az elhelyezési körletek elleni éjszakai partizán- és repülőtámadások következményeképpen a későbbiek során tovább nőttek a – főleg a lóállományt érintő – veszteségek. Az egyik legnagyobb partizántámadás június 22-én éjszaka a Botowón alig elszállásolt 3/II. huszárosztályt érte, ennek során egy 4-500 fős partizánkötelék az őrséget meglepve és legyilkolva minden irányból és különböző fegyverekből heves tüzet zúdított a községre. Foszforos lövedékeik nyomán tüzek keletkeztek, s az álmaikból felriasztott huszárok soraiban pánik tört ki. Irinyi László főhadnagy és 8 huszár esett el a váratlan rajtaütés következtében, s 50 ló vált a lángok martalékává. A parancsnokok alig tudtak rendet teremteni a nagy zűrzavarban, s csak nehezen, kemény utcai harcok által sikerült megtisztítani a községet az ellenségtől. Négy nap múlva a Kupyaticzén beszállásolt 4/2. huszárszázad elhelyezési körleteit gyújtotta fel egy éjféli repülőtámadás. A szakaszokat csűrökben szállásolták el, az egyik csűr kigyulladt, majd összeomlott, maga alá temetve huszárt és lovat egyaránt. 10 huszárral, 12 lóval együtt bent égett a század arcvonalmögötti tisztje, dr. Dadányi Sándor tartalékos főhadnagy is.

Huszárok díszfelvonulása. Ócsa, 1944

A nagyobb veszélyt azonban a szovjet csapatok június 22-én Bobrujszknál megindított sikeres támadása jelentette. A német hadseregcsoport arcvonalán tátongó rések keletkeztek, 25 német

Az Árpád fejedelem 2. huszárezred II. nehézfegyverszázadának katonái pihenőben egy lengyel faluban, 1944 nyarán

hadosztályt kerítettek be, s Sluck június 30-i feladásával a helyzet a Pripjaty-mocsaraktól északra súlyossá vált. Igen erős szovjet páncélos erők felléséről érkeztek hírek, mely a harckocsikkal szemben érzékeny, s szinte védtelen magyar 1. lovashadosztályra nézve vészjóslóan hatott.

Az arcvonal válságosra fordult állapota a felettes német parancsnokságot hadműveleti átcsoportosításra késztette. Ezt megelőzően a lovashadosztály már két elhibázott átcsoportosításban vett részt, melyhez kapcsolódó menetek erősen megviselték a csapatait. Ezúttal kisebb részére biztosító feladatok ellátása várt, ennek megfelelően a 2. huszárezredet és a 3. gépvontatású tüzérosztály a német XX., a 15. kerékpáros zászlóaljat pedig a német XXIII. hadtest védőkörzetébe irányították. A zömöt ugyanekkor észak felé fordították, hogy a Luniniec–Baranowicze vasútvonal mentén, a Pripjaty-mocsarakon át vezető egyetlen úton, erőltetett menetben, állandó ellenséges légitámadásoknak kitéve Siniawka környékére érkezzen be, s ott álljon a harcban álló német 4. páncéloshadosztályból, illetve 4. lovasdandárból megalakuló német I. lovashadtest rendelkezésére. A valódi, nem várt tűzkeresztségen ezen feladatok teljesítésekor estek át a csapatok.

Az újabb fárasztó menetek alatt néhány kényszerű rendelkezést is meg kellett hozni. Mivel a mély, homokos vagy mocsaras, többnyire rőzsekötegekkel borított utakon a csapatjárművek teljes terhelésükkel nem tudták követni egységeiket, terhüket csökkentették, a felszerelés és az ellátmány egy részét vasúton tervezték a csapatok után szállítani, s számtalan feleslegessé vált járművet hagytak hátra. A mozgókonyhákat ezek után 6-os, a meghagyott járműveket pedig 4-es fogatolással látták el.

Egyetlen menetvonalra szorított, 100–200 km-es út állt a lovashadosztály zöme előtt. Már kezdetben fennállt a veszélye annak, hogy a mocsarak-

Schell ezredes harccsoportja a klecki katlanban
Helyzet VII. 4-én 13–14 óra tájban

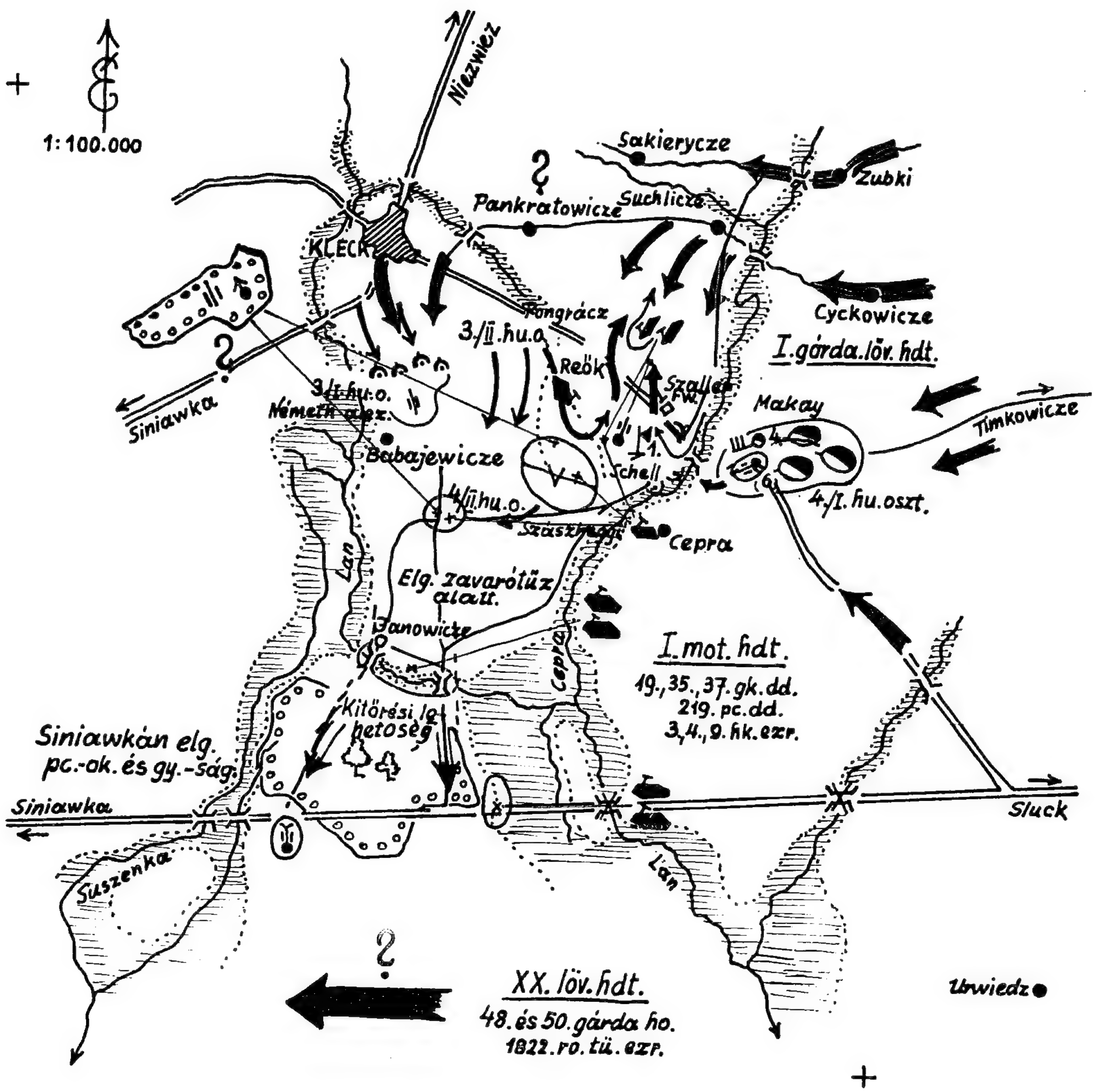

tól északra, a Moszkva–Breszt-Litovszk–Varsó műúton előrenyomuló szovjet csapatok a magyar lovasseregtest előtt érik majd el Siniawka területét, így megakadályozhatják annak hátrajutását. A Timkowicze és Kleck közötti területre beérkező csapatok július 3-án a Schell Zoltán és Baintner László ezredes által vezetett két harccsoportban vették fel a harcot a túlerőben levő ellenséges erőkkel. Feladatuk az volt, hogy Bratkowo és a kleck–niezwiezi út közötti területen állítsák meg az ellenség előrenyomulását, ez által kelet felől biztosítsák a Niezwiez felé, északi irányban előretörő német 4. páncéloshadosztály oldalát, s vegyék át Timkowicze védelmét is. Ezen harcokban főképpen a Pongrácz Géza alezredes irányította 3/II. huszárosztály, illetve ellenállhatatlan rohamával Reök Attila százados nehézharckocsi-százada tűnt ki. Eredményes küzdelmeik által súlyos veszteségeket okoztak a seregtestet északi irányból bekerítéssel fenyegető ellenséges csapatoknak. Július 4-én a csoportokra szakadt lovashadosztály zömét már minden oldalról heves támadások érték. Helyzete a német csapatok elvonulása után súlyossá vált, mivel tőle északra és délre az út szabaddá vált az előretörő szovjet 3 páncélos- és 9 lövészhadosztály előtt. Kleck birtoklása kulcsfontosságú volt, mivel a területéről indított támadással az ellenséges csapatok a visszavonulását 3-án éjjel megkezdő lovashadosztály hátába kerülhettek. A Németh Dezső alezredes irányította 3/I. huszárosztály – sikeres ellentámadása, s védelmi harcai által – mindaddig tartotta klecki állásait, míg Timkowicze felől a 4. huszárezred a seregtest többi részével együtt déli irányban ki nem szabadult az ellenség átkarolásából.

A nap legválságosabb pillanata akkor érkezett el, mikor a visszavonuló 4. huszárezredbeli részeket a Cepra folyó hídjánál ellenséges harckocsitámadás érte. Reök Attila százados nehézharckocsi-százada és Száller Miklós százados páncélöklökkel küzdő bátor 4. gépkocsizó utászszázada mentette meg a helyzetet, miáltal a lovashadosztály részei – ha nagy veszteségek árán is – kitörtek a bekerítésből, és déli, majd nyugati irányban menetelve elérték a Szczara folyó mocsaras területét. A végig századparancsnoki harckocsijában álló Reök századost súlyos sebesülés érte, a fél karját vesztette el. A 4. huszárezred visszavonulás során báró Stipsicz Ferenc százados ezredközvetlen páncéltörő ágyús százada is sikeresen és öntevékenyen küzdött, s verte vissza az ellenség megismétlődő oldaltámadásait. A nagy – főképp anyagi – veszteség árán végrehajtott kitörés végső pillanatairól Szabadhegÿ István alezredesnek, a 4/II. huszárosztály parancsnokának naplójában az alábbiak olvashatók: *„A németeknek sikerült az orosz páncélosokat átmenetileg visszaverni. Ezzel a hadosztály időt nyert az egérszorítóból való kijutásra. Mindenki fellélegzik! A hadosztályparancsnok parancsára az egységek lépcsőzetesen megkezdik elvonulásukat délnyugati irányba. A*

1944 nyara, Lengyelország. Az Árpád fejedelem 2. huszárezred ezredközvetlen árkászszakasza átkel a maga építette fahídon. Az élen Barsváry Sándor főhadnagy

dombhátat délről szegélyező mocsaras területen volt egy kb. 150-200 méter keskeny gázló, az egyedüli hely, ahol a mocsáron át lehetett hatolni. Az egymás után odaözönlő, néha a lázas gyorsaságban egymáson keresztülkasul gázoló, összekeveredett hátratörtető egységek, s a súlyosan megrakott, tengelyen felülig elmerülő járművek is óriási torlódást és kavarodást okoztak. Mindenkit csak egy gondolat hajtott: átjutni a mocsáron! A legtöbb járművet a lovak nem tudták kihúzni. A kocsisok elvágva az istrángot, csak a lovakkal vergődtek át. A kocsikat visszahagyták. A hadosztály gépkocsijai nem tudtak átjutni. Mind bennrekedt a mocsárban. Ezalatt a délkeleti irányból beérkező ellenséges részek kb. 5-600 méter távolságról – ha nem is túl erős –, de állandó és jól fekvő tüzük alatt tartották az átkelési helyet. A nagy zűrzavarban sok ember, ló, a hadosztály majdnem egész vonata, összes gépkocsijai, s rengeteg fegyver veszett el. Azt lehet mondani, a hadosztály anyagi része legnagyobb részt megsemmisült."

Miután a Timkowicze–Kleck területén vívott harcokból szinte veszteség nélkül kikerült német 4. páncéloshadosztállyal és 4. lovasdandárral ellentétben, a harc súlyát viselő lovashadosztály zöme emberben, lóban és harceszközökben súlyos veszteségeket szenvedett, tartós védelmi feladatok ellátására sem jöhetett egyhamar számításba. Felettes német parancsnoksága ezt nem vette figyelembe. Megkezdődhetett közel egy hónapig tartó nyugati irányú halogató harca a hadászatilag fontos Moszkva–Breszt-Litovszk–Varsó műút mentén, kezdetben a Szczara folyó nagy kanyarulata között, s mellékágain keresztül. A német hadvezetés ugyanis – különböző összevont, leharcolt seregtestek maradványai s megszálló alakulatok által – e fenti folyó vonalában képzelte el megállítani a visszavonuló csapatai sarkában előrenyomuló szovjet tömegeket. Az egyetlen magyar lovasseregtestre az egyik legnehezebb harccselekmény várt, állandó visszavonulásra kényszerített, megfáradt és megtizedelt csapatainak az ellenség nyomása alatt kellett minduntalan újabb és újabb védőállást megszállniuk.

A Nádasdy Ferenc 3. huszárezred géppuskásszázadának tisztikara 1940-ben. Jobbról a harmadik Monspart Gábor főhadnagy

Július 5-én az 1. lovashadosztályt a Szczara folyó vonalának biztos tartása mellett – a német 292. gyaloghadosztállyal és a magyar 2. huszárezreddel történő összeköttetés felvétele érdekében – Zyganie területéről kiindulva – a fent említett seregtestek rosszul feltételezett elhelyezkedése irányába egy korlátozott célú támadásra utasították. Az erejét meghaladó feladatoknak nem tudott eleget tenni. A szovjet csapatok szinte ugyanekkorra érték el a védelemre kijelölt vonalat, s a még be sem rendezkedett alakulatok szabad szárnyait azonnal megkerülték. A mocsaras terep – a környék lakossága és partizánjai jóvoltából – a kisebb ellenséges lovas-, sőt harckocsiosztagoknak sem jelentett akadályt. A járható ösvényeken hamar a védők hátába kerülhettek. Példa rá a 4/1. lovasszázad esete, melyet az ellenség a Zyganie környéki erdőben tőrbe csalt, minden oldalról bekerített, s 24 huszárjának sikerült csupán megmenekülnie. Nyoma veszett a századparancsnoknak, Ibrányi László századosnak, illetve Tóth Zoltán főhadnagynak is. A 3. illetve az egy osztályra zsugorodott 4. huszárezred csoportjai egymástól elszigetelten, magukra hagyottan küzdöttek, s fatörzsekből és földből emelt mellvédeik mögött igyekeztek hosszabb-rövidebb ideig feltartóztatni az ellenséget. A seregtest 11 tüzérütegéből már csak 3-at lehetett bevetni, a többi – az 1. lovastüzér osztályéi Klecknél teljesen – megsemmisült, illetve a 2. huszárezreddel együtt nem állt rendelkezésre. Július 6-án az ellenség támadásai nyomán a 4. huszárezred helyzete súlyosra fordult, átjutottak védelmi vonalán, mely a szívósan védekező 3. huszárezredre nézve is fenyegetően hatott. Az utóbbi ezred Wonki környéki állásaiba is betörtek az ellenséges csapatok, de egy német rohamüteg és a 4 harckocsiból álló saját nehéz harckocsiszázad támogatásával sikerült nagy részüket a folyón túlra visszavetni. A szovjet alakulatok sikeres átkaroló támadásaik miatt azonban a Szczara vonala tovább nem volt tartható, s az esti órákban a csapatok megkezdték elrendelt visszavonulásukat a Myszanka patak mögé.

Az 1. lovashadosztály zöme 20 km kiterjedésű újabb védővonalában sem tudott hosszabb ideig kitartani. Szomszédaival nem volt szoros kapcsolata, a támaszául beérkezett német 12. páncélgránátos csoportot annak parancsnoka hibásan, részenként vetette be, és 3. huszárezredének elkeseredett harcai Uciesnél, illetve Hajkowcénél, valamint a 15. motorkerékpáros század pirruszi eredménnyel zárult ellentámadása is csak ideig-óráig tartóztatta fel a túlerőt. Az ellenség döntő csapása elől azonban – mint ahogy a későbbiekben is – sikerült visszavonulnia. A visszavonulás, a halogató harcok során – a pihenési és élelmezési nélkülözések mellett – a huszárok hátrányává vált az is, hogy legfőbb támaszaik, lovaik nem lehettek a közelükben. Ezen probléma fontosságát Schell Zoltán ezredes 1970-ben készített összeállításában az alábbiakban érzékeltette: *„A hadosztály harcolt, mégpedig jól harcolt, de midőn a csapat látta, hogy közeledik az »utolsó perc«, mikor érezni kezdte, hogy csak lovai segítségével menekülhet a teljes bekerítés elől, mi sem volt természetesebb, mint az, hogy szerette volna a közelben tudni lovait. A huszár számára a ló nemcsak »szállítóeszköz« – miként sokan hiszik –*

Nagyrévi Haranghy Miklós mint karpaszományos

1895 MINTÁJÚ 8 MM-ES MANNLICHER KÖZÉPÁGYTÁRAS ISMÉTLŐ KARABÉLY

A Magyar Királyi Honvédség lovas és lovasított alakulatainak típusfegyvere. Lőszere 8 mm-es 1931 mintájú éleslöltény, a lövedéke 400 méteren belül képes átütni 57 cm vastagságú puhafát, 10 cm-es téglafalat; 35 cm vastag föld mellvédet. Fegyverszaki jellemzői szerint egyenes házú, dugattyús zárszerkezetű, ismétlő rendszerű. Űrmérete: 8 mm; súlya: 3,3 kg.

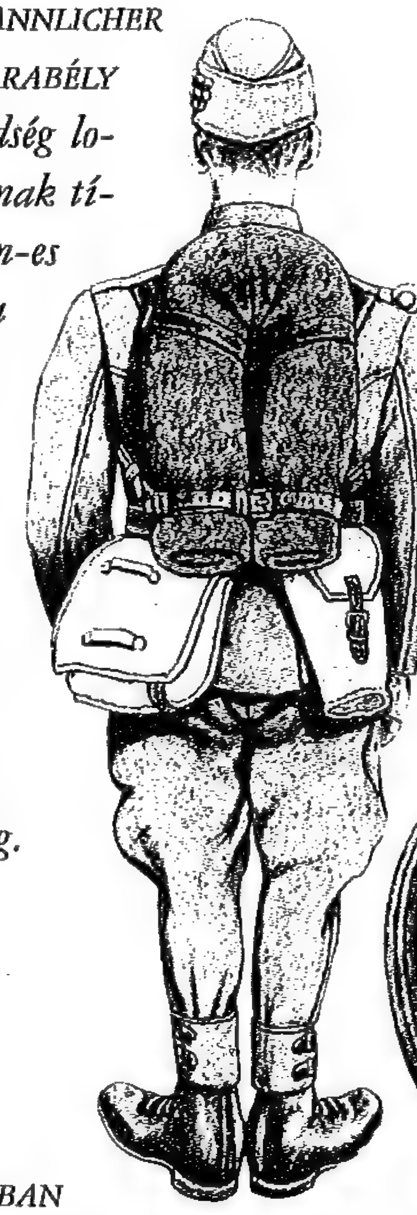

SZABÁLYOSAN FELMÁLHÁZOTT KATONAI KERÉKPÁR, MELLETTE HÁTTAL HASZNÁLÓJA, A JELENTŐ KERÉKPÁROS

Felszerelésében leginkább gyalogosnak tetszenék, amelyre legfeltűnőbben bakancsa utal, valamint az, hogy kellékeit „kerékpáros hordkészülékkel" málházza magára, mindenekelőtt a koszorúba hajtott köpenyt. (Az összehajtogatott köpeny „hurkája" nem lehetett hosszabb, mint 80 cm.) A takarót, amelyet ugyancsak szakszerűen kellett összehajtogatni, a kormányszarvra szíjazták. A személyi felszerelés javarészt a kerékpáros-málhatáskába került.

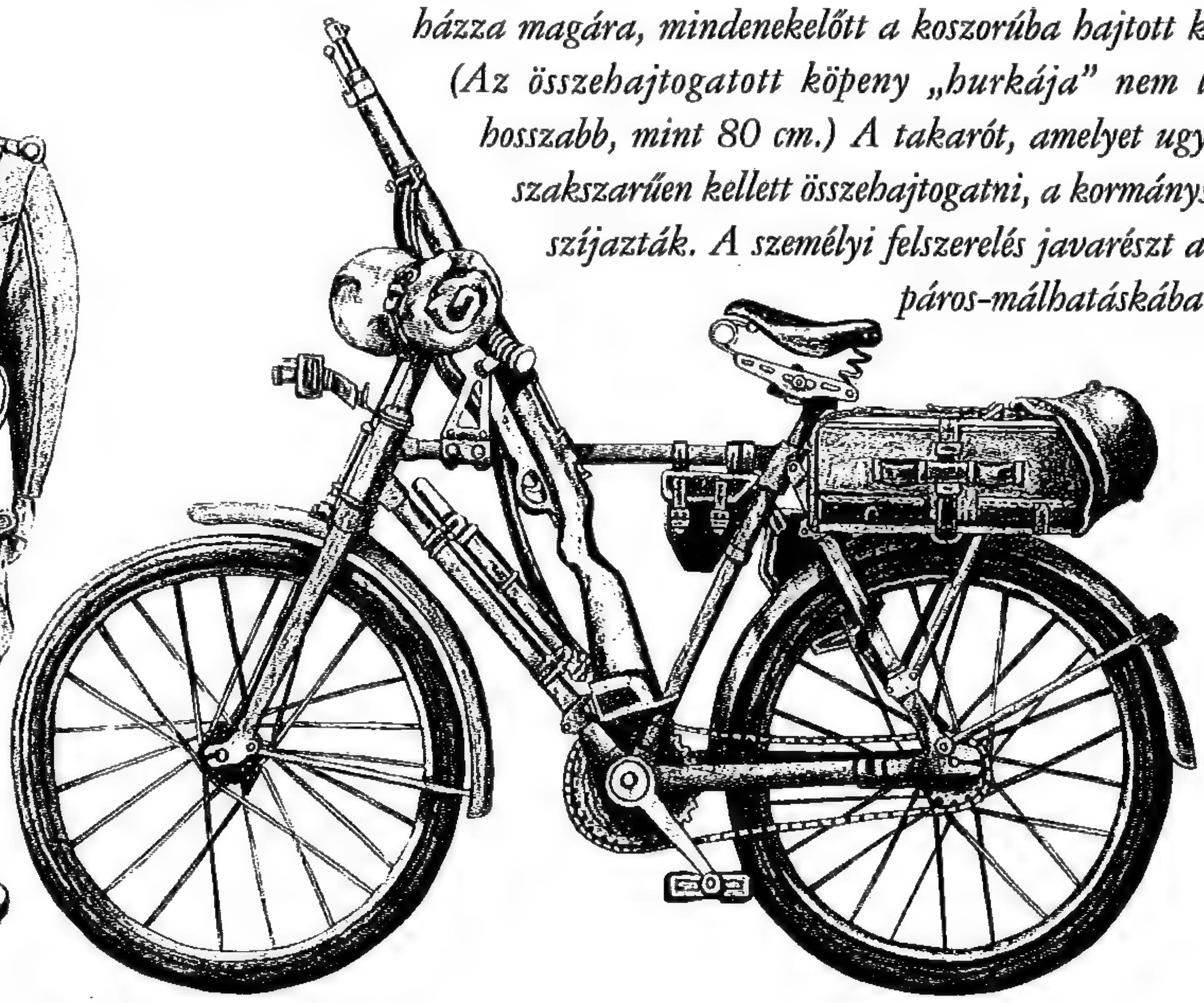

ROHAMSISAK KÉT VÁLTOZATBAN

A Magyar Királyi Honvédség kombattáns alakulatai, a huszárok is az 1935 M rohamsisakot viselték. A sisakot német licenc alapján a Mávagban és a Győri Magyar Waggon- és Gépgyárban gyártották három méretnagyságban. Az 1330 gramm átlagos súlyú, acéllemezből sajtolt sisakot olívzöldre festették. Bélése és állszíja bőr. A tarkórészre málházási céllal kis fém szíjkengyelt forrasztottak, amely a magyar rohamsisak karakteres jellegzetessége lett. A magyar rohamsisakot a finn hadseregben is használták.

1915 MINTÁJÚ ROHAMSISAK – TÁBORI JELLEL, CSERTÖLGYGALLYACSKÁVAL

A tábori jelvényt a bal oldali szellőzőlyukon keresztül átfűzött zsinórral erősítették fel. Ez a sisakforma hivatalosan 1935-ig volt használatban.

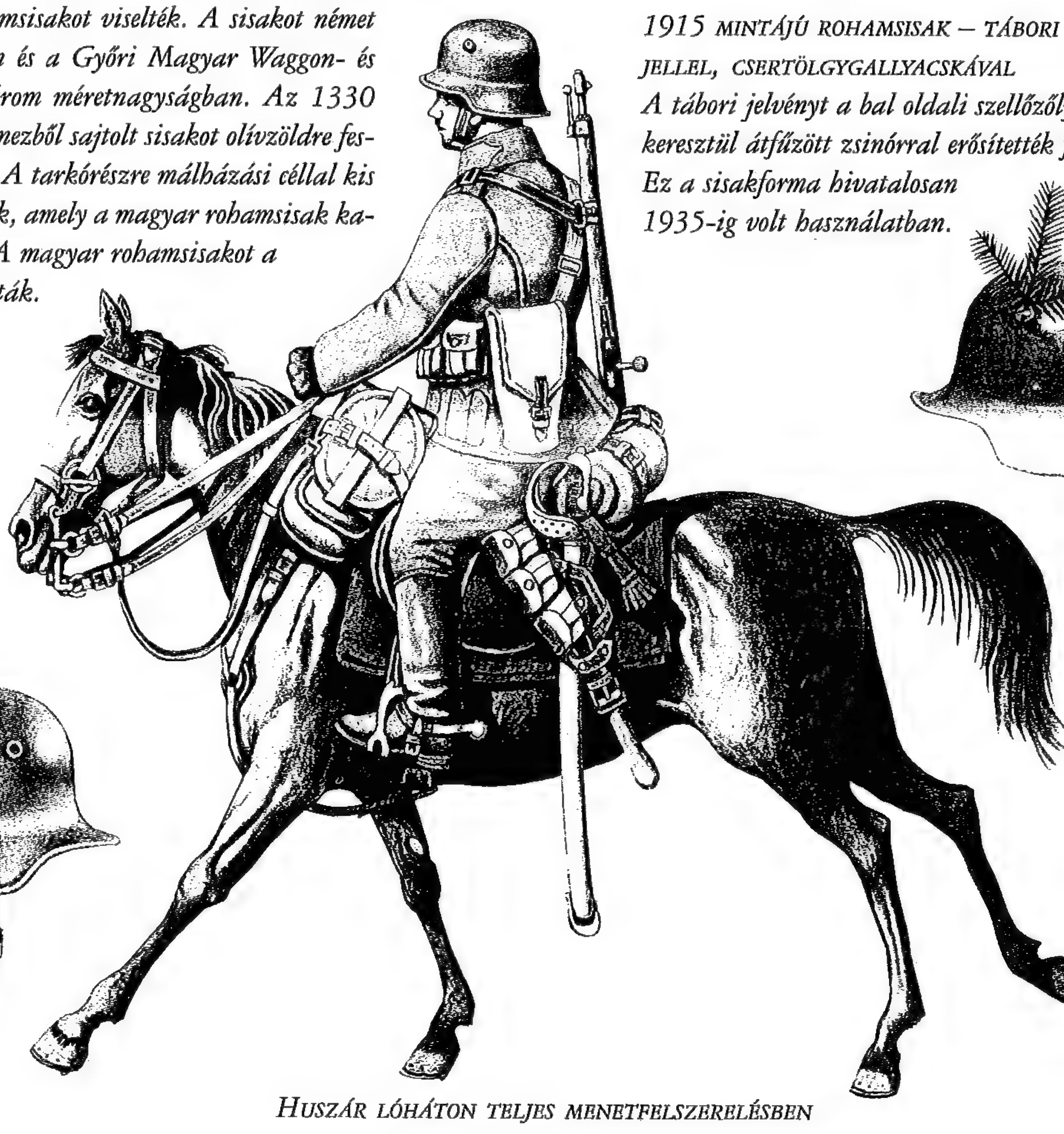

HUSZÁR LÓHÁTON TELJES MENETFELSZERELÉSBEN

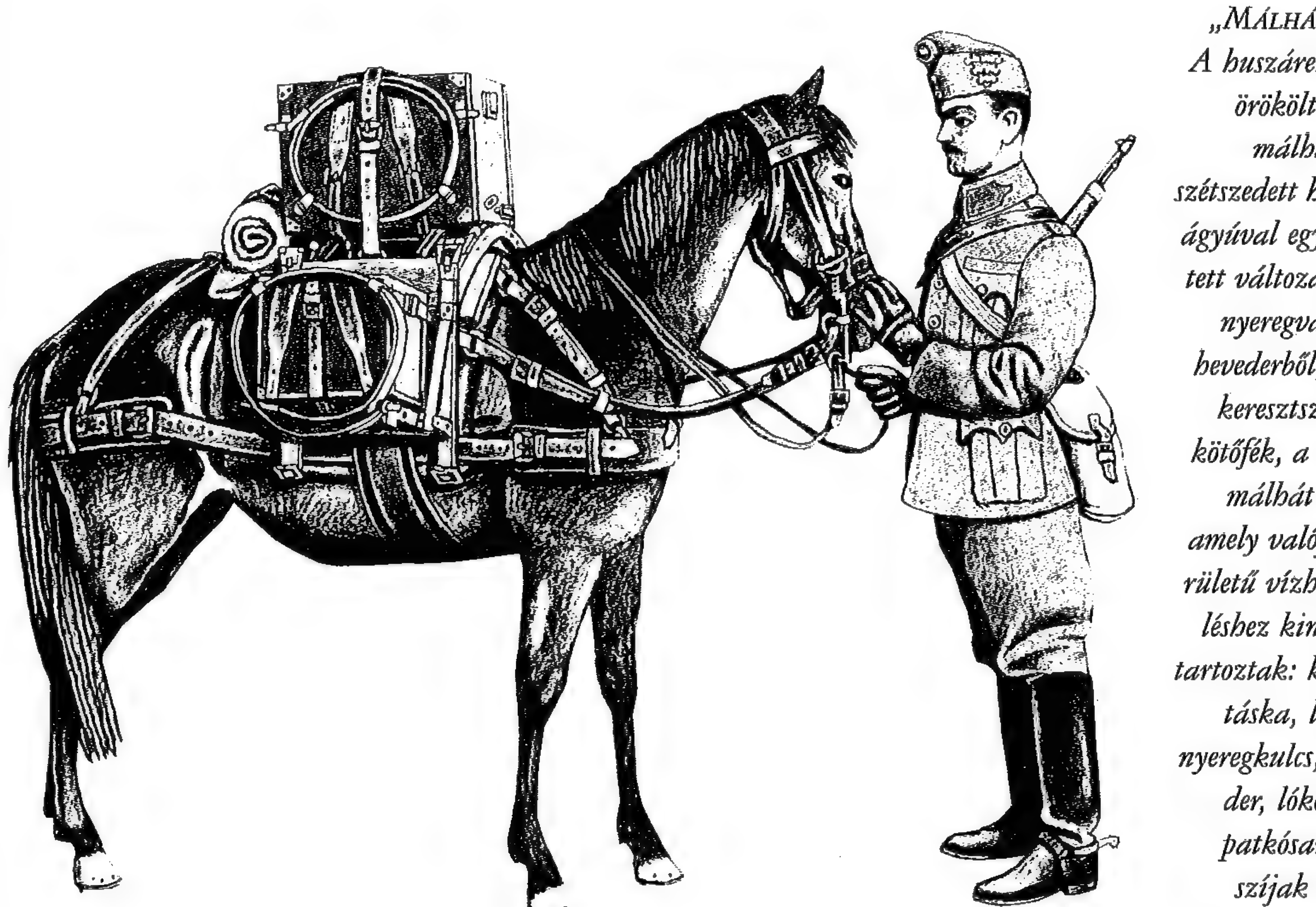

„MÁLHÁSÁLLATOK" – VEZETŐVEL, 1941

A huszárezredekben a Monarchia korából örökölt 1894, 1907 és 1911 mintájú málhásállatfelszerelést használták, a szétszedett hegyi ágyú szállítására pedig az ágyúval egy időben, 1915-ben rendszeresített változatot. A málhásállat-felszerelés a nyeregvázból, a nyeregpárnából, az alsó hevederből, a szügyelőből a farhámból és a keresztszíjból állt. A kantárzat részei a kötőfék, a zabla és a vezetékszár. Az egész málhát a málhatakaróval fedhették be, amely valójában egy 268x136 cm alapterületű vízhatlan ponyva. A málhafelszereléshez kincstári ellátmányként kellékek is tartoztak: kender kötőfék, lópokróc, málhatáska, lószereléktáska, lábvédő, málhanyeregkulcs, a lókomforthoz vászon itatóveder, lókefe, lóvakaró, abrakostarisznya, patkósarokzacskó, zaboszacskó, továbbá szíjak és háromméteres kötél a tárgyak málhára való felerősítéséhez, illetve a ló nógatására a rövid hajtóostor.

HUSZÁR TELJES MENETFELSZERELÉSBEN LOVON 1940 KÖRÜL

A katonai szaknyelv szerint „karabélyos csatár". Személyi felszerelésének teljes súlya 9,277 kg, a testen viselt ruháé 5,315 kg. A ló megterhelése - egy átlag 70 kg súlyú ember esetében - a nyeregszerszámmal együtt mintegy 120 kg.

A nyári felszerelés – mivel a tábori takarót nem kellett felmálházni – mintegy 2 kilóval volt könnyebb.

A tölténytáskában – 2 db kettős vagy 4 db egyes – összesen 60 töltény fért el. Ha a huszár lóról szállt, és gyalogosként harcolt, a töltényövet vállán átvetve hordta, az egyébként nyeregre málházott felszerelések pedig a kenyérzsákra és az övre kerültek. Sisakját – szabálytalanul – a nyereg bal oldalára helyezte.

hanem hűséges »bajtárs« és válságosan alakuló helyzetekben nagyfokú »erkölcsi hátvéd« is. Jól tudja minden huszár, hogy nem történhet baj, ha lovai kéznél vannak és ez a tudat ad erőt neki arra, hogy a legvégsőkig kitartson." Az értékes lóállomány azonban a harctéri szolgálat múlásával egyre csak fogyott. A lovashadosztály külön oszlopban hátrairányított vezetéklovait július 7-én, a Hudropol és a Szczara közötti útszakaszon érte a legnagyobb szerencsétlenség, mikor az oszlopot nappal szovjet repülőtámadás érte. Az állomány 50 %-a elpusztult, megsebesült, vagy elszéledt és a környező mocsárban rekedt.

A Szczara folyó nyugati ágának vonaláról történő kikényszerített újabb visszavonulást követően bekövetkezett a már levegőben lógó indulatos szóváltás Vattay altábornagy s felettese, a német I. lovashadtest-parancsnok, Harteneck altábornagy között. Az 1. lovashadosztály parancsnoka erélyesen visszautasított minden német vádat seregteste szereplésére vonatkozólag. A két tábornok között elmérgesedett viszony oda vezetett, hogy a lovashadosztályt július 10-én kivonták Harteneck altábornagy alárendeltségéből, s a német XXIII. hadtestnek rendelték alá. A német 129. gyaloghadosztállyal, Jörgen SS tábornok erős tüzérségből és rohamlövegekből álló csoportjával és a megszálló feladatokat ellátó magyar 5. tartalék hadosztály részeivel a Pripjaty-mocsarakból kivergődő német seregtestek Kobryn irányú viszszavonulását kellett biztosítania. Újabb súlyos védelmi harcok következtek, előbb a Grywda, majd a Jasiolda patak vonalában. Elkeseredett küzdelmeik olykor részsikereket is eredményeztek. Példa rá a 4/I. huszárosztály két lovasszázadának július 11-i sikeres szuronyrohama, mikor egy Owsta nevű faluból kézitusában verték ki az ellenséget, és foglalták egy időre vissza a 3. huszárezred elvesztett védőállását. Ezen időszak alatt érte súlyos harckocsitámadás a seregtestéhez visszatért 15. kerékpáros zászlóaljat. Ennek következtében gépjárműveinek java része és 3 darab 10,5 cm-es könnyű tarackja semmisült meg. Veszteségei ellenére azonban továbbra is tevékenyen részt vett a 1. lovashadosztály küzdelmeiben. Századai július 13-án Mielnikinél, a Pruzana város felé vezető utak birtoklásáért, illetve lezárása céljából vívott harcokban feltartóztathatatlanul törtek rá a hirtelenjében védelemre fejlődött ellenségre, és a 3. huszárezred és a német 102. gyalogezred közötti hézagba betört csapatait szuronnyal és kézigránáttal űzték vissza. A pruzanai katlanból a 4/II. huszárosztály Poroslany környéki utóvédharcai által tudta kivonni alakulatait a lovashadosztály.

Július 15-én lezárult az 1. lovashadosztály lengyel síkságon vívott harcainak első időszaka. A seregtest visszavonulhatott a Bialowiez és Puszcza környéki erdőség területére, melynek keleti szegélyét német csapatok tartották. Két hosszú és küzdelmes hetet követően ekkor került ki az ellenséges csapatok fenyegető gyűrűjéből. A parancsnoklási viszonyokban is változások történtek. Július 16-án a lovashadosztály von Roman tüzérségi tábornok XX. hadteste alárendeltségébe került, parancsnoka pedig átvette a magyar megszálló seregtesteket irányító II. tartalék hadtestparancsnokság vezetését. Utóda, Ibrányi Mihály vezérőrnagy bevonulásáig Schell Zoltán ezredes látta el ideiglenesen a parancsnoki teendőket.

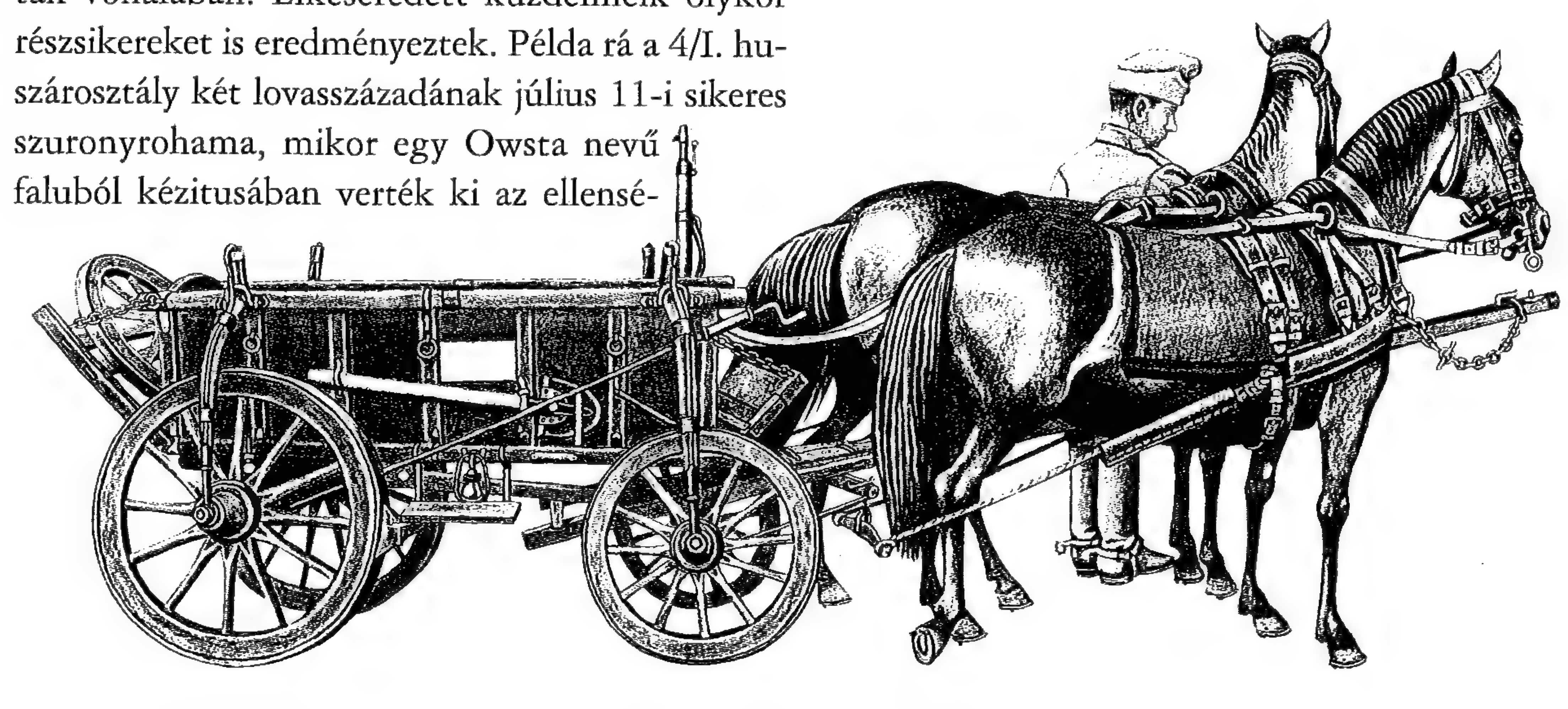

Alkalom nyílott az 1. lovashadosztály parancsnoksága által több ízben megismételt kivonási kérelemmel kapcsolatban a seregtest harcértékének, nevezetesen személyi állományának, fegyverzetének és felszerelésének felmérésére s a hiányok megállapítására is. Eszerint a 2. huszárezredét és a 3. gépvonatású tüzérosztályát nélkülöző seregtest személyi veszteségeit (elesett, sebesült, eltűnt, hadifogságba esett) 69 tiszt és közel 3000 főnyi legénység jelentette. A fegyverzetben elszenvedett veszteségek meghaladták az 50 %-ot. A legnagyobb hiányok a tüzérségi lövegekben és a páncéljárművekben mutatkoztak. A leginkább fegyver nélkül maradt alakulat a 15. kerékpáros zászlóalj volt, melynek mindössze 18 golyószórója, illetve 2–2 géppuskája és gránátvetője maradt. Elvesztette 10,5 cm-es könnyű tarackos ütegét, Nimród páncélvadász szakaszát, aknavetőit és páncéltörő ágyúit. A harckocsiszázszlóalj – mint páncélosalakulat – megszűnt. 84 harckocsijából egyetlen üzemképes sem maradt. Rajtuk kívül a páncélgépkocsi század 23 páncéljárművéből 6-ot lehetett még bevetni, az 1. és a 2. lovas-tüzér osztályok 24 lövegéből pedig 11 volt hadihasználatra alkalmas. Az 55. légvédelmi tüzérosztály veszteségei viszont minimálisak voltak, csak 2 löveget vesztette el. A két huszárezred fegyverzeti veszteségeit páncéltörő ágyúban és aknavetőben 50, géppuskában és golyószóróban 60, gránátvetőben és nehézpuskában pedig 80–90 százalékban állapították meg.

A harcképtelenség azonban nemcsak a személyi és a fegyverzeti hiányokból adódott, hanem a csapatok mérhetetlen kimerültségéből és a felettes német vezetéssel szembeni elkeseredettségből is. A rendíthetetlen bátorságáról és vagányságáról ismert, 1944. augusztus 28-án Ossownál fiatalon hősi halált halt, 4. huszárezredbeli Lázár Sándor főhadnagy harctéri naplójában július 17-i keltezéssel az alábbi kendőzetlen és őszinte sorok olvashatók seregteste leromlásának okairól: *„Az egész harca a hadosztálynak nagy disznósággal kezdődött, és sorozatos disznósággal folytatódott a hadosztály tönkremenéséig. A németek olyan piszok módon viselkedtek, hogy arra kifejezést nehéz találni. Összevissza hazudnak mindenféle támadást, támogatást, csak mi tartsunk ki, ők közben futnak, minket benne hagynak a gyalázatban és az egész támogatás egy humbug volt, mert a rohamlövegek odajöttek ugyan, de négy-öt lövés után villámsebesen eltűntek. Egyetlenegy rendes emberrel találkoztam közöttük, egy Schreiber nevű törzsőrmesterrel, aki utolsó percig kitartott mellettünk, és amikor észrevette, hogy az én szakaszom még benn harcol a gyűrűben, azonnal visszajött és kihúzott a slamasztikából. De ezen kívül csak futó németet láttam. Repülőtámadás mindennapos dolog lett, egy-két embert mindig meglőtték, és mindig nagy disznóságot csináltak. Az utóbbi két hetet harc, futás, éhség és újra harc jellemzi, nehézfegyver nélkül, tüzér nélkül, olyan karabéllyal, amelybe minden lövés után beleragad a hüvely, tartottuk a frontot, ki ruha nélkül, ki mezítláb, amennyire tudtuk 20 hadosztály ellen. Természetes, hogy visszanyomtak, de nem tehetünk róla, mert huszáraink olyan szépen verekedtek, hogy öröm volt nézni."*

Vattay altábornagy, amíg parancsnok volt, több ízben fordult az elöljáró német parancsnokságokhoz, hogy a továbbiakban ne számoljanak alakulatával, mert az 1. lovashadosztály a szünet nélküli menetek és a súlyos személyi és anyagi veszteségek miatt teljesítőképessége végső határán van. A pihentetést a Harteneck altábornagyot követő német parancsnokok meg is ígérték, de a szovjet csapatok állandó és folyamatos támadása miatt a lovashadosztálynak július második felében még igen súlyos elhárító harcokat kellett vívnia, míg végre pihenőhöz jutott. A július 16. és augusztus 3. közötti breszt-litovszk–siedlcei harcok során előbb – a magyar II. tartalék hadtest seregtesteivel – a Bug vonalát védte, majd az onnan Siedlcébe vezető útvonal mentén folytatott súlyos utóvédharcokat. E harcok során különösen a 3. huszárezred Mordy és Losice környéki haditettei emelhetők ki, melyek következtében meghiúsultak az ellenségnek a német XX. hadtest bekerítésére irányuló erőfeszítései. A fenti ütközetek legválságosabb szakaszában érkeztek vissza a se-

regtest korábban elvezényelt kötelékei. A javarészt mellékhadszíntereken bevetett 2. huszárezred és a 3. gépvontatású tüzérosztály kevésbé megviselten került saját seregteste parancsnoksága alá, mindössze a Pinszktől északnyugatra folytatott, július 15. és 18. közötti utóvédharcai során voltak jelentősebb veszteségeik.

A rövid pihenőre, a kötelékek rendezésére, a fegyverzet némi pótlására s a csapatok – legfőképpen a 2. huszárezredbeliek és a 15. kerékpáros zászlóaljbeliek – német automata karabélyokkal, könnyű és nehéz villámgéppuskákkal, illetve páncélöklökkel történő átfegyverezésére és a hozzájuk szükséges átképzésére augusztus 3. és 20. között került sor, miután a súlyos siedlcei harcokat követően a lovashadosztályt Varsótól északnyugatra, a Narew folyó mögötti Plöhnen körzetébe irányították. A kapott német páncélelhárító fegyverekre a későbbi, Varsó környéki harcoknál lett nagy szükségük. A lótáphiány és közel 900 beteg és sérült ló hazaszállítása miatt a huszárezredeknél – a 2. kivételével – átszervezések történtek. Csupán az I. huszárosztályok maradtak lovasítottak, a törzseket és a II. huszárosztályokat némileg motorizálták.

A három hétre tervezett pihenőidőt a lovashadosztály alakulatai nem tudták teljes egészében kitölteni. A német hadvezetés az augusztus elsején kitört varsói felkelés leverésére akarta azokat bevetni. A hagyományos lengyel–magyar barátságra hivatkozó, újonnan kinevezett hadosztályparancsnok, Ibrányi Mihály vezérőrnagy határozott tiltakozására azonban kénytelen volt elállni ettől a szándékától. *„Általában a lengyel felkelők a magyarokat nem bántották. Ez az évszázadokra visszamenő magyar–lengyel barátság oka. A magyar csapatok sem törődtek velük. Ha lengyel bandákkal találkoztak, hagyták futni őket a németek nem kis dühére. Kölcsönös meg nem támadási egyezséget is kötöttek a magyar csapatok a lengyel felkelő vezetőséggel. A magyar autókra, a németektől való megkülönböztetés céljából, piros-fehér-zöld táblákat erősítettek a rendszámtábla mellé"* – olvasható Szabadhegÿ alezredes naplójában.

Az az elképzelés és remény, hogy a seregtestet majd Varsótól délre mint gyorsan mozgó tartalékot fogják alkalmazni vagy folyammegfigyelést lát el, hamar szertefoszlott, mivel jellegének meg nem felelő feladatra, szívós gyalogsági védelemre vették be. A Gille SS altábornagy parancsnoksága alatt álló IV. SS páncéloshadtest alárendeltségébe került. A lengyel fővárostól keletre, Karlovka és Wolomin körzetében, rendkívül előnytelen, homokos terepszakaszon foglalt el védőállást, ahol Pilsudski hadosztályai 1922-ben megverve a szovjet-orosz csapatokat eldöntötték a varsói csata s egyben a lengyel–orosz háború sorsát. Kezdettől fogva a leghevesebb támadásoknak voltak kitéve.

A túlerőben lévő szovjet páncéloskötelékek több ízben mélyen betörtek állásaik közé, de a huszárok bravúros ellentámadásokkal mindig visszafoglalták eredeti védőállásaikat.

Szeptember 3-tól Gille altábornagy fokozatosan hátrább vonta hadteste arcvonalát az előkészített három védőállásba, így a lovashadosztálynak a tőle délre levő, súlyos veszteségeket szenvedett német 73. gyaloghadosztály védelmi vonalát is át kellett vennie. Szeptember 16-án egy sikeres szovjet támadás a harmadik védővonalat is áttörte, a lovashadosztály, valamint a német Totenkopf SS és a 19. páncéloshadosztály határozott ellentámadása megmentette a kritikus helyzetet. Ezekben az állásokban az utolsó ütközetnapig, szeptember 19-ig tartott ki a lovashadosztály. Az egyik utolsó nevezetes haditettet Bialolekánál Remete Tamás százados 80 fős, 3. huszárezredbeli csoportja hajtotta végre, mely – parancsnokait is meglepve – kézigránát- és közelharcban visszafoglalta a 2/II. huszárosztály kiürített védőállásait.

A Varsó környéki harcokban tanúsított bátor magatartása és helytállása elismeréseképpen a kormányzó október 2-án elrendelte az 1. lovashadosztálynak magyar királyi 1. huszárhadosztályra történő átkeresztelését, s annak összes alárendelt hadrendi alakulata is eddigi neve megtartása mellett elnevezésében használhatta a huszár megkülönböztető szót.

Honvédő huszárok
(1944–1945)

Románia háborúból való 1944. augusztus 23-i kiválása után az ország veszélyeztetettsége miatt a lengyel területen levő magyar alakulatok hazaszállítása vált szükségessé. A huszárhadosztály csapatait szállító szerelvények október elejére érkeztek meg Magyarországra. A magyar hadvezetés újból a már korábban is tervezett hadműveleti tartalékként akarta alkalmazni, sőt részvétele felmerült a kormányzó október 15-én bejelentett fegyverszüneti elhatározásának támogatásánál is. Német nyomásra a bomladozó déli arcvonal sürgető megszilárdítása és megmentése végett – pihenés és rendezés nélkül – azonban nyomban a Duna–Tisza közén vetették be.

A legkeményebb ütközetek a lengyel területről leginkább harcképes állapotban visszatért 2. huszárezredre vártak. Október 6-án Szentesre irányították, hogy az ott előkészített hídfőállásban a másnap beérkezett 1. tábori pót gépkocsizó-lövészezreddel és az 1. tábori póthuszárezreddel együtt biztosítsák a még Tiszántúlon harcoló, illetve onnan visszavonuló saját seregtestek Tiszán történő átkelését.

Az 1. tábori póthuszárezredet Auerhammer József ezredes parancsnoksága alatt, jelentős fegyverzeti hiányokkal – a Magyar Királyi Honvédség erőinek szinte teljes mozgósításakor – augusztus 23-án hívták életre. Rajta kívül a tábori pót hadosztályok hadrendjében szereplő tábori felderítő pótosztályok huszárszázadai voltak az 1944/45-ben harcba vetett utolsó huszáralakulatok, mivel a Nyugat-Dunántúlon megalakult huszárkiképző és -felállító központ által szervezett századok már nem kerültek alkalmazásra, Németországba települtek ki, s kiképzésük ott zajlott. Az 1. tábori póthuszárezred ezredközvetlen alakulatait és egyik póthuszárosztályát a 2. huszárezred, a másik kettőt a 3. és a 4. huszárezred visszamaradó különítményei, békehelyőrségükben levő kiképző alakulatai állították fel. Személyi állományának összeállításakor néhány méneskari tisztet, illetve a békéscsabai, szentesi és a palánkai méneskari legénység is be kellett venni. A 3. hadsereg kötelékében szeptember 13-tól részt vett a Magyar Királyi Honvédség Dél-Erdély birtokbavételére indított utolsó támadó hadműveletében, de már szeptember 10-én Kisperegnél, a román határvédelemmel vívott harcokban is voltak veszteségei. A fő támadás célja Arad elfoglalása, majd a Maros völgyében történő előrenyomulás volt. Megindításának elhalasztása miatt a kezdetben sikeresen előrenyomuló alakulatok szeptember 16-án már friss román csapatok ellenállásába ütköztek, s 20.-tól az előretörő szovjet páncélos ékek is keresztezték útjukat. Az 1. tábori póthuszárezrednek átkelve a Maroson még sikerült birtokba venni a Temesújfalu, Savanyúkútfürdő közötti magaslatokat, de a szovjet előrenyomulás miatt a Maros völgyében már nem tudott előrejutni. Különösen szeptember 17-én Lippakeszinél, Temeshidegkútnál és Szentandrásnál szenvedett súlyos veszteségeket. Az ezt követő általános visszavonulás után Mezőhegyestől délre s Orosházánál vetették be. Rövid pihenőt követően október 7-én jutott el a szentesi hídfőhöz.

A szentesi hídfő védői – sok ellenséges harckocsit megsemmisítve – még október 8-án is tartották a várost. A lóról szállt egységek utcáról utcára hátrálva, háztömbönként védekeztek, s amikor páncéltörő ágyúikat kilőtték, páncélöklökkel igyekeztek feltartóztatni a rájuk zúduló harckocsikat. A túlerő azonban győzedelmeskedett, s éppen azt az huszárezredet, illetve annak I. osztályát szorította ki a városból, melynek 9 éven át itt volt a békehelyőrsége.

A huszárhadosztály ezt követően immáron teljes állományával a Csongrádnál átkelt és onnan támadó szovjet és román csapatok visszaszorítása végett október 15-ig Lakitelek és Tiszaalpár között látott el felderítő, illetve védelmi feladatokat. Egy rövid harcmentes időszak után október 23-án támadó feladatot kapott, ezredeivel három irányból a Kiskunfélegyházától délre fekvő tanyacsoportokat kellett visszafoglalnia. A magyar huszárnak ezen harccselekmény során adódott utolsó le-

hetősége és alkalma feladatainak lóháton történő végrehajtására. Az 1. huszárhadosztály csapatainak helyzete október 25-ét követően kiváltképpen súlyossá vált, hiszen az 1. páncéloshadosztállyal tartott arcvonala a Budapest mielőbbi elfoglalására előretörő szovjet és román erők, nevezetesen a szovjet 46. hadsereg egyik támadási irányába került. Az elkeseredett, véres harcokra jellemző, hogy Dienes-Oehm Tivadar őrnagy, a 2/II. huszárosztály parancsnoka maga is kézitusában esett el október 26-én Kiskunfélegyháza külterületén. A huszárok összetartását és hősiességét bizonyítják a 3/I. huszárosztály parancsnokának, Monspart Gábor őrnagynak alább idézett emlékező sorai is: „*Október 26-án az osztály parancsot kapott, hogy délkelet felé Szank község irányában korlátolt célú támadással biztosítsa a huszárhadosztály visszavételét. A feladatot viszonylag könnyen teljesítettük és megkönnyebbülten adtam ki az átcsoportosításra a parancsot. A gyülekezőhelyre az 1. és 3. század teljes rendben érkezik meg. A 2. századnak csak részei értek oda, azok is pánikhangulatban. Kiderült, hogy Ferenc-tanyán, amikor Nádasdy Ferenc főhadnagy századparancsnok a visszavonulásra intézkedett, aknatelitalálattól hősi halált halt. A század annyira megrendült szeretett parancsnokának elvesztésétől, hogy rendezetlenül megszaladt. Hol a századparancsnok teteme? – kérdeztem. Zavaros összenézések után kiderült, hogy ottmaradt a helyszínen. Nem gondoltak megrendülésükben arra, hogy jár a végtisztesség egy olyan hős és lelkiismeretes katonának, mint Nádasdy Feri volt. Lehordtam őket. (...) Másnap vissza fogjuk hozni, akármi is történik, mondtam. Jelentettem az esetet a páncéloshadosztály parancsnokának, Schell Zoltán ezredesnek, hogy korlátolt célú támadással holnap reggel visszahozzuk a tetemet. Egyetértésének jelét az mutatta, hogy támadásunk támogatására 4 harckocsit bocsátott rendelkezésünkre. A támadás sikerült. Sőt, annyira jól sikerült, hogy a hősi halotton kívül még 4 löveget is visszahoztunk. A 2. századot nagyon bántotta az a tény, hogy parancsnokát tegnap otthagyta, ezért nem állt meg támadási céljának elérésekor, hanem tovább előrenyomulva csak ismételt parancsra volt hajlandó visszavonulni.*"

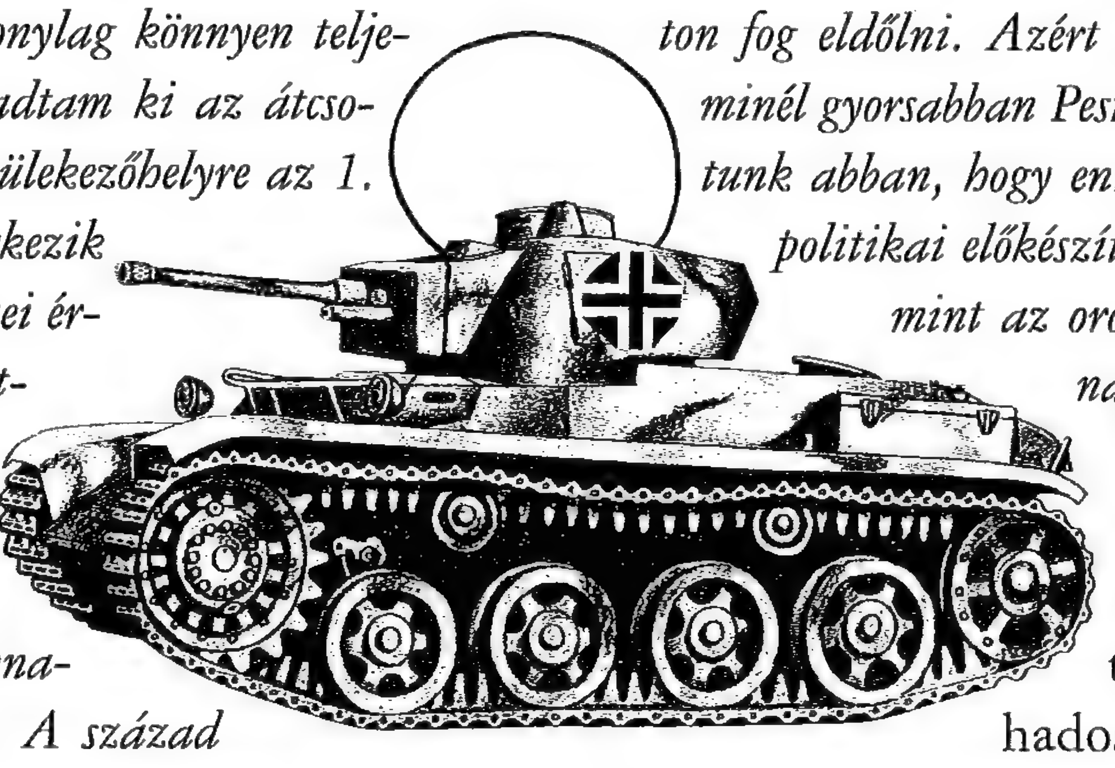

Az október 15-i kormányzói proklamáció, a késői és katonailag nehezen végrehajtható fegyverszüneti kérés, majd a nyilas hatalomátvételt követő, a harc további folytatásáról rendelkező honvéd vezérkar főnöki parancs Tiszaalpár körzetében érte a huszárhadosztályt. A katonapolitikai, illetve az általános hadműveleti helyzetről szinte teljesen tájékozatlan legénységi és tiszti állomány nagy meglepetéssel, örömmel és izgalommal, majd teljes elképedéssel és lesújtottan fogadta a híreket. Monspart Gábor őrnagy ekképpen emlékezett vissza a sorsdöntő órákra: „*A nagy felelősség miatt Németh Dezső (alezredes, a 3. huszárezred parancsnoka) csak olyan intézkedést akart kiadni, amely egyetértésben van mindkét osztályparancsnok véleményével. Egyetértésben a helyzetet úgy ítéltük meg, hogy sorsunk pillanatnyilag inkább Budapesten, mint a fronton fog eldőlni. Azért úgy gondoltuk, legokosabb minél gyorsabban Pestre menetelni. Biztosak voltunk abban, hogy ennek a proklamációnak volt politikai előkészítése, így inkább a némettől, mint az orosztól kellett ebben a pillanatban tartanunk.*"

Október 17-én a 3. hadsereg parancsnoksága a huszárhadosztály zömét a 23. tartalék hadosztály megtámasztására a kecskemét–kiskunfélegyházi műúttól nyugatra vetette be, a seregtest felderítő és kerékpáros alosztályait ugyanekkor Kiskunmajsa, Pusztamérges irányába rendelte előre. A zöm Bugacpuszta területéről, a 23. tartalék hadosztály hézagos arcvonalán keresztül megindított támadása – súlyos veszteségek árán – egy rövid ideig lefékezte az ellenséget, majd október 19-én a Kiskunmajsa–Kiskunfélegyháza vasútvonal mentén szervezett védelmi harcokban meg is állította. Ezt követően október 31-ig folytatott súlyos, elhárító harcokat a szovjet 46. hadsereg Kecskemét–Nagykőrös vonalat elért csapataival. November 1-jén Bugyinál megsebesült parancsnokát november 15-én Schell Zoltán ezredes, az 1. páncéloshadosztály korábbi ideiglenes parancsnoka, majd a huszárhadosztály parancsnokhelyettese váltotta fel. November elején a Soroksáron

gyülekezett seregtestet kivonták az arcvonalból, és részeivel Csepel szigetén látott el folyambiztosító feladatokat. Az 1. tábori póthuszárezred ez idő tájt oszlott fel, illetve olvadt bele a huszárhadosztály kötelékébe. Személyi állományának több mint fele halt hősi halált, illetve esett fogságba az Arad környéki, mezőhegyesi, majd a Duna–Tisza közi harcokban.

November 21-én Ráckevénél mintegy három hadosztálynyi szovjet harccsoport kelt át a keskeny soroksári Duna-ágon, hogy a Csepel-sziget középső részén indított támadásával kettévágja védői arcvonalát. A Szigetcsépnél is átjutott erők veszélyes helyzetet teremtettek a szigeten. Bekerítő hadmozdulataik elől a 3. huszárezred részei Szigetszentmiklós és Lakihegy felé tértek ki, míg a sziget déli részén elhelyezkedő 2. huszárezred és a 15. kerékpáros zászlóalj a lórévi belső hídfő meghagyása mellett november 22-én feladta állásait a szigeten, és átkelt a Duna jobb partjára. A 4. huszárezred és a budapesti I. önálló huszárosztály ellenállása azonban lelassította az ellenség előretörését, s sikerült a sziget északi részén kelet–nyugati irányú védővonalat kialakítaniuk. Az I. önálló huszárosztályt 1944 július–augusztusában a Bácskában szerb partizáncsoportok ellen vetették be. Innen a hadműveleti helyzet alakulásával Kecskemét környékére vonták vissza. A visszavonulás fedezésében és a Csepel-sziget védelmében három századával már az 1. huszárhadosztály alakulataként vett részt.

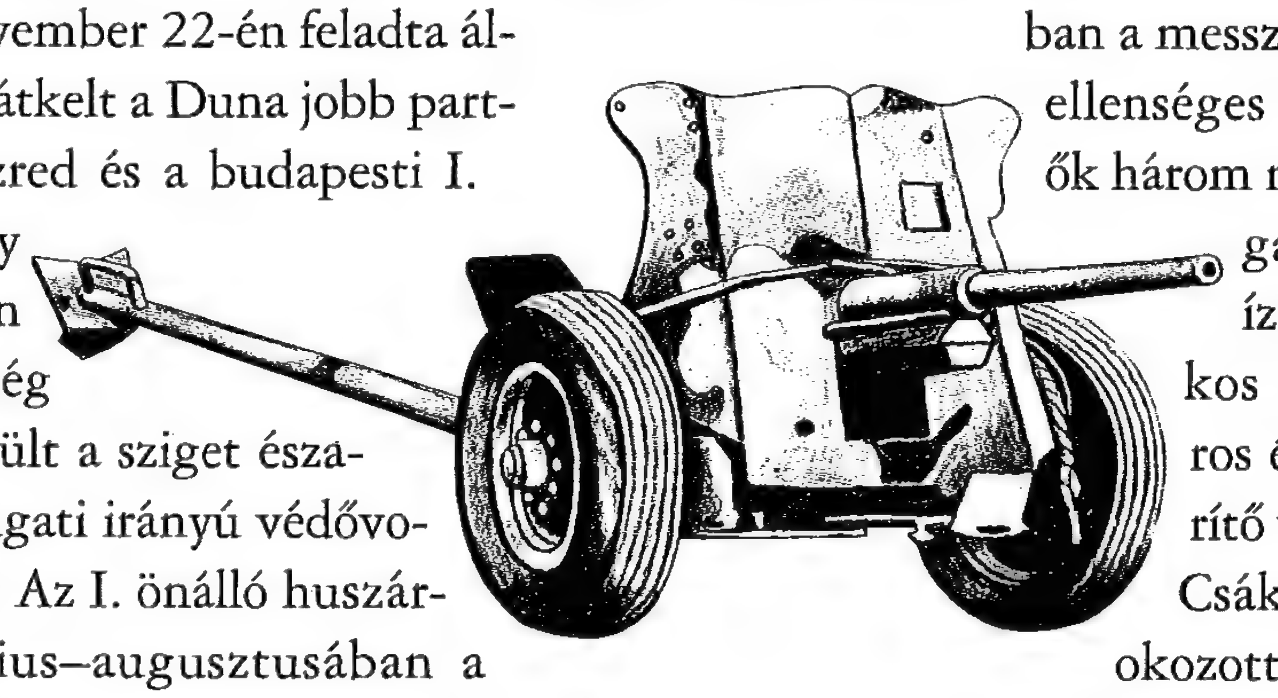

A Csepel-szigeti északi védőkörlet átadását, illetve a Duna vonalának tarthatatlanságát követően – a fővárosban rekedt és ott fogságba esett 4. huszárezred zömének, a 2. lovas-tüzér osztálynak és a 2. huszárezred páncéltörő ágyús századának kivételével – a huszárseregtest ismét a harcok gyújtópontjába került, mivel a fővárost megközelített ellenséges csapatok fő támadási irányába, a Velencei-tó s a Váli-medence környékére csoportosították. A leharcolt és megfogyatkozott huszáralakulatok már nem voltak képesek ellátni védelmi feladataikat, a Kápolnásnyék és Csákvár környéki harcokban súlyos veszteségeket szenvedtek, s személyi állományuk jelentős része esett fogságba.

Rövid, kéthetes csallóközi pihentetés és részbeni újjászervezés után 1945. január 10-étől az 1. huszárhadosztály újból hadműveleti feladatokat kapott. Előbb a Vértes nyugati részén foglalt el védőállást, majd a Székesfehérvár és a Balaton között végrehajtott sikeres német támadással egy időben, néhány eredményes ellencsapása folytán – a Körtvélyes-, illetve Kőhányáspuszta, majd a Kotló-hegy birtokbavételével – egy ideig ellenőrzése alá került a Vértes keleti része is. Csákvárnak – mint a Vértes egyik fontos kijáratát lezáró településnek – ismételt elfoglalása azonban nem sikerült, január 28-án csupán a helységtől északra magasodó Kotló-hegyet foglalták el a zömmel 4. huszárezredbeli alakulatok. Ezen a helyen azonban a messze előretörő huszárokat az ellenséges csapatok körülzárták, s ők három napig tartottak ki szorongatott helyzetükben. Egy ízben Wack Géza tartalékos zászlós szakasza bravúros és meglepetésszerű felderítő vállalkozás során bejutott Csákvárra, s nagy zűrzavart okozott az ott elszállásolt szovjet csapatok körében. Mivel a hadosztály felmentő vállalkozásai rendre eredménytelennek bizonyultak, a körülzárt csapatoknak meg kellett kísérelniük visszatörni seregtestük védőállásaiba. A kritikus helyzetet a dermesztő hideg is súlyosbította. E harcokban Marjay Tamás hadnagy, a 4/1. huszárszázad egyik szakaszparancsnoka különösen kitűnt bátorságával és példamutatásával. Az 1945. március 3-i 52. számú hadosztályparancs az alábbiakban emlékezett meg Marjay hadnagy haditettéről:

„*(...) A Kőhányáspuszta elleni támadásnál a legsúlyosabb ellenséges tüzérségi és gyalogsági nehézfegyverek összefogott, gyilkos tüzében mint szakaszparancsnok, szakasza élén sorozatosan rohamozta meg a mélységben elhelyezkedett ellenséges támpontokat, míg áttörte az ellenség védelmi övét. Személyes példája magával ragadta szakaszát, sőt a mellette küzdő többi egységet is.*

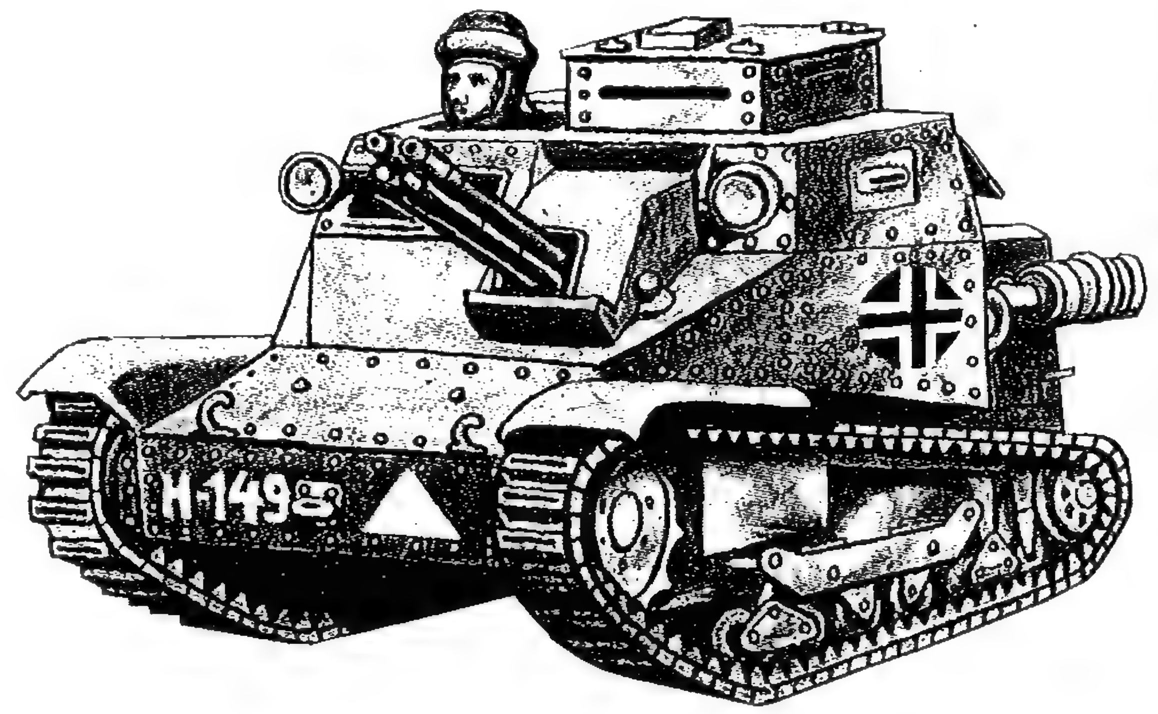

1935 mintájú Ansaldo kis harckocsi
Az antant ellenőrzését kijátszva a magyar honvédség 1934-ben vásárolta meg az első – fegyverzet nélküli – Ansaldóit. Összesen 150 db került a hadrendbe, egy részüket átalakították. (Gebauer géppuska, forgótorony, megfigyelőkupola, periszkópok.) Az Ansaldók részt vettek az 1941-es hadműveletekben, gyenge páncélzatuk és fegyverzetük miatt azonban csakhamar kivonták őket a harci állományból. A harckocsi személyzete két főből, fegyverzete 2 db 34/AM géppuskából állt. Súlya 3200 kg, teljesítménye 43 lóerő, legnagyobb sebessége úton 42 km, hatótávolsága 150 km.

1939 mintájú Csaba felderítő páncélgépkocsi
A típust angol minták alapján az 1930-as évek második felében kísérletezték ki a Haditechnikai Intézetben. A gyártó cég a csepeli Weiss Manfréd gyár. 1939-ben 61, 1940-ben 40, majd 1941-ben 70 darabot rendelt a Honvédség. Hivatalosan a háború végéig hadrendben voltak a Csabák. Hossza: 4 méter 52 cm, magassága 2 méter 27 cm, tömege közel 6 tonna. Négykerékmeghajtású, motorja 4 ütemű 8 hengeres benzines Ford-motor. Maximális sebessége úton 65 km/óra. Kezelőszemélyzete 4 fő.
Fegyverzete: 1 db 1936 mintájú nehézpuska (200 db lőszerrel), 1 db 1934/37 mintájú géppuska (3000 db lőszerrel) és 1 db 1931 mintájú golyószóró.

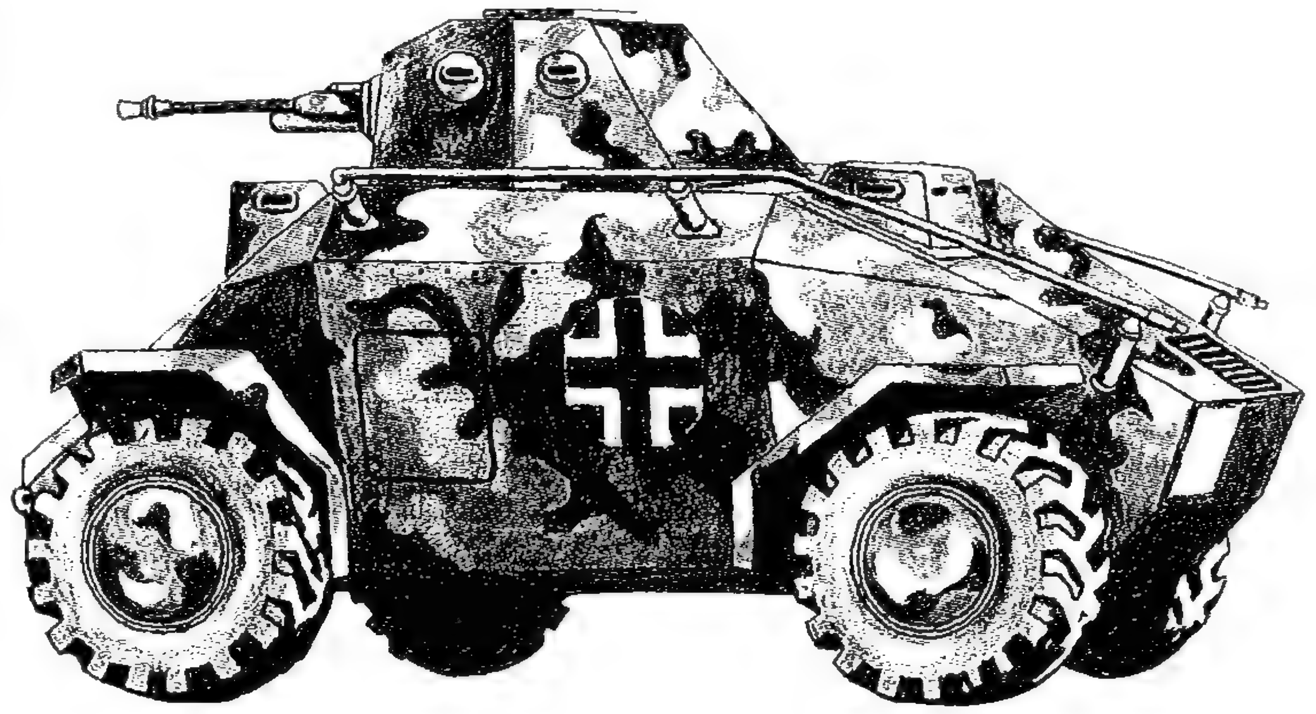

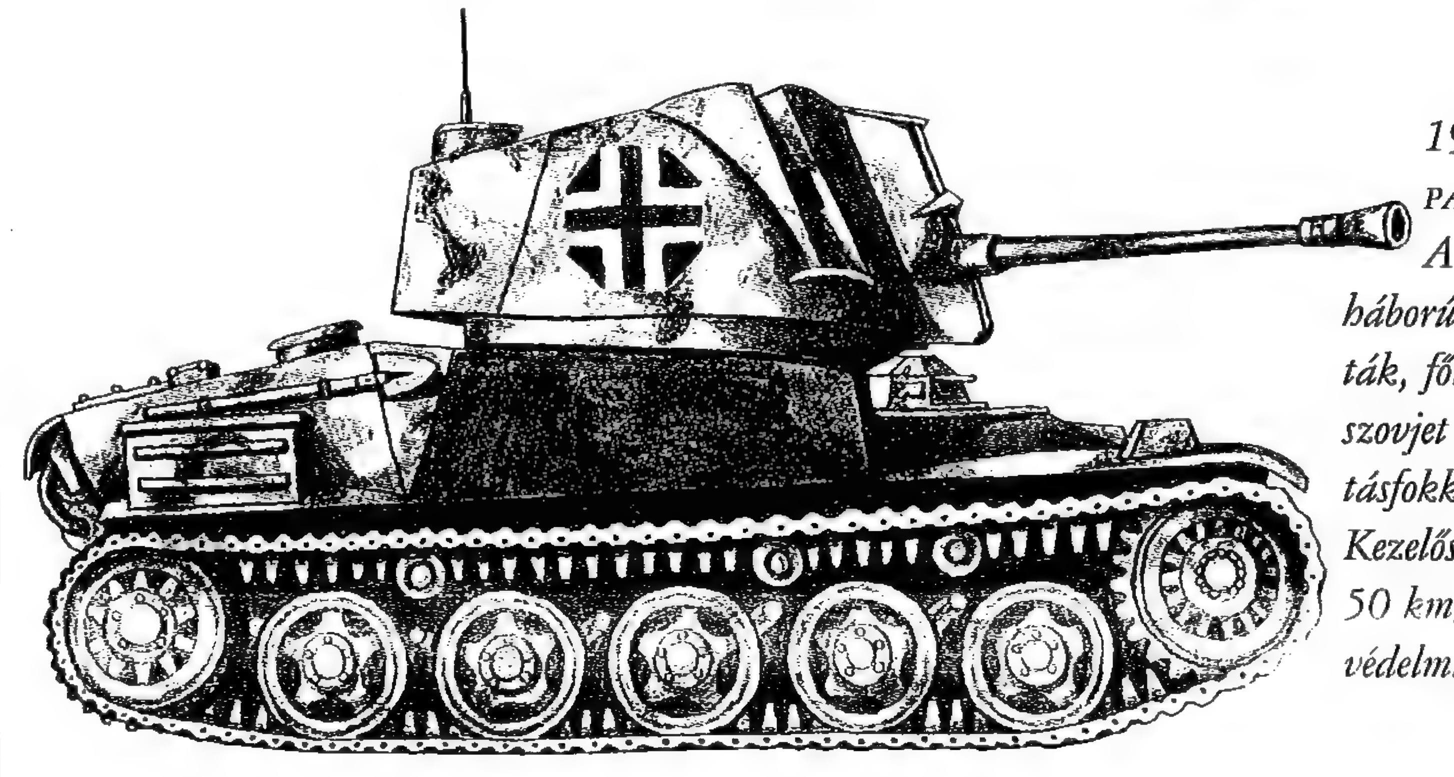

1940 mintájú Nimród páncélvadász és légvédelmi gépágyú
A Mávagban összesen 135 db Nimródot gyártottak a háború folyamán. Kezdetben páncélvadászként is használták, főleg Bofors gépágyújának tűzgyorsasága miatt, ám a szovjet harckocsik vastagabb páncélzata miatt csak kis hatásfokkal. Később önjáró légvédelmi lövegként alkalmazták. Kezelőszemélyzete 6 fő, teljesítménye 155 lóerő, sebessége úton 50 km/óra. Fegyverzete 1 db 1936 mintájú 40 mm-es légvédelmi gépágyú 160 db lőszerrel.

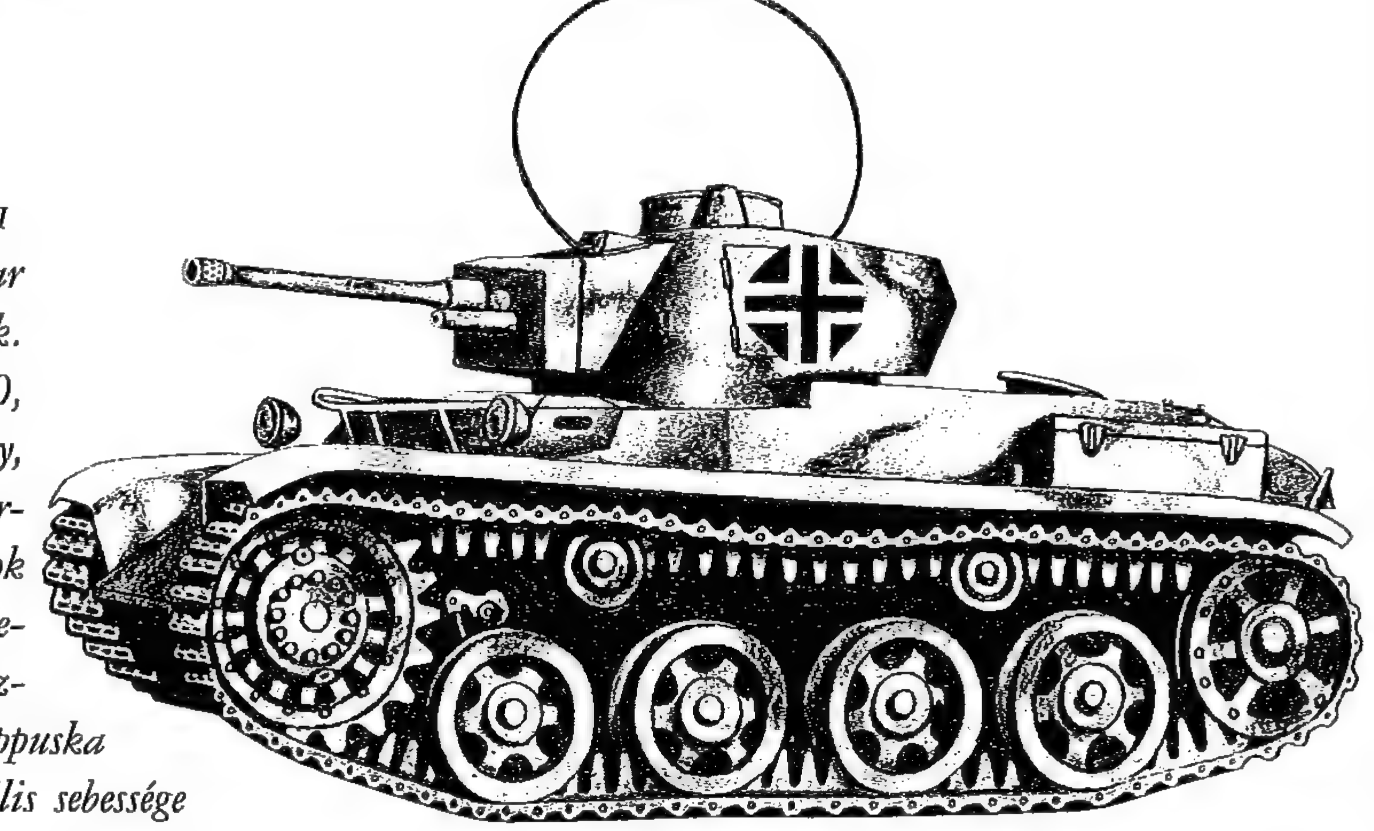

1938 mintájú Toldi (Toldi A 20) könnyű harckocsi
A svéd L–60-as harckocsi licenc alapján gyártott magyar változata. A Mávagban és Ganz gyárban készítették. Mintegy 200 példány került a hadrendbe Toldi A 20, illetve Toldi B 20 néven. A harckocsi gyors, mozgékony, de gyenge páncélzatú volt. Felderítésre, gyengébb fegyverzetű helyi ellenállások leküzdésére és könnyebb páncélosok ellen vetették be. A háború végéig hadrendben maradt. Kezelőszemélyzet 3 fő, fegyverzete 1 db 1936 mintájú nehézpuska (204 db lőszerrel) és 1 db 1934/37 mintájú géppuska (2400 db lőszerrel). Teljesítménye 155 lóerő, maximális sebessége úton 50 km, hatótávolsága 200 km.

Motorkerékpáros bőrruhában, málházott felszereléssel
A magyar honvédségben 24 fajta motorkerékpárt használták a negyed évszázad alatt. Legelterjedtebbek a német típusok voltak, a Zündapp és a BMW.
A lovas magasabb egységekhez beosztott motorkerékpárosok speciális bőrruházata a harckocsizó-ruházathoz hasonlított. Legjellegzetesebb viseleti cikk 1937 mintájú fejvédő bőrsisak.
Kupolarésze vulkánfiber, melyet feketére festett lóbőr fed be. Ehhez csatlakozik az abroncsszerű, nemezzel párnázott toldalék, hátul a nyakvédő, oldalt pedig az állszíjjal kombinált fülvédő. Ez utóbbin egy-egy „hallgatónyílás" a kupolán pedig kétoldalt egy-egy szellőzőnyílás van.

1935 mintájú páncélos-bőrruházat
A huszáralakulatokhoz beosztott páncéloslegénység bőrruházata. 1935-ben rendszeresítették – eredetileg csak gépkocsivezetők részére. Az 1936-ban bevezetett, hivatalos nevén 1937 mintájú fejvédővel kiegészülve már a páncélosok is ezt hordták. Alapanyaga vízhatlan, fekete, krómcserzésű juhbőr. Az öltözethez télidőben szőrmebélés is járt. A bélés ára 24 pengő. A kabát 4 méretben készült, térítési ára 52 pengő, a nadrág, amelyet lenvászonnal béleltek és nadrágtartóval együtt készítettek, 44 pengő.
Ugyanezt az öltözetet viselték a motorkerékpárosok is. A felszereléshez derékszíj, pisztolytáska pisztollyal, gázálarc tartozott. A motorkerékpárosok elmaradhatatlan kelléke a porszemüveg, alkalmasint a porköpeny. A fehéressárgás vagy szürke vászonból készült porköpenyt 1933-tól a huszártisztek is viselték, de csak szolgálaton kívül. 1942-re kísérletezték ki – német minták alapján – az új, füstszürke színű, posztó páncélosruházatot.

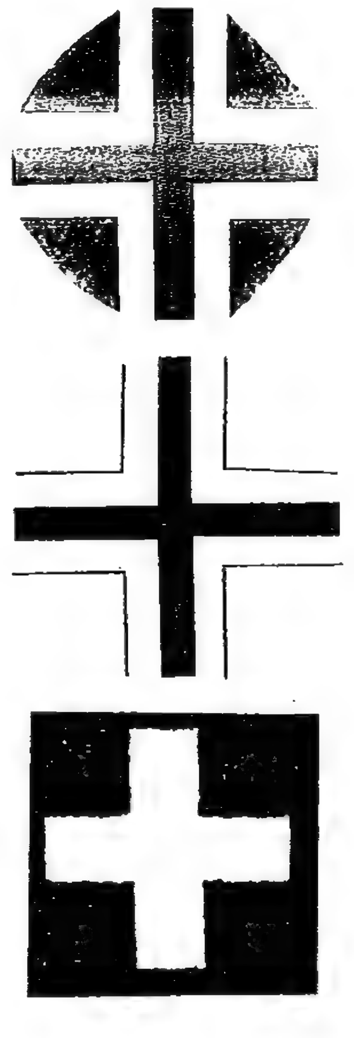

Magyar harci járművek felségjelei

A Nagybükk elleni rohamnál egymaga két ellenséges, nehézfegyverrel megerősített támpontot semmisített meg kézigránáttal, majd rátapadva a lendületes rohamtól megrendült ellenségre makacsul üldözte azt, úgyhogy az ellenség nehézfegyvereit hátrahagyva kényszerült rendezetlenül visszavonulni. Szakasza elsőül ért fel a Kotló-hegyre, miközben négy, nehézfegyverrel megerősített támpontot küzd le.

A Kotló-hegyen az ellenség bekerítette a 4/I. huszárosztályt. Marjay hadnagy két napon át, lőszerutánpótlás nélkül, étlen, szomjan, dermesztő hidegben és hóviharban rendületlenül kitart szakaszával és egymás után közelharccal veri vissza a nyomasztó túlerő megmegújuló támadásait. A gyűrűből való kitörési parancsra szakasza élére áll és elkeseredett közelharcban áttöri a két nap folyamán kiépített orosz védelmi övet. Közben szilánkos combcsontlövéssel megsebesül, az orosz védőállás mögött fekve marad. A dermesztő hidegben keze-lába lefagy. Ilyen állapotban öt napon át étlen-szomjan, a nagy vérveszteségtől teljesen kimerülten, hófúvásban, méteres hóban, hegyről hegyre csúszik-kúszik Marjay hadnagy az orosz védőálláson át, míg saját csapataihoz visszatér. (...)"

Életét csak mindkét lába és ujjai amputálásával tudták megmenteni. Hőstettét a legmagasabb kitüntetéssel, a Tiszti Arany Vitézségi Érem adományozásával ismerték el.

A Gánt és a Kotló-hegy környéki súlyos harcokban a dunántúli méntelepek és ménesek személyi állományából megalakult méneskari lövészosztály századai is részt vettek. Felállításuk 1944. augusztusában Celldömölk körzetében Hadházy József alezredes parancsnoksága alatt történt. Három századát az 1. huszárhadosztály alakulatai között osztották szét. Az I. önálló huszárosztály 3. századát alkotó méneskari alosztály szinte teljes tisztikara – parancsnokával, Windisch József főhadnaggyal együtt – az 1945. január 23-i gánti harcokban vesztette életét. Hasonlóan súlyos veszteségeket szenvedett a 4. huszárezredhez beosztott méneskari század is, mely 1945. január 30-án a Kotló-hegyen morzsolódott fel.

A szovjet hadsereg március 18-i nagyarányú támadó hadművelete végül véget vetett a Vértesben folytatott további ellenállásnak, az 1. huszárhadosztály megmaradt állományával a Kisalföld

Dr. Dadányi Sándor tartalékos főhadnagy sírja

irányában szorult ki az ország területéről. Utolsó kisebb bevetései Ausztriában voltak, ahol Linztől délre, Haag, Schweinhub térségében gyülekező 7200 főre apadt személyi állományára május 5-től szeptember 14-ig rövid amerikai fogság várt. A kegyetlen és embertelen szovjet hadifogságtól az amerikai hadsereg gesztusa – szemtanúk szerint a lovasszenvedélyéről ismert N. George ezredes (másutt Patton tábornok) segítsége – mentette meg a huszárhadosztályt. Az utolsó pillanatban ugyanis engedélyezték számára az Enns folyó hídján való átkelést, ezáltal átjuthatott a megváltást jelentő amerikai zónába. A seregtest hazatéréséről Soltész Emil százados az alábbiakat írta: *„...az itthoniak nagy csodálkozására Győrben még úgy rakott ki parancsnokai intézkedései szerint, alosztálykötelékbe rendezve, mintha nem hadifogságból, hanem kihelyezési gyakorlatról tért volna haza."*

A második világháborúban a lovasság, a huszárság, a legősibb magyar fegyvernem végleg letette a fegyvert. Nem ellenségei, hanem a technika előtt. Utolsó háborújának – az első világháborúétól eltérő – mozgó jellege még számos, fegyvernemének is megfelelő feladatot szánt, követelt meg tőle. A magyar huszárok a repülők és a harckocsik korában az elődöktől örökölt huszárszellemmel és virtussal pedig még olyan vitéz haditetteket vittek véghez, melyekre feltehetően egyedül ők voltak képesek.

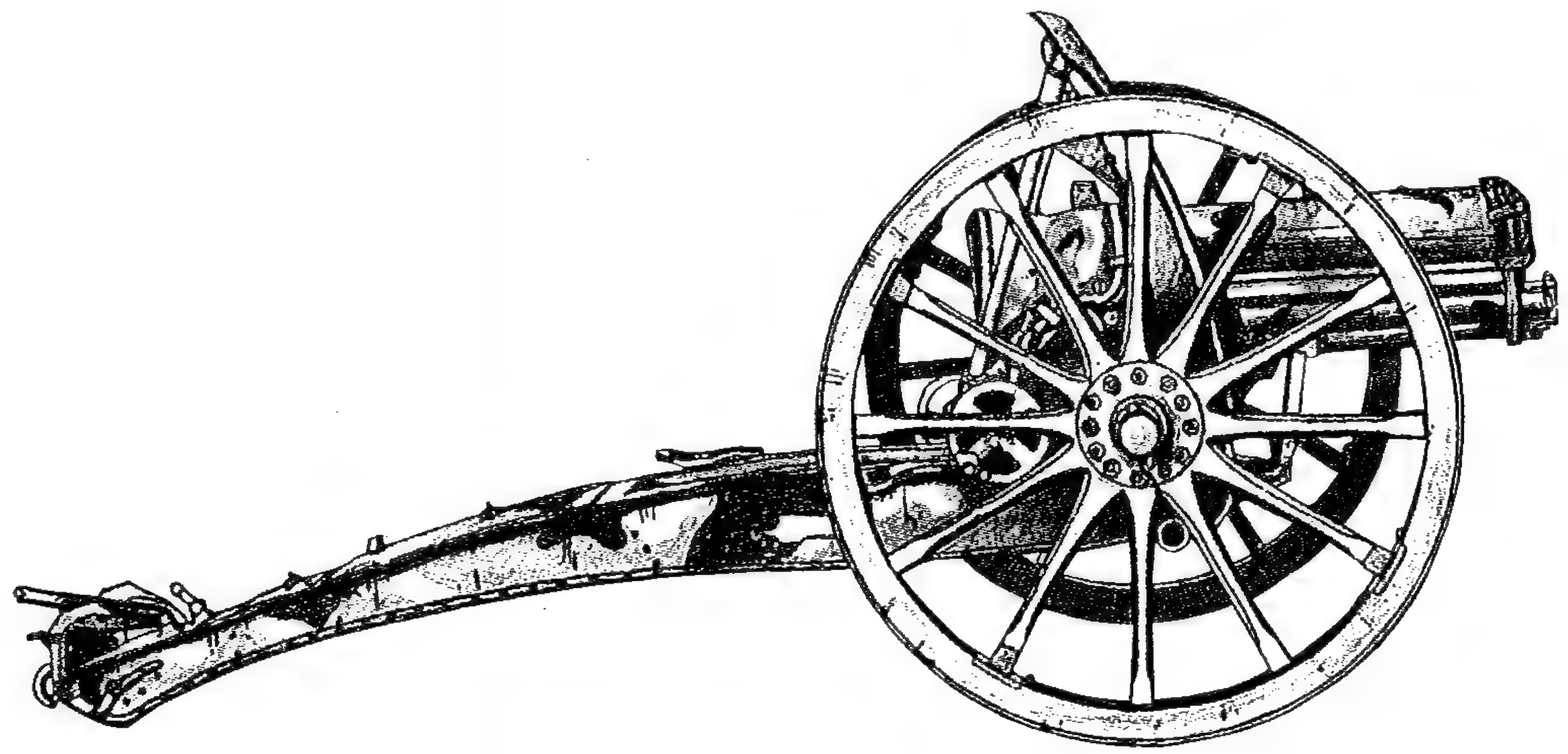

HUSZÁRÉLETUTAK, HUSZÁRSORSOK

BÉLDY (1927-ig BRUCKNER) ALAJOS, vitéz (Budapest, 1889. július 8.–Budapest, 1946. december 22.) vezérezredes. Vendéglőscsaládból származott. A bécsújhelyi katonai akadémia elvégzése után 1910. augusztus 18-án avatták hadnaggyá. Az első világháborút a császári és királyi 10. huszárezred kötelékében megjárt főtiszt a Tanácsköztársaság hadseregében is szerepet vállalt, a 2. hadosztály vezérkari főnöke volt. 1920 és 1921 között elvégezte a Hadiakadémiát, majd tényleges szolgálatát egy időre megszakította. 1926 márciusától 1927 novemberéig Varsóban, a katonai attasé szakelőadója, majd utána 1931. február 15-ig katonai attasé Londonban, 1930. augusztus 1-jétől Washingtonba is akkreditálva. Diplomáciai szolgálatát követően a 3. s az 1. vegyesdandár parancsnokságán, illetve a 3. huszárezrednél tevékenykedett. 1932. augusztus 1. és 1936. augusztus 1. között a Honvédelmi Minisztérium Elnökség „B" vezetője. Ezt követően fél évig a 4. huszárezred, majd 1937. október 10-től a 2. (1939-től hadrendi számcsere miatt 1.) lovasdandár parancsnoki tisztét látta el. A két világháború között kiemelkedő sportember, országos úszóbajnok volt. Nyíregyházi szolgálata alatt támogatásával megalakult a tiszthelyettesek Hadikfalva Bajtársi Egyesülete, s 12 népes tiszthelyettes család költözhetett új, saját lakásba. Az 1. lovasdandár élén jelentős érdemeket szerzett az elcsatolt kárpátaljai területek visszavételében. Az alárendeltségébe tartozó 3. huszárezredet 1939. március 13-án a munkácsi korridor kibővítésére vezényelte, majd a Vereckei-hágó irányába 15-én meginduló támadás során 16-án 13 óra 30 perckor seregtestével már kijutott a történelmi határokhoz. Kitüntetései közül a Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal, a Kormányzói Különös Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Nagy Aranyérem, s a Magyar Érdemrend tisztikeresztje érdemel említést. 1940. december 24-től a Toldi Miklós Honvéd Sporttanár- és Vívómesterképző Intézet parancsnoka, 1941. augusztus 1-jétől az „ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos vezetője", majd 1944. szeptember 29-től október 16-ig a Nemzetőrség országos parancsnoka. Ezt követően november 16-ig német fogságban volt, majd bujkált. 1945. január 19-én Debrecenben jelentkezett az Ideiglenes Nemzeti Kormánynál. Hamarosan az új Honvédelmi Minisztérium fegyverszüneti bizottságának elnöke, s személye szóba került a békedelegáció katonai vezetőjeként is. 1945. február 12-én letartóztatták, s a Budapesti Népbíróság július 20-án mint háborús bűnöst halálra ítélte. A Nemzeti Főtanács ezen ítéletet augusztus 13-án életfogytig tartó kényszermunkára változtatta. A lefokozott s a honvédségből kicsapott tábornok a budapesti börtönkórházban halt meg. Az ellene igazságtalanul meghozott ítéletet 1994-ben semmissé nyilvánították.

LÁZÁR KÁROLY, vitéz csíktaplóczai (Zsebely, 1890. október 20.–Budapest, 1968. április 7.) testőr altábornagy. Katona- és földbirtokoscsaládból származott. Tényleges katonai szolgálatát 1911. október 1-jén kezdte meg, miután a temesvári császári és királyi gyalogsági hadapródiskolát abbahagyva, a tartalékos tiszti vizsgát viszont 1911-ben letéve került be a Monarchia hadseregének hivatásos állományába. Az első világháború orosz, román és olasz hadszíntereit – mint szakasz-, század-, majd rohamszázad-parancsnok – a császári és királyi 14. huszárezred kötelékében járta meg. Egyike volt az első világégés vitézségben legkimagaslóbb s legszebben kitüntetett huszártisztjeinek. A háborút követően az 5. honvéd huszárezredben, illetve rövid ideig a Tanácsköztársaság hadseregében szolgált, majd Brassóban román hadifogságban volt. 1921. március 1. és 1927. március 1. között a nyíregyházi 4. huszárezred állományában látott el századparancsnoki teendőket. Ezt követően a testőrséghez került, melyben 1935. július 20-ig a lovas testőrség beosztott tisztje, utána 1936. december 31-ig a lovas testőrség parancsnoka, végül 1944. október 16-ig a teljes testőrség parancsnoka. Utóbbi beosztásának elnyeréséhez – első világháborús vitéz tettei, s kiváló lovaglótudása mellett – széles kapcsolatai, feleségének a kormányzónéval való közeli rokonsága is segített. Tántoríthatatlan hűséggel állt ki mindvégig a kormányzó mellett, egyike volt annak az öt személynek, akik a Horthy-dinasztia alapítását szorgalmazták. A kormányzó díszkíséretének állandó tagjai közé tartozott. Sportember volt: versenylovasként 1926 és 1929 között számos galoppversenyen indult, az 1926–27. évi lovasbajnokságon a második, 1928-ban a harmadik helyen végzett, 1929-ben hatszor lovagolt és nyert. Fontosabb katonai kitüntetései az alábbiak voltak: Magyar Érdemrend középkeresztje, Magyar Érdemrend tisztikeresztje, Lipót rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel a kardokkal, Arany Vitézségi Érem tisztek számára. 1944. március 19-től kezdve fontos szerepet játszott a németellenes hazai erőkkel való kapcsolat kiépítésében. Március 19-én megakadályozta, hogy a német alakulatok behatoljanak a budai Vár területére, megszervezte a kapcsolattartást gróf Bethlen István, volt miniszterelnökkel, lakásán rejtegette Szent-Györgyi Albert professzort, majd Howie angol ezredest, aki Náday vezérezredessel Olaszországba repült, az angolszász hatalmakkal való tárgyalás céljából, tagja volt a kormányzó köré tömörült, s a fegyverszünetet előkészítő szűkebb csoportnak, s intézkedett a Vár fegyveres védelméről a várható német támadással szemben. 1944. október 15-én és 16-án – mint a kormányzó személyes védelmével megbízott testület parancsnoka – alakulata részeit kezdetben a németekkel és a nyilasokkal szembeni fegyveres ellenállásra utasította. Október 17-én a németek a mauthauseni lágerbe hurcolták, majd onnan 1945. január 10-én Sopronkőhidára szállították vissza. Március 29-én gyalogmenetben Németországba indították el, majd rövid német fogsága után június 21-én tér vissza Budapestre. 1946. szeptember 1-jén nyugállományba helyezték. Ezt követően 1951 és 1953 között családjával együtt kitelepítették. 1992-ben a Magyar Köztársaság elnöke posztumusz vezérezredessé léptette elő.

MAKAY ISTVÁN, vitéz makói és geleji (Budapest, 1891. január 14.–Luniniec, 1944. június 21.) vezérőrnagy, post mortem altábornagy. Hivatalnokcsaládból származott, nagyapja mint kadét részt vett a solferinói ütközetben. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1911. augusztus 14-én avatták hadnaggyá. Az első világháborúban mint a marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezred géppuskásszázadának parancsnoka vett részt. A Bruszilov-áttöréskor orosz hadifogságba esett, ahonnan többszöri kísérlet után 1918 májusában sikerül megszöknie. Különböző huszárezred-, körlet-, majd vegyesdandár-parancsnokságokon teljesített szolgálat után 1924 júniusa és 1927 decembere között a budapesti Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola állományában tevékenykedett. A két világháború közötti időszakban minden jelentősebb lovasversenyen indult, s legtöbbet meg is nyerte. A lovasság nélkülözhetetlenségében kételkedőket az alábbiak szerint próbálta meggyőzni: *„A lovasság nem elavult fegyvernem. Az orosz puszta az év háromnegyed részében csak lóval bírja. Ahol a kocsi beragad, a lovas vígan tovább megy. Majd meglátjátok."* 1928 és 1932 között az 1., majd a 2. huszárezred törzsében, utána egy évig mint a 2/II. huszárosztály parancsnoka szolgált. 1933 novembere és 1936 augusztusa között ismét a Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola állományába tartozott. Ezt követően 1937. októberéig az 1. huszárezred visszamaradó különítményének, majd az 1/I. huszárosztálynak parancsnoka. Az utóbbi alakulatával részt vett a felvidéki bevonulásban. 1939. január 1. és 1941. február 1. között a II. önálló huszárszázadot irányította, majd az I. gyorshadtest parancsnokságára osztották be. Az 1941. évi ukrajnai hadműveletek alatt június 30. és szeptember 1. között a gyorshadtest parancsnokságán hadműveleti összekötő tiszt, utána október 15-ig a 4. huszárezred parancsnoka. A keleti hadszíntérről visszatérve 1942. november 15-ig utóbbi beosztásában maradt, azt követően – mint a 108. könnyű hadosztály parancsnoka – seregtestével Ukrajnában, Szeregyina Buda és a Gyeszna folyó vidékén látott el megszálló feladatokat. Fontosabb hadikitüntetései a Magyar Érdemrend lovagkeresztje és a Magyar Érdemrend középkeresztje hadiszalagon a kardokkal. 1943. augusztus 10-én az 1. lovashadosztály lovasparancsnokává (parancsnokhelyettesévé) nevezték ki, s ezen beosztásában vonult el

Huszár százados, 1941

Kitüntetéseivel, gomblyukban a frissen szerzett II. osztályú vaskereszt szalaggal. A bal mellzsebben vitézi jelvényét viseli. A vállszíj – mint szolgálati jelvény – hordását 1941 decemberében fronttapasztalatok alapján eltiltották. Csak esőköpeny alatti viselését engedélyezték

Orvos százados

Tábori sapka

Az 1943-ban engedélyezett úgynevezett felderítőjelvénnyel. A jelvény alumínium „villám".

Tájolótok

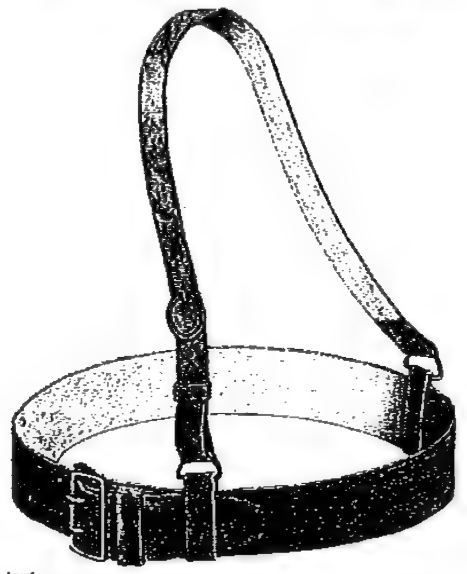

Tiszti vállszíjas derékszíj

A vállszíjat 1941-ben hivatalosan levétették.

Azonossági jegy, az úgynevezett „dögcédula"

Anyaga alumínium. A zsinegre kötött tokocskát nyakba akasztva, rejtve, az ing alatt hordták. A tokban négyrét hajtogatott papíron a katona személyi adatai.

Tájoló

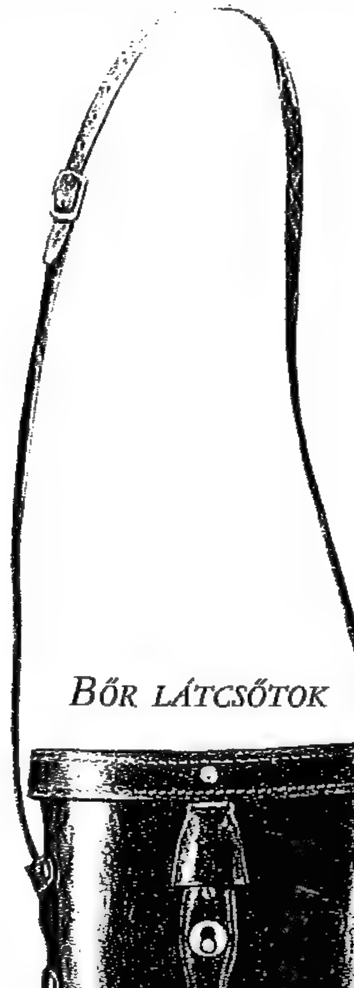

Bőr látcsőtok

Huszártiszt mint századparancsnok nyári menetöltözetben, menetfelszereléssel

Ez a huszártiszt alapöltözete és alapfelszerelése. Tiszti minőségét ruházatán kívül néhány kellék is jelezte: a nyakában lógó távcső, bal vállán a vállszíj (antantszíj, a szolgálat jelvénye), a felső gomblyukba burkolt zsinóron függő jelsíp, amelyet a 2. és 3. gomblyuk között a zubbony alá kellett rejteni, az ugyancsak vállon átvetett szíjon függő, a bal oldalon hordott térképtáska. Természetesen különbözött beosztottjaitól fegyvereivel is: az 1904 mintájú lovastiszti kardjával és derékszíján hordott pisztolyával. Egyéb kellékeit a málhatáskában, illetve a tisztiszolgája által cipelt hátizsákban és a málhakocsin szállított tiszti bőröndben tárolta.

Huszár tábori öltözetben, 1943

Felszerelése kenyérzsák, gázálarc, gyalogsági ásó, a vállán átvetve töltényöv, karabélyát kézben tartja. Az osztott belsejű kenyérzsák praktikus kellék volt. Egyik rekeszében fegyvertisztító felszerelést, a másikban – valódi rendeltetésének megfelelően – élelmiszert, evőeszközöket, varrókészletet tartott a huszár. A belső rekesz elkülönített zsebrészébe kézigránátot, zseblámpát tett, a kívülre rávarrt toldalékban hordta a kulacsát.

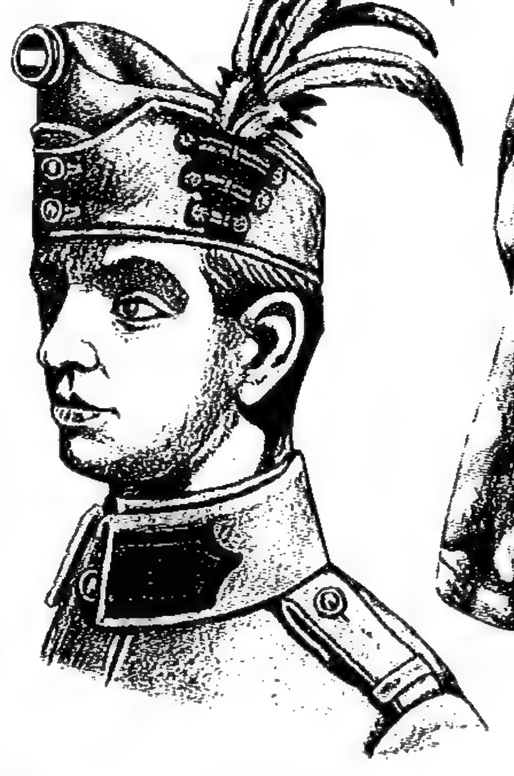

Csapatcsendőr

Huszár, amint 1938 mintájú sátorlapját lepelként használja

A sátorlap sokfunkciós katonai holmi. Elsődleges rendeltetése: lakósátor. Két személy részére két lap összefűzésével készült, de alkalmasint tíz lapot is összefűzhettek. Ez volt a tízszemélyes sátor.

Lóról szállt huszár mint rohamosztagos a keleti fronton

Vállán karabélya, övében 1942 mintájú nyeles kézigránát. Felszerelése csak a legszükségesebbekből áll. Tölténytáskák, kenyérzsák, gázálarc, a vállán töltényöv tölténytáskákkal.

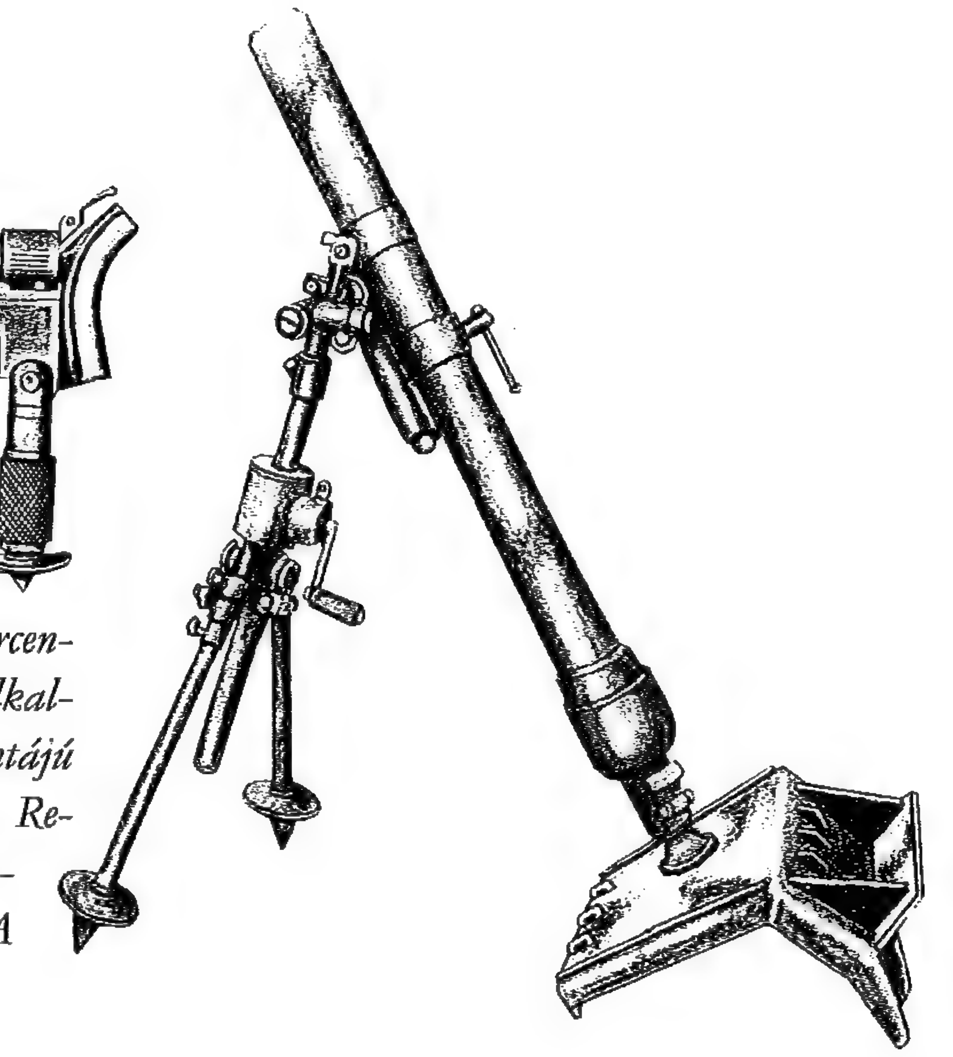

1936/39 mintájú 81 mm-es aknavető

Kísérő és támogató fegyverfajta. Tűzgyorsasága: lassú tüzelésben 5–6 lövés percenként; gyorstüzelésben – a lehetőség szerinti töltősebességgel – 15–20 lövés. Gyors töltősebesség mellett egymás után 70 lövés tehető meg. Fegyverszaki jellemzői: sima csövű, elöltöltő, felső szögcsoportra berendezett, kétkorongos irányzékú. Űrmérete 81,4 mm; súlya tüzelőállásban: 85 kg: a cső hossza 1.405 m.

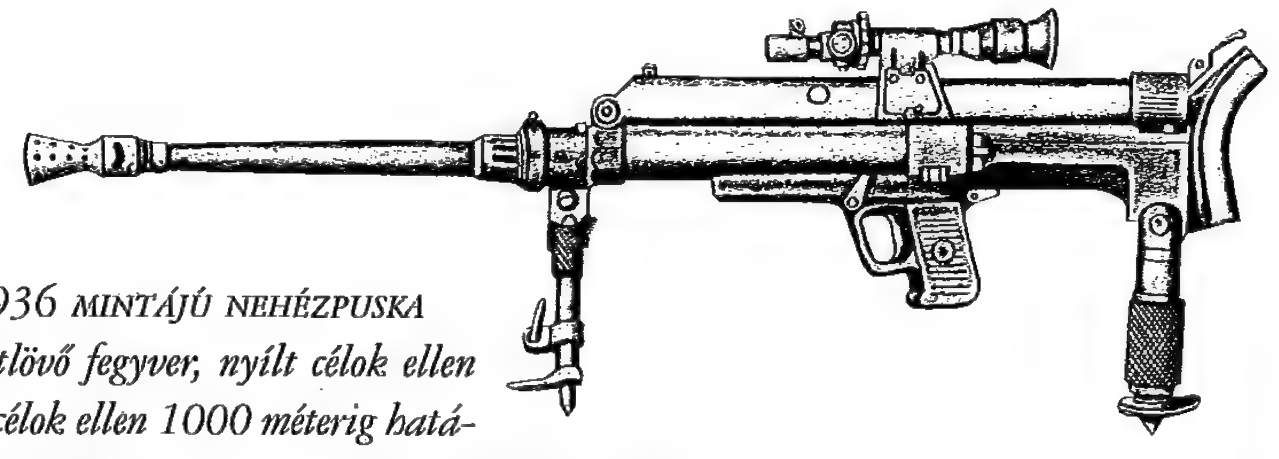

20 mm-es 1936 mintájú nehézpuska

Alkalmi pontlövő fegyver, nyílt célok ellen 2000, fedett célok ellen 1000 méterig hatásos. Teljes hordtávolsága 5100 méter. Gyakorlati tűzgyorsasága 15–20 lövés percenként. Harci alkalmazása: nehézfegyverek és gyenge páncélzatú harckocsik ellen. Alkalmazott lövedéke 1936 mintájú páncélgránát töltény fényjelzővel, illetve 1936 mintájú repesz. Űrméret 20 mm. A tár 5, a teljes rakasz pedig 80 db lőszert tartalmaz. Repeszgránátja 3 méter átmérőjű körben képes hatást kifejteni. Fegyverszaki jellemzői: egyes lövések leadására alkalmas, csőszájfékes, hátrasikló csövű, önműködő. A teljes fegyver súlya 45 kg, hossza 164 cm.

alakulatával 1944. júniusában a Pripjaty-mocsarak körzetébe. Hősi halálának körülményeiről utóda, Schell Zoltán ezredes az alábbiakat írta: *„Előttünk Makay vezérőrnagy gépkocsija haladt (...) hirtelen eltűnt egy hatalmas, fekete füstfelhőben és erős, tompa robbanás hangja reszkette meg a levegőt (...) Az akna a kocsi jobboldali, középső kereke alatt robbant fel, hol Makay vezérőrnagy ült, és felszakította a kocsi alját. Az ülés hiányzott, a robbanás ereje kidobta a gépkocsiból (...) Makay vezérőrnagy (...) eszméletlenül feküdt az út bal oldali árkában, pontosan 17 és fél méterre a robbanás színhelyétől. (...) Makay Pista, e néven ismerte őt mindenki. Neve fogalom volt a lovasság körében. Elöljárói és alárendeltjei egyaránt szerették, tisztelték. Kimagasló szellemi, jellembeli, katonai és emberi tulajdonságaival dísze volt a magyar lovasság tisztikarának. (...) Holttestét repülőgépen hazaszállították és honi földbe helyezték örök nyugalomra."*

MIKECZ KÁLMÁN, vitéz (Nyíregyháza, 1895. szeptember 22.–Budapest, 1974. szeptember 15.) ezredes. Hivatalnokcsaládból származott. Mint joghallgató, 1914. szeptemberben vonult be önkéntesként Aradra, a császári és királyi 3. huszárezredhez. A soproni tiszti iskolát elvégezve az első világháborút – szakasz-, majd századparancsnokként – az orosz harctéren küzdötte végig. 1915. szeptember 30-án comblövés érte. Tényleges katonai szolgálatát 1916. augusztus 1-jével kezdte meg. 1920-ban a Duna–Tisza közi 4. huszárezred-parancsnokság az ő nevére állította ki első személyazonossági igazolványt. Ezt követően katonai pályafutását végig Nyíregyházán, illetve Szabolcs vármegyében töltötte el: 1931. október 31-ig a 4. huszárezred szakasz-, majd századparancsnoka, illetve ezredsegédtisztje, utána Nagykállón leventeparancsnok, 1933. szeptember 1-jétől 1938. április 30-ig a 4. huszárezred anyagi tisztje, majd a Szabolcs vármegyei katonai parancsnokságon lónyilvántartó tiszt, 1940. január 31-től december 31-ig az 1. lovasdandár-parancsnokságon személyügyi előadó, ezt követően 1942. december 31-ig a 4. huszárezred visszamaradó különítményének parancsnoka, s a 4/II. huszárosztály parancsnoka, végül az 1945. március 31-i soproni szovjet fogságba eséséig a VIII. hadtestparancsnokságon lónyilvántartó tiszt, az 1. lovashadosztálynál anyagi tiszt, s 1945 márciusában Csorna térségében egy harccsoport vezetésével bízták meg. Nevezetes második világháborús haditette az volt, mikor 1941. augusztus 15-én és 16-án mint a 4. huszárezred harccsoportjának parancsnoka alakulatával Nova Dancig és Mihajlovka közötti ellenséges erők szívós ellenállását és kitörési kísérletét az igen erős tűzfölénnyel szemben meghiúsította, és lovasrohammal megakadályozta, hogy az ellenség a német 79. gyalogezred oldalába és hátába kerüljön. Ezen érdeméért a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét adományozták részére. A szovjet hadifogságból 1948. június 28-án tért vissza. 1950-től Budapesten fizikai munkákat vállalt, volt múzeumőr is. A Magyar Köztársaság elnöke 1994. május 21-én posztumusz dandártábornokká léptette elő.

MONSPART GÁBOR (Zalaegerszeg, 1906. április 13.–Kaposvár, 1997. július 14.) huszár őrnagy. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1928. augusztus 20-tól a kecskeméti 1/II. huszárosztálynál, majd 1930. május 1. és 1932. augusztus 10. között a nyíregyházi 4/II. huszárosztálynál szakaszparancsnok, utána két évig az örkénytábori Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola hallgatója. Ezt követően, immáron véglegesen, a 3. huszárezredhez került. 1938. január 1-jéig Pápán a 3/II. huszárosztály egyik géppuskás szakaszparancsnoka, majd ezen év decemberéig Sopronban a 3/I. huszárosztály géppuskásszázadának parancsnoka. Alakulatának Munkácsra települését és némi szervezeti változását követően 1942. május 1-jéig a 3. huszárezred ezredközvetlen géppuskás(nehézfegyver)-századát irányította. Ezzel az alakulattal vett részt Kárpátalja visszafoglalásában, a visszakapott erdélyi és a délvidéki területek katonai megszállásában, majd 1941. július 1. és 1941. szeptember 15. között az 1. lovas dandár ukrajnai hadműveleteiben. A kárpátaljai hadművelet során tanúsított bátor magatartásáért a Kormányzói Dicsérő Elismerés hadiszalagon kardokkal kitüntetésben részesült. A keleti hadszíntérről visszatérve rövidesen a nagyváradi 3/I. huszárosztály géppuskás(nehézfegyver)-századának parancsnoka

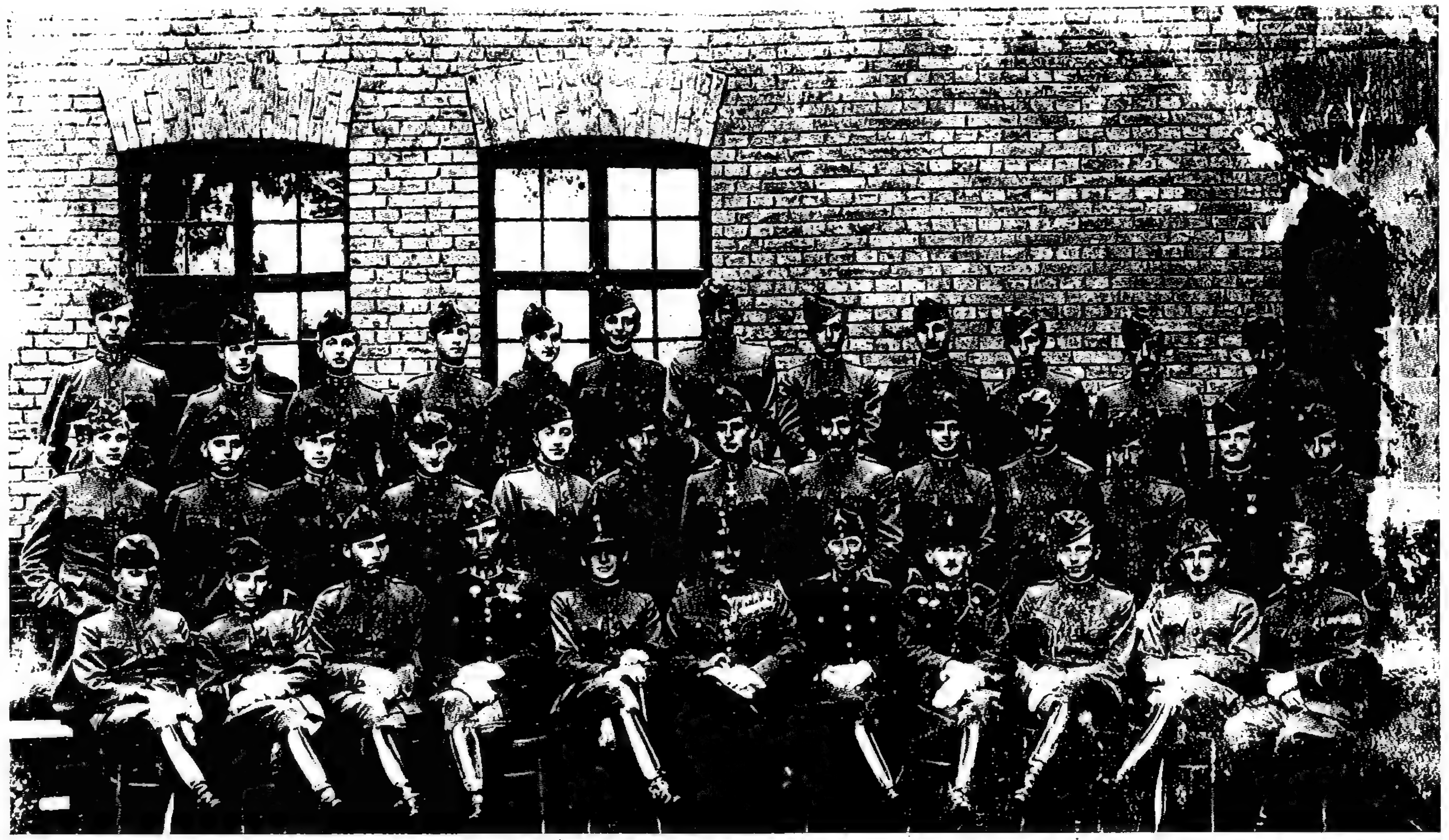

A m. kir. Nádasdy Ferenc 2. honvéd huszárezred huszárönkéntesi iskolájának 1932–33-as és 1933–34-es évfolyama

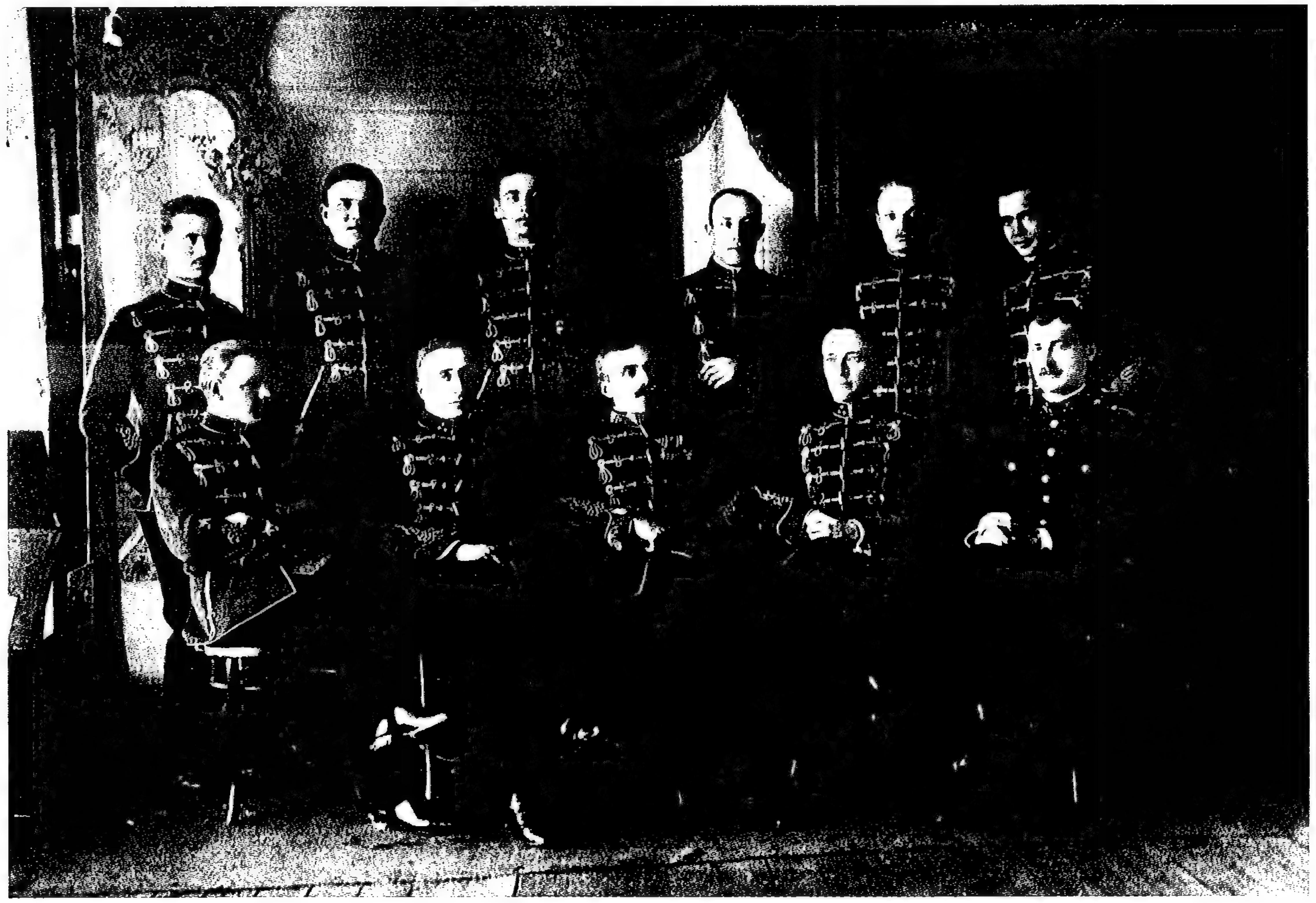

Huszártisztek 1926 mintájú nagytársasági öltözetben. A fotó egy ekvitáció alkalmával készült 1928 körül

lett, s ezen alakulattal vonult el 1944. június 13-én ismét a keleti hadműveleti területre, ezúttal a Pripjaty-mocsarak körzetébe. Július 13-án, Zamose település visszafoglalásakor szerzett érdemeket magának és alakulatának, mely haditettéért a Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon kardokkal kitüntetést adományozták részére. Július 16-tól a 3/I. huszárosztály parancsnoki teendőit látta el. A Varsó környéki, majd a Duna–Tisza közi harcok után egy időre otthagyta a harcteret, mivel november 4-én motorbalesetet szenvedett és kórházba került. 1945. február 21-től a Vértes-hegységben vívott harcokban ismét a 3/I. huszárosztály parancsnokaként vett részt. Ausztriába már nem követte alakulatát, beteget jelentett, majd Budapesten jelentkezett az új demokratikus honvédségbe. 1945. április 10-én – már alezredesi rendfokozatban – a miskolci 20., majd később a székesfehérvári 17. gyalogezred parancsnokságával bízták meg. 1946. augusztus 1-jén szolgálaton kívül helyezték, majd a komáromi, illetve a kisbéri méntelep lótenyésztési előadója volt. 1951. március 7-én a Budapesti Katonai Törvényszék koholt vádak alapján, „folytatólagosan elkövetett háborús bűntett" (polgári személy durva vallomásra bírása, Bogdanovka 1944. nyári felgyújtása) miatt 8 év börtönbüntetésre ítélte. Az ítéletet rövidesen jogerőre emelték, majd 1954. december 16-án enyhítették. 1954. december 17-én szabadult a márianosztrai börtönből. Ezt követően Nagyvázsonyban lovasiskolát vezetett, s lovaglótanárként is dolgozott. Perújítási kérelme folytán bűntette alól a Somogy Megyei Bíróság 1991. június 17-én felmentette, rehabilitálták és egyben tartalékos ezredessé léptették elő. A 3/I. huszárosztály története 1944–1945 című visszaemlékező írását a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum adattárában helyezte el.

NÉMETH DEZSŐ, nemes benkepatonyi (Dunaszerdahely, 1899. szeptember 27.–?) alezredes. A Ludovika Akadémia elvégzése után a császári és királyi 11. huszárezred kötelékében 1918. augusztus 18-án kezdte meg tényleges szolgálatát. 1919. augusztus 1-jétől a szombathelyi huszárosztály, 1921. augusztus 1-jétől pedig a 4. vegyesdandár huszárszázadának szakaszparancsnoka. 1924. augusztus 1. és 1926. december 1. között a Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola hallgatója. Ezt követően egy évig arcvonalmögötti tisztként ismét a 4. vegyesdandár huszárszázadában szolgált, majd a Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola olimpiai lovaglócsoportjába osztották be mint versenylovast. Ezen idő alatt egy 10 hónapos lengyelországi grandeuri lovastanár-képző iskolát s 8 hónapos olasz lovaglótanár-képző tanfolyamot is elvégzett. 1932. augusztus 1. és 1934. augusztus 1. között az 1. huszárezrednél századparancsnok, majd egy kis megszakítással egészen 1942. március 1-ig az örkénytábori Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola military olimpiai csoportjának vezetője. Több hónapos harctéri szolgálatai ezt követően kezdődtek el. 1942. április 15-től augusztus 17-i sebesüléséig mint a 17. önálló huszárszázad parancsnoka részt vett a 2. hadsereg hadműveleteiben. A korotojaki hídfőcsatákban vetették be századát, érdemeiért a Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal kitüntetésben részesítették. Három hónapig tartó gyógykezelését követően a nagyváradi 3/I. huszárosztály parancsnoki teendőit vette át, mellyel 1944. június 13-án az 1. lovashadosztály kötelékében újból a keleti hadszíntérre vezényelték. A Pripjaty-mocsarak vidékéről lengyel területek felé történő visszavonulás alatt fáradhatatlanul irányította alakulata harcait, a kritikus helyzeteket ellentámadásokkal igyekezett menteni, s július 6-án Wonkinál meg is sebesült. Július 10-én Baintner László ezredes megbetegedését követően megbízták a 3. huszárezred vezetésével. Alakulatával részt vett a Varsó környéki, a Duna–Tisza közi, majd a Csepel-szigeten és a Vértesben vívott súlyos harcokban. Az 1. huszárhadosztály maradványával osztrák területre sodródva 1945. március 28-tól német internálás alatt, majd május 9. és szeptember 14. között amerikai fogságban volt. Hazatérését követő éveiről, sorsáról nincs tudomásunk.

PLATTHY JÓZSEF (Karancskeszi, 1900. december 17.–Budapest, 1990. december 22.) alezredes. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1922. augusztus 20-án avatták hadnaggyá. Első alakulatai a tolnai 3/II., majd 1925 májusától a soproni 3/I. huszárosztályok voltak, melyek kötelékében mint szakaszparancsnok teljesített szolgálatot. 1927. augusztus 1. és 1943. november 30. között a Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola állományában tevékenykedett. Két évig mint hallgató, majd az olimpiai díjugrató csoport tagja, 1940 és 1942 között a csoport vezetője. Kiváló lovaglótanár, illetve nyolcszoros díjugrató bajnok volt, s az 1936-os berlini olimpia vadászugrató számában harmadik helyezést ért el. 1942. áprilisa és 1943. júniusa között – mint a komáromi 4. önálló huszárszázad parancsnoka – alakulatával Ukrajnában megszálló feladatokat látott el. A törzstiszti tanfolyam elvégzése után 1943. december 1-jétől 1945. március 19-ig a budapesti I. önálló huszárosztály törzspótszázadának (állománykezelő) parancsnoka volt. 1944. október 15-én a budapesti Andrássy laktanyába betört nyilasokkal az általa felfegyverzett pótalakulatával felvette a harcot. A tűzharc során visszaverte a támadó nyilas különítményt. Hiányosan felszerelt alakulatával azonban teljesen egyedül maradt, a további ellenállás céltalannak látszott, a nyilasok felelősségre vonását viszont sikerült elkerülnie. A háború utolsó hónapjaiban a Dunántúlon, majd Németországba kitelepítve 3. huszár lovaskiképző és -felállító keret parancsnokaként tevékenykedett. 1946. szeptember 18-án tért vissza az angol hadifogságból. 1948. február 29-én nyugállományba helyezték. Ezt követően a lósportnál helyezkedett el mint galoppidomár. Később különböző fizikai munkákkal kereste a kenyerét, s csak 1953-tól kaphatott újból idomári állást a kisbéri állami versenylótenyésztő telepen. 1994-ben posztumusz ezredessé léptették elő.

PONGRÁCZ GÉZA, vitéz báró szentmiklósi és óvári (Bécs, 1900. március 15.–Montclair (USA), 1985. július 7.) alezredes. Nagybirtokos családból származott. A Ludovika Akadémia elvégzését követően 1921. augusztus 20-án avatták hadnaggyá. Katonai pályafutását a 3. huszárezrednél kezdte mint az 1. lovasszázad egyik szakaszparancsnoka. 1925. május 1-jén elkerült a fenti huszárezredtől, s előbb a 4., majd a 3. vegyesdandár önálló huszárszázadában szolgált. 1932. október 11-én újból visszakerült a 3. huszárezredhez, melynek kötelékében 1942. január 1-jéig a 3/1. lovasszázad parancsnokaként tevékenykedett. Ezen alakulat élén vett részt Kárpátalja 1939. márciusi visszavételében, s vonult el 1941. július 2-án az ukrajnai hadműveleti területre. A rábízott alakulattal mind a két hadművelet során kitüntette magát. 1939. március 14-én és 15-én a Munkács körüli 2 napos harc során 32 cseh foglyot ejtett és 8 golyószórót zsákmányolt, 1941. július 11. és 16. között pedig mint felderítőosztag-parancsnok egységével Glebocsek és a Kalus-patak között, az ellenséges utóvédek heves ellenállásának megtörésével lehetővé tette az 1. lovasdandár folyamatos előrenyomulását. Az előbbi haditettéért a Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal kitüntetésben részesült. A keleti hadszíntérről visszatérve előbb a 3. huszárezred ezred első segédtisztje, majd az I. gyorshadtest-parancsnokságra beosztott főtiszt, végül az örkénytábori honvéd lovassági központi iskola tanára. 1943. október 1-jén a 3/II. huszárosztály parancsnokává nevezik ki, melynek élén 1944. június 13-án újból a keleti hadszíntérre kellett vonulnia. Június 23-án a Pripjaty-mocsarak körzetében található Botowo helységben sebesülés érte. Ezt követően is alakulata élén maradt, s részt vett az 1. lovas(huszár)-hadosztály lengyel hadműveleti területen, majd a Duna–Tisza közén, végül a Dunántúlon vívott harcaiban. 1945 áprilisában az ausztriai Horn városában szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1950. december 1-jén tért vissza. További sorsára leánya az alábbiakban emlékezett vissza: „Aztán nyaraltatták az Andrássy út 60-ban egy ideig és három évet töltött Kazincbarcikán az internálótáborban, utána rendőri felügyelet alatt állott, alkalmi munkával mint osztályidegen élt 1956-ig. Akkor kijött Amerikába."

SCHELL ZOLTÁN (Kassa, 1895. július 4.–Thalham bei St. Georgen, Ausztria, 1973. november 22.) ezredes. Katonacsaládból származott, apja Landwehr őrnagy volt. A bécsújhelyi katonai akadémia elvégzése után 1914. október 15-én avatták hadnaggyá. A császári és királyi 10. huszárezredhez került, s ezen alakulat kötelékében

Huszár (golyószórós lőszeres) tisztesi beosztásban, nyári menetfelszerelésben, 1941

Alapfelszerelése megegyezik a karabélyos csatáréval, kardja azonban nem volt, helyette szolgálati jelvényként szuronyt hordott. Málhaként lovára 12 db golyószóró tárat, golyószórós tölténytáskát, 2 db bádog töltényrakaszt, és az ezekhez szükséges „golyószórós rajsaroglyát" erősített fel. Felszerelésének súlya 11 kg 30 dkg, a ló összes terhelése – 70 kg testsúlyú emberrel számolva – 136 kg.

Alapszabály, hogy a lovas szélesen, szétnyitott üleppel, lazán, elengedett izmokkal üljön a nyereg közepén, és testének minél nagyobb felülete érintkezzék a lóval, illetve a nyereggel – szólt a lovaglóoktatási kívánalom. A lábszárak fesztelenek legyenek, leengedett sarokkal, ernyedt bokával. Lábak a kengyelben. Fontos, hogy a lábszárak állandó érintkezésben legyenek a ló oldalával. A lovas felsőteste legyen merőleges a nyeregre, könnyű ügetésben és vágtában, továbbá ugratásnál pedig kissé dőljön előre, s kövesse a ló mozgását. A karok lazán csüngjenek. A kantárszárat tartó kezek a mar fölött mintegy tenyérnyivel legyenek, úgy, hogy mindig a hüvelykujjak legyenek fölül.

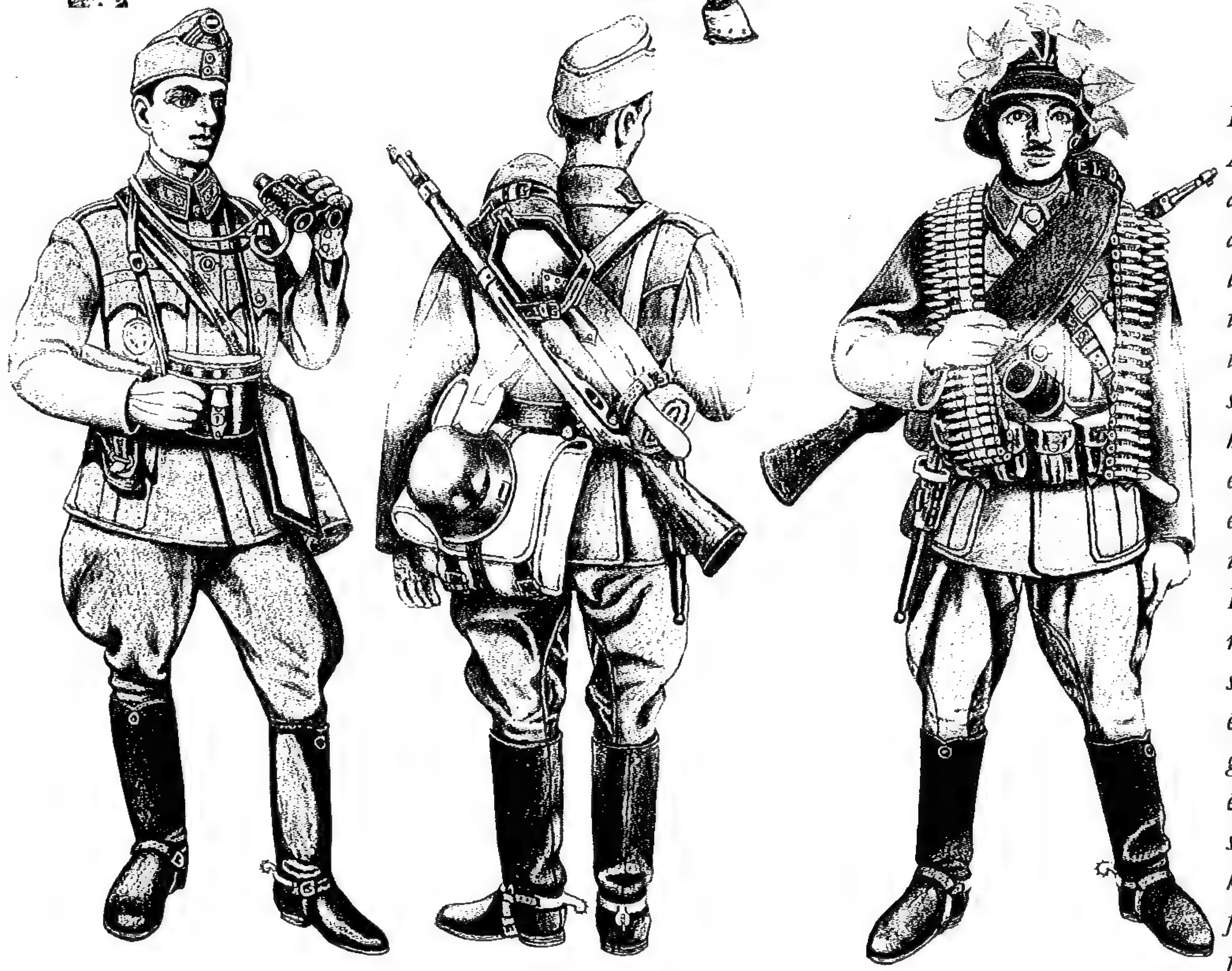

Huszárok a keleti fronton

A bal szélen álló tiszten minden szabályos, ahogy az öltözködési és a málházási és felszerelési szabályok előírták. Pisztoly, távcső. gázálarc. jelsíp. térképtáska - mintha csak jól előkészített gyakorlaton lenne. A háttal álló öltözete nagyjából előírásos, de már láthatók az egyéni könnyítés trükkjei. Az időpont talán 1942 kora ősze. Ebben a nézetben jól látható szerelvénye, a vállon átvetett, koszorúba hajtott takaró a nem éppen szabályosan ráerősített gyalogsági ásóval, a kenyérzsák és a rá szabályosan felszíjazott sisak. A mellette álló, harcias küllemű huszár talán csak egy fényképezés kedvéért szerelkezett fel így. Mindenesetre lehet rohamcsapat katonája, sisakján tábori jellel, nyakában géppuskahevederrel, övében kézigránáttal. Jobboldalt, a sisakos tiszt kezében géppisztollyal egy rohamcsapat parancsnoka lehetett. A mellette álló huszár a front viszonyaihoz alkalmazkodva fehér hólepelben van.

1939 mintájú 9 mm-es Király géppisztoly

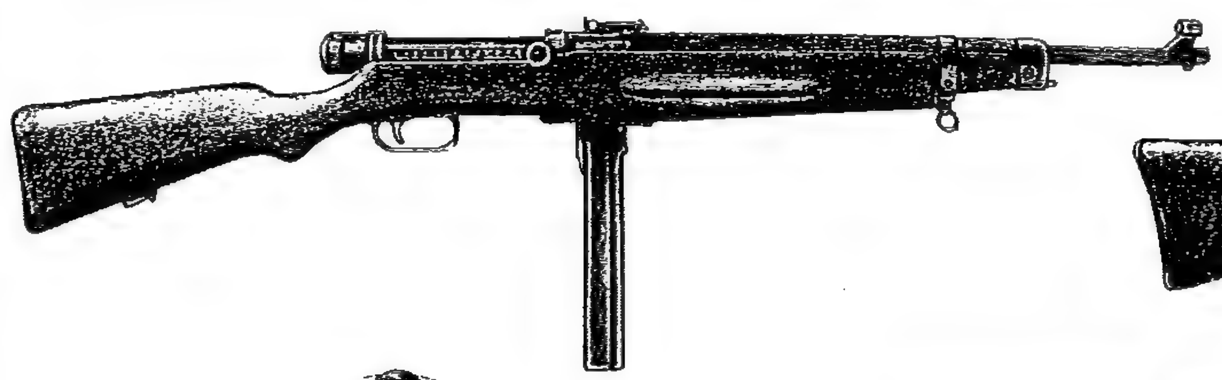

Olasz 1938/A mintájú 9 mm-es Beretta géppisztoly

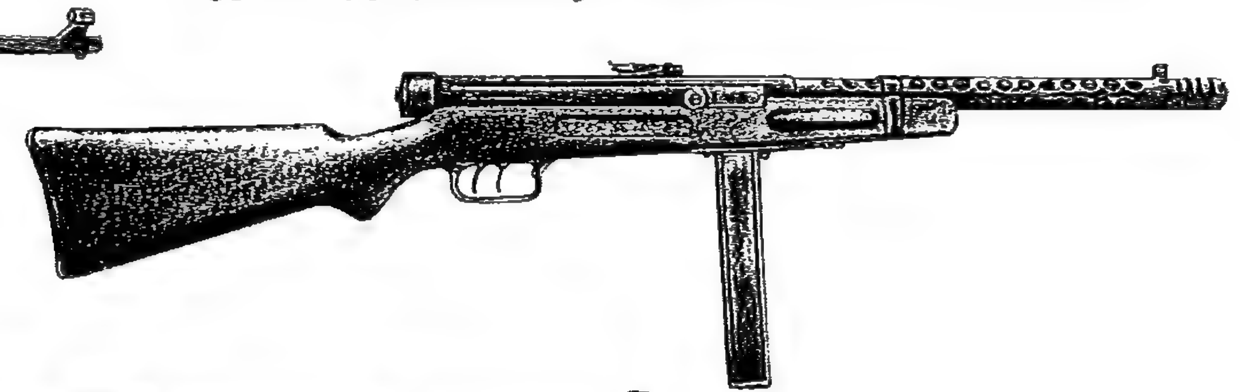

1936 mintájú kézigránát

1942 mintájú nyeles kézigránát

A kézigránát hatása 2 méter átmérőjű körben „megsemmisítő", 6 méteresben „lefogó". A nyeles kézigránátok összecsavarozásával „megerősített" gránátokat is készítettek.

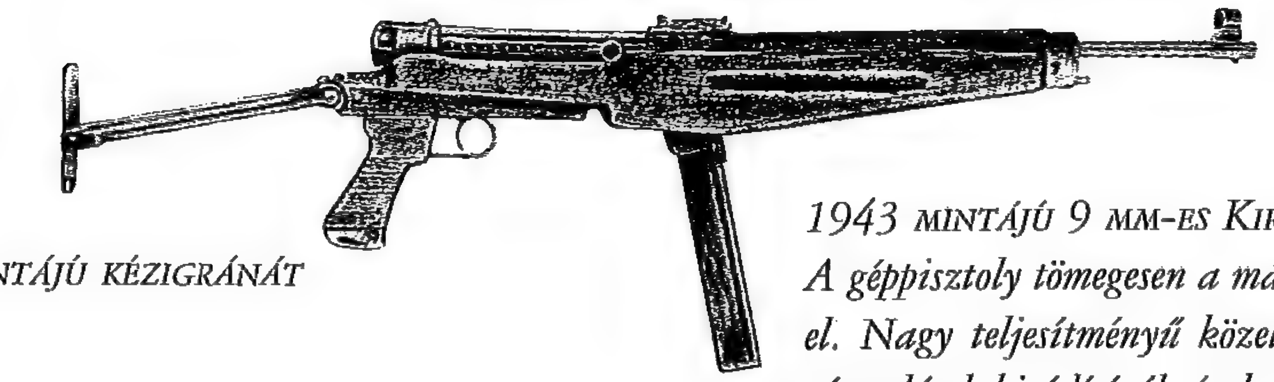

1943 mintájú 9 mm-es Király géppisztoly

A géppisztoly tömegesen a második világháború alatt terjedt el. Nagy teljesítményű közelharcfegyver. Rohamban, ellentámadások kivédésénél, árokrendszerben, erdei és helységharcban, meglepetéseket rejtő, át nem tekinthető terepen nélkülözhetetlen. Több változatát is használták. Közös fegyverszaki jellemzőik: önműködő, gáznyomásos, súlyzáras, léghűtéses. Lőszerek: 1939 mintájú 9 mm-es Mauser (az 1943 mintájúhoz), illetve 9 mm-es Parabellum géppisztolytöltény (az 1940 mintájúhoz).

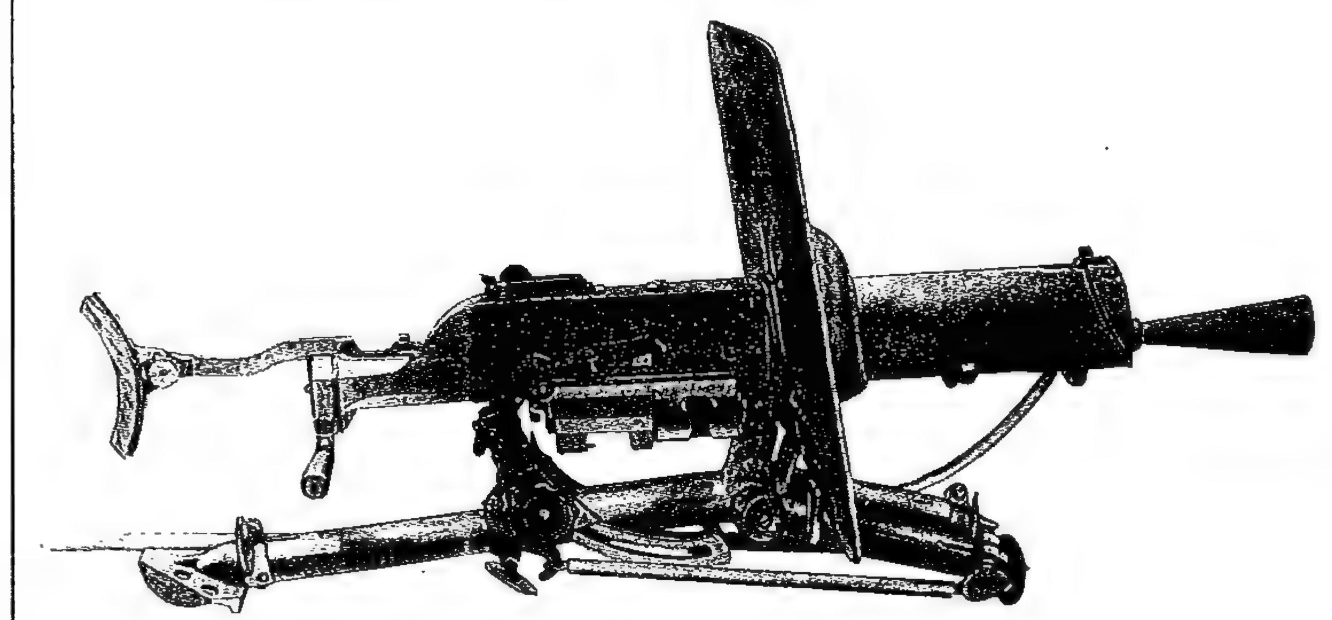

1907/31 mintájú 8 mm-es Schwartzlose géppuska

A géppuska nagy tűzerejű sorozatlövő fegyver. Földi célok ellen közvetlen irányzással 1500 méteren, közvetett irányzással 3500 méteren, légi cél ellen 1000 méteren belül hatásos. Gyakorlati tűzgyorsasága 250 lövés/perc, a lövedék űrmérete 8 mm, teljes hordtávolsága 4400 méter. Adagolása hevederből történt, a teljesen töltött heveder 250 db lőszert tartalmaz. Technikai jellemzői: önműködő, gáznyomású, reteszeletlen merev csővel, súlyzáras, vízhűtéses. Súlya tüzelőállásban 42,2 kg, hossza 950 mm.

1931 mintájú 8 mm-es golyószóró

Kis kötelékek kézi lőfegyvere, főleg kis és közepes távolságokon belüli célpontok leküzdésére alkalmas. Egyes vagy sorozatlövésekkel, állványra szerelve, földi célok ellen 1500, légi célok ellen 1000 méterig hatásos. Tűzgyorsasága egyes lövésnél 80 lövés/perc, rövid sorozatnál 150/perc, teljes sorozatnál 250/perc. Megszakítás nélkül legfeljebb 250 lövés leadására alkalmas; alkalmazott lőszere: 1931 mintájú 8 mm-es éleströltény. Fegyverszaki jellemzői: önműködő, röviden hátrasikló, teljes reteszelésű, léghűtéses. Űrméret: 8 mm. Súly: 9,5 kg. Hossza: 1,17 m.

harcolta végig – mint századparancsnok – az első világháborút, többnyire az orosz hadszíntéren. 1919 és 1935 között a 2. huszárezred állományában szolgált századparancsnokként, ezredsegédtisztként, majd osztályparancsnokként. Ezen időszak alatt végezte el a törzstiszti tanfolyamot, s Székesfehérvárott a lovagló tiszti iskolát. 1935. május 1-jén az 1. huszárezredhez osztották be mint ezredsegédtisztet. 1937. augusztus 1-jétől közel egy évig Budapesten a törzstiszti tanfolyamon tanított, majd a lovassági szemlélő mellé beosztott törzstiszti teendőket látta el. 1940. március 1-jétől ismét az 1. huszárezredhez osztották be, s mint az 1/I. huszárosztály ideiglenesen megbízott parancsnoka vett részt az erdélyi bevonulásban, majd az 1941. évi délvidéki hadműveletben. Közben továbbra is tanított a törzstiszti tanfolyamon, illetve 1941. október 1-jétől tartósan a Honvéd Vezérkar főnöke szabályzatszerkesztő osztályára vezényelték. 1942. április 20-án az 1. huszárezred parancsnokává nevezték ki, majd annak feloszlatását követően, október 1-jétől Szabadkán a 2. huszárezred vezetését vette át. 1944. június 10-én ezen utóbbi alakulat élén vonult el a keleti hadműveleti területre. Június 25-én – Makay István vezérőrnagy hősi halála után – őt nevezték ki az 1. lovashadosztály lovasparancsnokául. A magyar lovasseregtest magyar területre történő visszatérését követően október 15. és november 12. között ideiglenesen megbízták a Duna–Tisza közti harcokba bevetett 1. páncéloshadosztály parancsnokságának átvételével. Utolsó beosztásában az 1. huszárhadosztály parancsnoki teendőit látta el. Legmagasabb kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje (1939), Magyar Érdemrend középkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1944). Soron kívüli vezérőrnagyi előléptetése érdekében eljáró utolsó magyar felettes parancsnoka, Hankovszky Gyula vezérőrnagy utolsó harctéri tevékenységeiről 1945. február 23-án az alábbiakat írta: *„Az erősen lebarcolt, de töretlen harci kedvvel rendelkező páncéloshadosztályának kimagasló és higgadt vezetésével különösen kitűnt a Duna–Tisza közötti csatában, egyrészt a Kiskunfélegyháza védelmében vívott hősies és igen eredményes harcban, amely az ellenségnek 800 fő megszámlált halott veszteséget okozott, másrészt az utána következő súlyos és veszteségteljes harcokban, amikor is a legválságosabb helyzetekben együtt tartotta hadosztályát és az ellenség bekerítő gyűrűjéből 3 ízben kivágta magát. (...) December közepén az ellenségnek Budapest körülzárására megindított támadásánál az 1. huszárhadosztály kötelékei hősies harcokban felmorzsolódtak, de Schell ezredes eredményes vezetése alatt rendületlenül harcoltak Kisvelence–Lovasberény–Csákvár területén a túlerejű és páncélosokkal megerősített ellenséggel szemben. Csákvár területén a Vértesen átvezető műút kapuját védte hősies ellenállással, amikor az ellenség minden oldalról bekerítette. Ebből a gyűrűből parancsra sikeresen kitört. (...) Vértes hegység birtokbavételéért folyó harcokban hadosztályával erélyes támadásba lendült és a Vértes DK-i szegélyéig tört előre. A csákvári műúton előretörő egységeket Schell ezredes személyesen vezette, miközben gépkocsiját 50-60 méterről az ellenséges utóvédállások előtt kilőtték. Mind az 1. páncéloshadosztályt, mind az 1. huszárhadosztályt kiváló rátermettséggel, katonai tudással és eréllyel vezette. Mint hadosztályparancsnok kiválóan megfelelt. Személyes példaadással és bátorsággal is kitűnt."* Seregtestének osztrák területre történő visszavonulását követően 1945 május elején Steyerben amerikai, majd rövidesen angol fogságba került. Az angolok 1946-ban átadták a szovjet megszálló csapatoknak, s azok 1947-ben a magyar katonai szerveknek szolgáltatták ki. A népbíróság koholt vádak alapján – mint háborús bűnöst – két év börtönre ítélte. Büntetése letelte után 1953-ig mint internált Dévaványán élt. 1958-ban Ausztriába menekült. Hadtörténeti összeállítása a Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945) című, 1972-ben Münchenben megjelent háromkötetes monográfiában látott napvilágot, hagyatékát és levelezését a Hadtörténelmi Levéltárban őrzik.

SZABADHEGŸ ISTVÁN, csallóközmegyercsi (Pér, 1901. március 16.–New York, 1969. február 9.) testőr alezredes. Földbirtokoscsaládból származott, a Ludovika Akadémia elvégzése után 1921. augusztus 20-án avatták hadnaggyá. 1928. október 1-jéig a 2. huszárezredben szolgált, majd a budapesti Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola hallgatója. 1930. október 1. és 1931. szeptember

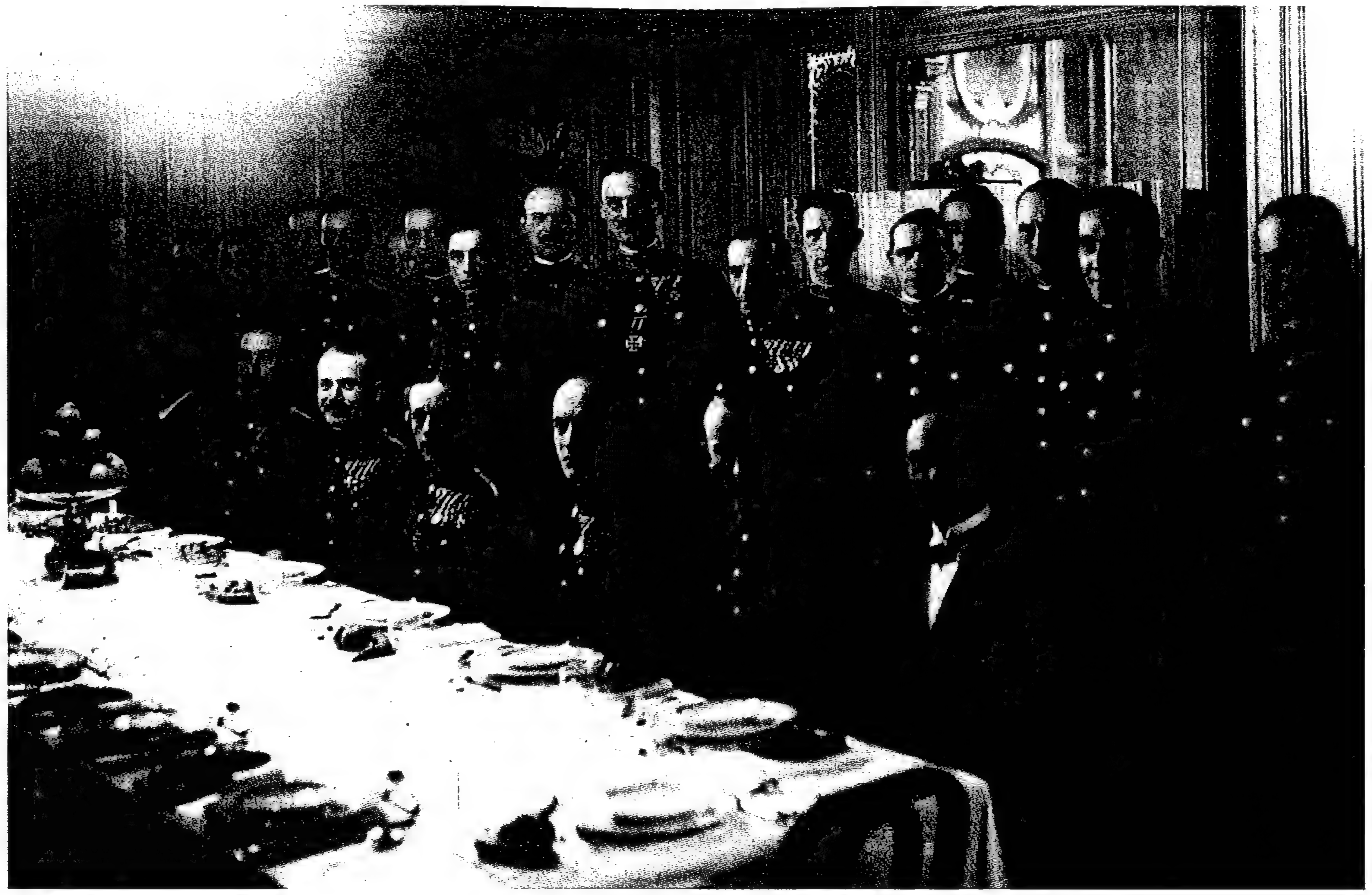

Bajtársi vacsora a 20-as évek végén. Az ülő sorban balról a harmadik Szunyogh Albert ezredes

Huszártisztek csoportképe. Ekvitáció az 1920-as évek közepén

1. között a franciaországi Saumurban lovastiszti tanfolyamot végzett el, onnan hazatérve az 1. huszárezredhez került. 1937. április 1-jével tartósan a testőrséghez vezényelték, ahol 1940. március 31-ig a lovas testőrség parancsnokának teendőit látta el. Ezt követően a szabadkai 1/I. huszárosztálynál teljesített szolgálatot, majd 1941. október 1-jétől – mint lovaglótanár – a Hadiakadémián tevékenykedett. A 2. hadsereg Don menti arcvonalán – László Dezső altábornagy, Hadiakadémia-parancsnok parancsőrtisztjeként – 1942. június 18. és szeptember 15. között tartózkodott. A keleti hadszíntérről visszatérve 1943. október 15-ig a II. hadtest komáromi önálló huszárszázadának parancsnoka. Utána 1944. október 1-jéig Nyíregyházán, majd fehérorosz és lengyel hadműveleti területen a 4/II. huszárosztályt vezette. Testőrparancsnoki, illetve harctéri szolgálata elismeréseképpen a Magyar Érdemrend tisztikeresztje hadidíszítménnyel a kardokkal, illetve a Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon kitüntetést adományozták részére. A háború utolsó időszakában a Ludovika Akadémia gyorsosztályának parancsnoka volt. A katonai tanintézet Nyugatra települését követően 1945. május elején angol hadifogságba került. A németországi Eselheide bei Paderbornban magyar hadifoglyokból akrobatacsoportot alakított, és mint „Szabadhegÿ cirkusz" a rajnai angol megszálló hadsereg kantinjaiban lépett fel velük, hogy élelmezésüket biztosítsa. 1949-ben az USA-ban telepedett le, ahol különféle fizikai munkákkal (portás, gépkocsivezető, házmester, mosogató) kereste a kenyerét. A világban szétszóródott huszártársait politikamentes, szakmai jellegű szövetségbe vonta össze, s az összegyűlt tagdíjakból a rászoruló, beteg, öreg – többnyire az óhazában élő – bajtársakat támogatták. Testőrtársa, Bangha Ernő az alábbiakban jellemezte: *„Büszke, érzelmeit palástolni nehezen tudó, indulatos ember volt. Különösen a fölényeskedést, a fennhéjázást nem tűrte. Ellenérzését a magasabb rangúakkal, akár elöljáróival szemben is nyíltan kimutatta. Mint vendégeit fogadó házigazda előzékenynek és szívélyesnek mutatkozott. Szellemi képességeivel magasan az átlag fölé emelkedett, amit elöljárói kellőképpen méltányoltak. Parancsnokként keménység, magas követelménytámasztás, következetesség jellemezte. Mind tiszti, mind altiszti beosztottaival szigorúan bánt, de soha nem megalázóan. Emberei, ha tartottak is tőle, becsülték."* Hadinaplóját nem sokkal halála előtt öntötte végleges formába, mely Mindig kevesebbek leszünk... címmel, Bene János szerkesztésében 1995-ben látott napvilágot Nyíregyházán.

SZILÁGYI DEZSŐ (Mátészalka, 1905. április 11.–New Brunswik, USA, 1983. július 18.) őrnagy. Hivatalnokcsaládból származott. A Ludovika Akadémia elvégzését követően, 1928 szeptemberétől első alakulata a 2. huszárezred volt. Elvégezte a Lovagló- és Hajtótanárképző Iskolát, s tevékenykedett annak olimpiai díjlovagló csoportjában is. Mint lovaglótanárt több ízben vezényelték a komáromi központi lovastiszti tanfolyam állományába. Erdélybe 1940. szeptember elején a rimaszombati 20. önálló huszárszázad élén vonult be, s 1942. júliusában ezen alakulatot vitte ki a Donhoz is. A Katonai Mária Terézia-rendbe való felvételi kérelme indoklásául alakulata, illetve a neki alárendelt 53/III. zászlóalj önállóan elhatározott sikeres 1943. január 14-i Novo Uszpenka-i ellenlökését vetette papírra. Ezen harccselekményt elbíráló 1. vezérkar főnöke osztálytól 1944. május 2.-án az alábbi véleményt kapta: *„Összefoglalva: megállapítom, hogy Szilágyi Dezső I. őrnagy a helyzet helyes felismerésében, saját elhatározásából és ennek megfelelő javaslatából folyó parancs alapján hajtotta végre a Nowo Uspenka-i ellentámadást, amelynek során személyes vitézségével is hozzájárult az ellentámadás sikeréhez, amely végeredményben a 20. könnyű hadosztály zömének fenyegető elvágástól való megmentését eredményezte. Ezzel a fegyverténnyel kimerítette a katonai Mária Terézia rend alapszabályainak 21. pontjában foglalt ama feltételt, hogy "mindazok a tettek, amelyek felelősség nélkül abba is maradhattak volna, de mindazonáltal végrehajtattak, méltóak a Rendre" és „ha ütközetben azon a szárnyon, amelyen van dandárával, századával, vagy osztagával, saját kezdeményezéséből olyan mozdulatot hajt végre, amelyből egy hadtestre stb. különös előny származik."* A rendbe való felvétele, mely az egyik legnagyobb hazai katonai kitüntetésnek számított, mindezek ellenére nem valósult meg. A Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal kitüntetésben részesült. A keleti hadszíntérről hazatérve a marosvásárhelyi Csaba Királyfi Gyorsfegyvernemi Hadapródiskola oktatója, majd a lovasalosztály parancsnoka. A tanintézet 1944 őszén történt Németországba telepítését követően 1945 januárjában az iskola és a Ludovika Akadémia lovasszázadából Brombergben irányításával önálló csoport alakult. 1945. március 4-től csoportjával Dániába, Saeland, majd Gavnő szigetére került át. A kapitulációt követően a Dán Szabadságharcos Szövetség óhajára mint a megalakult dán kormány hivatalos vendégei egy ideig Dániában maradhattak. Szilágyi Dezső őrnagy 1946 és 1950 között Koppenhágában lovaglótanárként dolgozott, majd az USA-ban telepedett le. Princetonban lovaglóiskolát tartott fenn.

VATTAY (1930-ig VETTER) ANTAL, vitéz (Sopron, 1891. augusztus 13.–Budapest, 1966. november 2.) altábornagy. A bécsújhelyi katonai akadémia elvégzése után 1912. augusztus 18-án avatták hadnaggyá. Az első világháború küzdelmeit kisebb megszakítással a nyíregyházi császári és királyi 14. huszárezredben harcolta végig. Ott volt a kárpáti téli csatában, a gorlicei áttörésnél, Volhiniában, majd 1918-ban a piavei harcokban mint az 5. század parancsnoka vett részt, s egy támadás során olasz hadifogságba került. 1920-tól előbb a miskolci körletparancsnokságon szolgált, elvégezte a hadiakadémiát, majd átmenetileg József főherceg szárnysegédje volt. 1922. március 1. és 1928. október 22. között a kormányzó szárnysegédje. Ezt követően a 7. vegyesdandár anyagi vezérkari tisztje, 1932-től a Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztályán tevékenykedik, 1935-től pedig a lovassági felügyelő melletti vezérkari tiszti teendőket látta el. 1937-től Szegeden az 5. vegyesdandár vezérkari főnöke, ahonnan 1939. január 15-én mint főnökhelyettest a kormányzó katonai irodájába osztották be. 1940. december 24-től ismét Nyíregyházára került, az 1. lovasdandár élén vett részt az 1941. évi délvidéki bevonulásban, illetve az ukrajnai hadműveletekben. A lovassági alakulatok utolsó nagy átszervezése után, 1942. október 1-jétől az 1. lovashadosztály parancsnoki teendőit látta el. Ezen egyetlen magyar lovasseregtest szervezésében, hadrendjének összeállításában aktívan közreműködött. 1944 júniusától – a lovashadosztály keleti hadszíntéri tevékenységének megkezdődésétől – mindvégig seregteste rendeltetésének megfelelő alkalmazását szem előtt tartva, s részenként való bevetése ellen igyekezett eljárni. 1944. augusztus elején, mikor már a magyar II. tartalék hadtest parancsnokaként irányította a Varsó környékére visszaszorult magyar megszálló seregtesteket, Bor-Komorowski tábornoknak, a Lengyel Honi Hadsereg főparancsnokának kérésére két közlekedési útvonalat biztosított a németek által körülzárt varsói felkelők részére. Ezen nemes gesztusa hamarosan a németek tudomására jutott, ezért nem maradhatott tovább csapatai élén. 1944. augusztus 17-től – mint főhadsegéd is – a kormányzó katonai irodájának vezetését vette át. Jelentős szerepe volt a háborúból való kiugrás október 15-i, balul sikerült kísérletének előkészítésében. A kormányzó legszűkebb köréhez tartozott, s egyike volt azoknak, akiket Horthy fogságában is maga mellett akart tudni. Széles műveltségével, kiváló vezérkari felkészültségével, megfontoltságával és nyugodt természetével jó tanácsadója volt az államfőnek. Hosszú katonai pályafutása alatt többek között a Magyar Érdemrend középkeresztje hadiszalagon a kardokkal, később hozzá a csillag hadidíszítménnyel a kardokkal, s a Magyar Érdemrend tisztikeresztje elismerésekben részesült. Német, nyilas, majd amerikai fogság után 1946. június 16-án tért haza. 1951. november 2-án az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, és a Budapesti Katonai Bíróság „háborús bűntett és a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny tagként való részvétel miatt" tízévi börtönre ítélte. 1956. augusztus 31-én ideiglenesen szabadlábra helyezték, majd 1957. november 22-én büntetését háromévi próbaidőre felfüggesztették. A Legfelsőbb Bíróság Felülvizsgálati Tanácsa bűncselekmény hiánya miatt 2001. június 25-én az ellene felhozott vádak alól felmentette. Önéletrajzi írása „Vattay Antal naplója 1944–1945" címmel Vígh Károly sajtó alá rendezésében 1990-ben jelent meg.

Lovas testőr díszöltözetben, 1938

A ruházaton feltűnő a piros-ezüst-zöld színösszeállítás. Jellegzetes az 1937-ben bevezetett süveg, amely kuruckori ihletésű, s olyan, mint a Koronaőrség 1909 mintájú süvege. (Előtte a lovas testőrök is az alabárdosok által viselt csúcsos sisakot hordták.) Lovas (huszáros) mivoltot kölcsönöz a panyókán viselt nyusztprémes mente is, hasonlóan a sárga csizma és a kard is. A lovas és a gyalogos testőrség egészen 1939-ig egyforma kardot használt, ekkor azonban a lovastestőr-szakasz új kosaras kardot, szablyát kapott. A lovasszablya pengehossza 71 cm. A kardhüvely bőrözött, rajta ezüst pántok, veretek.

A lovas testőrség lóháton, huszáros egyenruhában, főleg kíséretként, jobbára a palotán kívül reprezentált, mint a hajdani nemesi testőrség. De a testőrök külleme sokban emlékeztetett Ferenc József-kori elődjeiknek akkor még „udvari szolgálati"- nak nevezett viseletére is; a ló- és nyeregszerszám például teljesen azonos volt, csakúgy, mint a ruha piros színe, felékesítése és a fegyverzet is.

A rangot a ruha díszítettségével, sujtásozással, az atillán és a fövegen paszományokkal jelölték. A rangcsoport jelző paszomány a sabrakra (nyeregtakaró) is rákerült.

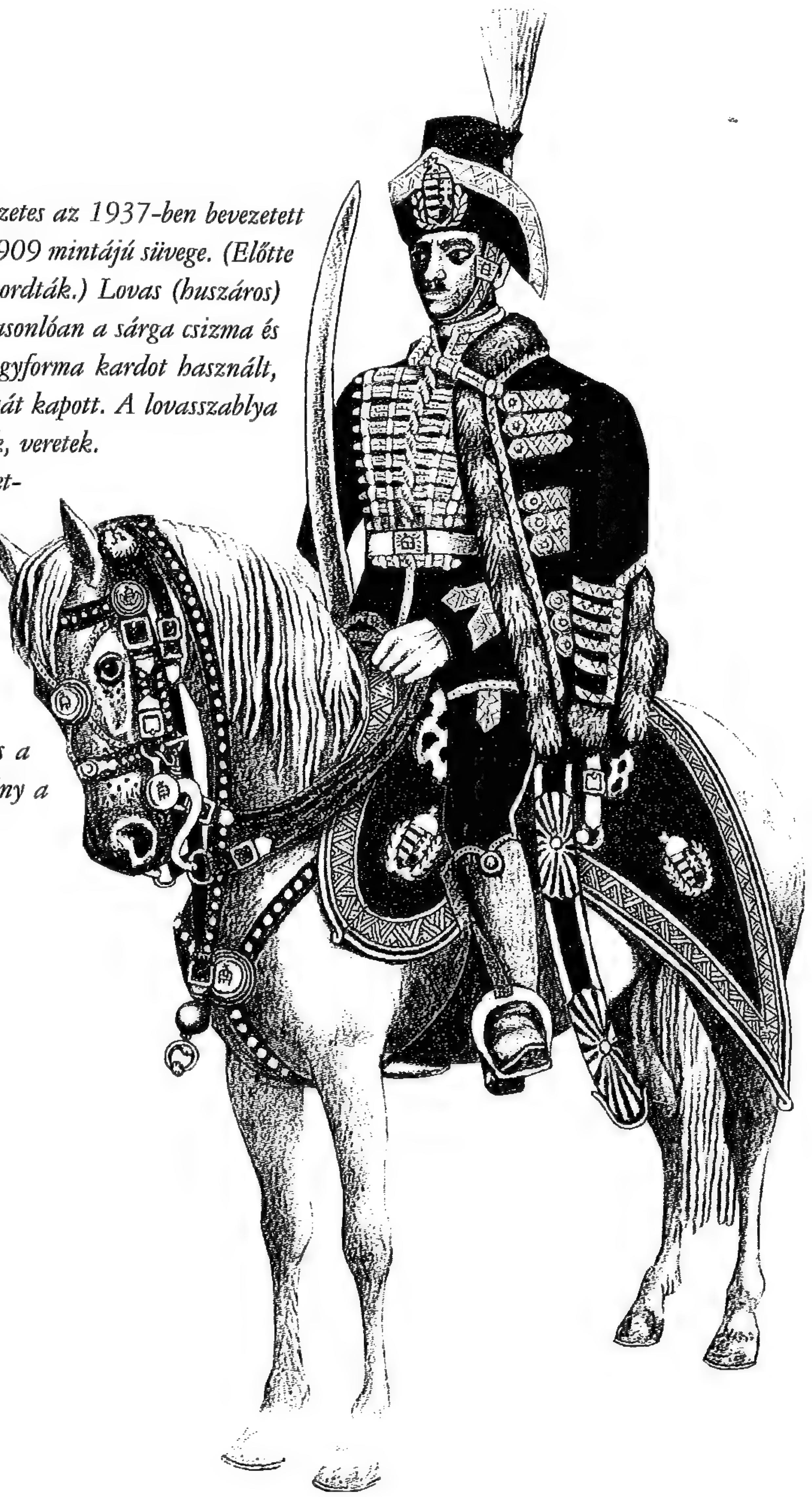

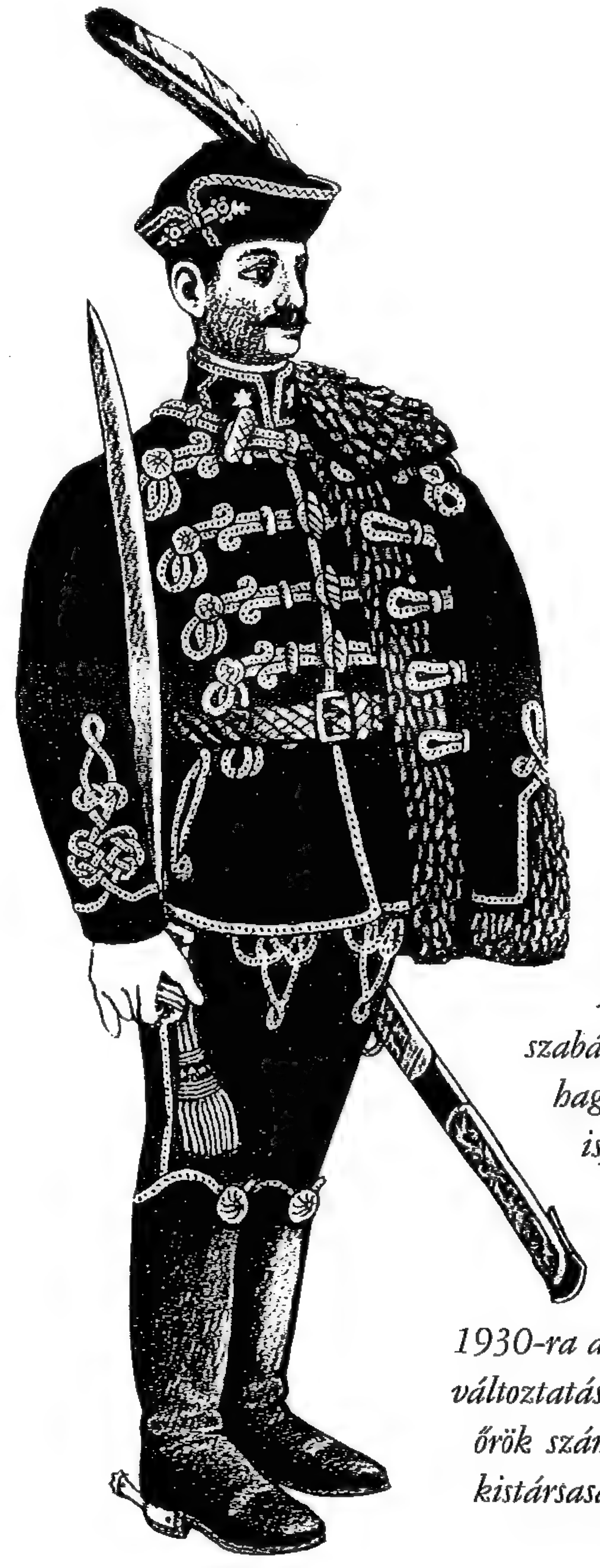

Lovas testőr – udvari szolgálati öltözetben

Az 1920 augusztus 10-től „magyar királyi testőrség„ címmel megszervezett alakulat egyébként alabárdos, puskás és lovas részből tevődött össze.

Az itt álló testőr rangja: őrmester. A gyalogos (alabárdos) és a lovas testőrség ruhadarabjai szabásban hasonlítottak, színben azonban különböztek egymástól. A lovasok a régi, huszáros színhagyomány alapján kék-piros összeállítású ruhavariánst viseltek. Újdonság volt azonban a szürke ispahán zsinórzat.

A húszas évek elején a 16 fős lovas testőrszakasz – ideiglenes jelleggel – fehér huszárcsákót, sötétkék atillát és piros huszárnadrágot viselt, mint hajdan a császári és királyi első huszárezred katonái.

1930-ra alakult ki a királyi vár kormányzói gárdistáinak teljes öltözeti rendszere, amely néhány kisebb változtatástól eltekintve fennmaradt Horthy Miklós 1944 őszi, hatalomból való eltávolításáig. A testőrök számára udvari díszöltözetet; udvari szolgálati öltözetet, menetöltözetet, nagytársasági öltözetet, kistársasági öltözetet és köznapi öltözetet állapítottak meg.

Testőr menetöltözetben, 1930

A ruházat összhatásában alig különbözik a korszak huszáregyenruhájától; különlegesség azonban a testőr bocskai, továbbá a zubbony zsinórozása és természetesen a testőr „vállfődísz". A zubbony két vállára elhelyezett díszt a köztestőrök számára barna, az altiszteknek ezüst, a tiszteknek aranyszínű zsinórból készítették. Barna szőrzsinórból való a zubbony háromszor hármas csoportozatú mellzsinórzata is.

Szabályok szerint az öltözet tábori barna Bocskai-sapkából, testőrzubbonyból, mentéből, lovaglónadrágból, fekete csizmából (rajta 1935 mintájú felcsatolható sarkantyú), tábori barna nyakravalóból, fehér kesztyűből áll. Kellékei közé fonott testőr derékszíj (hordszíjakkal és csatlékokkal) valamint pisztolytáska, a fegyverek közül pedig a testőrkard tartozik.

Testőrtiszt köznapi öltözetben

Ha zordabbak voltak az időjárási viszonyok, a lovas testőrök skarlátpiros galléros sötétbarna köpenyt, azaz a kor divatjához illően: piros galléros, zsinóros kunköpenyt vettek magukra. A kunköpeny derékban szabott, alul terebélyesedő, lábikráig érő köpenyfajta. A hagyományokhoz híven a köpeny hátsó járhasítéka – a lóra szállás okán – hosszabb volt, mint a sötétzöld gyalogos testőrköpenyé.

A fekete pantallós, szolgálati díszatillás („nagyatilla"), ezüstöves nagytársasági öltözetek a testőrtisztek különleges társadalmi rangjának társadalmi elismertetését szolgálták. A nagytársasági öltözet a civil frakkos megjelenés egyenruhás megfelelője. Ezt viselték bálokon, operaházi díszelőadásokon, a testőrünnepeken, mint például a testőrkarácsonyok, vagy a kormányzó kíséretében emelvényeken, páholyokban. A kistársasági öltözet ugyanakkor a szmokingos és zsakettes civil öltöny megfelelője. Fekete sapka, sötétkék ezüst lánczsinórzatú társasági zubbony („kisatilla") vállán fonadékkal (testőrdísz) és fekete pantalló tartozott hozzá. Ez az öltözet már inkább a magánszféra viseleti szokásaihoz igazodott. Például első viziteken az etikett szerint „kistársasági" volt az előírt viselet.

VERSÉNYI TIBOR (Kolozsvár, 1910. május 4.–Budapest, 1956. október 27.) főhadnagy, 1942. október 1-jétől százados. Az 1929 és 1933 között Ludovika Akadémiát végzett huszártiszt a két világháború közötti időszakban – az 1. huszárezred mellett – leginkább az örkénytábori Lovagló- és Hajtótanárképző Iskola állományában szolgált, majd 1939. április 1. és 1940. október 1. között annak olimpiai díjugrató csoportjában tevékenykedett. Ezt követően a soproni III. önálló huszárszázadhoz került, melynek kötelékében 1942. április 21. és 1943. március 19. között előbb arcvonalmögötti tisztként, majd századparancsnokként látott el harctéri szolgálatot a 2. hadsereg hadműveleti területén. 1942. augusztus 15-én alakulatával sikeresen rajtaütöttek a Mosztiscsjénél átkelt ellenséges csapatokon, majd 1943. január 14-én és 15-én mint utóvéd eredményesen fedezték a saját csapatok, illetve a január 13-án szétvert német 700. páncéloscsoport visszavonulását. A szovjet csapatok gyűrűjén rohammal áttörve szabadították ki a Plotaván körülzárt német alakulat töredékét. Haditetteiért a Magyar Érdemrend tiszti keresztjét hadidíszítménnyel és kardokkal érdemelte ki. A keleti hadszíntérről visszatérve a III., majd az I. hadtest parancsnokának, Bakay Szilárd altábornagynak személyi segédtisztje volt. 1944. október 8-án a kormányzótól jövet a pesti Dunaparton álló Ritz Szálloda elől Bakay altábornaggyal együtt a német Gestapo elhurcolta. A mauthauseni koncentrációs táborból 1945. június 1-jén szabadult. Az 1956-os októberi forradalom során egy „ismeretlen" géppisztolyból kapott sorozat következtében vesztette életét. 1991-ben posztumusz ezredessé léptették elő.

A magyar királyi lovasság történetének ajánlott irodalma

Adonyi-Náredy Ferenc–Nagy Kálmán: *Magyar huszárok a II. világháborúban.* Huszár Múzeum Baráti Kör, Sárvár, 1990.

A nyíregyházi huszárok hadinaplója (1941). Sajtó alá rendezte Bene János. Jósa András Múzeum Kiadványai 35., Nyíregyháza, 1993.

Az 1. huszárhadosztály a második világháborúban. Szerkesztette: Söptei István. Huszár Múzeum Baráti Kör, Sárvár, 1992.

Bene János: *A nyíregyházi huszárok.* Jósa András Múzeum Kiadványai 31., Nyíregyháza, 1991.

Kenessey Miklós m. kir. méneskari huszár százados életútja Magyarországtól Brazíliáig. Szerkesztette Kenessey Csaba. Magánkiadás, Budapest, 2000.

Lázár Sándor 4-es huszár főhadnagy naplója (1944). Sajtó alá rendezte Bene János. Jósa András Múzeum Kiadványai 46., Nyíregyháza, 1999.

Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945). Kiadta és sajtó alá rendezte: Dálnoki Veress Lajos vezérezredes. I–III. kötet. München 1972–1974. II. kötet, XV. fejezet. Schell Zoltán ezredes: *A Huszár(lovas) Hadosztály hadműveletei az orosz hadszíntéren.*

Mindig kevesebbek leszünk... Szabadhegÿ István huszár alezredes naplója 1944. Jósa András Múzeum Kiadványai 41. Sajtó alá rendezte Bene János. Nyíregyháza, 1995.

Br. Splényi Géza: *Az utolsó magyar huszárok.* Adatgyűjtemény. Magánkiadás. Év nélkül.

Tóth Endre–Nagy Kálmán: *Szent György a lovasság védőszentje.* Magyar Honvédség Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ, 1992.

NÉVMUTATÓ

Adda Alfréd ezredes 19
Andrássy Géza gróf 25
Auerhammer József ezredes 79

Baintner László ezredes 70, 92
Bakay Szilárd altábornagy 102
Balás Ervin százados 50
Bangha Ernő testőr őrnagy 98
Bárczay Tibor tartalékos hadnagy 54
Bárdossy László miniszterelnök 48
Béldy Alajos vezérezredes 86
Bene János történész 98
Bethlen István, gróf miniszterelnök 87
Binder Ottó vezérőrnagy 19
Bor-Komorowski, lengyel tábornok 99
Boronkay Lajos százados 59
Barsváry Sándor főhadnagy 71
Böszörményi Géza ezredes 54

Chapó Gyula páncélos hadnagy 39
Czupy Jenő alezredes 55
Csatay Lajos vezérezredes 65

Dadányi Sándor, dr., tartalékos főhadnagy 68, 84
Denk Gusztáv lovassági tábornok 17
Dienes-Oehm Tivadar ezredes 11
Dienes-Oehm Tivadar őrnagy 80

Fallon Kund Alfréd százados 64

Garamszeghy-Géczy Péter hadnagy 8
George, N., amerikai ezredes 84
Gille, Herbert Otto, német SS altábornagy 78
Gorondy-Novák Elemér altábornagy 34
Gömbös Gyula miniszterelnök 20, 25, 52
Gömbös Gyula százados 52
Greiffenberg, Hans von, német gyalogsági tábornok 65

Hadházy József alezredes 84
Hankovszky Gyula vezérőrnagy 96
Hanthy László testőr ezredes 20, 21
Harteneck, Gustav, német altábornagy 76, 77
Haranghy Miklós tartalékos zászlós 73
Hazslinszky Zoltán őrnagy 20
Hazslinszky-Krull Géza alezredes 20, 21, 25
Horthy István lovassági tábornok 17
Horthy Miklós kormányzó 48, 65, 68
Howie, Charles Telfer, angol tüzér ezredes 87
Ibrányi László százados 73
Ibrányi Mihály altábornagy 76, 78
Imrédy Béla miniszterelnök, tartalékos főhadnagy 52, 55
Irinyi László főhadnagy 68

Jány Gusztáv vezérezredes 51
Jeney Lajos Mihály 6
Jörgen, német SS-tábornok 76

Káldor tizedes 39
Kállay András főhadnagy 52
Kállay Miklós miniszterelnök 52
Kánia Antal ezredes 19
Keitel, Wilhelm német vezértábornagy 65
Kenéz Géza százados 44, 45
Kenessey Miklós méneskari százados 21
Keresztszeghy István tartalékos zászlós 21
Kováts Ferenc huszártizedes 40
Kovács Károly vezérőrnagy 54

László Dezső vezérezredes 98
Lázár Károly testőr altábornagy 21, 86–87
Lázár Sándor főhadnagy 77
Luby Lajos tartalékos zászlós 21

Mackensen, August von, német tábornagy 28
Major Ottó ezredes 53
Makay István altábornagy 68, 87, 90, 96
Makray Sándor vezérkari ezredes 41
Malanotti Lajos ezredes 19
Marjay Tamás hadnagy 81, 84
Merész László tartalékos hadnagy 41, 42
Mikecz Kálmán ezredes 44, 54, 90
Monspart Gábor őrnagy 72, 80, 90, 92
Muhr Albert százados 44

Nádasdy Ferenc, gróf, tartalékos főhadnagy 80
Náday István vezérezredes 87
Nagy Kálmán százados 13, 60

Németh Dezső alezredes 71, 80, 92
Némethy Bertalan százados 54

Patton, George S., amerikai tábornok 84
Perczel Aladár alezredes 26
Pilsudsky, Józef, lengyel marsall, államfő 78
Platthy József alezredes 25, 92–93
Pongrácz Géza alezredes 70, 93
Pongrácz Pál ezredes 45, 48
Prónay Sándor ezredes 19

Rapaich Richárd altábornagy 17
Remete Tamás százados 78
Reök Attila százados 70, 71
Riedl Miklós altábornagy 17
Roman, Rudolf Freiherr von, német tüzérségi tábornok 76

Sallay Bertalan alezredes 19
Schell Zoltán ezredes 70, 73, 76, 80, 90, 93, 96
Skerlecz Gyula báró, lovassági tábornok 27
Soldos Béla, dr., tartalékos főhadnagy 54
Soltész Emil százados 84
Splényi Géza báró, őrnagy 8, 9
Stipsicz Ferenc százados 71

Szabadhegÿ István alezredes 20, 21, 71, 78, 96, 98
Száller Miklós százados 71
Szent-Györgyi Albert professzor 87
Szilágyi Dezső őrnagy 19, 54, 98
Szombathelyi Ferenc vezérezredes 39
Szunyogh Albert ezredes 19, 97

Tolnay-Knefély Tibor tartalékos főhadnagy 55
Tóth Zoltán főhadnagy 73
Trummer Béla alezredes 24

Újfalussy Gábor altábornagy 17
Unkelhäuser Károly százados 28

Vattay Antal altábornagy 39, 43, 68, 76, 77, 99
Versényi Tibor százados 58, 99, 102
Vörös János vezérezredes 65
Wack Géza tartalékos zászlós 81
Windisch József főhadnagy 84

Zaleszky Mihály közhuszár 34
Zmeskall Aladár tartalékos zászlós 54

TARTALOM

KÖTETÜNK ELÉ 5

BÉKEÉVEK (1920–1938) 8

A huszárok hétköznapjai és ünnepnapjai 17

HÁBORÚS ÉVEK (1939–1945) 31

Az 1. lovasdandár 1941. évi ukrajnai hadműveletei 39

A csapatlovasság a keleti hadszíntéren (1941–1943) 49

A felderítő osztályok huszárszázadai (1944–1945) 58

Az 1. lovashadosztály lengyel földön (1944) 62

Honvédő huszárok (1944–1945) 79

HUSZÁRÉLETUTAK, HUSZÁRSORSOK 86

A magyar királyi lovasság történetének ajánlott irodalma 103

Névmutató 104

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 1.

C 41028

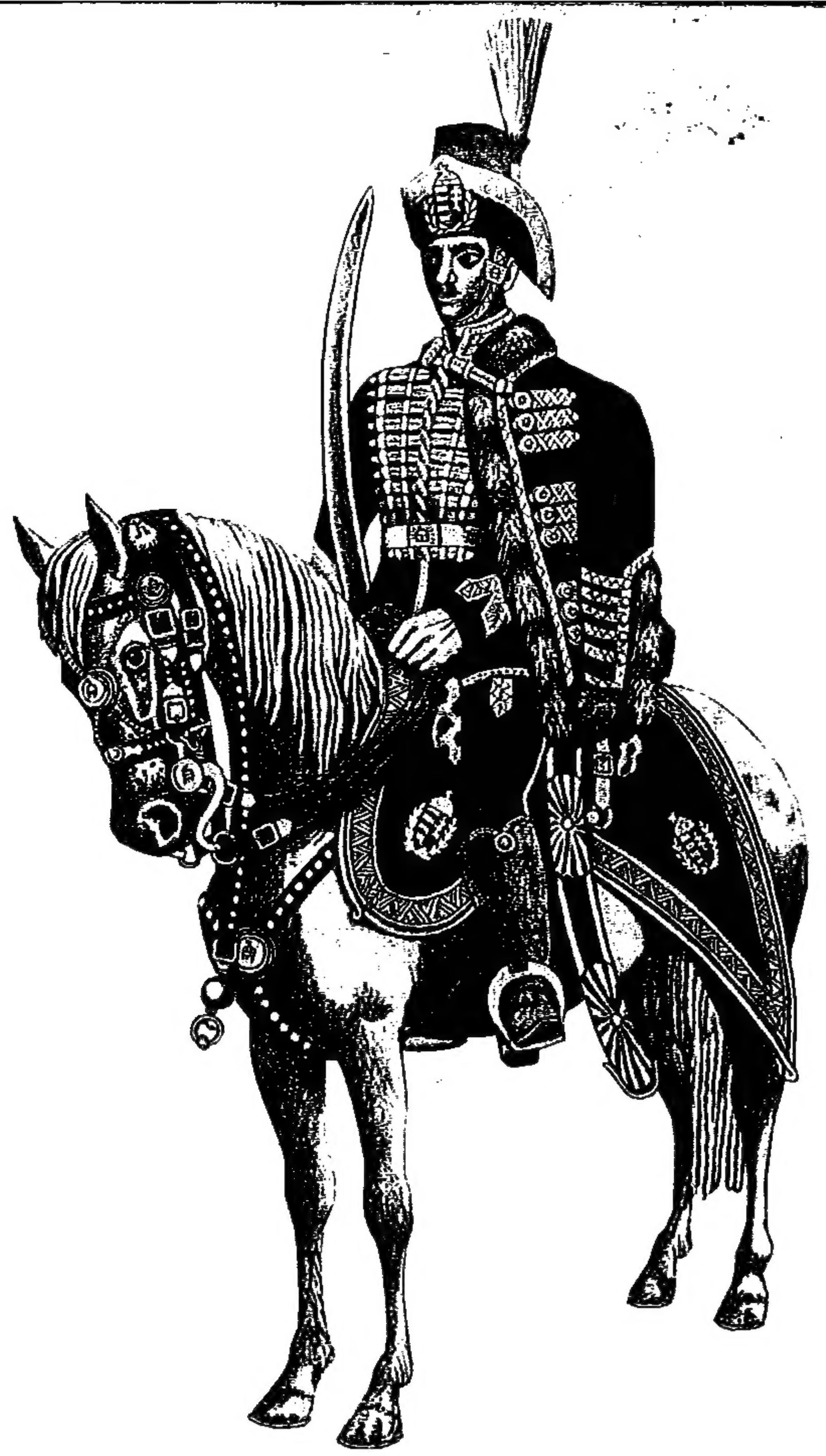

A huszárszellem lényegét Splényi Géza, a nyíregyházi 4. huszárezred egykori őrnagya az alábbi frappáns módon fogalmazta meg kötetében: *„Ennek alapja az elöljárókba vetett feltétlen bizalom, azoknak tisztelete és megbecsülése. Hozzájuk való ragaszkodás. Ez vonatkozik minden huszárra, úgy tisztre, mint legénységre. A huszártiszt sohase volt csak parancsnok, hanem századának, szakaszának apja, papja, tanítója. Apja, aki minden körülmények között gondoskodik. Papja, akihez minden alárendeltje minden bajával, gondjával fordulhat. Tanítója, aki megtanította a legfontosabbra, a hagyományos huszárszellemre, bajtársiasságra jóban-rosszban az önfeláldozásig. Ez forrasztott össze tisztet, altisztet és huszárt egy családdá, ennek folyománya az a viszony, melyet más fegyvernembeliek úgy megcsodáltak. Ebből származik a tiszteleten, megbecsülésen alapuló fegyelem, melyen nem változtat se súlyos harchelyzet, se hadifogság, se civil ruha."*

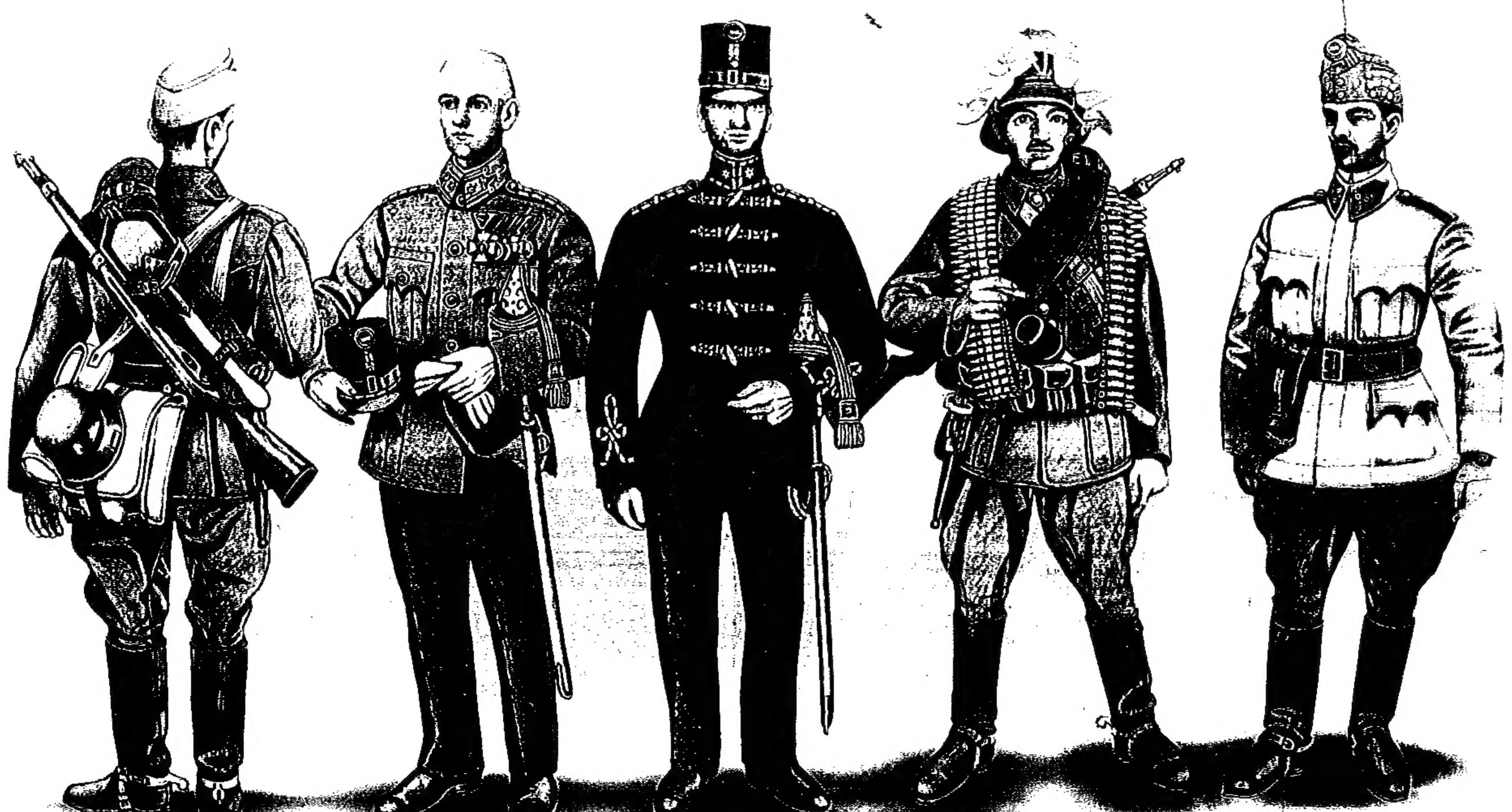

ISBN: 963 00 7540-7

3500.-

Magyar királyi honvédlovasság, 1920–1945

C 41028 USZ HS S10

Ságvári György – Somogyi Győző – Szabó Péter

HONVÉDHUSZÁROK

Magyar királyi honvédlovasság, 1920–1945